

Ekonomski fakultet, Sveučilište u Splitu

STRATEGIJA RAZVOJA GRADA VRGORCA

Split, prosinac 2016.

SADRŽAJ

UVOD	5
I ANALIZA STANJA.....	6
I.1 OSNOVNE ZNAČAJKE PROSTORA I PRIRODNA OBILJEŽJA	6
I.2 INFRASTRUKTURA I PRIRODNI RESURSI	10
I.2.1 DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA	10
I.2.1.1 ODGOJ I OBRAZOVANJE.....	10
I.2.1.2 ZDRAVSTVO I SOCIJALNA SKRB.....	11
I.2.1.3 ANALIZA STANOVANJA.....	11
I.2.2 POSLOVNA INFRASTRUKTURA	12
I.2.3 PROMETNA INFRASTRUKTURA.....	13
I.2.3.1 Cestovna infrastruktura	13
I.2.3.2 Ostala prometna infrastruktura.....	19
I.2.3.3 Analiza prometnih tokova.....	20
I.2.3.4 Vozni park i analiza sigurnosti cestovnog prometa.....	26
I.2.3.5 Prekogranični promet	29
I.2.4 KOMUNALNA INFRASTRUKTURA	33
I.2.4.1 Sustav gospodarenja vodom	33
I.2.4.2 Plinska infrastruktura.....	40
I.2.4.3 Javna komunalna infrastruktura.....	41
I.2.4.4 Gospodarenje otpadom	42
I.2.5 SUSTAV ELEKTROOPSKRBE	45
I.2.5.1 Analiza potrošnje električne energije.....	47
I.2.6 TELEKOMUNIKACIJSKA INFRASTRUKTURA	51
I.2.6.1 Infrastruktura širokopojsnog pristupa internetu.....	55
I.2.7 PRIRODNI RESURSI I NATURA 2000.....	58
I.2.7.1 Zaštićena područja.....	58
I.2.7.2 Ekološki značajna područja	60
I.2.7.3 Stanišni tipovi na kopnu.....	88
I.2.7.4 Mjere zaštite prirodne baštine	90
I.2.8 KULTURNI RESURSI	91
I.2.8.1 Kulturna dobra.....	91
I.2.8.2 Kulturne manifestacije.....	99
I.3 STANOVNIŠTVO	101
I.3.1 Kretanje ukupnog broja stanovništva po popisima.....	101
I.3.2 Kretanje stanovništva po kontingentima	102
I.3.3 Obrazovna struktura stanovništva.....	104
I.3.4 Prirodno kretanje stanovništva	107
I.4 GOSPODARSTVO	109
I.4.1 GOSPODARSKE DJELATNOSTI	109
I.4.1.1 Poljoprivreda i stočarstvo.....	109
I.4.2 OSTALE GOSPODARSKE DJELATNOSTI	112
I.4.2.1 Turizam	112
I.4.3 BROJ, STRUKTURA I DINAMIKA GOSPODARSKIH SUBJEKATA.....	116
I.5 TRŽIŠTE RADA	129
I.6 DRUŠTVENE DJELATNOSTI.....	136
I.6.1 ODGOJ I OBRAZOVANJE.....	136
I.6.2 ZDRAVSTVO I SOCIJALNA SKRB.....	137
I.6.3 KULTURA, UMJETNOST I SPORT	138
I.6.4 DJELATNOSTI VATROGASNE ZAŠTITE	144
I.7 INSTITUCIONALNI I RAZVOJNI OKVIR	146
I.7.1 ORGANIZACIJSKA STRUKTURA I ADMINISTRATIVNI KAPACITETI GRADA.....	146
I.7.2 FINANCIJSKA I NEFINANCIJSKA IMOVINA	147
I.7.3 FISKALNI KAPACITET	148
I.7.4 GRADSKI PRORAČUN	149
I.7.5 INDEKS RAZVIJENOSTI	155
I.7.6 PROSTORNO-PLANSKA DOKUMENTACIJA	158
I.7.7 REALIZIRANI PROJEKTI IZ PRETHODNOG RAZDOBLJA, PROJEKTI U TIJEKU TE PLANIRANI PROJEKTI	162

I.7.8	LAG I OSTALA PARTNERSTVA	164
II	PREPOZNAVANJE RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA	167
III	STRATEŠKI OKVIR.....	183
III.1	VIZIJA ZA GRAD VRGORAC.....	183
III.2	RAZVOJNI CILJEVI	183
	Cilj 1. UNAPRIJEĐENA KVALITETA ŽIVOTA STANOVNIKA KROZ INKLUZIVNO DRUŠTVENO OKRUŽENJE..	183
	Cilj 2: POVEĆANA REZISTETNOST GOSPODARSTVA KOJA OSIGURAVA ODRŽIVI GOSPODARSKI RAST I POVEĆANJE ZAPOSLENOSTI.....	185
	Cilj 3. POBOLJŠAN SUSTAV JAVNOG UPRAVLJANJA.....	186
III.3	RAZVOJNI PRIORITETI I MJERE	187
III.4	PRIORITET 1.1. Razvijeni infrastrukturni sustavi i održiv prostorni razvoj	188
III.4.1	Mjera 1. Unaprjeđenje mreže prometne infrastrukture.....	190
III.4.2	Mjera 2. Uspostavljanje učinkovit sustava vodnog gospodarstva	190
III.4.3	Mjera 3. Unaprjeđenje opskrbe energijom i povećana energetska učinkovitost.....	192
III.4.4	Mjera 4. Poboljšanje sustava telekomunikacija	193
III.4.5	Mjera 5. Održivo korištenje prirodnih resursa	194
III.5	PRIORITET 1.2. Unaprjeđenje društvene infrastrukture i usluga	194
III.5.1	Mjera 1. Unaprjeđenje infrastrukture i sustava predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja	196
III.5.2	Mjera 2. Unaprjeđenje infrastrukture i usluga u kulturi	196
III.5.3	Mjera 3. Unaprjeđenje sportsko-rekreacijske infrastrukture i usluga.....	198
III.5.4	Mjera 4. Unaprjeđenje uvjeta za pružanje visokokvalitetnih zdravstvenih usluga	198
III.5.5	Mjera 5. Unaprjeđivanje uvjeta za pružanje socijalnih usluga i pristupa visokokvalitetnim socijalnim uslugama.....	199
III.5.6	Mjera 6. Poticanje aktivnog uključenja i sudjelovanja civilnog društva u razvoju lokalne zajednice.	200
III.6	PRIORITET 2.1. Gospodarstvo osnaženo komplementarnim razvojem poduzetničkih i inovacijskih potencijala, posebno utemeljeno na komparativnim prednostima poljoprivrede i turizma	202
III.6.1	Mjera 1. Osnaživanje gospodarske snage poslovnih subjekata	204
III.6.2	Mjera 2. Kreiranje sustava potpore inovacijama orijentiranim poslovnim subjektima	205
III.6.3	Mjera 3. Jačanje lokalne poduzetničke infrastrukture za stvaranje poticajnog poslovnog okruženja	205
III.6.4	Mjera 4. Poticanje razvoja tržišno orijentirane poljoprivredne djelatnosti bazirane na komparativnim prednostima i komplementarne sa razvojem turizma	206
III.6.5	Mjera 5. Razvoj ruralnog i eko turizma poticanjem integriranih turističkih programa baziranih na kulturnoj baštini i ostalim komparativnim prednostima	207
III.7	PRIORITET 2.2. Povećana stopa održive zaposlenosti unaprjeđenjem kompetencija potrebnih za uključivanje u moderno tržište rada	209
III.7.1	Mjera 1. Održiva integracija osoba koje nisu zaposlene, ne obrazuju se niti osposobljavaju (NEET) na tržište rada kao i dugotrajno nezaposlenih osoba	210
III.7.2	Mjera 2. Poticanje zapošljavanja mladih i olakšavanje njihovog prijelaza iz obrazovnog sustava na tržište rada	211
III.7.3	Mjera 3. Poticanje školovanja u zanimanjima koja su nužna za aktiviranje komplementarnih prednosti Grada Vrgorca	211
III.8	PRIORITET 3.1. Osnažen administrativni kapacitet za upravljanje razvojem	212
III.8.1	Mjera 1. Provođenje analize složenosti poslova u gradskoj upravi s ciljem izrade kompetencijskog okvira za zaposlene i utvrđivanjem kriterija nove klasifikacije radnih mjesta	214
III.8.2	Mjera 2. Ustrojavanje sustava određivanja plaća te objektivnog i nepristranog ocjenjivanja kao učinkovitog temelja za stimulaciju i/ili sankcioniranje gradskih službenika	214
III.8.3	Mjera 3. Jačanje kapaciteta za korištenje sredstava EU i drugih fondova	215
III.9	PRIORITET 3.2. Unaprijeđena kvaliteta upravljanja gradske uprave i javnih poduzeća	215
III.9.1	Mjera 1. Praćenje i vrednovanje rezultata i učinka poslova u gradskoj upravi kroz implementaciju standarda upravljanja kvalitetom u pružanju javnih usluga.....	217
III.9.2	Mjera 2. Unapređenje transparentnosti i protoka informacija između gradske uprave, javnih poduzeća i građana.....	218
III.9.3	Mjera 3. Jačanje suradnje grada Vrgorca sa susjednim gradovima, općinama, Županijom, te ostalim institucijama i grupama, kao i prekogranične suradnje	218
IV	PROVEDBA.....	220
V	ZAKLJUČAK.....	222

LITERATURA I IZVORI.....	224
VI ANEKSI	228

UVOD

Strategija razvoja Grada Vrgorca može se smatrati ključnim dokumentom determiniranju smjera razvoja, a samim tim i omogućavanja kvalitetnijeg života svih stanovnika promatranog prostora.

Uspjeh realizacije same strategije u prvom koraku ovisi o uvažavanju lokalnih specifičnosti i potreba, jer samo tako strategija može biti osnova za prepoznavanje prilika, slabosti i mogućnosti cjelokupne jedinice lokalne samouprave. Strategija razvoja Grada Vrgorca treba biti rezultat, prije svega, involviranosti svih ključnih dionika na promatranom području. Aktiviranjem svih svojih kapaciteta, kao i suradnjom sa svojim partnerima, može se osmisliti vizija te identificirati ciljevi i prioriteti koji će voditi ka uspješnoj realizaciji mjera i projekata, odnosno razvoju Grada Vrgorca.

Kao i svaki strateški dokument, tako i strategija razvoja Grada Vrgorca, prati određene metodološke smjernice. Nakon prikupljanja podataka i izrade analize stanja organizira se radna skupina, na kojoj se nakon iznošenja mišljenja i stavova svih dionika, identificiraju ključne prednosti i problemi samog Grada te izrađuje SWOT analiza. Zatim slijedi definiranje prioriteta po pojedinim sektorima, izrada vizije te razvojnih ciljeva. U konačnici se definiraju mjere i projekti/programi/aktivnosti čijim će se realizacijom ostvariti strategija. Realizacija strategije mora biti redovito kontrolirana, te se po potrebi prilagođavati novim okolnostima.

Konačno, još jednom treba naglasiti da uspješnost izrade i implementacije strategije ovisi o mjeri u kojoj ključni akteri prepoznaju važnost navedeni dokument kao nužan preduvjet za razvoj Grada Vrgorca.

I ANALIZA STANJA

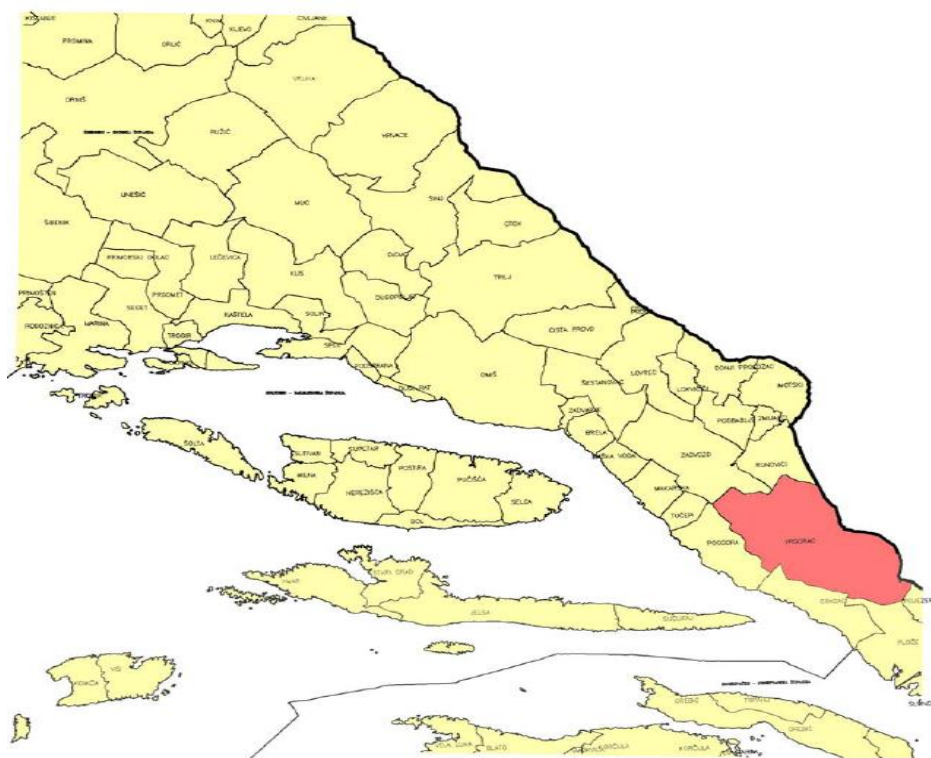
Analiza stanja sagledava trenutni status Grada Vrgorca iz perspektive njegovih unutarnjih čimbenika, ali i vanjskog okruženja, odnosno eksternih čimbenika koji utječu na razvoj promatranog prostora. Naime, ovo poglavlje sadrži najvažnija razvojna obilježja, trendove, izazove i potrebe grada unutar sedam osnovnih područja (osnovna obilježja prostora i prirodna obilježja, infrastruktura i prirodni resursi, stanovništvo, gospodarstvo, društvene djelatnosti i institucionalni i razvojni okvir).

Ovakav pristup podrazumijeva interaktivnu analizu navedenih područja uočavanjem uzročno-posljedičnih veza. Analiza se zasniva na opsežnim, relevantnim i ažuriranim podacima te nalazima iz prethodnih studija, strategija i drugih razvojnih dokumenta.

I.1 OSNOVNE ZNAČAJKE PROSTORA I PRIRODNA OBILJEŽJA

Grad Vrgorac jedan je od 16 gradova Splitsko-dalmatinske županije koji se prostire na površini od 284 km², što obuhvaća 6,15% površine Županije (Slika 1.1). Nalazi se u jugoistočnom dijelu Županije uz granicu sa BiH, i jedan je od gradova koji se u potpunosti nalazi u zaobalnom dijelu, bez direktnog izlaza na more. Neposredna blizina autoceste Zagreb-Split-Dubrovnik, koridora 5C, luke Ploče kao i makarske rivijere čine Grad Vrgorac važnim prometnim i geostrateškim čvorištem sa velikim razvojnim potencijalom koji još uvijek nije adekvatno valoriziran niti iskorišten. Svojim zemljopisnim položajem, klimatskim uvjetima, prirodnim ljepotama i kulturno povijesnim naslijeđem Vrgorac sve više postaje i turistička destinacija.

Slika 1.1. Položaj Grada Vrgorca na karti Splitsko-dalmatinske županije

Izvor: Program ukupnog razvoja Grada Vrgorca, 2007.

Grad Vrgorac smješten je u podnožju jugoistočnog dijela Matokita, podno srednjovjekovne tvrđave, okružen poljima Rastok, Jezero i Bunina (Slika 1.2). Od obalnog područja dijele ga planine Biokovo i

Rilić (Sv. Ilija- 1033m, V. Kapela- 1160m). Nalazi se na važnom prometnom pravcu koji spaja srednju Dalmaciju sa donjim tokom Neretve. Područje Grada Vrgorca obilježava mediteranska klima karakteristična za Dalmatinsku Zagoru i ostala područja u zaleđu Jadranskog primorja. Na takva klimatska obilježja najviše utječe dolina Neretve s poljima Jezero i Rastok, dok taj utjecaj slabi u zapadnim i sjevernim područjima Grada. Klimu karakteriziraju nešto niže srednje temperature i veća količina padalina nego u primorju. Srednja godišnja temperatura zraka iznosi 15 °C, sa minimumom u siječnju (4,2 °C) i maksimumom u kolovozu (25,8 °C). Prosječna godišnja količina padalina iznosi 1964 mm, što je za oko 80% više nego u primorju, međutim, prosječan broj dana s padalinama veći je samo 4%, što znači da su padaline na području Grada Vrgorca, zbog reljefa i ortografskih karakteristika, znatno intenzivnije. Preko 70% ukupnih padalina odnosi se na zimsku polovicu godine. Prosječna godišnja vrijednost relativne vlažnosti iznosi 66%, dok je učestalost olujnih vjetrova dvostruko manja nego u primorju.

Kao i šire područje Dalmatinske Zagore, tako i Grad Vrgorac karakterizira kraški vapnenački prostor. Područje je uglavnom izgrađeno od krednih i tercijarnih naslaga. Planinski grebeni Biokovo, Matokit i Rilići izgrađeni su od krednih vapnenaca. Geomorfološke karakteristike područja rezultat su geoloških, hidrogeoloških i klimatoloških procesa. Stoga se u dinarskom smjeru (sjeverozapad-jugoistok) može izdvojiti nekoliko osnovnih tipova reljefa: kraška polja, kraške zaravni i planinsko područje. Po prirodnim karakteristikama najraznovrsniji dio Grada Vrgorca jest njegov istočni dio koji se može podijeliti na dva dijela: sjeverni, zapadni i južni dio čini planinsko područje dok središnji i istočni dio čine kraška polja Bunina, Rastok i Jezero. Planinska područja, prekrivena crvenicom, obiluju krškim udolinama i uvalama uz naselja Orah, Stilju, Prapratnicu, Višnjicu, Kljenak i Duge Njive. To je uglavnom stočarski kraj čiji su prostori obrasli niskom listopadnom šumom i šikarom. Kraška polja (Vrgoračko polje) najvrjednija su poljoprivredna površina na području Grada, prekrivena plodnim vrstama tla, zbog čega su intenzivno obrađena. Karakteristika vrgoračkog područja jest pretežna degradiranost šumskih površina, zbog čega je šumska vegetacija danas znatno izmijenjena, pri čemu je stanje i sastav prvobitnih šuma sačuvano tek na ograničenim površinama. Najveći dio pokriven je submediteranskim područjem listopadne vegetacije, među kojim dominiraju hrast medunac, bijeli grab i crni grab. Područje nije bogato mineralnim sirovinama. Najvrednije prirodno bogatstvo vrgoračkog područja predstavljaju izvorišta od kojih su najznačajnija Banja i Butina. Vode vrgoračkog područja pripadaju slivu mora i rijeke Neretve. Zaštita voda, naročito podzemnih, na području Grada Vrgorca ima veliko značenje, s obzirom da se racionalnom eksploatacijom uz zaštitu mogu ostvariti značajni razvojni preduvjeti u korištenju prirodnih bogatstava ovog područja.

Na području Grada Vrgorca nalaze se neke od najljepših dijelova primorskog niza Dinarida-Biokovo, pod posebnom zaštitom u kategoriji parka prirode. Razvojna dinamika parka prirode Biokovo uvjetovana je prirodnim karakteristikama ovog masiva, položajem, kraškim obilježjem njegove vapnenačke podloge, reljefom, kao i mješavinom klime. Unutar parka prirode pojedini lokaliteti imaju svojstvo rezervata (rezervati šumske vegetacije, botanički rezervati i geomorfološki rezervati). Iako su trenutno zaštićeni kao dio parka prirode, predlaže se i njihova zaštita u kategoriji posebni rezervat.

Slika 1.2. Panorama Grada Vrgorca

Izvor: www.vrgorac.hr

Prema popisu stanovništva iz 2011. god. Grad Vrgorac ima 6.572 stanovnika, što ga svrstava u skupinu manjih gradova u Republici Hrvatskoj. U posljednjem međupopisnom razdoblju Grad bilježi relativno veliki pad broja stanovnika, viši nego onaj na razini Županije (Tablica 1.1). U istom razdoblju prisutan je značajan porast novoizgrađenih stanova (Tablica 1.2), međutim, ipak nešto niži od porasta na razini Županije. Broj kućanstava smanjio se u odnosu na 2001. god. (Tablica 1.3). Udio Grada Vrgorca u Županiji, prema sva tri navedena pokazatelja, kreće se oko 1,5%, s napomenom kako svi udjeli bilježe smanjenje u posljednjem međupopisnom razdoblju.

Tablica 1.1. Kretanja broja stanovnika Grada Vrgorca u odnosu na Splitsko-dalmatinsku županiju

Područje	Površina (km ²)	Stanovnici 1981.	Stanovnici 1991.	Stanovnici 2001.	Stanovnici 2011.
Grad Vrgorac	278	8.228	7.497	7.593	6.572
Splitsko-dalmatinska županija	4.520	436.680	474.019	463.676	454.798
Republika Hrvatska	56.610	4.601.469	4.784.265	4.437.460	4.284.889
Grad Vrgorac u Županiji (%)	6,15	1,88	1,58	1,64	1,45

Izvor: Prostorni plan uređenja Grada Vrgorca, 2006., Popis stanovništva 2011.

Tablica 1.2. Kretanja broja stanova u Gradu Vrgorcu u odnosu na Splitsko-dalmatinsku županiju

Područje	Stanovi 1991.	Stanovi 2001.	Stanovi 2011.
Grad Vrgorac	/	2.951	3.518
Splitsko-dalmatinska županija	144.330	190.429	254.629

Republika Hrvatska	1.575.644	1.877.126	2.246.910
Grad Vrgorac u Županiji (%)	/	1,55	1,38

Izvor: Prostorni plan uređenja Grada Vrgorca, 2006., Popis stanovništva 2011.

Tablica 1.3. Kretanja broja kućanstava u Gradu Vrgorcu u odnosu na Splitsko-dalmatinsku županiju

Područje	Kućanstva 1991.	Kućanstva 2001.	Kućanstva 2011.
Grad Vrgorac	2.269	2.245	1.972
Splitsko-dalmatinska županija	139.763	144.366	154.528
Republika Hrvatska	1.544.250	1.477.377	1.519.038
Grad Vrgorac u Županiji (%)	1,62	1,56	1,28

Izvor: Prostorni plan uređenja Grada Vrgorca, 2006., Popis stanovništva 2011.

Grad Vrgorac upravno je, političko, gospodarsko i kulturno središte vrgoračkog kraja. Status općine ima od 1806. god., a status Grada od 1997. Sastoji se od 24 naselja (Tablica 1.4). Administrativno središte se nalazi u naselju Vrgorcu u kojem živi 31% stanovništva. U istoimenom naselju su koncentrirani gotovo svi gospodarski subjekti, što upućuje na relativno neravnomjerno opterećenje prostora i razlike u razvijenosti, što svakako treba uzeti u obzir prilikom planiranja razvoja.

Tablica 1.4. Broj stanovnika u naseljima Grada Vrgorca prema popisu stanovništva iz 2011. godine

Naselja	Broj stanovnika	%
Banja	202	3,07
Dragljane	52	0,79
Draževitići	203	3,09
Duge Njive	105	1,60
Dusina	494	7,52
Kljenak	86	1,31
Kokorići	161	2,45
Kotezi	278	4,23
Kozica	56	0,85
Mijaca	95	1,45
Orah	268	4,08
Podprolog	355	5,40
Poljica Kozička	172	2,62
Prapatnice	179	2,72
Rašćane	130	1,98
Ravča	154	2,34
Stilja	320	4,87
Umčani	227	3,45
Veliki Prolog	499	7,59
Vina	134	2,04

Višnjica	14	0,21
Vlaka	41	0,62
Vrgorac	2039	31,03
Zavojane	308	4,69
Ukupno Grad Vrgorac	6572	100,00

I.2 INFRASTRUKTURA I PRIRODNI RESURSI

Infrastrukturu možemo najopćenitije definirati kao skup grana i djelatnosti s pripadajućim građevinskim objektima i opremom koja omogućava nesmetan razvoj primarnog, sekundarnog i tercijarnog sektora (poznatija kao gospodarstvena infrastruktura) i kvartarnog sektora (negospodarstvena infrastruktura) te aktivnosti od općeg društvenog interesa (Pašalić, 1984). Funkcija infrastrukture je olakšavanje proizvodnje dobara i pružanja usluga, distribucije gotovih proizvoda te pružanje osnovnih socijalnih usluga (npr. školstvo i zdravstvo).¹ Nadalje, za potrebe projiciranja demografskog razvoja u Gradu Vrgorcu, kao i sa stajališta planiranja razmještaja stanovništva u budućnosti, korisna je analiza postojećeg stanja stambenog fonda i broja kućanstava, kako bi se dobio uvid u temeljne uvjete življenja.

U nastavku slijedi analiza infrastrukture u užem smislu u području poslovne infrastrukture (kao soft dijela gospodarstvene infrastrukture), društvene infrastrukture (ili negospodarstvene infrastrukture), gospodarstvene infrastrukture u djelatnostima prometa, energetike, informacijsko-komunikacijskih i komunalnih djelatnosti te standarda stanovanja.

I.2.1 DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA

Društvena infrastruktura u užem smislu obuhvaća građevine i opremu u djelatnostima školstva, zdravstva, znanosti, kulture, socijalne zaštite i uprave.

I.2.1.1 ODGOJ I OBRAZOVANJE

Na području Grada Vrgorca dostupne su usluge predškolskog odgoja i obrazovanja organizirane za jasličke i vrtičke programe u dječjem vrtiću „Pčelica“. Dječji vrtić počeo je s radom 1980. g. u sastavu osnovne škole. U 1991. godini vrtić se odvojio od škole sukladno Zakonu o predškolskom odgoju i naobrazbi i postao samostalna ustanova. Dogradnjom vrtića 2004. god. osigurani su uvjet za prijem svih koji imaju potrebu korištenja vrtićkih usluga. Međutim, danas je potrebna temeljita obnova kako cjelokupne zgrade (fasada, krovšte, sustav grijanja, okoliš objekta) tako i kompletnog namještaja i ostalog sitnog inventara. Zbog velikog broja djece, u planu je i nadogradnja dječjeg vrtića u Dusini.

Sustav osnovnih škola obuhvaća središnju osnovnu školu „Vrgorac“ u Vrgorcu i 12 područnih osnovnih škola (Dusina, Zavojane, Veliki Prolog, Umčani, Stilja, Ravča, Podprolog, Orah, Mijaca, Kokorići, Duge Njive i Draganje). U tri škole organizirano je osmogodišnje osnovnoškolsko obrazovanje, a u njih deset

¹ Gospodarstvena infrastruktura obuhvaća promet, energetiku, sustav informacijsko-komunikacijskih i komunalnih djelatnosti, kao i sve ostale djelatnosti izravno vezane uz proizvodne procese obuhvaćene pod nazivom poslovna infrastruktura (skladištenje, čuvanje, hlađenje, konfekcioniranje, pakiranje proizvoda). Negospodarstvena infrastruktura obuhvaća djelatnosti kao što su školstvo, zdravstvo, znanost, kultura, socijalna zaštita i uprava, a koje posredno pružaju usluge bez kojih bi proces reprodukcije bio nemoguć. U užem smislu obuhvat gospodarstvene i negospodarstvene infrastrukture zadržava se samo na analizi materijalnih resursa (građevinski objekti i oprema), dok u širem smislu obuhvaća i ostale resurse odnosno ljudski kapital u pojedinim djelatnostima (drugim riječima zaposlene).

osnovnoškolsko obrazovanje za prva četiri razreda osnovne škole. OŠ „Vrgorac“ nema izgrađenu športsku dvoranu, potrebna je adaptacija i opremanje sustava grijanja te izmjena otvora na zgradi izgrađenoj 1962. godine. Zgrada je djelomično u vlasništvu OŠ „Vrgorac“, a djelomično u vlasništvu Županije. Organizirani prijevoz za učenike osigurava Županija.

Srednjoškolsko obrazovanje odvija se u srednjoj školi Tina Ujevića koja je osnovana 1963./1964. godine pod nazivom Gimnazija „Tin Ujević“ Vrgorac. Školske godine 1972./1973. škola mijenja ime u Srednjoškolski centar „Tin Ujević“ Vrgorac. Pod ovim nazivom škola djeluje do 1994. godine kada mijenja ime u Srednja škola „Tin Ujević“ Vrgorac. Školska zgrada je u vlasništvu Županije, stari dio izgrađen je 1970., a novi 2010. škola ima malu sportsku dvoranu i zelenu površinu oko škole koje su zadovoljavajućeg stanja i nije potrebno ulaganje u njihovo uređenje. Međutim potrebno je izmijeniti električne vodove, vodoinstalaciju i unutarnje otvore na školskoj zgradi.

1.2.1.2 ZDRAVSTVO I SOCIJALNA SKRB

Zdravstvene usluge iz domene primarne zdravstvene zaštite (obiteljska medicina, zdravstvena zaštita predškolske djece, ginekologija, patronaža, dentalna medicina, zubotehničke usluge, primarni laboratorij, jedan dio specijalističko konzilijarne zdravstvene zaštite (radiologija), hitna medicinska pomoć i ljekarnička služba) dostupne su pri ispostavi Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske Županije u Vrgorcu, na temelju ugovora s DZ-om ili koncesije. DZ Vrgorac pruža usluge primarne i dijagnostičke medicine i za šire područje izvan Grada, i to najčešće za stanovnike Makarske i Ploča.

Dosadašnja ulaganja u zgradu DZ Vrgorac nisu bila dovoljna te je potrebno ulaganje u adaptaciju i uređenje prostora predvorja, hodnika, čekaonica u prizemlju te na katu starog dijela zgrade i pripadajućih ordinacija opće medicine.

1.2.1.3 ANALIZA STANOVANJA

Standard stanovanja kao važna komponenta životnog standarda podrazumijeva fizičke pokazatelje stambenog fonda (stambeni status i vlasništvo, površinu, sobnost, starost, komunalnu opremljenost), a sve to u odnosu na demografske pokazatelje.

Prema Popisu stanovništva, stanova i kućanstava iz 2011. ukupan fond stanova u Vrgorcu iznosi 3.518 stanova (1,38% ukupnog fonda stanova SDŽ) od čega: za stalno stanovanje (2.171, tj. 1,05% nastanjenih stanova SDŽ), za povremeno stanovanje (1346, tj. 1,2% stanova za povremeno stanovanje SDŽ) i stanovanje isključivo za djelatnost (1 stan). Nastanjeno je 89% stanova za stalno stanovanje, 9,4% je privremeno nastanjeno, a 1,6% stanova za stalno stanovanje je nenastanjeno. Za povremeno stanovanje u svrhu odmora i rekreacije koristi se 1330 stanova, a 16 za vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi. Stanovi koji se koriste isključivo za djelatnost broje samo jedan stan koji se koristi za ostale djelatnosti (tj. ne za iznajmljivanje turista).

Tablica 2.1. Stanovi prema načinu korištenja 2001. i 2011., Vrgorac

	Ukupno	Stanovi za stalno stanovanje				Stanovi za povremeno stanovanje		Stanovi koji se koriste isključivo za djelatnost	
		UK	NAS	PNAS	NAP	Za odmor i rekreaciju	SR u poljoprivredi	Iznajmlj. turistima	Ostale djelatnosti
2011	3.518	2.171	1.934	216	21	1330	16		1
m ²	248.672	169.350	153.923	14.157	1.270	79.662	580		80
2001	2.951	2.307	1.996	216	95	540	101		3

m^2	191.977	158.738	141.731	13.365	3.642	28.125	5.001	113
-------	---------	---------	---------	--------	-------	--------	-------	-----

Izvor: DZS, Popis stanovništva, stanova i kućanstava 2011., DZS, Popis stanovništva 2001.

U odnosu na Popis iz 2001. stambeni fond je u desetogodišnjem razdoblju porastao za 567 stambenih jedinica (tj. za 19%). Porast se bilježi isključivo u broju stanova koji se koriste za rekreaciju i odmor (za 790 stambenih jedinica, odnosno 146%). Najveći pad zabilježio je broj stanova koji se koriste za vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi, i to za 85%, i napuštenih stanova, i to za 77%, dok se broj nastanjenih stanova smanjio za 3,1%. Trendovi kretanja stambenog fonda prema broju stanova i načinu korištenja donekle su drukčiji na području Vrgorca u usporedbi sa SDŽ. SDŽ u odnosu na Popis 2001. bilježi rast stambenog fonda prema svim načinima korištenja, a prednjači stambeni fond za iznajmljivanje turistima koji je porastao za skoro 2,5 puta.

Tablica 2. 2. Stanovi prema načinu korištenja 2001. i 2011., SDŽ

	Br.st.	Stanovi za stalno stanovanje				Stanovi za povremeno stanovanje		Stanovi koji se koriste isključivo za djelatnost	
		UK	NAS	PNAS	NAP	Za odmor i rekreaciju	SR u poljoprivredi	Iznajmlj. turistima	Ostale djelatnosti
Popis 2011	254.629	206.186	152.125	48.550	5.511	30.187	765	16.524	967
m^2	18.272.012	15.286.473	11.606.626	3.360.137	319.710	2.018.269	36.244	864.270	66.756
Popis 2001	190.429	162.337	138.491	20.968	2.878	22.498	645	4.949	
m^2	13.516.939	11.622.580	10.079.027	1.393.993	149.560	1.521.140	32.536	340.683	

Izvor: DZS, Popis stanovništva, stanova i kućanstava 2011.; DZS, Popis stanovništva 2001.

Prosječna površina ukupnog stambenog fonda u Vrgorcu iznosi 70 m^2 u 2011., dok je u 2001. bila 65 m^2 , što upućuje na porast broja stanova veće površine (ponajviše se povećala prosječna površina napuštenih stanova, ali i nastanjenih sa 71 m^2 na 79 m^2 , te ukupnog fonda stanova za stalno stanovanje sa 68 m^2 na 78 m^2). Najveću prosječnu površinu imaju nastanjeni stanovi i to 79,6 m^2 čime premašuju površinu nastanjenih stanova SDŽ koja iznosi 76,3 m^2 . Izneseno upućuje na zadržani i povećani visoki standard stanovanja stanovništva u nastanjenim stanovima na području Vrgorca. Nadalje, prema podacima prosječan broj kućanstava po stambenoj jedinici za Hrvatsku, SDŽ i Vrgorac iznosi jedno kućanstvo po stambenoj jedinici. Razlika je u broju članova kućanstava po stambenoj jedinici. Primjerice, nastanjeni stan u prosjeku u Hrvatskoj ima 2,83 člana kućanstva, u SDŽ 2,96 članova a na području Vrgorca 3,33 člana. S obzirom na prosječnu površinu nastanjenih stanova u Vrgorcu na jednog člana kućanstva prosječno dolazi 24 m^2 stambene površine, a u SDŽ 25 m^2 stambene površine. S obzirom na sobnost, nastanjeni stanovi u 2011. su pretežno trosobni (ukupno 674 stana, tj. 34,85%) ili četverosobni (ukupno 481 stan, 24,87%) te zajedno sa dvosobnim stanovima (431, ili 22,28%) čine 82% ukupno nastanjenih stanova za stalno stanovanje na području Grada Vrgorca.

I.2.2 POSLOVNA INFRASTRUKTURA

Poduzetnička infrastruktura u Republici Hrvatskoj obuhvaća poduzetničke zone i poduzetničke potporne institucije, a osnovna pitanja njihovog uređenja sadržana su u Zakonu o unapređenju poduzetničke infrastrukture. Prema posljednjem izvještaju državne revizije o učinkovitosti osnivanja i ulaganja u poduzetničke zone iz listopada 2014. od 166 predviđenih poduzetničkih zona na području

Splitsko-dalmatinske županije, koncem 2013. njih 126 nije u funkciji, odnosno, u njima nema niti jednog poduzetnika s najmanje jednim zaposlenikom. Grad Vrgorac u svom prostornom planu ima predviđenu izgradnju četiri poduzetničke zone (Ravča, Jelavići, Vrgorac i Vrgorac sjever).² Poduzetničke zone u funkciji su Jelavići (1 poduzetnik, 50 zaposlenih) i Vrgorac sjever (10 poduzetnika, 600 zaposlenih).³ Do konca 2013. godine poduzetnička zona Ravča privedena je namjeni navedenoj u rješenjima nadležnog ministarstva, izgradnjom prometne i druge infrastrukture namijenjene za obavljanje poduzetničkih aktivnosti u poduzetničkim zonama na njenom području, međutim Ured državne revizije je provedena ulaganja krajem 2013 okarakterizirao neučinkovitim.⁴

I.2.3 PROMETNA INFRASTRUKTURA

Pod prometnom infrastrukturom, osim same cestovne, pomorske i ostale infrastrukture, razmatra se i problematika prometnih tokova, kao i sigurnosti samog prometa.

I.2.3.1 Cestovna infrastruktura

Ukupna duljina javnih cesta na području Grada Vrgorca je 213,57 km od čega je 30,88 (14%) autocesta, 40,58 km (19%) državnih cesta, 60,36 km (28%) županijskih i 81,75 km (38%) lokalnih cesta.

Tablica 2. 3. Cestovna infrastruktura na području Grada Vrgorca

Oznaka ceste	Opis ceste	Duljina ceste	Od toga na području Grada Vrgorca ⁵
A1	Zagreb (čvorište Lučko (A3) – Karlovac – Bosiljevo – Split – Ploče – Opuzen – granica Republike Bosne i Hercegovine, te granica Republike Bosne i Hercegovine – Dubrovnik	550,00 km	30,88 km
D 512	Makarska (D8) – Ravča (D62)	30,60 km	9,48 km
D 535	Drvenik (D8) – Ravča (D62)	12,10 km	0,46 km
D 62	Šestanovac (D39) – Zagvozd – Vrgorac – Kula Norinska – Metković (D9)	89,50 km	30,64 km

² Prema podacima Gradske uprave u 2016. krajem godine izmjenama i dopunama Prostornog plana definirane su promjene u ovom dijelu, a tiču se dodatnih poduzetničkih zona za gospodarstvenike koji imaju želju širenja postojećih pogona.

³ Pod obavljanjem poduzetničke aktivnosti u zoni podrazumijeva se da u zoni posluje barem jedan poduzetnik s jednim zaposlenikom što karakterizira poduzetničke zone u funkciji. Prema izvještaju Ureda državne revizije, područni ured Zadar, Osnivanje i ulaganja u opremanje i razvoj poduzetničkih zona na području Splitsko-dalmatinske županije, 2014., dostupno na : <http://www.revizija.hr/izvjesca/2014/rr-2014/revizije-ucinkovitosti/osnivanje-i-ulaganje-u-poduzetnicke-zone/poduzetnicke-zone-na-podrucju-splitsko-dalmatinske-zupanije.pdf> (pristupljeno 4.4.2016.)

⁴ Grad Vrgorac je do konca 2013. provodio javne natječaje za prodaju 16 parcela zemljišta u svom vlasništvu namijenjenog poduzetnicima u poduzetničkoj zoni Ravča površine 11,17 ha, koje su infrastrukturno opremljene nakon prve faze izgradnje zone. Početne prodajne cijene su utvrđene u iznosu 3,00 EUR/m², u kunsjoj protuvrijednosti na dan plaćanja. Na natječaje su se javila tri poduzetnika s kojima su zaključeni ugovori o kupoprodaji četiri parcele zemljišta površine 3,32 ha. Za daljnju prodaju poduzetnicima je raspoloživo zemljište površine 7,85 ha, koje je opremljeno prometnom i drugom infrastrukturom nakon prve faze izgradnje zone, te preostalo zemljište u vlasništvu Grada Vrgorca površine 25,77 ha, koje će se opremiti infrastrukturom u narednim fazama izgradnje zone, što čini ukupno 33,62 ha zemljišta u vlasništvu Grada Vrgorca raspoloživog za prodaju koncem 2013. u poduzetničkoj zoni Ravča. Grad Vrgorac je, radi poticanja poduzetničkih aktivnosti u zoni Ravča, Gradskim aktima propisao mjere koje se odnose na oslobađanje poduzetnika koji posluju u zoni od obveze plaćanja komunalne naknade za vrijeme od četiri godine od početka rada, i to u prvoj godini u cijelosti, u drugoj godini u visini 75,0 % iznosa komunalne naknade, u trećoj godini u visini 50,0 % iznosa komunalne naknade i u četvrtoj godini u visini 25,0 % iznosa komunalne naknade.

⁵ Procjena dužine cestovne mreže na temelju geoprostornih podataka. Za ceste koje su u potpunosti na području Grada Vrgorca, a u slučaju odstupanja izmjerenih vrijednosti, korišteni su službeni podaci iz Odluke o razvrstavanju javnih cesta NN 66/15.

ŽC6199	Gr. BiH – Slivno – Raščani Gornji – Raščani Donji – Gornje Igrane (D512)	30,10 km	10,97 km
ŽC6201	Poljica Kozička (L67186) – Stilja – Prapatnice – Vrgorac (D62)	20,70 km	20,70 km
ŽC6207	Kotezi (L67202) – Vrgorac (Ž6208)	2,70 km	2,70 km
ŽC6208	Vrgorac (D62) – Staševica – Ž6276	19,60 km	11,15 km
ŽC6209	Ž6201 – Banja – Orah – G.P. Orah (gr. BiH)	7,30 km	7,30 km
ŽC6210	Podprolog (L67208) – Veliki Prolog (D62)	1,60 km	1,60 km
ŽC6211	Ž6208 – Dusina – Otrić Seoci – Ž6276	9,70 km	5,94 km
L 67182	Slivno (Ž6199) – Mijaca – Ž6201	15,70 km	11,05 km
L 67183	D62 – Poljica Kozička (Ž6201)	11,20 km	11,20 km
L 67186	L67182 – Poljica Kozička (Ž6201)	3,60 km	3,60 km
L 67199	Duge Njive (D512) – Vlaka – Ravča (D62)	14,40 km	14,40 km
L 67200	L67199 – Zavojane – Turići – gr. BiH	8,30 km	8,30 km
L 67201	D512 - Višnjica	2,30 km	2,30 km
L 67202	Kokorići – Kotezi (Ž6207)	2,10 km	2,10 km
L 67203	Kotezi (L67202) – Dusina (Ž6211)	8,00 km	8,00 km
L 67206	Gornji Orah – Orah (Ž6209)	4,70 km	4,70 km
L 67207	Vrgorac (L67208) – Orah (Ž6209)	2,40 km	2,40 km
L 67208	Vrgorac (D62) – Podprolog (Ž6210)	3,90 km	3,90 km
L 67209	Veliki Prolog (D62) – Draževitići (Ž6208)	4,80 km	4,80 km
L 67231	Ž6199 – Pavići (D62)	5,30 km	5,00 km
Nerazvrstane ceste	Ulice, planinski, poljski, protupožarni i gospodarski putovi te druge nerazvrstane prometne površine na kojima se odvija promet.		

Izvor: Odluka o razvrstavanju javnih cesta NN 66/15; PPUG Vrgorac, Urbos d.o.o./Arching d.o.o., 2006., 2010., 2014.

Cestovna prometna infrastruktura na području Grada Vrgorca uočljivo se sastoji od pravaca longitudinalnog smjera te pravaca transversalnog smjera koji ih presijecaju. Longitudalne smjerove čine ceste viših redova poput autoceste i državnih cesta, dok transversalne pravce čine županijske ceste te lokalne ceste.

Longitudalni pravci

Autocesta A1, najdulja je hrvatska autocesta i povezuje glavni Grad Zagreb s Karlovcem, Gospićem, Zadrom, Šibenikom, Splitom, Vrgorcem te Pločama. Ujedno je i dio međunarodne mreže E-cesta, pod brojem E65, koja se proteže od Grada Malmö u Švedskoj do Grada Chania u Grčkoj⁶. Na područje Grada Vrgorca ulazi na sjeverozapadu iz pravca Splita kod zaseoka Kovačevići, a izlazi prema općini Pojezerje jugoistočno kod Milošić polja. Na području Grada Vrgorca ima dva ulaza/izlaza, Ravča te Vrgorac, južno od samog Grada Vrgorca. Ovaj longitudinalni pravac povezuje Grad Vrgorac u prometni sustav RH, a time i u europski prometni sustav, služi tranzitnom prometu te povezuje funkcionalne prometne regije RH.

⁶ Europski sporazum o glavnim međunarodnim prometnim arterijama (AGR), Ujedinjeni narodi, New York, 2008.

The map displays the road network in the border region of Croatia and Bosnia and Herzegovina. It includes a legend with the following categories:

- Autocesta** (Autobahn): Represented by a thick blue line.
- Državna cesta** (State road): Represented by a thick red line.
- Županijska cesta** (County road): Represented by a thick green line.
- Lokalna cesta** (Local road): Represented by a thick yellow line.
- Planirano** (Planned): Represented by a thick orange line.
- Prijelazno mjesto** (Border crossing point): Represented by a red dot.
- Stalni granični prijelazi za međunarodni promet putnika u cestovnom prometu** (Permanent border crossings for international passenger road traffic): Represented by a red circle with a white border.
- Stalni granični prijelazi za pogranični promet** (Permanent border crossings for cross-border traffic): Represented by a red circle with a red border.

Key locations and road numbers shown on the map include:

- Locations:** Mijača - Jabuka, Kašće - Donje Kašće, Orah - Orahovlje, Podprolog - Prolog, Veliki Prolog - Prolog, Mali Prolog.
- Road Numbers:**
 - Autocesta: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, A10, A11, A12, A13, A14, A15, A16, A17, A18, A19, A20, A21, A22, A23, A24, A25, A26, A27, A28, A29, A30, A31, A32, A33, A34, A35, A36, A37, A38, A39, A40, A41, A42, A43, A44, A45, A46, A47, A48, A49, A50, A51, A52, A53, A54, A55, A56, A57, A58, A59, A60, A61, A62, A63, A64, A65, A66, A67, A68, A69, A70, A71, A72, A73, A74, A75, A76, A77, A78, A79, A80, A81, A82, A83, A84, A85, A86, A87, A88, A89, A90, A91, A92, A93, A94, A95, A96, A97, A98, A99, A100.
 - Državna cesta: D 62, D 512, D 6201, D 6202, D 6203, D 6204, D 6205, D 6206, D 6207, D 6208, D 6209, D 6210, D 6211, D 6212, D 6213, D 6214, D 6215, D 6216, D 6217, D 6218, D 6219, D 6220, D 6221, D 6222, D 6223, D 6224, D 6225, D 6226, D 6227, D 6228, D 6229, D 6230, D 6231, D 6232, D 6233, D 6234, D 6235, D 6236, D 6237, D 6238, D 6239, D 6240, D 6241, D 6242, D 6243, D 6244, D 6245, D 6246, D 6247, D 6248, D 6249, D 6250, D 6251, D 6252, D 6253, D 6254, D 6255, D 6256, D 6257, D 6258, D 6259, D 6260, D 6261, D 6262, D 6263, D 6264, D 6265, D 6266, D 6267, D 6268, D 6269, D 6270, D 6271, D 6272, D 6273, D 6274, D 6275, D 6276, D 6277, D 6278, D 6279, D 6280, D 6281, D 6282, D 6283, D 6284, D 6285, D 6286, D 6287, D 6288, D 6289, D 6290, D 6291, D 6292, D 6293, D 6294, D 6295, D 6296, D 6297, D 6298, D 6299, D 6300.
 - Županijska cesta: ŽC 6199, ŽC 6201, ŽC 6202, ŽC 6203, ŽC 6204, ŽC 6205, ŽC 6206, ŽC 6207, ŽC 6208, ŽC 6209, ŽC 6210, ŽC 6211, ŽC 6212, ŽC 6213, ŽC 6214, ŽC 6215, ŽC 6216, ŽC 6217, ŽC 6218, ŽC 6219, ŽC 6220, ŽC 6221, ŽC 6222, ŽC 6223, ŽC 6224, ŽC 6225, ŽC 6226, ŽC 6227, ŽC 6228, ŽC 6229, ŽC 6230, ŽC 6231, ŽC 6232, ŽC 6233, ŽC 6234, ŽC 6235, ŽC 6236, ŽC 6237, ŽC 6238, ŽC 6239, ŽC 6240, ŽC 6241, ŽC 6242, ŽC 6243, ŽC 6244, ŽC 6245, ŽC 6246, ŽC 6247, ŽC 6248, ŽC 6249, ŽC 6250, ŽC 6251, ŽC 6252, ŽC 6253, ŽC 6254, ŽC 6255, ŽC 6256, ŽC 6257, ŽC 6258, ŽC 6259, ŽC 6260, ŽC 6261, ŽC 6262, ŽC 6263, ŽC 6264, ŽC 6265, ŽC 6266, ŽC 6267, ŽC 6268, ŽC 6269, ŽC 6270, ŽC 6271, ŽC 6272, ŽC 6273, ŽC 6274, ŽC 6275, ŽC 6276, ŽC 6277, ŽC 6278, ŽC 6279, ŽC 6280, ŽC 6281, ŽC 6282, ŽC 6283, ŽC 6284, ŽC 6285, ŽC 6286, ŽC 6287, ŽC 6288, ŽC 6289, ŽC 6290, ŽC 6291, ŽC 6292, ŽC 6293, ŽC 6294, ŽC 6295, ŽC 6296, ŽC 6297, ŽC 6298, ŽC 6299, ŽC 6300.
 - Lokalna cesta: L 67186, L 67187, L 67188, L 67189, L 67190, L 67191, L 67192, L 67193, L 67194, L 67195, L 67196, L 67197, L 67198, L 67199, L 67200, L 67201, L 67202, L 67203, L 67204, L 67205, L 67206, L 67207, L 67208, L 67209, L 67210, L 67211, L 67212, L 67213, L 67214, L 67215, L 67216, L 67217, L 67218, L 67219, L 67220, L 67221, L 67222, L 67223, L 67224, L 67225, L 67226, L 67227, L 67228, L 67229, L 67230, L 67231, L 67232, L 67233, L 67234, L 67235, L 67236, L 67237, L 67238, L 67239, L 67240, L 67241, L 67242, L 67243, L 67244, L 67245, L 67246, L 67247, L 67248, L 67249, L 67250, L 67251, L 67252, L 67253, L 67254, L 67255, L 67256, L 67257, L 67258, L 67259, L 67260, L 67261, L 67262, L 67263, L 67264, L 67265, L 67266, L 67267, L 67268, L 67269, L 67270, L 67271, L 67272, L 67273, L 67274, L 67275, L 67276, L 67277, L 67278, L 67279, L 67280, L 67281, L 67282, L 67283, L 67284, L 67285, L 67286, L 67287, L 67288, L 67289, L 67290, L 67291, L 67292, L 67293, L 67294, L 67295, L 67296, L 67297, L 67298, L 67299, L 67300.
 - Planirano: P 67301, P 67302, P 67303, P 67304, P 67305, P 67306, P 67307, P 67308, P 67309, P 67310, P 67311, P 67312, P 67313, P 67314, P 67315, P 67316, P 67317, P 67318, P 67319, P 67320, P 67321, P 67322, P 67323, P 67324, P 67325, P 67326, P 67327, P 67328, P 67329, P 67330, P 67331, P 67332, P 67333, P 67334, P 67335, P 67336, P 67337, P 67338, P 67339, P 67340, P 67341, P 67342, P 67343, P 67344, P 67345, P 67346, P 67347, P 67348, P 67349, P 67350, P 67351, P 67352, P 67353, P 67354, P 67355, P 67356, P 67357, P 67358, P 67359, P 67360, P 67361, P 67362, P 67363, P 67364, P 67365, P 67366, P 67367, P 67368, P 67369, P 67370, P 67371, P 67372, P 67373, P 67374, P 67375, P 67376, P 67377, P 67378, P 67379, P 67380, P 67381, P 67382, P 67383, P 67384, P 67385, P 67386, P 67387, P 67388, P 67389, P 67390, P 67391, P 67392, P 67393, P 67394, P 67395, P 67396, P 67397, P 67398, P 67399, P 67400.
</

Državna cesta D62 započinje u naselju Šestanovac, na križanju s državnom cestom D39. Ova cesta povezuje područje Dalmatinske zagore, a završava u Gradu Metkoviću na križanju s državnom cestom D9. Na područje Grada Vrgorca ulazi sjeverno od zaseoka Celj i Njivice, a napušta ga južno od Velikog Prologa. Ovaj pravac križaju mnogobrojne županijske i lokalne ceste, posebno na njegovom sjevernom i krajnjem južnom dijelu. Osim povezivanja teritorija samog Grada, ovaj pravac povezuje Grad Vrgorac s ostalim dijelom Dalmatinske zagore na području Splitsko-dalmatinske županije, ali i subregionalnim središtem poput Grada Metkovića na području Dubrovačko-neretvanske županije.

U smjeru sjevera, nastavno na županijsku cestu ŽC6201 pruža se **lokalna cesta L67186**. Ova cesta započinje u zaseoku Igrišće, a završava na spoju s lokalnom cestom L67182 u zaseoku Krivići. Njena

uloga je povezivanje zaseoka uzduž smjera pružanja. Nadalje, u zaseoku Krivići započinje **lokalna cesta L67182** te se spaja na županijsku cestu ŽC6201. Ova cesta vodi prema prijelaznom mjestu Mijaca – Jabuka.

U smjeru jugoistoka, paralelno s autocestom A1 vodi **županijska cesta ŽC6211**. Ova cesta započinje sjeverno od zaseoka Vina, a područje Grada napušta južno od Milošić Polja u smjeru Otrić-Seoca na području općine Pojezerje u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Ovom cestom spojena su dva sjedišta susjednih JLS. Nakon što je izgrađena autocesta, Županijske uprave za ceste na području Splitsko dalmatinske županije, u dogovoru s HAC-om i Gradom Vrgorcem trebala je financirati radove na ovoj cesti, ali su oni tek započeli u 2014. godini, kada je uloženo 994.974,41 kn. U 2015. godini uloženo je dodatnih 233.055,49 kn, a u 2016. godini planirano je uložiti još oko 50.000 kn.

Iz zaseoka Buljani pruža se **lokalna cesta L67206** koja se spaja na županijsku cestu ŽC6209 u zaseoku Luka te na taj način spaja taj dio područja Grada sa sjedištem.

Iz Vrgorca u smjeru jugoistok pruža se **lokalna cesta L67208**, koja vodi prema stalnom graničnom prijelazu za pogranični promet Podprolog – Prolog. Cesta završava u mjestu Prolog. U smjeru juga, kao dio istog pravca, nastavlja se **županijska cesta ŽC6210** koja završava u Velikom prologu, u kojem postoji prijelazno mjesto Veliki Prolog – Prolog.

Lokalna cesta L67203 spaja jugoistočni dio područja Grada Vrgorca. Cesta započinje na spoju sa županijskom cestom ŽC6207 južno od naselja Stankovići i Kotezi, a završava spojem na županijsku cestu ŽC6211 u naselju Butina. Posljednje ulaganje u ovu cestu bilo je u 2013. godini u visini od 87.375,00 kn. U 2014., odnosno 2015. godini bilo je planirano uložiti dodatnih 300.000 kn, odnosno 150.000 kn za građenje donjeg stroja najkritičnije dionice gdje povremeno plavi, ali kako sredstva nisu realizirana isto ulaganje predviđeno je za 2016. godinu.

Transverzalni pravci

Najznačajniji transverzalni pravac na području Grada Vrgorca je **državna cesta D512**. Ova cesta povezuje područje Grada Vrgorca s makarskim primorjem, odnosno Gradom Makarskom. Zapčinje u Makarskoj, na spoju s državnom cestom D8, a završava u Ravči na spoju s državnom cestom D62. Na područje Grada Vrgorca ulazi kod zaseoka Jovići-Mučki. Posebnost ovog cestovnog pravca proizlazi iz činjenice da prolazi strmim obroncima Biokova te da je bio zatvoren tokom 2010. i 2011. godine i to zbog odrona stijene na prijevoju Stupica iznad Podgore. Na toj dionici ceste izgrađen je tunel, čijim otvaranjem je ponovno omogućeno nesmetano kretanje cestovnog prometa na ovom pravcu. Također, u narednom razdoblju planirano je obnavljanje ove ceste što će bitno utjecati na jače prometno povezivanje Zabiokovlja i Makarskog primorja.

Državna cesta D535 nastavak je priključka na autocestu A1 u Ravči, a koja će izgradnjom tunela prema Drveniku, odnosno njegovog alternativnog pravca dobiti pravu smisao u transverzalnom povezivanju područja Grada Vrgorca. Programom građenja i održavanja javnih cesta za razdoblje od 2013. do 2016. godine⁷ predviđena je izgradnja spojne ceste A1 - D8, na relaciji Ravča – Drvenik. Međutim, u predviđenom razdoblju predviđene su aktivnosti projektiranja, a što su potvrdili i Planovi građenja i održavanja autocesta za svaku pojedinačnu godinu.⁸ Ovim projektom Grad Vrgorac se povezuje sa Makarskim primorjem za 10 km.

⁷ Program građenja i održavanja javnih cesta za razdoblje od 2013. do 2016. godine NN 01/14, 151/14.

⁸ Plan građenja i održavanja autocesta za 2013., 2014., 2015., Hrvatske autoceste d.o.o., Zagreb, 2013., 2013., 2014.

Također, značajan pravac predstavlja i **županijska cesta ŽC6208**. Ova cesta započinje u Vrgorcu, na spoju s državnom cestom D62, a završava iznad naselja Peračko Blato na području Grada Ploča, na spoju sa županijskom cestom ŽC6276. U 2013. godini u investicijsko održavanje ove ceste uloženo je 1.253.389,23 kn, a radovi su završeni nakon što je HAC završio sve radove na autocesti.

Nastavno na prethodni pravac, ali prema sjeveru pruža se **županijska cesta ŽC6209**. Ova cesta započinje u Vrgorcu, na spoju sa županijskom cestom ŽC6201 te se proteže do stalnog graničnog prijelaza za međunarodni promet putnika u cestovnom prometu Orah – Orahovlje.

U istom smjeru, povezujući lokalnu cestu L67208 i županijsku cestu ŽC6209 vodi **lokalna cesta L67207**. Cesta započinje u Vrgorcu, a završava kod zaseoka Luka.

Lokalna cesta L67209 povezuje Veliki prolog, gdje započinje sa spojem državne ceste D62, a završava na spoju sa županijskom cestom ŽC6208, u mjestu Draževitići.

Lokalna cesta L67202 povezuje naselje Kokorići sa Vrgorcem, spaja se na **županijsku cestu ŽC6207** južno od naselja Stankovići i Kotezi, a koja se pak spaja sa županijskom cestom ŽC6208 u samom Vrgorcu. U ŽC6207 u 2013. godini uloženo je 627.126,32 kn, a asfaltnske radove je financirao HAC o svom trošku. U 2015. godini investirano je 100.000,00 kn u L67202, i to na lokaciji kod rotora radi poboljšanja protočnosti kamiona.

Nadalje, **lokalna cesta L67199**, povezuje državnu cestu D512 s državnom cestom D62 na način da se od državne ceste D512 odvaja u naselju Duge Njive, prolazi preko zaseoka Vujčići, Jovići, Radalji, Vulete, Vukovići, Grgići, Majstorovići, Vujčići, Jelaši, Divići, Židići, Jasena Majići te u zaseoku Pranići spaja na državnu cestu D62. Na taj način povezan je značajan dio lokalnog područja.

Kod zaseoka Divići, na prethodni pravac spaja se **lokalna cesta L67200**, te preko Turića i Tolja vodi prema prijelaznom mjestu Kašće – Donje Kašće. U mjestu Tolji križa se sa županijskom cestom ŽC6201. U 2014. godini, u ovu cestu uloženo je 160.886,64 kn čime su planirani radovi izvedeni, a u 2015. godini uloženo je 573.036,71 kn u sklopu pojačanog investicijskog održavanja ceste. Za 2016. godinu planira se uložiti dodatnih 50.000 kn.

Županijska cesta ŽC6199 započinje u Gornjim Igranima, odvajajući se od državne ceste D512. Na područje Grada Vrgorca ulazi između dva planinska vrha; Hladnjača (959,1 m.n.v.) i Biluša (801,7 m.n.v.). U blizini zaseoka Vranješi odvaja se prema zaseoku Družijanići, a zatim od zaseoka Ožići nastavlja put sjevera i mjesta Raščane Gornje. Područje Grada Vrgorca napušta sjeverno od zaseoka Kovačevići (Gradina). Upravo se od ove županijske ceste, kod zaseoka Vranješi odvaja **lokalna cesta L67231**, a koja se spaja s državnom cestom D62 u zaseoku Pavići.

Lokalna cesta L67183 započinje na D62, kod zaseoka Katići, a nastavlja transversalno do spoja lokalne ceste L67186 i županijske ceste ŽC6201 u Igrištima.

Na križanju županijskih cesta, radi povećanja sigurnosti u cestovnom prometu, napravljen je rotor, u čiju je izgradnju uloženo 280.674,00 kn u 2013. godini te 938.376,35 kn u 2014. godini.

Grad Vrgorac ima razgranatu mrežu **nerazvrstanih cesta** i poljskih puteva koji se koriste kao alternativni pravci povezivanja BiH sa Hrvatskom kao i Vrgorca sa susjednim gradovima i općinama (Grad Ploče, Općina Pojezerje, Općina Zagvozdo, Općina Podgora i Grad Makarska).

Generalno se može ustvrditi kako longitudinalni pravci na području Grada Vrgorca zadovoljavaju potrebe Grada Vrgorca, posebno ako se uzme u obzir povezanost Grada putem autoceste. U tom kontekstu vrlo bitnu ulogu imaju dva izlaza sa autoceste i križanja glavnih prometnih pravaca (državna cesta D 62 (Split – Vrgorac – Dubrovnik) i D 512 (granica BiH- Makarsko primorje).

Kada je **infrastruktura javnog prijevoza** u pitanju, na području Grada Vrgorca postoji autobusni kolodvor, ali je područje Grada također premreženo autobusnim stajalištima za prijevoza putnika u javnom prometu.

Na području Grada Vrgorca postoji 8 linija s dozvolama za obavljanje prijevoza putnika.

Redni Broj	Naziv i sjedište prevoznika	Linija	Vrsta linije	Km	Stajališta
1083	OBRT ZA CESTOVNI PRIJEVOZ PUTNIKA	Vrgorac - Kaštela	stalna	118,0	Kozica, Vrgorac
1084	OBRT ZA CESTOVNI PRIJEVOZ PUTNIKA	Kaštela - Vrgorac	stalna	118,0	Kozica, Vrgorac
1085	OBRT ZA CESTOVNI PRIJEVOZ PUTNIKA	Kaštela - Vrgorac	stalna	118,0	Kozica, Vrgorac
1086	OBRT ZA CESTOVNI PRIJEVOZ PUTNIKA	Vrgorac - Kaštela	stalna	118,0	Kozica, Vrgorac
1196	PANORAMABUS d.o.o.	Split - Vrgorac	stalna	106,0	Kozica, Vrgorac
1779*	CROATIA BUS d.o.o.	Orah - Gornje Igrane*	stalna	30,0	Banja, Kozica, Vrgorac
1781*	CROATIA BUS d.o.o.	Rašćane - Gornje Igrane*	stalna	57,0	Dragljane, Kozica, Duge Njive, Kljenak,

					Kokorići, Kotezi, Majići, Ravča, Vrgorac, Zavojane
1783*	CROATIA BUS d.o.o.	Stilja - Gornje Igrane*	stalna	32,0	Kozica, Prapatnice, Stilja, Vrgorac
* Linija prometuje za vrijeme školske nastave.					

Izvor: <http://www.dalmacija.hr/Intermodal> (30.07.2016.); Vlastita obrada

Linija koja spaja najveći dio područja Grada Vrgorca je linija Rašćane - Gornje Igrane. Međutim, kako linija prometuje samo za vrijeme školske nastave, jasno je da se radi o učeničkom prijevozu. Još dvije linije su takvog karaktera, dok ostalih pet linija vode ka Splitu. U tom kontekstu zamijećen je nedostatak linija prema Makarskom primorju.

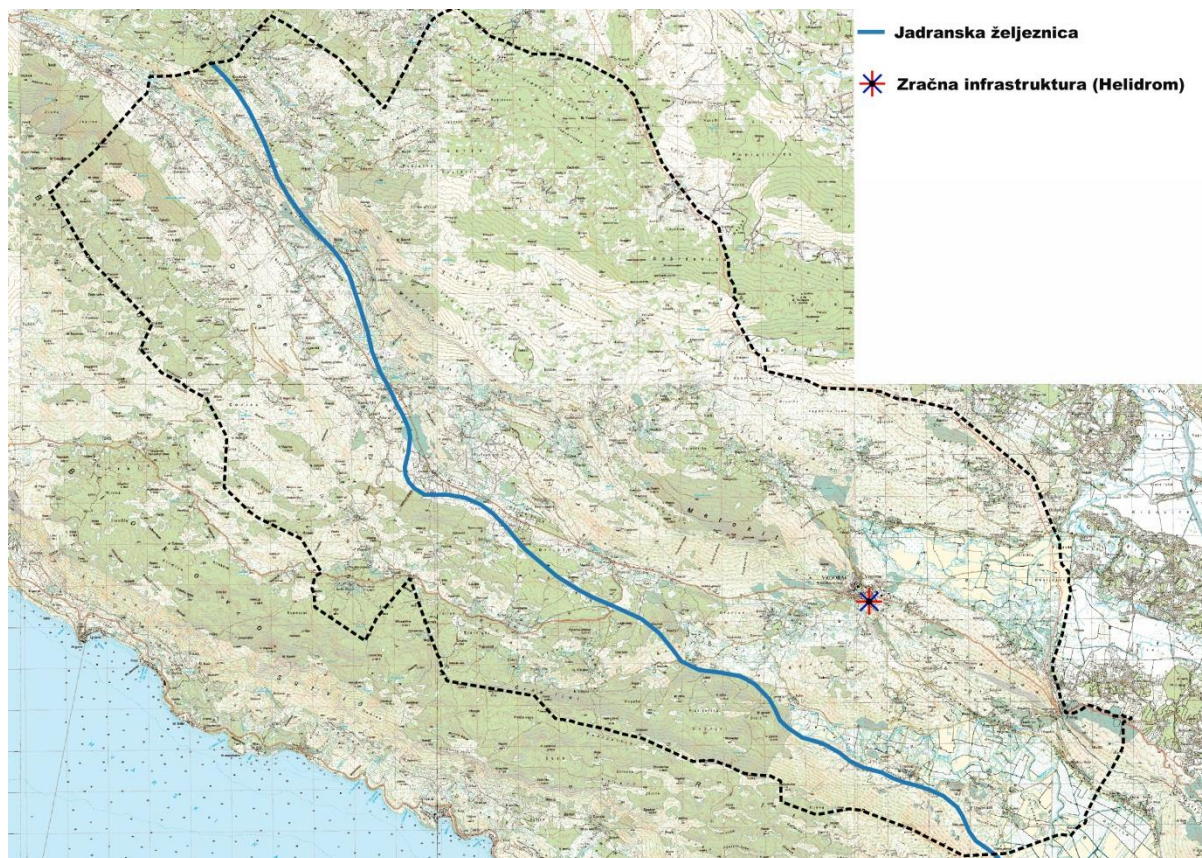
Osim navedenih linija, koncesiju za obavljanje linijskog prijevoza putnika u cestovnom prometu na području Grada Vrgorca ima Autoherc d.o.o..

1.2.3.2 Ostala prometna infrastruktura

Što se tiče ostale prometne infrastrukture može se konstatirati da po pitanju **infrastrukture zračnog prijevoza** na području Grada Vrgorac ne postoje zračna pristaništa/letjelišta, ali postoji jedan helidrom u naselju Kokorići. Helidrom se koristi u svrhe hitnih medicinskih intervencija, ali u privatne svrhe, dok njime upravlja fizička osoba izvan sustava. Stanje u kojem se nalazi helidrom ocjenjuje se vrlo dobrom.⁹ Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije predviđena je izgradnja jednog helidroma na području Vrgorca.

⁹ Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac/Split, 2016.

Grafički prikaz 2. 3. Željeznička i zračna infrastruktura na području grada Vrgorca

Izvor: www.openstreetmap.org, www.cestesplit.hr (07.07.2016.); PPU Splitsko-dalmatinske županije, JU Zavod za prostorno planiranje Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2013.; PPUG Vrgorac, Urbos d.o.o./Arching d.o.o., Vrgorac/Split, 2006., 2010., 2014.; Vlastita obrada

Također, ne postoji **infrastruktura željezničkog prijevoza**, ali je PP Splitsko-dalmatinske županije predviđena izgradnja Jadranske željezničke pruge.

Razgranata mreža nesvrstanih cesta može koristiti u svrhe rekreacijskih i biciklističkih staza i šetnica.

U kontekstu razvoja automobilske industrije i korištenja obnovljivih izvora energije važnu infrastrukturnu podlogu čini blizina javno dostupnih punionica za električna vozila. Na području grada Vrgorca ne postoje javno dostupne punionice, dok su području južne Dalmacije električne punionice dostupne u Makarskoj (na tri lokacije) te u Metkoviću i Stonu (na jednoj lokaciji)¹⁰.

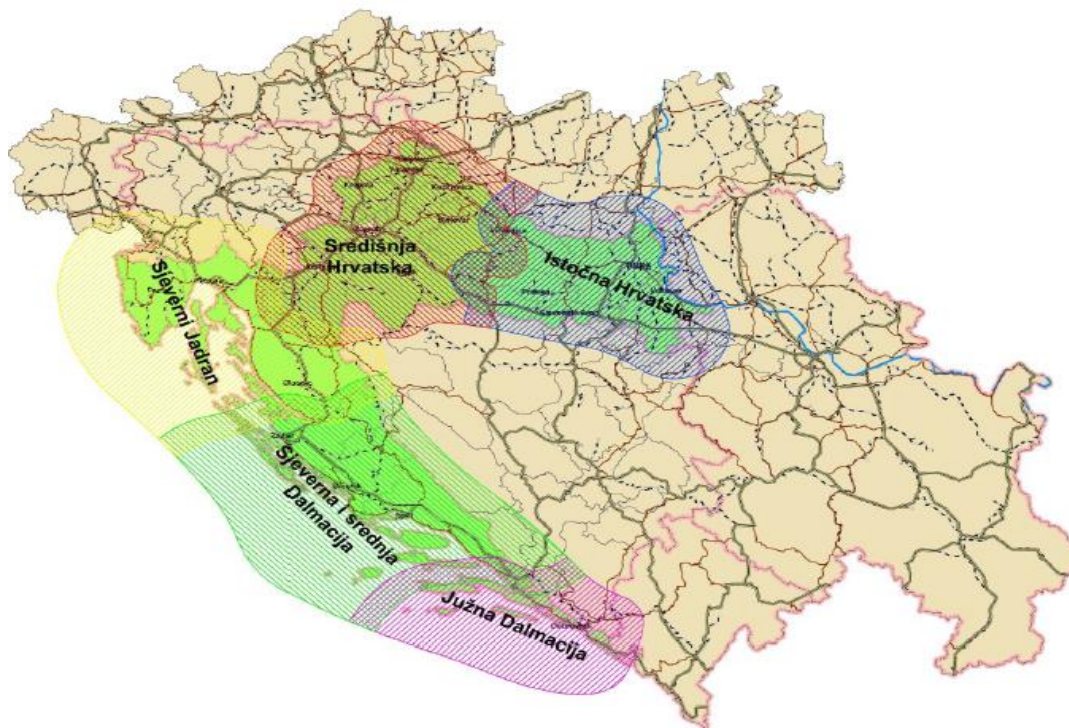
1.2.3.3 Analiza prometnih tokova

Prema Strategiji prometnog razvoja Republika Hrvatske za razdoblje od 2014. do 2030. godine Grad Vrgorac nalazi se na krajnjem južnom području funkcionalne regije Sjeverna i srednja Dalmacija. Funkcionalna regija Sjeverna i srednja Dalmacija obuhvaća područje Dalmacije koje se od funkcionalne regije Sjeverni Jadran postupno sužava prema funkcionalnoj regiji Južne Dalmacije.

¹⁰ <http://puni.hr/> (06.12.2016.)

Najvažniji gradovi regije su Zadar, Šibenik i Split. U administrativnom smislu ovu funkcionalnu regiju čine Zadarska županija, Šibensko-kninska županija te Splitsko-dalmatinska županija.

Grafički prikaz 2. 4. Funkcionalne regije prometnog razvoja Republika Hrvatske

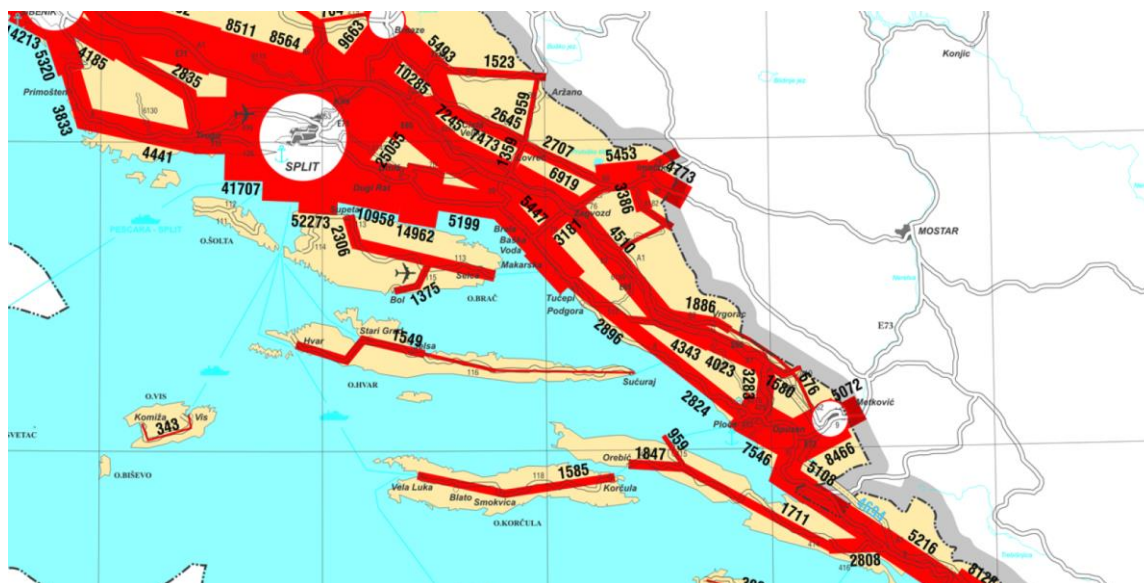

Izvor: Strategija prometnog razvoja Republika Hrvatske za razdoblje od 2014. do 2030. godine, Vlada RH, Zagreb, 2014.

Najveći prometni intenzitet na području Splitsko-dalmatinske županije ostvaren je na širem području Grada Splita, u kojem je u 2015. godini PGDP na mjernom mjestu u Stobreču iznosio 52.273, a PDLP 63.200, dok je na mjernom mjestu u Solinu PGDP iznosio 41.707, a PDLP 48.561.¹¹ Tim ostvarenim motornim prometom državna cesta D8 svrstava se u cestu prvog razreda.¹² Na ovim mjernim mjestima izmjerene je najveći intenzitet motornog prometa na razini RH.

¹¹ Prosječni godišnji dnevni promet (PGDP), predstavlja prosječnu dnevnu količinu prometa u odnosu na ukupno ostvareni promet tijekom cijele godine. Prosječni ljetni dnevni promet (PLDP), predstavlja prosječnu, dnevnu količinu prometa u odnosu na ukupno ostvareni promet tijekom ljetnog perioda u godini (od 1. srpnja do 31. kolovoza).

¹² Pravilnik o osnovnim uvjetima kojima javne ceste izvan naselja i njihovi elementi moraju udovoljavati sa stajališta sigurnosti prometa NN 110/2001.

Grafički prikaz 1. 5. Intenzitet motornog prometa na širem području Grada Vrgorca

Izvor: Brojenje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2015., Hrvatske ceste, Zagreb, 2016.

Prometna mreža Grada Vrgorca čini južni dio prometne mreže Splitsko-dalmatinske županije, preko koje su stanovnici, ne samo Grada Vrgorca, nego i općine Pojezerje, ali i Grada Ljubuškog (BiH), uključeni u cjelokupan prometni sustav RH.

Gustoća prometa mjeri se brojenjem količine prometa automobila i ostalih prijevoznih sredstava. Područje Grada Vrgorca relativno je dobro pokriveno brojilima prometa, evidentirajući gustoću prometa na autocestama, državnim cestama i županijskim cestama, a količina motornog prometa na području Grada Vrgorca prikazat će se preko sljedećih mjernih mjesta.

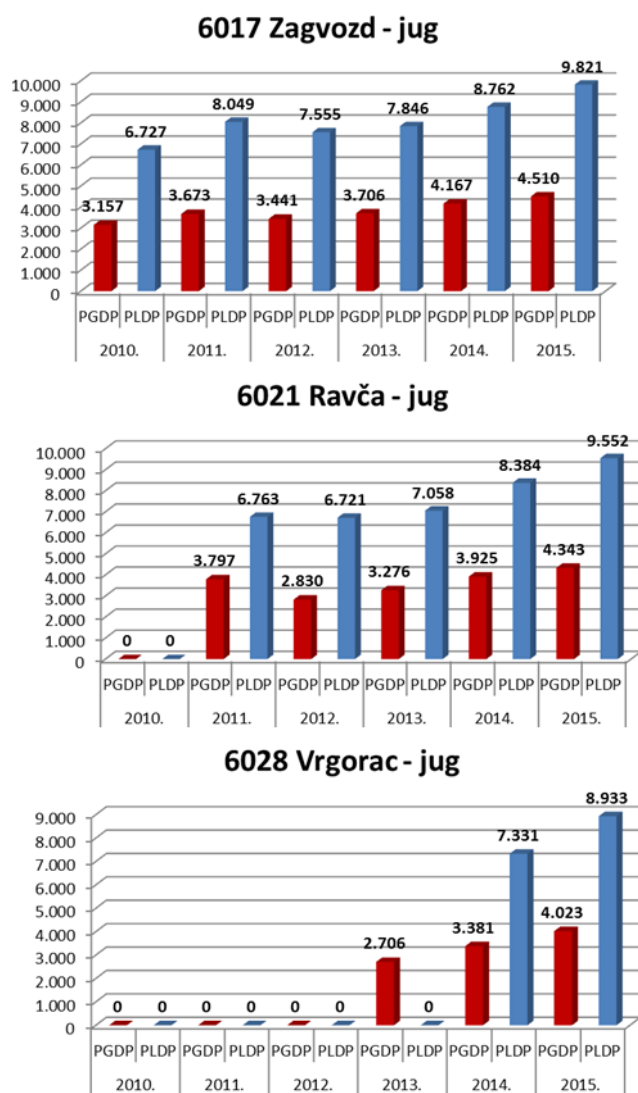
Tablica 2. 5. Brojačka mjesta na području Grada Vrgorca

Oznaka ceste	Oznaka brojačkog mjesta	Ime brojačkog mjesta	Način brojanja prometa	Brojački odsjek	Duljina u km
A1	6017	Zagvozd – jug	Naplatno brojenje	čv. Zagvozd - čv. Ravča	29,7
A1	6021	Ravča – jug	Naplatno brojenje	čv. Ravča - čv. Vrgorac	9,7
A1	6028	Vrgorac – jug	Naplatno brojenje	čv. Vrgorac - čv. Ploče	10,3
A1	6020	NP Ravča	Naplatno brojenje	Naplatna postaja	
A1	6027	NP Vrgorac	Naplatno brojenje	Naplatna postaja	
D62	6002	Ravča – zapad	Povremeno automatsko brojenje prometa	L67199 - D512	1,0
D62	6013	Vrgorac - zapad	Povremeno automatsko brojenje prometa	D512 - Ž6208	6,3
ŽC6208	6023	Vrgorac	Neprekidno automatsko brojenje prometa	D62 - A1	2,2
ŽC6199	6025	Gornje Igrane	Neprekidno automatsko brojenje prometa	L67231 - D512	5,9

Izvor: Brojenje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2015., Hrvatske ceste, Zagreb, 2016.

Gustoća prometa na autocestama, mjerena PGDP i PLDP, je porastu. U 2015. godini PGDP se kreće na 4 do 4,5 tisuća vozila, dok je PLDP duplo veći. Analizirajući na razini promatranog razdoblja, ovisno o dostupnom vremenskom nizu podataka, prosječan porast PGDP-a kretao se od 8% na mjernom mjestu **6017 Zagvozd – jug** do 22% na mjernom mjestu **6028 Vrgorac – jug**, što je uglavnom posljedica otvaranja nove dionice autoceste te niskih osnova količine prometa.

Grafički prikaz 2. 5. PGDP i PLDP motornih vozila na dionicama autoceste A1 na području Grada Vrgorca u razdoblju 2010. – 2015.

Izvor: Brojenje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2010.-2015., Hrvatske ceste, Zagreb, 2011.-2016.

U vremenu dok su ove dvije postaje bile tzv. čelne naplatne postaje, PGDP se kretao na razini od 1,5 do 2 tisuće vozila, odnosno PLDP na razini od oko 3,5 tisuća vozila. Izgradnjom novih odsječaka autoceste njihova uloga se promijenila, postale su bočnim naplatnim postajama, a značajno se smanjila i količina motornog prometa. Nakon 2010. godine na NP Ravča PGDP smanjivao se prosječnom stopom od 33%, a PLDP 35%, što je dovelo do prosječnog PGDP-a od 294 i PLDP od 329

Odjeljak Ravča – Vrgorac pušten je u promet 30. lipnja 2011. godine, a odjeljak od Vrgorca prema Pločama (čv. Vrgorac – čv. Ploče), odnosno prema NP Karamatići na A1 i prema NP Čarapine na A10 20. prosinca 2013. godine.

Odvijanjem prometa prema jugu evidentno je smanjenje količine prometa, što se potvrdilo u svakoj promatranoj godini. Razlozi takvim kretanjima nalaze se u apsorpciji prometa na postojećim naplatnim postajama uzduž (o čemu će kasnije biti riječ), nedovoljnoj razvijenosti popratne prometne infrastrukture i nedovoljnoj umreženosti šireg područja gravitacije na autocestu, ali i nižim osnovama gospodarske razvijenosti koje odlikuje južne krajeve.

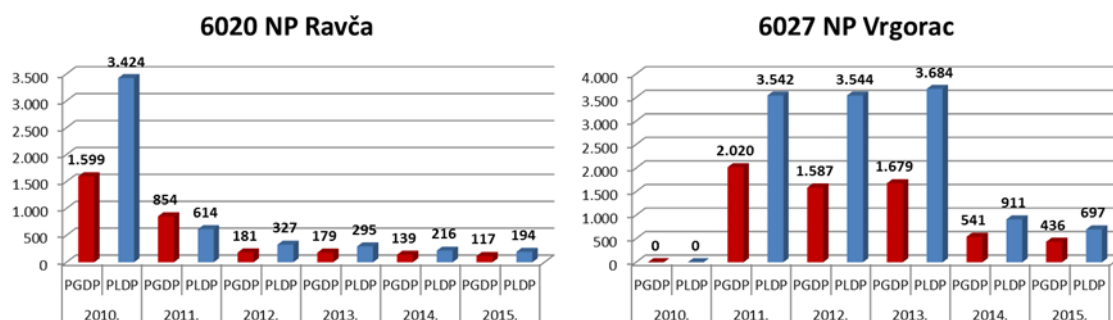
Analizirajući udio pojedinih skupina motornih vozila, najveći udio, s oko 87%, čine vozila s dvije osovine, visine do 1,30 m, mjereno pri prvoj osovini, osim kombi-vozila. Oko 7% ukupnog prometa čine vozila s tri ili više osovina, visine do 1,30 m, mjereno pri prvoj osovini, uključujući i kombi-vozila, dok ostale kategorije vozila ne prelaze udjel od 5%.

s tendencijom pada. Omjer PGDP-a i PLDP-a u razdoblju od 2011. do 2015. iznosi 1:1,12. Isti smjer kretanja količine prometa, kako godišnjeg tako i ljetnog, zabilježen je na NP Vrgorac. Značajni trend opadanja započeo je nakon 2013. godine, s prosječnim stopama pada PGDP-a od 26% i PLDP-a od 24% te se kreće na prosječnoj razini od 489, odnosno 804 motorna vozila.

Bez obzira na referentno vremensko razdoblje, na NP Ravča najveći udio u ukupnom motornom prometu s oko 75%-80% čine *vozila s dvije osovine, visine do 1,30 m, mjereno pri prvoj osovini, osim kombi-vozila*, a slijede ju *vozila s tri ili više osovine, visine do 1,30 m, mjereno pri prvoj osovini, uključujući i kombi-vozila* s udjelom od oko 10%. Na NP Vrgorac prva kategorija čini 80%-85% ukupnog motornog prometa, a druga 7%-10%.

Na mjesečnoj razini, najveće opterećenje ostvareno je tokom srpnja i kolovoza, bez obzira jesu li naplatne postaje čelne i bočne. U vremenu dok su naplatne postaje bile čelne, ostvaren je mjesečni promet od preko 100.000 vozila, a u 2015. godini na NP Ravča tokom srpnja i kolovoza prošlo je 5,4, odnosno 6,5 tisuća vozila dok je na NP Vrgorac prošlo 19,9, odnosno 23,2 tisuće motornih vozila.

Grafički prikaz 2. 6. PGDP i PLDP motornih vozila na NP Ravča i NP Vrgorac u razdoblju 2010. – 2015.

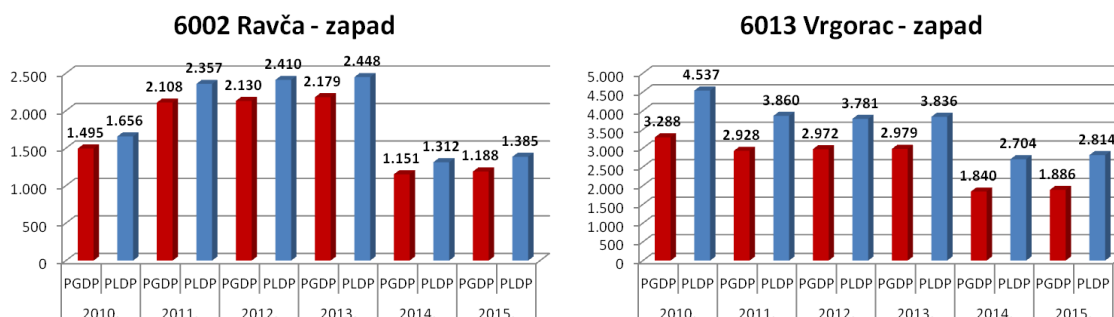
Izvor: Brojenje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2010.-2015., Hrvatske ceste, Zagreb, 2011.-2016.

Iz analiziranih podataka može se zaključiti kako su otvaranjem novih odsječaka autoceste, prvo prema Vrgorcu, a zatim i prema Pločama, ove dvije naplatne postaje svedene na ulogu lokalnih naplatnih postaja, o čemu govori i omjer PGDP-a i PLDP-a. Bez daljnjeg razvijanja transversalnih pravaca, kako prema primorju, tako i prema unutrašnjosti, ove dvije naplatne postaje bit će u funkciji lokalnog prometa, a sukladno tome će se kretati i njegova količina. Količina motornog prometa na pojedinim odsječcima ovisit će prvenstveno o daljnjoj izgradnji mreže autoputeva, i to izgradnji A1 prema Dubrovniku te izgradnji paneuropskog koridora Vc u vidu autoceste A10 prema BiH, kao i njihovom umrežavanju u sveobuhvatnu TEN-T mrežu.

Dodatno mjerenje intenziteta prometa na longitudinalnom pravcu vrši se na dva mjesta na državnoj vesti D62, i to na mjernim mjestima **6002 Ravča – zapad** i **6013 Vrgorac – zapad**.

Dok je prosječan PGDP u promatranom razdoblju na mjernom mjestu u Vrgorcu – zapad iznosio 2.649 motornih vozila, prosječan PGDP na mjernom mjestu u Ravča – zapad iznosio je značajno manje s 1.709 vozila. Uspoređujući PLDP, ostvaren je rast od 12% (u odnosu na PGDP) na mjernom mjestu Ravča – zapad, dok je Vrgorac – zapad zabilježio prosječan rast od 35%, što ukazuje na povećano opterećenje tokom ljetnih mjeseci te kako taj promet nije isključivo induciran lokalnim potrebama.

Grafički prikaz 2. 7. PGDP i PLDP motornih vozila na dionicama državne ceste D62 na području Grada Vrgorca u razdoblju 2010. – 2015.

Izvor: Brojenje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2010.-2015., Hrvatske ceste, Zagreb, 2011.-2016.

Promatrajući podatke na razini cjelokupnog razdoblja uočava se izrazita povezanost otvaranja pojedinih dionica autoceste A1 s količinom prometa na državnoj cesti D62. Naime, mjerno mjesto Vrgorac – zapad bilježi pad količine motornog prometa u cjelokupnom razdoblju, a posebno nakon 2013. godine. Pad količine prometa nakon 2013. godine bilježi se i na mjernom mjestu Ravča – zapad, što ukazuje na to kako je prethodna količina motornog prometa bila inducirana potrebama tranzitnog prometa. U tom kontekstu ponovno dolazi do izražaja važnost transversalne povezanosti prema primorju, odnosno prema unutrašnjosti.

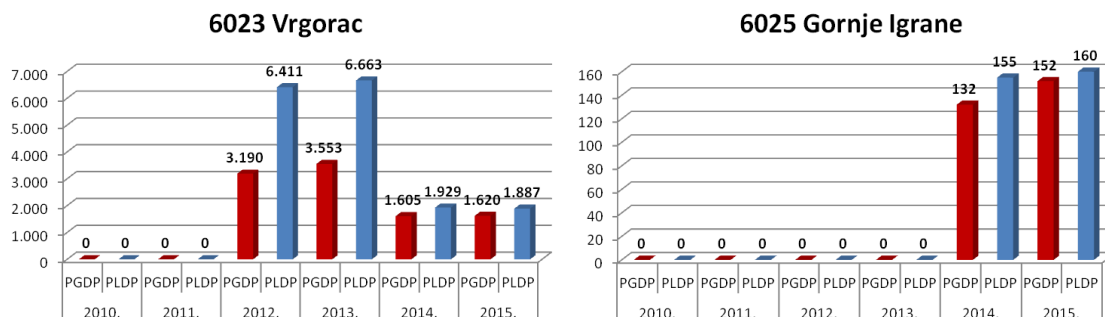
Po pitanju udjela pojedinih kategorija u ukupnom prometu, najznačajniji udio čine *vozila duljine do 5,5 m*, što u konkretnom slučaju znači osobni automobili preko 95%.¹³ Na mjernom mjestu Ravča – zapad *vozila duljine preko 5,5 do 9,1 m* čine nešto veći udjel (cca 8,5%) od udjela na mjernom mjestu Vrgorac zapad (cca 7%). U toj kategoriji najzastupljenija su laka teretna vozila i dio srednje teških vozila koja se dijele u omjeru 3:1.¹⁴ Ostale kategorije ne prelaze udjel od 2%.

Kada je u pitanju mjerenje količine prometa na transversalnim pravcima, postoje dva mjerna mjesta na kojima se to bilježi. To su mjerno mjesto **6023 Vrgorac** i **6025 Gornje Igrane**. Mjerno mjesto 6025 Gornje Igrane, odnosno dionica od lokalne ceste L67231 koja je na području Grada Vrgorca do državne ceste D512, bilježi količinu motornog prometa od 2014. godine. S obzirom na dvogodišnje mjerenje, prosječan PGDP iznosio je 142, a PLDP 158 motornih vozila, što pak ukazuje na razliku od oko 10% koja bi bila inducirana ljetnim dolascima i odlascima kako lokalnog, tako i stranog stanovništva. Na tom mjernom mjestu osobna vozila čine preko 90% ukupnog prometa, dok autobusi nisu prometovali niti u jednoj od promatranih godina.

¹³ Brojenje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2015., Hrvatske ceste, Zagreb, 2016.

¹⁴ Isto.

Grafički prikaz 2. 8. PGDP i PLDP motornih vozila na županijskim cestama ŽC6208 i ŽC6199 na području Grada Vrgorca u razdoblju 2010. – 2015.

Izvor: Brojenje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2010.-2015., Hrvatske ceste, Zagreb, 2011.-2016.

Na mjernom mjestu 6023 Vrgorac intenzitet prometa se mjeri od 2012. godine, kada je bio na razini od oko 6,5 tisuća vozila u ljetnom vremenu i oko 3,5 vozila na razini cjelokupne godine. Kao i na državnoj cesti D62, nakon otvaranja autoceste, količina prometa se značajno smanjuje, i to na razinu od oko 1,6, odnosno 1,9 tisuća vozila dnevno. Na dionici ŽC6199 preko 90% ukupne količine vozila čine osobna vozila, zatim gospodarska vozila preko 6% te motocikli od 1,5% tokom godine i 3,5% u ljetnom razdoblju. Na dionici ŽC6208 preko 86% čine osobna vozila, gospodarska vozila čine oko 11%, dok ostatak čine motocikli i autobusi.

Promatrajući Grad Vrgorac s prometnog aspekta može se zaključiti kako je promet značajnim dijelom tranzitnog karaktera. Tomu najviše pridonosi autocesta A1, koja generira najveći dio tog prometa. Nakon puštanja u promet dionice autoceste Ravča – Vrgorac, a zatim i Vrgorac – Ploče (tj. Nova Sela) količina prometa se uvelike smanjila, prepuštajući prometnu infrastrukturu najvećim dijelom lokalnim potrebama. Ipak, da se ne radi o lokalnom prometu u potpunosti, govori i odnos između PGDP-a i PLDP-a na mjernom mjestu Vrgorac zapad na državnoj cesti D62, odnosno Vrgorac na županijskoj cesti ŽC60208, gdje se ta razlika u prosjeku kreće od 20% do 35%. Buduća količina motornog prometa na državnim i županijskim cestama na području Grada Vrgorca ovisit će prvenstveno o demografskim i ostalim socio-ekonomskim kretanjima, dok će kvaliteta prometne povezanosti s ostalim regionalnim i subregionalnim centrima u vrgoračkoj okolini taj intenzitet dodatno inducirati.

1.2.3.4 Vozni park i analiza sigurnosti cestovnog prometa

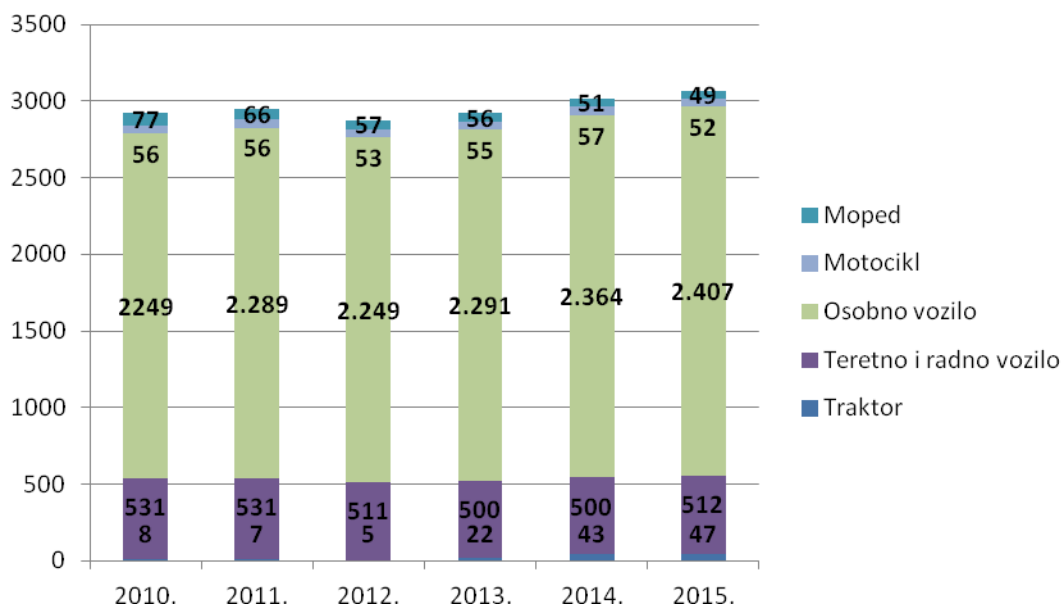
U sklopu analize tokova cestovnog prometa treba dati i prikaz brojnosti voznog parka na području Grada Vrgorca / PP Vrgorac¹⁵. Pri tome se analiza odnosi samo na cestovna vozila registrirana na dan 31. prosinca u razdoblju od 2010. do 2015. godine.

Promatrano razdoblje obilježeno je vrlo laganim trendom povećanja broja registriranih vozila s prosječnom stopom rasta od 0,8%, pri čemu s jedne strane pridonose kategorije osobnih automobila, autobusa, radnih strojeva i traktora, a s druge strane umanjuju mopedi, motocikli, kombinirana vozila i priključna vozila. Udio osobnih automobila u prosjeku čini 77% svih registriranih cestovnih vozila na području Grada Vrgorca, čime je oko 2 p.p. iza Splitsko-dalmatinske županije. Sljedeću kategoriju po

¹⁵ Sukladno Uredbi o područjima, sjedištima, vrstama i kategorijama policijskih uprava i policijskih postaja (NN 117/11 i 50/14) PP Vrgorac nadležna je samo za područje Grada Vrgorca.

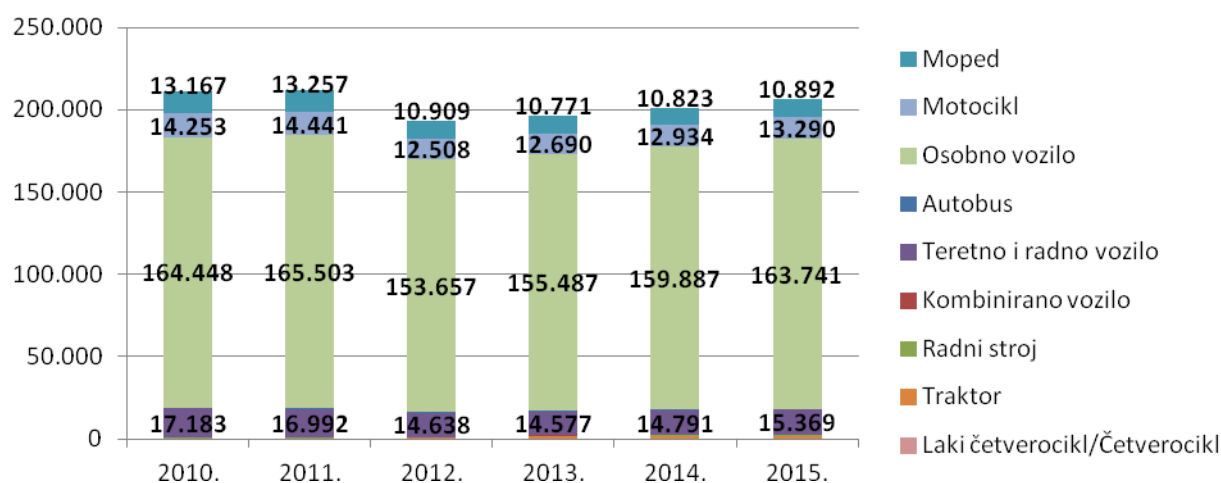
brojnosti čine teretna i radna vozila s udjelom od 17%, dok ostale kategorije vozila ne prelaze prosječan udio od 2%.

Grafički prikaz 2. 9. Registrirana cestovna vozila na području Grada Vrgorca na dan 31.12.2010.-31.12.2015.

Izvor: Podaci za izradu strategije Grada Vrgorca, PU Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2015, 2016.

Usporedno, broj registriranih cestovnih vozila na području Grada Vrgorca čini u prosjeku 1,47% registriranih cestovnih vozila na području Splitsko-dalmatinske županije. Ipak, kada se stavi u omjer broj osobnih automobila po stanovniku dobije se pokazatelj od 0,35 osobna automobila po stanovniku u Gradu Vrgorcu u odnosu na 0,34 osobna automobila po stanovniku u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Kao i na području Grada Vrgorca, najveći dio registriranih cestovnih vozila u Splitsko-dalmatinskoj županiji, kao što prikazuje Grafički prikaz 2.10., čine osobna vozila s prosječnim udjelom od 79%, zatim teretna i radna vozila s prosječnim udjelom od 8% te mopedi i motocikli s prosječnim zajedničkim udjelom od 13% (6% + 7%). Prema navedenim podacima, u Gradu Vrgorcu je zabilježeno iznadprosječno odstupanje udjela teretnih i radnih vozila od 17% u odnosu na 8%, odnosno ispodprosječno odstupanje udjela mopeda i motocikala (do 2%) od županijskog prosjeka (6% i 7%).

Grafički prikaz 2. 10. Registrirana cestovna vozila na području Splitsko-dalmatinske županije na dan 31.12.2010.-31.12.2015.

Izvor: Bilten o sigurnosti cestovnog prometa 2010., 2011., 2012., 2013., 2014., 2015., MUP RH, Zagreb, 2011., 2012., 2013., 2014., 2015., 2016.; Vlastita obrada

Analiza prometnih tokova treba se osvrnuti i na aspekt sigurnosti cestovnog prometa. Analiza sigurnosti cestovnog prometa promatra se kroz broj stradalih osoba u prometnim nesrećama. Tri su moguća stanja sudionika prometnih nesreća, a to su lakše ozlijeđeni, teže ozlijeđeni te smrtno stradali, gdje je glavni pokazatelj broj smrtno stradalih na 100.000 stanovnika.¹⁶ Iako je ova brojka podložna različitim čimbenicima, ona simbolizira uspješnost aktivnosti politike sigurnosti cestovnog prometa.

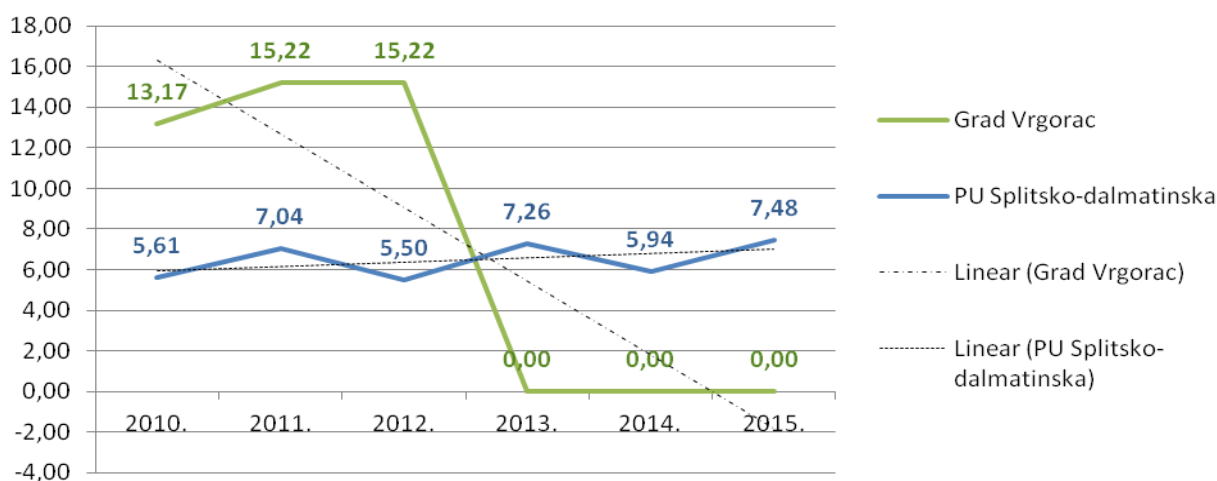
U promatranom razdoblju, od 2010. do 2015. godine, na području Grada Vrgorca zabilježeno je sveukupno 425 prometnih nesreća, od čega je 284 s materijalnom štetom, 3 prometne nesreće s poginulim osobama te 138 s ozljedama putnika.¹⁷

U 2010. godini prometna nesreća s poginulom osobom dogodila se dana 22.08.2010. godine, oko 21,50 sati na lokalnoj cesti L67208 Podprolog-Vrgorac. U 2011. godini prometna nesreća s poginulom osobom dogodila se dana 19. 11. 2011. godine, oko 20,50 sati na državnoj cesti DC62 Ravča-Rašćane u mjestu Dubrava. U 2012. godini prometna nesreća s poginulom osobom dogodila se dana 19.10.2012. godine, oko 06,30 sati na županijskoj cesti ŽC6209 Vrgorac-Draževitići predio Ajdanovac.

¹⁶ Nacionalni program sigurnosti cestovnog prometa Republike Hrvatske 2011.-2020. godine, Vlada RH, Zagreb, 2011.

¹⁷ Podaci za izradu strategije Grada Vrgorca, PU Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2015, 2016.

Grafički prikaz 2. 11. Broj smrtno stradalih na 100.000 stanovnika na području Grada Vrgorca i PU Splitsko-dalmatinske

Izvor: Bilten o sigurnosti cestovnog prometa 2010., 2011., 2012., 2013., 2014., 2015., MUP RH, Zagreb, 2011., 2012., 2013., 2014., 2015., 2016.; Podaci za izradu strategije Grada Vrgorca, PU Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2015, 2016.; Vlastita obrada

Gledano kroz prizmu broja smrtno stradalih na 100.000 stanovnika, Grad Vrgorac ostvaruje dobre rezultate u posljednje tri godine promatranog razdoblja, dok je u prve tri godine navedeni pokazatelj značajno viši od županijskog prosjeka. Međutim, treba naglasiti kako je volatilnost ovog pokazatelja rezultat relativno malog broja stanovnika, u kojem samo jedna smrtno stradala osoba dovodi do velikih oscilacija.

Područje Splitsko-dalmatinske županije ostvaruje stabilan pokazatelj kroz cjelokupno razdoblje. Kada se usporedi sa zacrtanim kvantitativnim ciljevima na državnoj razini, tj. 7 smrtno stradalih na 100.000 stanovnika u 2010. godini te smanjenje smrtno stradalih za 50% u 2020. godini u odnosu na prethodno razdoblje, treba naglasiti kako su oni na pragu ostvarenja, ali da trend kretanja nije povoljan.

Ostvarenje postavljenih ciljeva u Nacionalnom programu sigurnosti cestovnog prometa RH 2011.-2020. godine za područje Grada Vrgorca, promatrajući posljednje tri godine, već je realizirano. Ipak, ne treba zanemariti stanje u sigurnosti cestovnog prometa, kojeg treba unaprjeđivati kroz sva područja djelovanja poput promjene u ponašanju sudionika u prometu, bolju cestovnu infrastrukturu, sigurnija vozila, učinkovitiju medicinsku skrb te ostala područja koja mogu polučiti određene rezultate (npr. edukacije i sl.).

1.2.3.5 Prekogranični promet

Sukladno *Ugovoru o graničnim prijelazima između RH i BiH*, od 2013. godine na području Grada Vrgorca postoji granični prijelaz za međunarodni cestovni promet putnika **Orah – Orahovlje** te stalni granični prijelaz za pogranični promet **Podprolog – Prolog**.¹⁸

¹⁸ Statusi navedenih graničnih prijelaza potvrđeni su i Uredbom o graničnim prijelazima RH (NN 79/2013).

Granični prijelaz *Orah – Orahovlje* otvoren je 24 sata dnevno za međunarodni promet putnika, osobnih vozila i vozila za prijevoz putnika bez obzira na zemlju iz koje dolaze. Na tom graničnom prijelazu neprekidno se obavljaju poslovi iz nadležnosti policije i carine.

Stalni granični prijelaz za pogranični promet *Podprolog – Prolog* otvoren je od 6:00 do 22:00 sata, pod uvjetima pograničnog režima uspostavljenog sporazumom kojim se uređuje pogranični promet u pograničnom području između RH i BiH. Mješovito povjerenstvo, na prijedlog tijela RH i BiH nadležnih za kontrolu prometa preko zajedničke državne granice, može donijeti odluku o radnom vremenu graničnog prijelaza i izvan predviđenog radnog vremena od 6:00 do 22:00 sata.

Isto povjerenstvo može, također na prijedlog tijela RH i BiH nadležnih za kontrolu prometa preko zajedničke državne granice, odobriti privremeni međunarodni promet putnika preko graničnog prijelaza, s tim da će se u tom slučaju rasporediti odgovarajuće službe za kontrolu prometa preko zajedničke državne granice.

Sporazumom o pograničnom prometu između RH i BiH, također od 2013. godine, dio Grada Vrgorca je definirano kao pogranično područje,¹⁹ odnosno područje uz zajedničku državnu granicu koje se prostire u dubinu od pet kilometara od zajedničke državne granice. Tim sporazumom, uz službene granične prijelaze, određena su i prijelazna mjesta, odnosno „mjesto izvan službeno otvorenih graničnih prijelaza za pogranični i međunarodni promet koje je zbog lokalnih okolnosti ili, iznimno, kada postoji zahtjev posebne prirode, otvoreno za prelazak zajedničke državne granice pod uvjetima pograničnog režima“. Na području Grada Vrgorca tri su takva prijelaza:

Mijaca - Jabuka,

Kašće - Donje Kašće,

Veliki Prolog - Prolog.

Analizom prometa vozila, kao i broja putnika, na službenim graničnim prijelazima može se uočiti veliki trend smanjenja, kako broja putničkih vozila, tako i broja putnika koji ulaze i izlaze iz RH.

Najveće smanjenje je zabilježeno na stalnom graničnom prijelazu za pogranični promet *Podprolog – Prolog*, i to u prosjeku 40% godišnje. Na tom graničnom prijelazu ostvarene su progresivne stope smanjenja, pa je tako promet vozila u 2014. godini na razini od oko 10%, a promet putnika na oko 6% u odnosu na 2010. godinu, odnosno broj vozila na ulazu u RH opao je s 88.597 na 9.131, a broj putnika s 200.938 na 11.903. Pri tome je broj vozila i putnika na izlazu iz RH činilo oko 95% broja vozila i putnika na ulazu u RH.

Nešto manje smanjenje, u apsolutnim brojkama ostvareno je na stalnom graničnom prijelazu za međunarodni cestovni promet putnika *Orah – Orahovlje*. Na ovom prijelazu prosječno godišnje smanjenje prometa vozila iznosilo je oko 7%, a putnika oko 5%, što je dovelo promet vozila na oko 70% u odnosu na početak razdoblja, a putnika na nešto više od 80%. Za razliku od stalnog graničnog prijelaza za pogranični promet *Podprolog – Prolog*, na ovom graničnom prijelazu, u prosjeku je zabilježen veći izlaz i vozila i putnika za oko 1%.

Uredbom o graničnim prijelazima RH iz 2005. godine²⁰, *Veliki Prolog – Prolog* definiran je kao privremena kontrolna točka za cestovni promet na državnoj granici BiH. Do 2013. godine postojala je

¹⁹ Banja, Draževitići, Dusina, Kotezi, Kozica, Mijaca, Orah, Podprolog, Poljica Kozička, Prapatnice, Ravča, Stilja, Umčani, Veliki Prolog, Vina, Vrgorac i Zavojske.

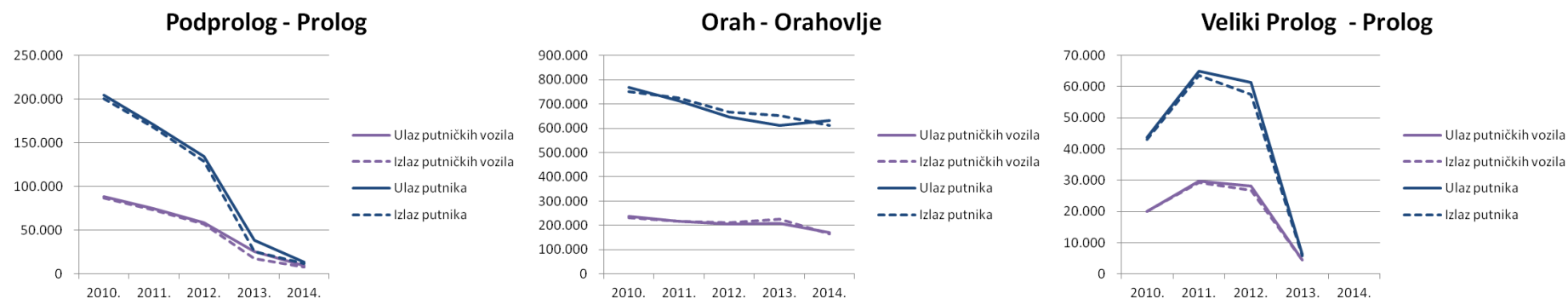
²⁰ Uredba o graničnim prijelazima RH (NN 97/96, 7/98, 81/99, 91/99, 110/99, 49/00, 69/00 i 79/05)

evidencija o prometu vozila i putnika, a definiranjem prijelaza kao prijelaza izvan službeno otvorenih graničnih prijelaza²¹ prestaje se voditi statistika. U tom razdoblju, odnosno u 2011. na 2010. zabilježeno je povećanje prometa vozila i putnika za oko 48%, te se promet putnika i vozila se ustalio na istoj razini i u sljedećoj godini, a već krajem razdoblja, zbog administrativnih promjena zabilježen je pad od 80% za vozila i 90% za putnike. S obzirom da je nova uredba o graničnim prijelazima stupila na snagu 01. srpnja 2013. godine, odnosno na dan ulaska RH u EU, može se zaključiti kako je većina ostvarenog prometa vozila i upitnika u proteklom razdoblju ostvarena tokom ljetnih mjeseci.

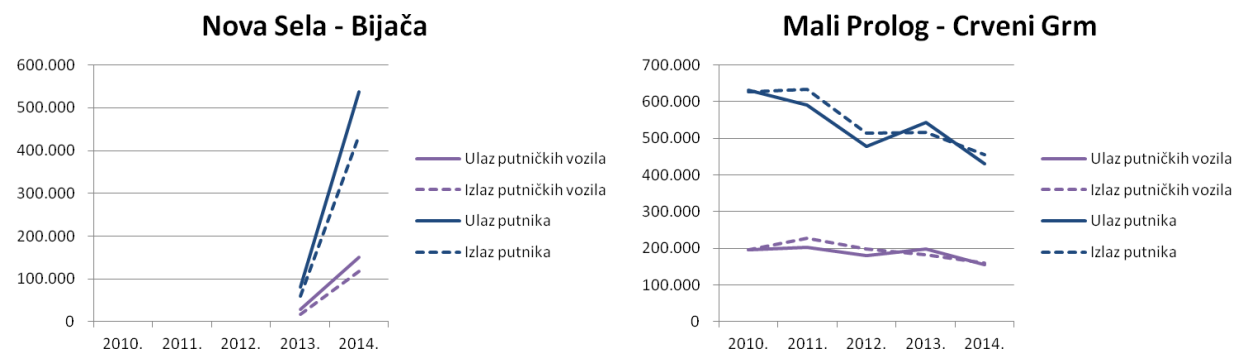
Promatrano razdoblje u prometu putnika i vozila preko graničnih prijelaza obilježile su drastične promjene. Razlog takvim kretanjima treba tražiti u administrativnom reguliranju prekograničnog prometa, ali i otvaranju novih graničnih prijelaza, kao dijela nove prometne infrastrukture koja povezuje RH i BiH. Tako je u 2014. godini promet putnika na graničnom prijelazu **Nova sela – Bijača** tek na nešto nižoj razini nego je smanjenje broja putnika na svim graničnim prijelazima u odnosu na 2010. godinu, kako na području Grada Vrgorca, tako i u njegovoj okolini.

Dužina državne granice s BiH otvara mogućnost kvalitetnije pogranične suradnje sa susjednim općinama u BiH, a to uključuje i bolju administrativnu organizaciju prekograničnog prometa.

²¹ Uredba o graničnim prijelazima RH (NN 79/13)

Grafički prikaz 2. 12. Prekogranični promet vozila i putnika na graničnim prijelazima na području Grada Vrgorca

Izvor: Statističko izvješće Transport i komunikacije u 2010., 2011., 2012., 2013., 2014., Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2011., 2012., 2013., 2014., 2015.

Grafički prikaz 2. 13. Prekogranični promet vozila i putnika na graničnim prijelazima u blizini područja Grada Vrgorca

Izvor: Statističko izvješće Transport i komunikacije u 2010., 2011., 2012., 2013., 2014., Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2011., 2012., 2013., 2014., 2015.

I.2.4 KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

Komunalna infrastruktura u užem smislu predstavlja građevine koje omogućavaju pružanje komunalnih usluga poput opskrbe vodom, odvodnju otpadnih voda, opskrbu plinom, zatim sakupljanje i zbrinjavanje komunalnog i drugih vrsta otpada, kao i druge djelatnosti koje su povezane s komunalnom infrastrukturom.

I.2.4.1 Sustav gospodarenja vodom

I.2.4.1.1 Vodoopskrbni sustav

Vodoopskrbni sustav grada Vrgorca zasebna je cjelina vodoopskrbe u sklopu vodoopskrbnog sustava Splitsko-dalmatinske županije kojim upravlja Komunalno d.o.o. Vrgorac. Vodoopskrbi sustav se sastoji od dva podsustava.²² Prvi i veći **pod sustav Banja**, koji se napaja s istoimenog izvorišta se nalazi na krajnjem sjeverozapadu Rastok polja, a čiji se otvor nalazi na koti od 75 m.n.m.²³ Minimalna izdašnost ovog izvora te instalirani kapacitet iznose 50 l/s.²⁴ Njegov ukupni volumen svih vodosprema iznosi 4.120 m³, a ukupna dužina od 78,2 km²⁵ pruža se u pet prostornih pravaca:

Vrgorac – Stilja,

Vrgorac – Orah (dio naselja),

Vrgorac – Kotezi,

Vrgorac – Vina,

Vrgorac – Župa (na području općine Zagvozd).

Nad ovim vodoopskrbnim podsustavom uglavnom je (VS i CS Dragljane te Zavojane nisu obuhvaćene) uspostavljen sustav daljinskog nadzora i upravljanja putem analogne i digitalne frekvencije. Ovaj vodoopskrbi podsustav podmiruje cca 80% potreba na području Grada Vrgorca.²⁶

Izvorište Butina nalazi se na sjevernom rubu Vrgoračkog polja, na koti od oko 27 m.n.m.²⁷ Minimalna izdašnost ovog izvora iznosi 1.360 l/s, a instalirani kapacitet 35 l/s²⁸, što ukazuje na to kako postoje velike zalihe u opskrbnom kapacitetu ovog vodoopskrbnog podsustava. Ukupno instalirani kapaciteti iznose 1.100 m³, a ukupna dužina mreže 46,9 km, od čega najveći dio na području Grada Vrgorca.

²² PPUG Vrgorca izvore pitke vode klasificirani su u stalna vrela, povremena vrela i estavele. Od stalnih izvora treba navesti još Grgića vrelo, Velika Banja, Kruška vrelo, Talež veliki i mali te Vir. U povremena vrela ubrojena su: Krenica, Vlaška izvor, Nuga, Marin vir, Pojila izvor, Mrtva izvor, Podustva izvor, Podvinje izvor, Stinjevac vrelo, Lukovac, Izvorsaka zona iznad i ispod Didine glavice, Zona između Didine glavice i Staševica ponora, Dumića-Lazina izvor te Kobiljača. Estavele su: Bezimena estavela, Studena, Buk, Glava, Gnječev vir i Dulo vir.

²³ PPUG Vrgorac, Urbos d.o.o./Arching d.o.o., Vrgorac/Split, 2006., 2010., 2014.

²⁴ PPU Splitsko-dalmatinske županije, JU Zavod za prostorno planiranje Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2013.

²⁵ Vodne građevine (crpne stanice, vodospreme i vodoopskrbna mreža), Komunalno d.o.o., Vrgorac; 2015.

²⁶ Vodoopskrbni plan Splitsko-dalmatinske županije; IGH d.d., Split, 2008.

²⁷ PPUG Vrgorac, Urbos d.o.o./Arching d.o.o., Vrgorac/Split, 2006., 2010., 2014.

²⁸ PPU Splitsko-dalmatinske županije, JU Zavod za prostorno planiranje Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2013.

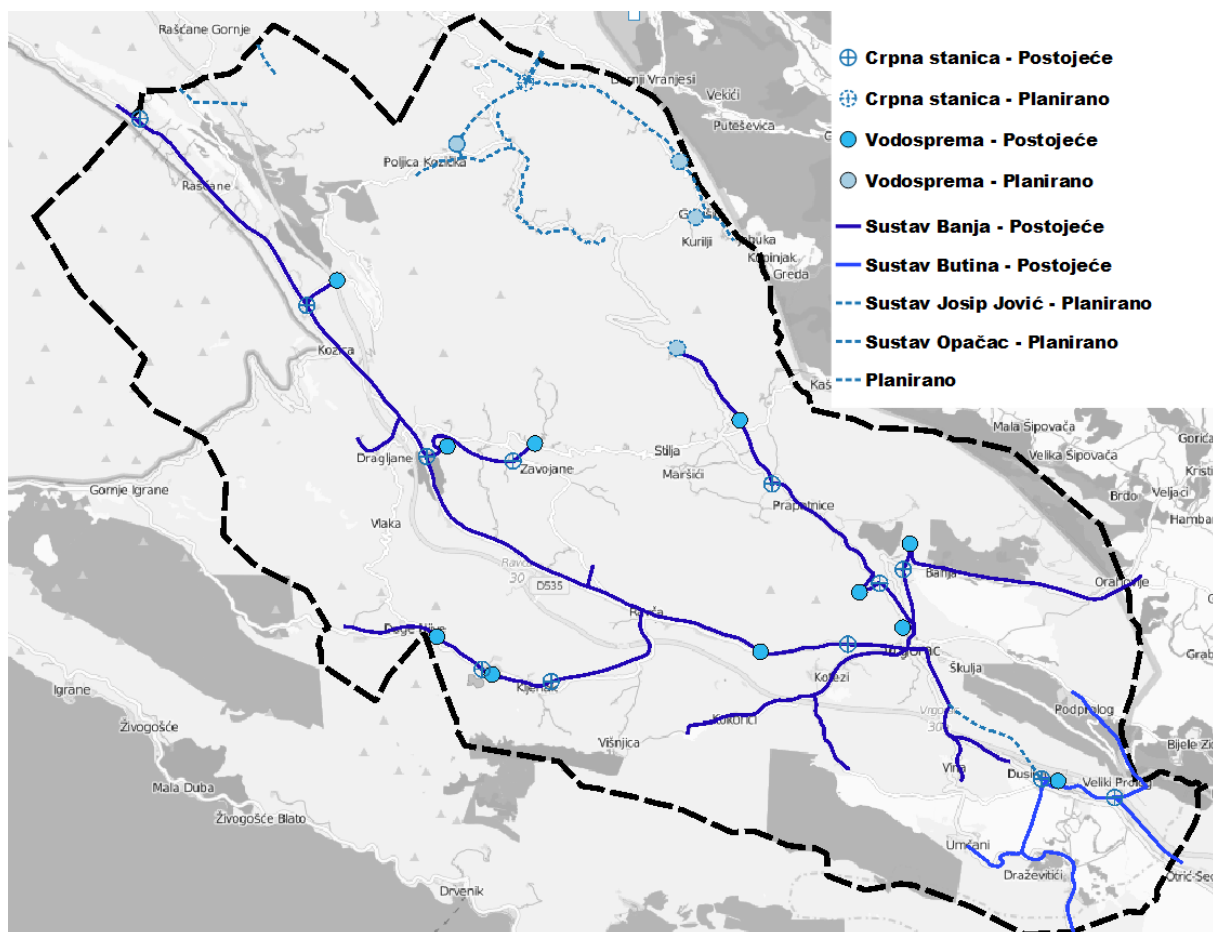
Podsustav se račva na dva dijela:

Butina – Kobiljača iz kojeg se račva odvojak prema Velikom Prologu.

Butina – Draževitići – Staševica.

Veći dio podsustava nije obuhvaćen sustavom daljinskog nadzora i upravljanja, a procjenjuje se kako podmiruje cca 20% potreba na području Grada Vrgorca.²⁹

Grafički prikaz 2. 14. Sustav vodoopskrbe na području Grada Vrgorca

Izvor: PPUG Vrgorac, Urbos d.o.o./Arching d.o.o., 2006., 2010., 2014.; PPU Splitsko-dalmatinske županije, JU Zavod za prostorno planiranje Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2013.; Vodne građevine (crpne stanice, vodospreme i vodoopskrbna mreža), Komunalno d.o.o., Vrgorac, 2015.; Vlastita obrada

Generalno se može ustvrditi kako je vodoopskrbni sustav na području Grada Vrgorca izgrađen skoro u cijelosti. Ostala je nedovršena vodoopskrba dijela naselja Orah (zaseoci Bubnji, Jelavići, Polići, Brljevići, Bilići, Vujčići, Katavići, Buljani) koju treba planirati i dovršiti. Nadalje, ostala je nedovršena vodoopskrba na području zaseoka Kovačevići (Morkulje i Gradina), a koja će se opskrbiti iz Grupnog vodovoda Imotske krajine, podsustava Opačac (iz pravca općine Zagvozd) te područja naselja Poljica Kozčkih te Mijaca, za koje je također planirana vodoopskrba iz Grupnog vodovoda Imotske krajine, ali

²⁹ Vodoopskrbni plan Splitsko-dalmatinske županije; IGH d.d., Split, 2008.

iz podsustava Josip Jović (iz pravca općine Runovići). Osim planova osiguranja vodoopskrbe na cjelokupnom području Grada Vrgorca, planirano je povezati podsustave Banja i Butina.

Po pitanju stanja i kvalitete vodoopskrbnog sustava Grada Vrgorca treba navesti kako je podsustav Banja (faza A) izgrađen 1988. godine, a podsustav Butina 1970. godine. U tom vremenskom razdoblju polagane su azbestno cementne cijevi (uglavnom tipa C). U kasnijim fazama izgradnje korištene su duktilne cijevi. Izgradnja vodoopskrbnog sustava novijeg doba koristila je plastične cijevi visoke gustoće (PEHD) koje se koriste i ugrađuju u posljednjih 50 godina. Ovakav sustav vodoopskrbe stvara probleme duktilnosti cjevovoda koji često puca zbog razlike tlakova na vodovodnom području iznad 300 m nadmorske visine. Zbog toga treba na najsloženijim dionicama (Ravča- Rašćane, Ravča- Duge Njive) sanirati postojeći vodovod. Uz procijenjene gubitke od 70%³⁰, funkcioniranje vodoopskrbnog sustava ne može se smatrati zadovoljavajućim, čime je premašen udio gubitaka od 64% u ukupno zahvaćenoj vodi (uvedeno u sustav) na razini Splitsko-dalmatinske županije.³¹ Postojeći vodoopskrbni sustav je zbog konfiguracije terena i čestog prempumpavanja previše oslonjen na korištenje električne energije iz sustava HEP-a zbog čega je osnovna cijena vode previsoka.

I.2.4.1.2 Odvodnja otpadnih voda

Za područje Grada Vrgorca postoji glavna projektna dokumentacija sustava odvodnje otpadnih voda Vrgorac. Ona se sastoji od glavnog projekta kanalizacijske mreže (tlačni gravitacijski cjevovodi, crpne stanice fekalnih voda, oborinski cjevovodi, olujni bazeni i ostali objekti na mreži) i glavnog projekta uređaja za pročišćavanje otpadnih voda Grada Vrgorca.³²

Trenutno je izgrađena kanalizacijska mreža na koju je priključeno 3.500 kućanstava Grada Vrgorca, ali pročišćivač otpadnih voda nije u funkciji, što je uzrok nefunkcionalnog cjelokupnog sustava.³³

³⁰ Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac/Split, 2016.

³¹ Vodoopskrbni plan Splitsko-dalmatinske županije; IGH d.d., Split, 2008.

³² PPUG Vrgorac, Urbos d.o.o./Arching d.o.o., Vrgorac/Split, 2006., 2010., 2014.

³³ Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac, 2015.

Grafički prikaz 2. 15. Sustav odvodnje otpadnih voda na području rada Vrgorca

Izvor: PPUG Vrgorac, Urbos d.o.o./Arching d.o.o., Vrgorac/Split, 2006., 2010., 2014.

Također, definirana je lokacija ispuštanja pročišćenih otpadnih voda iz uređaja za pročišćavanje i to na padinama južno od Grada u teren.

Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije planirana je izgradnja lokalnog sustava odvodnja Grada Vrgorca, i to zbog II zone sanitarne zaštite izvorišta Butina.

I.2.4.1.3 Analiza utroška vode

Nastavak analize o vodovodnoj mreži i mreži odvodnje je analiza o utrošku vode. Analiza je provedena za razdoblje od 2010. do 2015. godine, i to za kategorije *kućanstvo* i *gospodarstvo*. **Ukupna potrošnja vode**³⁴ u 2015. godini na području Grada Vrgorca iznosi 457.853 m³. Od toga se 63,96% odnosi na potrošnju vode u kućanstvu, a 36,04% na potrošnju vode u gospodarstvu. Usporedno, od 3.464 priključaka na vodoopskrbu u 2015. godini, 94,31% se odnosi na kućanstva, a 5,69% na kategoriju gospodarstva što ukazuje na velike potrošače u kategoriji gospodarstvo.

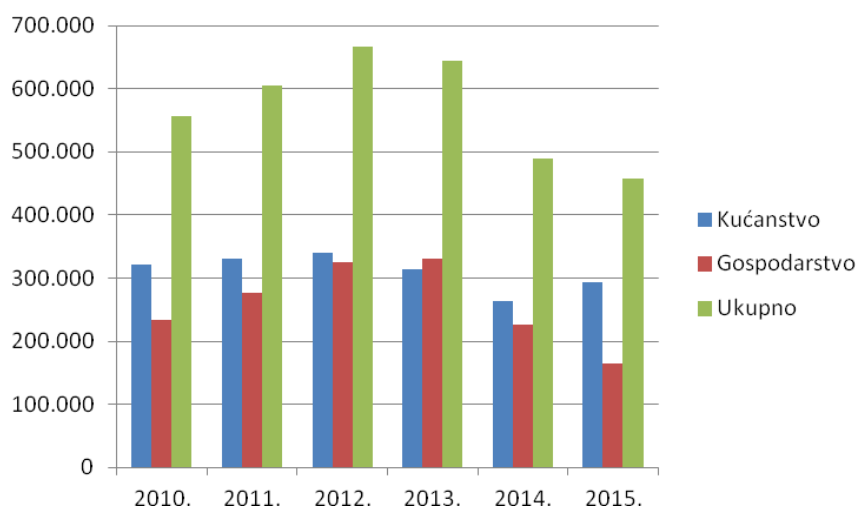
³⁴ Uslugu opskrbe vodom Grada Vrgorac vrši Komunalno d.o.o. iz Vrgorca. Dostavljeni podaci se odnose na ukupno fakturiranu vodu.

U usporedbi s početkom razdoblja, zabilježen je pad ukupne potrošnje vode s velikim oscilacijama unutar promatranog razdoblja, s prosječnom stopom pada od 2,96%. Dvije godine zaredom, 2011. i 2012. godine, zabilježen je rast od 8,98%, odnosno 9,95%, ali je taj rast anuliran u 2014. godini bilježeći pad od 24,02%. Pridodajući tome i pad od 6,55% u 2015. godini, kraj razdoblja ostao je na razini od 82,39% u odnosu na 2010. godinu.

Identičan smjer kretanja potrošnje ostvarile su i kategorije *kućanstvo* i *gospodarstvo* zabilježivši pad ukupne potrošnje vode na razini promatranog razdoblja. Međutim, prosječna stopa pada za sektor *kućanstva* iznosila je 1,38%, dok je prosječna stopa pada za kategoriju *gospodarstva* iznosila 4,27%. Sukladno tome, potrošna vode za kategoriju *kućanstva* u 2015. godini bila je na razini od 91,16% u odnosu na 2010. godinu, a potrošna vode za kategoriju *gospodarstva* na razini od 70,38%.

Iznimno veliki pad od 31,82%, odnosno 26,91% ostvario je sektor *gospodarstvo* u 2014. i 2015. godini, što je uvelike utjecalo na kretanje ukupne potrošnje vode.

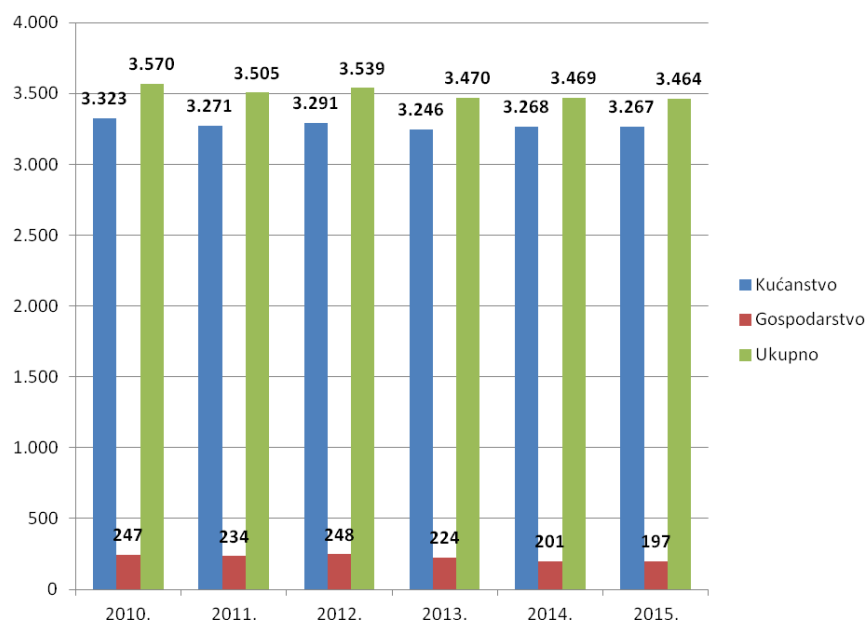
Grafički prikaz 2. 16. Fakturirana voda na području a Vrgorca u razdoblju od 2010.-2015. (u 000 m³)

Izvor: Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac, 2016.

Analiza potrošača, odnosno broja priključaka ukazuje na njihov lagani pad u cjelokupnom razdoblju (Grafički prikaz 2.16.). Pri tome, obje kategorije bilježe pad broja priključaka. Ukupni broj potrošača padao je prosječnom stopom rasta od 0,59% te je u odnosu na 2010. godinu na razini od 97,03%. Broj potrošača u kategoriji *kućanstvo* opadao je prosječnom stopom od 0,33%, a u kategoriji *gospodarstvo* 4,24%. Kategorija gospodarstvo opala je najviše u 2013. i 2014. godini, što se odrazilo i na potrošnju te kategorije.

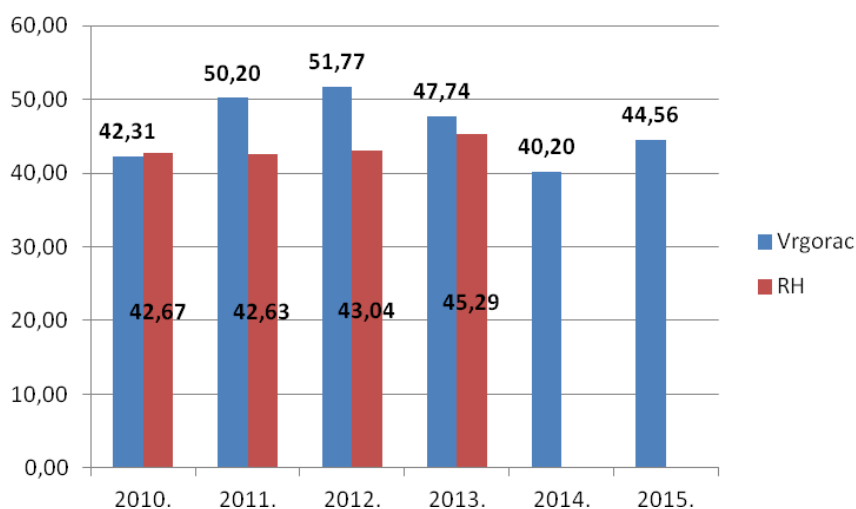
Grafički prikaz 2. 17. Broj priključaka na vodoopskrbu na području Grada Vrgorac u razdoblju od 2010.-2015.

Izvor: Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac, 2016.

Prosječna potrošnja vode u 2015. godini po stanovniku iznosi 44,56 m³, što je za oko 5% više nego u 2010. godini. Promatrano kroz razdoblje, potrošnja vode po glavi stanovnika najviše je porasla u 2011. godini (18.64%), ali taj porast je posljedica smanjenja broja stanovnika.³⁵ Međutim, već nakon 2012. godine bilježi uzastopne padove, pa je ostvarena prosječna stopa rasta na razini cjelokupnog razdoblja od 1,81%, ali je nakon 2012. godine ostvarena stopa pada od 4.24%.

Grafički prikaz 2. 18. Prosječna potrošnja vode u Gradu Vrgorac i RH u m³

³⁵ Prema popisu iz 2001. godine, Grad Vrgorac imao je preko 1.000 stanovnika više u odnosu na 2011. godinu.

Izvor: Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac, 2016.; Eurostat; vlastita obrada

U usporedbi s RH, prosječna potrošnja vode u kategoriji *kućanstva* na području Grada Vrgorca veća je od prosječne potrošnje sektora *kućanstva* na području RH. U razdoblju od 2010. do 2013. godine³⁶ prosječna godišnja potrošnja vode na području Grada Vrgorac iznosi 48,00 m³, što bi iznosilo oko 131,52 l dnevno, dok je za isto razdoblje za RH iznosila 118,92 l dnevno.

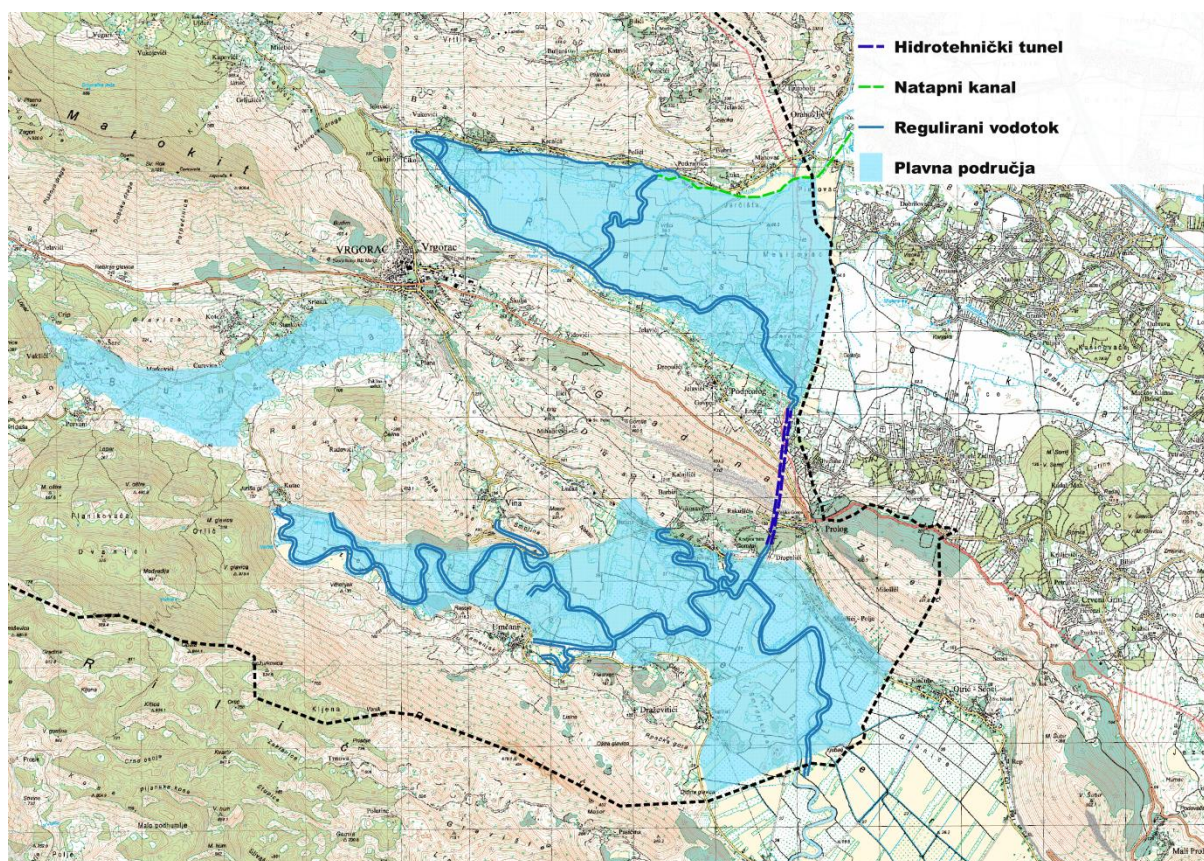
S obzirom da sustav odvodnje na području Grada Vrgorac nije u funkciji, nema podataka o **ukupnoj odvodnji**.

I.2.4.1.4 Melioracijska odvodnja i navodnjavanje

Zona krških polja na jugoistoku grada Vrgorca definirana je Vrgorskim poljem/Jezerom (927,26 ha) i Rastok poljem (712,22 ha)³⁷ te uvalom Bunina (281,48 ha).

Karakteristika ovih polja su nepovoljni hidrološki uvjeti zbog čega polja u zimskom periodu plave (zbog velikih količina oborinskih i izvorskih voda, te malih kapaciteta ponora i odvodnih tunela), a u ljetnom razdoblju imaju potrebu za osiguranjem velike količine vode potrebne za navodnjavanjem velikih obradivih površina.

Grafički prikaz 2. 19. Plavna područja na prostoru Grada Vrgorca

³⁶ Podatak o potrošnji vode u domaćinstvima u RH nakon 2013. godine nije dostupan na stranicama Eurostata.

³⁷ Iskazane površine odnose se na područje grada Vrgorca. Površina Vrgorskog polja iznosi oko 3.000 ha, a Rastok polja oko 1.700 ha.

Izvor: PPUG Vrgorac, Urbos d.o.o./Arching d.o.o., 2006., 2010., 2014.; PPU Splitsko-dalmatinske županije, JU Zavod za prostorno planiranje Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2013.; Vlastita obrada

Poplavne vode Rastoka se prikupljaju Maticom Rastoka, dovode do tunela Rastok i upuštaju u Maticu Vrgorsku u Vrgorsko polje. Matica Vrgorska ih dalje zajedno sa vodama Vrgorskog polja sprovodi do Vrgorskog tunela i dalje u Baćinska jezera. S druge strane, Matica Rastoka je povezana kanalom Parilo-Brza voda sa rijekom Mlada iz sliva Trebižata, a služi za natapanje površina polja Rastok.

Višegodišnjim programom gradnje regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina i građevina za melioracije³⁸ posebno je naglašen problem odvodnje krških polja (Rastok, Vrgorsko polje, Imotsko polje) koja usprkos velikim naporima još uvijek nije adekvatno riješen. Istim nacionalnim planom predviđen je projekt odvodnje viška vode iz Vrgorskog polja u iznosu od 203.597.000 kn koji je svrstan u prioritetnu skupinu 1.

Provedba Nacionalnog projekta navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u RH (NAPNAV) u razdoblju od 2004. – 2012. godine obuhvatila je djelomičnu sanaciju sustava navodnjavanja Rastok.³⁹

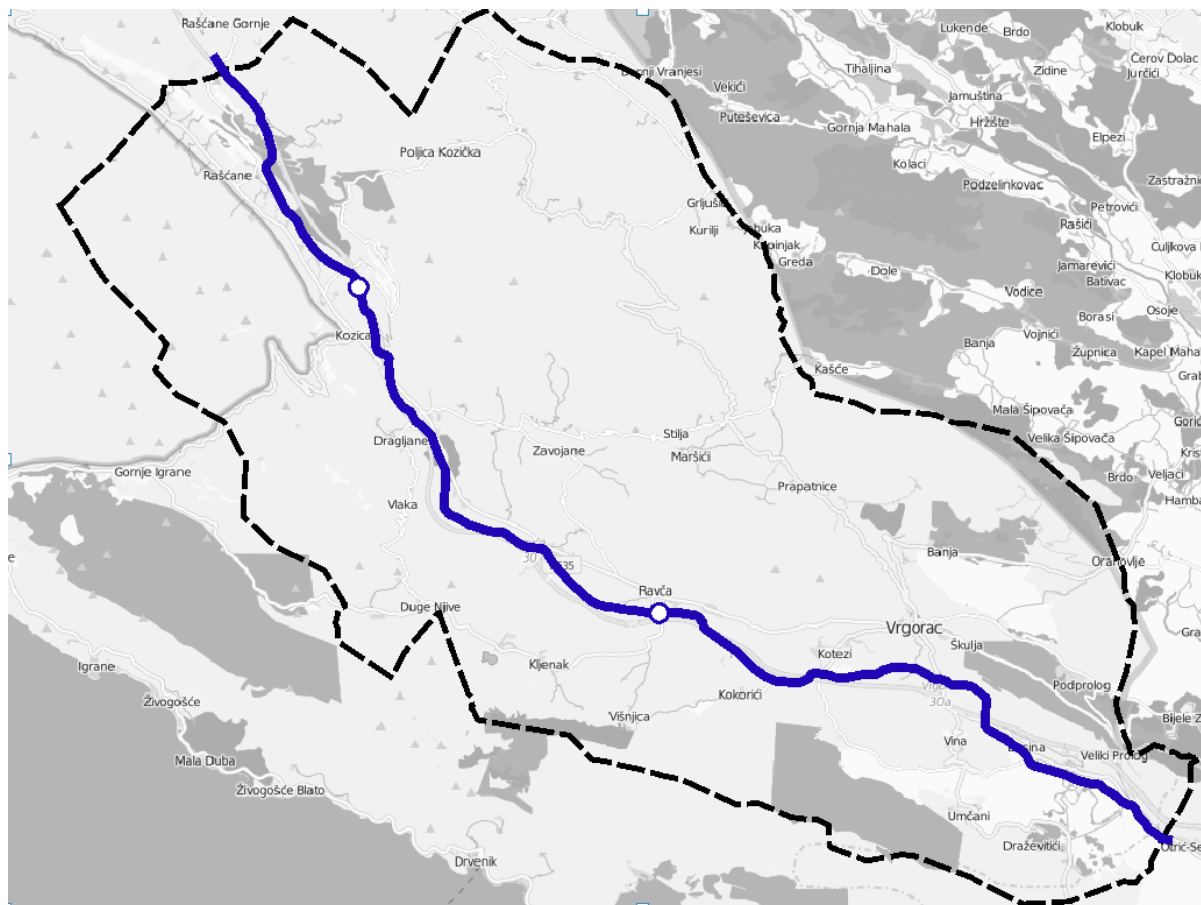
1.2.4.2 Plinska infrastruktura

Sustav distribucije plina na području Grada Vrgorac trenutno ne postoji, ali je planirana u sklopu visokotlačnog plinovoda **MRS Zagvozd - RS Šestanovac - RS Imotski - RS Vrgorac** maksimalnog radnog tlaka 12 bar predtlaka.

³⁸ Višegodišnji program gradnje regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina i građevina za melioracije, Hrvatske vode, Zagreb, 2015.

³⁹ Isto.

Grafički prikaz 2. 20. Sustav opskrbe plinom na području Grada Vrgorca

Izvor: PPU Splitsko-dalmatinske županije, JU Zavod za prostorno planiranje Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2013.

Početak izgradnje ovog visokotlačnog plinovoda je 2017. godina, a predviđeni kraj 2019. godine.⁴⁰

U sklopu lokalne distribucije plina planirane su redukcijske stanice Vrgorac na području naselja Ravča te na području naselja Kozica.

Koncesionar za izgradnju distribucijske mreže i distribuciju plina na području Splitsko-dalmatinske županije je tvrtka EVN Croatia Plin d.o.o..⁴¹

1.2.4.3 Javna komunalna infrastruktura

Na području Grada Vrgorca postoji **lokalna tržnica** površine 45 m² kojom se koristi 5 prodavača. Tržnicom upravlja Gradska čistoća i usluge d.o.o. te se smatra kako nije potrebno proširenje tržnice.⁴²

Na području Grada Vrgorac postoji veliki broj **mjesnih groblja**, a u nekim naseljima postoji i više njih. Najveće groblje je u samom Vrgorcu veličine 12.000 m², a kojem je potrebno proširenje što

⁴⁰ Desetogodišnji plan razvoja plinskog transportnog sustava RH 2014. – 2023., Plinacro d.o.o., Zagreb, 2014.

⁴¹ <http://www.dalmacija.hr/ustroj/zupan/novosti/clanak/1470/prijenos-koncesije-za-plinifikaciju-na-evn-cro-plin> (17.03.2016.)

⁴² Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac, 2016.

podrazumijeva i izgradnju novog potpornog zida, nasipanje kamenom, kao i druge građevinske radove.

O grobljima se brine Grad Vrgorac, a u nastavku je dan njihov pregled.

Tablica 2. 6. Groblja na području Grada Vrgorac

Lokacija groblja	Naselja iz se preminuli ukopavaju	Upravljanje grobljem	Potreba proširenja groblja
Groblje sv. Ante, Vrgorac, Težačka ul.	Vrgorac	Grad Vrgorac	DA
Poljica, sv. Jure	Poljica	Grad Vrgorac	NE
Poljica, Igriste	Poljica	Grad Vrgorac	NE
Zavojane	Zavojane, Dragljane	Grad Vrgorac	NE
Kozica	Kozica	Grad Vrgorac	NE
Orah	Orah	Grad Vrgorac	NE
Rašćane, sv. Mihovil	Rašćane	Grad Vrgorac	NE
Rašćane, sv. Stjepan	Rašćane	Grad Vrgorac	NE
Prapatnice	Prapatnice	Grad Vrgorac	NE
Gomila	Dusina	Grad Vrgorac	NE
Butina	Dusina	Grad Vrgorac	NE
Ravča	Ravča	Grad Vrgorac	NE
Kokorići	Kokorići	Grad Vrgorac	NE
Duge Njive	Duge Njive	Grad Vrgorac	NE
Umčani	Umčani	Grad Vrgorac	NE
Vina	Vina	Grad Vrgorac	NE
Stilja	Stilja	Grad Vrgorac	NE
Kljenak	Kljenak	Grad Vrgorac	NE
Žlibina	Žlibina	Grad Vrgorac	NE
Mijaca	Mijaca	Grad Vrgorac	NE
Draževitić	Draževitić	Grad Vrgorac	NE
Veliki Prolog	Veliki Prolog	Grad Vrgorac	NE
Podprolog	Podprolog	Grad Vrgorac	NE

Izvor: Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac, 2016.

Na području Grada Vrgorac postoji **mreža javne rasvjete**, koja pokriva 95% svih naselja. Javnom rasvjetom upravlja Gradska čistoća i usluge d.o.o..

1.2.4.4 Gospodarenje otpadom

Gospodarenje otpadom znači skupljanje, prijevoz, uporabu i zbrinjavanje otpada uključujući nadzor nad tim postupcima i naknadno održavanje lokacija zbrinjavanja, a obuhvaća i radnje koje poduzimaju trgovac ili posrednik.⁴³

Sukladno čl. 28 Zakona o održivom gospodarenje otpadom (NN 94/13) JLS je dužna na svom području osigurati:

javnu uslugu prikupljanja miješanog komunalnog otpada, i biorazgradivog komunalnog otpada, odvojeno prikupljanje otpadnog papira, metala, stakla, plastike i tekstila te krupnog (glomaznog) komunalnog otpada,

⁴³ http://www.fzoeu.hr/hr/gospodarenje_otpadom/ (29.08.2016.)

spriječavanje odbacivanja otpada na način suprotan navedenom zakonu te uklanjanje tako odbačenog otpada,

provedbu Plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske,

donošenje i provedbu plana gospodarenja otpadom jedinice lokalne samouprave,

provođenje izobrazno-informativne aktivnosti na svom području i

mogućnost provedbe akcija prikupljanja otpada.

Obavljanje komunalne djelatnosti skupljanja, odvoza i odlaganja miješanog komunalnog otpada s područja Grada Vrgorca do 2012. godine obavljalo je poduzeće Komunalno d.o.o. iz Vrgorca, a od 2013. godine, tj. nakon osnutka, to čini Gradska čistoća i usluge d.o.o. iz Vrgorca. Ambalažu od metala, ambalažu od plastike, kao i staklenu ambalažu prikuplja poduzeće Unija Nova iz Sesvetskog Kraljevca, a staklenu ambalažu od 2015. godine poduzeće Respekt d.o.o. iz Metkovića.

Miješani komunalni otpad odlaže se na odlagalište Ajdanovac, na području Grada Vrgorca, staklena metalna i ambalaža od plastike u Pogonu Zagreb koje koristi poduzeće Unija Nova te se od 2015. godine staklena ambalaža odlaže u skladištu poduzeća Respekt d.o.o. u Metkoviću.

U razdoblju od 2010. godine do 2015. godine prikupljeno je u prosjeku 2.586,60 t miješanog komunalnog otpada godišnje sa zabilježenim trendom smanjenja i prosječnom stopom pada od 8,02% na godišnjoj razini⁴⁴.

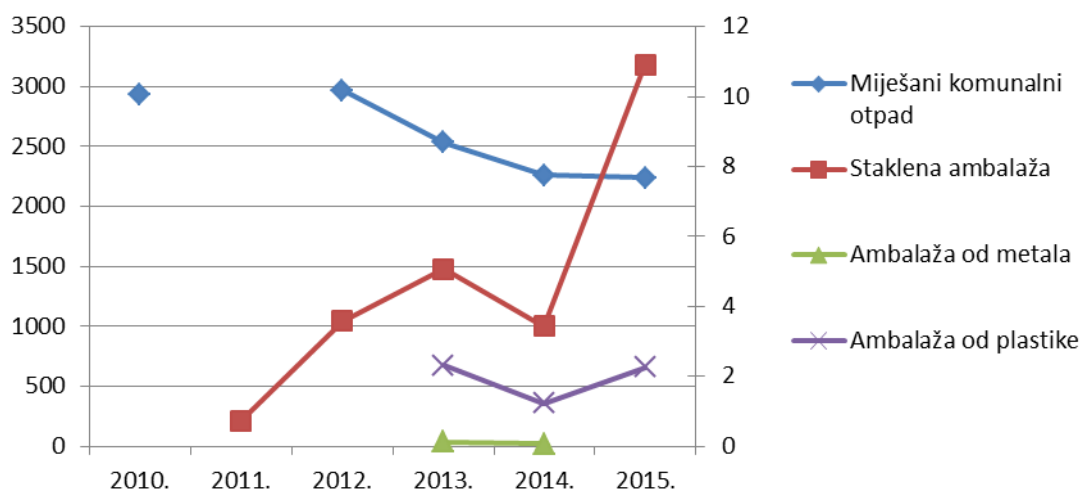
Od 2011. godine odvojeno se prikuplja staklena ambalaža. Trend prikupljanja količine staklene ambalaže je u velikom porastu s prosječnom stopom povećanja od 134,13% godišnje.⁴⁵

Također, od 2013. godine prikupljaju se ambalaža od metala, kao i ambalaža od plastike. Prikupljena količina ambalaže od metala zabilježena je samo u 2013. i 2014. godini s količinama od 0,12 t i 0,076 t. Ambalaža od plastike prikupi se u prosječnoj godišnjoj količini od 1,933 t.

⁴⁴ Ukupna količina prikupljenog miješanog komunalnog otpada nije službeno evidentirana u 2011. godini te se izračun odnosi na ostale godine u promatranom razdoblju.

⁴⁵ Podaci o pojedinoj vrsti otpada u 2015. godini nisu evidentirani te se količine prema pojedinoj vrsti otpada procjenjuju na temelju podataka do 2014. godine, a to uključuje podatke o sakupljaču/prijevozniku, djelatnosti uslijed koje dolazi do emisije u okoliš te količini prikupljene pojedine vrste otpada u prethodnim godinama.

Grafički prikaz 2. 21. Prikupljeni neopasni otpad na području Grada Vrgorac u razdoblju od 2010.-2015. u t

Izvor: Preglednik registra onečišćavanja okoliša, Vlastita obrada

Osim službenih podataka, treba uzeti i obzir i nastali poljoprivredni otpad (folija, crijevo kap po kap i dr.) te način njegova zbrinjavanja. Time su najviše izložena područja Rastok, Jezero i Bunina, jer nisu određena odlagališna mjesta, pa se takav otpad uglavnom spaljuje.⁴⁶

Istu logiku ukupnog sakupljenog otpada slijedi i količina sakupljenog otpada po glavi stanovnika. Kroz promatrano razdoblje, prosječna godišnja količina prikupljenog miješanog komunalnog otpada po glavi stanovnika iznosi 0,37 t.

U usporedbi s RH, ali i sa Splitsko-dalmatinskom županijom, prikupljena količina miješanog komunalnog otpada po glavi stanovnika je na nešto nižoj razini, gdje je na području RH, u 2012. godini, količina po glavi stanovnika iznosila 390 kg (1,06 kg dnevno), a u Splitsko-dalmatinskoj županiji 433 kg (1,19 kg dnevno).⁴⁷

Za razliku od prethodnih godina, u 2014. godini, evidentirano je prikupljanje opasnog otpada. Koncesionar za prikupljanje opasnog otpada je Tehnomobil d.o.o. iz Splita. Ukupna količina prikupljene odbačene oprema koja sadrži klorofluorouglikove iznosi 0,03 t, a odbačene električne i elektroničke oprema koja nije navedena pod 20 01 21 i 20 01 23, a koja sadrži opasne komponente 1,04 t.⁴⁸

Plan gospodarenja otpadom grada Vrgorca⁴⁹ izgrađen je za razdoblje do 2015. godine. Plan je izradio IPZ Uniprojekt TERRA d.o.o. iz Zagreba 2008. godine.

Uslugom organiziranog skupljanja i zbrinjavanja otpada danas su obuhvaćena sva naselja na području Grada Vrgorca. Otpad se odlaže na odlagalištu otpada Ajdanovac od 2005. godine, na kojem se

⁴⁶ Partnersko vijeće za izradu Strategije razvoja Grada Vrgorca, Vrgorac, 2016.

⁴⁷ Izvješće o stanju okoliša, 2014. (razdoblje od 2009. do 2012.), Agencija za zaštitu okoliša, Zagreb, 2015.

⁴⁸ Podaci za 2015. nisu dostupni.

⁴⁹ Plan gospodarenja otpadom grad Vrgorca, IPZ Uniprojekt TERRA, Zagreb, 2008.

odlagalo od 1970. godine do 1996. godine kada se odlagalište zatvara i počinje sa odlaganjem na odlagalištu Donja Gora u Podgori. No zatvaranjem odlagališta u Podgori odlagalište Ajdanovac ponovo se otvara za odlaganje.⁵⁰

Povremeno se na rubnim dijelovima naselja stvaraju manje količine nekontroliranog odlaganja otpada koja se nakon uočavanja saniraju uklanjanjem i odvozom na Ajdanovac.

Poduzeće Gradska čistoća i usluge d.o.o. raspolaže s tri specijalna vozila za odvoz otpada te jednom čistilicom.

Od temeljnih mjera predviđenih Planom gospodarenja otpadom grada Vrgorca ostali su nerealizirani:

Reciklažno dvorište,

Specijalno vozilo za prijevoz otpada,

Objekt za građevinski otpad,

Sanacija odlagališta Ajdanovac te

Pretovarna stanica sa sortirnicom.

Iz prikazanog stanja i priloženih podataka može se zaključiti kako Grad Vrgorac ulaže napore u unaprjeđenje sustava gospodarenja otpadom, ali i da se taj sustav dodatno može unaprijediti u skladu sa Strategijom i Planom gospodarenja otpadom Republike Hrvatske, kao i samim Planom gospodarenja otpadom grada Vrgorca.

I.2.5 SUSTAV ELEKTROOPSKRBE

Kada se promatra sustav elektroopskrbe Grad Vrgorac se nalazi na distribucijskom području Split, pogon Vrgorac.

Elementi sustava **prijenosne mreže** sastoje se od *110 kV dalekovoda* koji spaja TS 110/20(10) kV Vrgorac i TS 110/35/10 kV Ljubuški te *110 kV dalekovoda* koji spaja TS 110/20(10) kV Vrgorac i TS 110/20(10) kV Ploče.

Također, *TS 110/20(10) kV Vrgorac*, kao dio prijenosne mreže ima instaliranu snagu od 2x20 MVA, čije opterećenje u ljetnim mjesecima iznosi 20%, a zimsko 25%. Iz ove trafostanice pruža se distribucijska mreža za Grad Vrgorac, dio općine Zagvozđ, dio općine Pojezerje, dio Grada Ploča te nekoliko naselja u BiH (na području općine Ljubuški).⁵¹

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac, 2016.

The map displays the electrical infrastructure in the Zasavje region. A legend on the right side defines the symbols used:

- Postojeci 400 kV Dalekovod**: Existing 400 kV transmission line (blue dashed line).
- Planirano 400 kV Dalekovod**: Planned 400 kV transmission line (green dashed line).
- Postojeci 110 kVDalekovod**: Existing 110 kV transmission line (blue solid line).
- Planirano 110 kVDalekovod**: Planned 110 kV transmission line (green solid line).
- Postojeci 10 kVDalekovod**: Existing 10 kV distribution network (blue dotted line).
- Planirano 10 kVDalekovod**: Planned 10 kV distribution network (green dotted line).
- Postojeci 35 kVDalekovod**: Existing 35 kV distribution network (blue dash-dot line).
- Postojeci 20 kVKabel**: Existing 20 kV cable network (black solid line).

The map shows a dense network of lines connecting various substations (marked with circles) across the region. Key locations labeled include Raščane Gornje, Poljica, Vekići, Puteševica, Tiheljina, Gornja Mahala, Kolaci, Grlica, Kurpiš, Miroslavjak, Greda, Dole, Rasce, Velika Sipovača, Gorica, Kristina, Veljaci, Hambar, GRAB, Grab, Granici, Podgorje, Radaljevo, Nivetine, Uric-Seoci, Dryenik, Živošće Blato, Mala Duba, Živošće, Igrane, Duga Reka, Vrsnjica, Kraszi, Banja, Orašje, Brdo, Veliki Sipi, and Dugopolje.

Kako je već navedeno, elektroopskrba Grada Vrgorca vrši se iz TS 110/20(10) kV Vrgorac. Iz ove trafostanice pružaju se zračni i podzemni distributivni vodovi prema cjelokupnom području Grada Vrgorca, a i šire.

Tablica 2. 7. Elementi distribucijskih mreža na području Grada Vrgorca

Vod <i>Ime i napon</i>	Vrsta voda <i>Zračni/kabelski</i>	Presjek u mm ²	Procijenjeni gubitci
DV 10 kV Vrgorac 5	zračni / kabelski	AIČe 3x50 mm ² / XHE 49A 185/25 mm ²	12%
DV 10 kV Vrgorac 7	podzemni	XHE 49A 185/25 mm ²	11%
DV 10 kV Veliki Prolog	zračni	AIČe 3x50 mm ²	14%
DV 10 kV Župa	zračni / kabelski	AIČe 3x120 mm ² / 3xXHP 49A 1x185 mm ²	19%
DV 10 kV Dragljane	zračni	AIČe 3x25 mm ²	18%
DV 10 kV Banja	zračni	AIČe 3x50 mm ²	15%
DV 10 kV Staševica	zračni	AIČe 3x50 mm ²	14%
DV 10 kV Hidroelektra	kabelski	3xXHP 49A 1x185 mm ²	12%
DV 10 kV Čvor Vrgorac	kabelski	XHE 49A 185/25 mm ²	10%
DV 10 kV Tunel Šubir	kabelski	XHE 49A 185/25 mm ²	11%
DV 10 kV PUO Dusiina	kabelski	XHE 49A 185/25 mm ²	10%

Svi navedeni vodovi zadovoljavaju potrebe JLS, a evidentno je kako su u prosjeku veći gubitci u prijenosu električne energije ostvareni zračnim vodovima u odnosu na podzemne, odnosno kabelske. Najveći gubitak ostvaren je na 10 kV dalekovodu Župa, i to 19%, dok je prosječan procijenjeni gubitak u opskrbenoj mreži na području Grada Vrgorca 13%.

Distributivna mreža broji 108 *10/0,4 kV trafostanica*, čije je ukupna instalirana snaga 23.590 kVA. Najveću instaliranu snagu u prosjeku imaju novije trafostanice (630-1.000 kVA), i to za potrebe napajanja objekata na autocesti. Procjenjuje se da sve distributivne trafostanice zadovoljavaju potrebe opskrbe na području Grada Vrgorca.

Na području Grada Vrgorca predviđeno je područje za testiranje mogućnosti proizvodnje električne energije putem vjetra, i to na lokaciji brda Gradina⁵², dok lokacije solarnih elektrana nisu predviđene.

Kada se govori o unaprijeđenju sustava elektroopskrbe može se navesti kako je predviđena nadogradnja i prijenosne i distributivne mreže. U okviru prijenosne mreže previđena je izgradnja u sklopu *DV 2x400 kV Nova Sela – Zagvozd (Imotski)*, što u sebi uključuje i *odvojak prema Pločama*⁵³ te izgradnja *DV 110 kV Imotski – Vrgorac* i *DV 110 kV Vrgorac – Ploče*.⁵⁴

Kada je riječ o distributivnoj mreži, planira se prelazak sa naponske razine 10 kV na 20 kV čime bi se smanjili gubici prijenosa električne energije. Prelazak Pogona Vrgorac na 20 kV napon se planira izvesti u par faza zajedno sa pogonima Metković i Ploče. Stoga se u idućih par godina planira rekonstrukcija trafostanica, mreže i ostale opreme koja nije prilagođena za pogon na 20 kV. Potpuni prelazak navedena tri pogona je planiran do 2021. godine čime bismo bili prvi pogoni na području Elektrodalmacije koji su prešli na 20 kV naponsku razinu.⁵⁵

Kada je riječ o izvorima iz obnovljivih izvora energije na području Grada Vrgorca, ostavljena je mogućnost ispitivanja razvoja sustava alternativnih izvora obnovljive energije na brdu Gradina, jugoistočno od Vrgorca⁵⁶, čemu pridonose izrazito povoljni utjecaji vjetra i sunčeve energije.

1.2.5.1 Analiza potrošnje električne energije

Prilikom analize sustava elektroopskrbe nužno je analizirati i potrošnju električne energije. Po pitanju ukupne potrošnje električne energije na području Grada Vrgorca u razdoblju od 2010. do 2015. godine uočava se stabilan trend, s prosječnom potrošnjom od 26.348.333 kWh, te prosječnom stopom pada od neznatnih 0,06%, što je posljedica relativno stabilnih kretanja potrošnje u svima analiziranim kategorijama. Također, prosječan broj ukupnih potrošača (3.575) nije se značajno mijenjao te je ostvario stopu pada od 0.09%.

⁵² PPU Splitsko-dalmatinske županije, JU Zavod za prostorno planiranje Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2013.

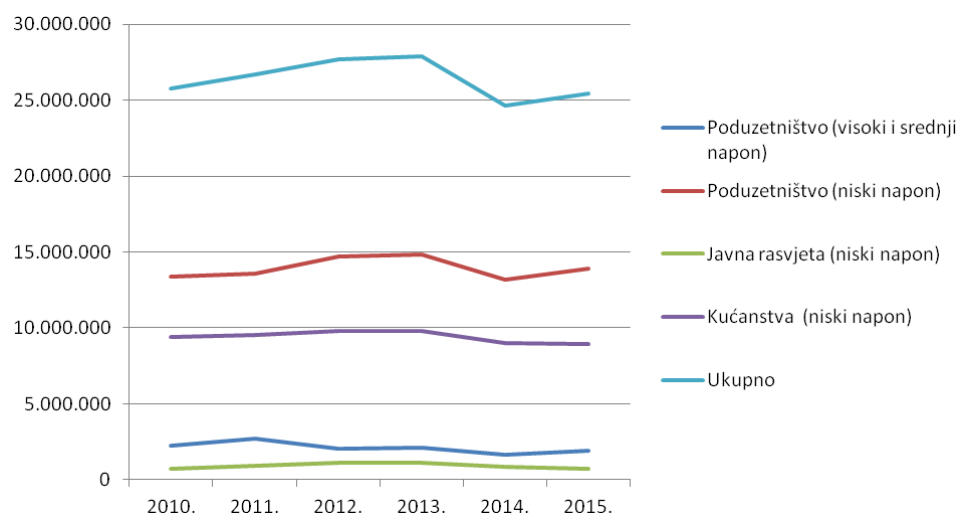
⁵³ Srednjoročni plan razvoja hrvatske prijenosne mreže, HEP ODS d.o.o., Zagreb, 2011.

⁵⁴ PPU Splitsko-dalmatinske županije, JU Zavod za prostorno planiranje Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2013. *DV 110 kV Vrgorac – Ploče* je u međuvremenu izgrađen.

⁵⁵ Partnersko vijeće za izradu Strategije razvoja Grada Vrgorca, Vrgorac, 2016.

⁵⁶ PPU Splitsko-dalmatinske županije, JU Zavod za prostorno planiranje Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2013.

Grafički prikaz 2. 23. Kretanje ukupne potrošnje električne energije u kWh u Gradu Vrgorcu u razdoblju 2010.-2015.

Izvor: Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac, 2016.; Vlastita obrada

Kako je već navedeno, stabilnosti potrošnje električne energije pridonose sve pojedinačne kategorije potrošača, gdje je najveća kategorija, prema ukupnoj potrošnji električne energije **Poduzetništvo (niski napon)**, a koja u promatranom razdoblju čini 52,87% ukupne potrošnje, ostvarujući pri tome prosječan rast od 0,95%. Prema ukupnom broju potrošača ova kategorija čini 7,70%, koji su u promatranom razdoblju ostvarili pad od 3,73%. Značajna kategorija u sklopu poduzetničkih aktivnosti je i **Poduzetništvo (visoki i srednji napon)** koja čini 7,96% ukupne potrošnje, u kojoj se broj potrošača nije mijenjao (s tri potrošača čini udio od 0,08%). Za razliku od prethodne poduzetničke kategorije, ova je ostvarila pad za 0,84%, ali sa značajnim oscilacijama tokom razdoblja. S velikim stopama kako rasta, tako i pada od oko 20%, njena je potrošnja u odnosu na početak razdoblja na razini od 86%.

Gledano prema broju potrošača, s prosječnim udjelom od 90,44%, kategorija **kućanstva** predstavlja najznačajniju skupinu u distribucijskom sustavu električne energije, čiji je broj prosječno rastao po stopi od 0,23%, dok je istovremeno ukupna potrošnja padala po stopi od 0,94%, bez prevelikih oscilacija tokom razdoblja. Prema ukupnoj potrošnji, s udjelom od 35,72%, ova kategorija nalazi se na drugom mjestu.

S udjelom od 3,45%, najmanja kategorija među potrošačima je **javna rasvjeta**. S prosječnim porastom od 1,21%, ova kategorija ima stabilan rast, ali je unutar promatranog razdoblja ostvarila značajne skokove. Prvo dio razdoblja rasla je stopama preko 20%, da bi u drugom dijelu razdoblja opadala istim tempom kojim je i porasla. Gledano prema broju potrošača, ova kategoriju čini 1,86% svih potrošača na području Grada Vrgorca.

Od velikih potrošača, neovisno o kategoriji, na području Grada Vrgorca treba istaknuti Mesnu industriju Braća Pivac d.o.o., Komunalno d.o.o., Krah d.o.o., Grad Vrgorac, Građevno d.d. i Hrvatske autoceste d.o.o..⁵⁷

⁵⁷ Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac, 2016.

Mesna industrija Braća Pivac svoje proizvodne jedinice ima u Vrgorcu na dvije lokacije (Težačka b.b. i Hrvatskih velikana 49) te u Zavojanima (sušara). TS Vrgorac 8 je napravljena za potreba pogona MI Braća Pivac koji se nalazi na adresi Težačka b.b., a pogon koji se nalazi na lokaciji Hrvatskih velikana 49 se napaja iz TS Vrgorac 9. Prosječna godišnja potrošnja MI Braća Pivac iznosi **5.000.000 kWh**, što je cca 19% ukupne godišnje potrošnje Pogona Vrgorac.

U vlasništvu Komunalnog d.o.o. su sve crpne stanice koje se nalaze na području Grada Vrgorca. Većina crpnih stanica ima svoju trafostanicu, koja je također u vlasništvu Komunalnog, a koja služi samo za napajanje pripadajuće crpne stanice. Prosječna godišnja potrošnja Komunalnog iznosi **2.200.000 kWh**, što je cca 8% ukupne godišnje potrošnje Pogona.

Krah svoje proizvodne pogone ima u Vrgorcu i u Rašćanima. Pogon u Vrgorcu se napaja iz TS Dalmastroj, a pogon u Rašćanima iz TS Pogon Rašćane. Prosječna godišnja potrošnja Krah iznosi **470.000 kWh**, što je cca 2% ukupne godišnje potrošnje Pogona Vrgorac.

Veći dio potrošnje Grada Vrgorca odnosi se na javnu rasvjetu koja se napaja iz više TS na području općine. Na području Grada Vrgorca trenutno postoji 67 obračunskih mjernih mjesta javne rasvjete. Prosječna godišnja potrošnja Grada Vrgorca iznosi **900.000 kWh**, što je cca 3,5% ukupne potrošnje pogona Vrgorac.

Građevno d.d. svoje pogone ima u Vrgorcu i Kljenku te se ovisno o mjestu na kojem se nalazi napaja iz najbliže trafostanice. Prosječna godišnja potrošnja Građevnog je **270.000 kWh**, što je cca 1% ukupne potrošnje pogona Vrgorac.

Hrvatske autoceste d.o.o. na području Pogona Vrgorac imaju 6 obračunskih mjernih mjesta čija ukupna prosječna godišnja potrošnja iznosi **1.200.000 kWh**, što je cca 4,5% ukupne potrošnje pogona. Na prostoru Pogona Vrgorac nalazi se 6 trafostanica koje služe za napajanje objekata na autocesti.

Tablica 2. 8. Prosječna potrošnja po kategoriji potrošača električne energije u Gradu Vrgorcu i RH u razdoblju 2010.-2015.

Kategorija	2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	Vrgorac	RH	Vrgorac	RH	Vrgorac	RH	Vrgorac	RH	Vrgorac	RH	Vrgorac	RH
Javna rasvjeta	11.364	20.873	13.636	20.369	17.273	20.161	17.015	19.892	12.537	19.578	10.746	19.270
Kućanstvo	2.938	3.170	2.856	3.097	3.053	3.035	3.070	2.918	2.779	2.811	2.763	2.858
Poduzetništvo – Ukupno niski napon	43.226	22.089	46.088	21.869	54.758	21.908	54.359	21.589	52.430	21.266	54.431	21.983
Poduzetništvo - Ukupno visoki i srednji napon	740.000	2.091.238	900.000	2.066.939	680.000	1.956.017	700.000	1.983.939	540.000	2.025.036	640.000	2.095.455

Izvor: Izvješće o radu Hrvatske energetske regulatorne agencije, 2010.-2015., HERA, Zagreb, , 2011.-2016.; Vlastita obrada

Tablica 2. 9. Broj priključaka u kategoriji kućanstvo prema mjestima na području Grada Vrgorca u 2015. godini.

Naselje	Broj priključaka	Naselje	Broj priključaka	Naselje	Broj priključaka
Banja	90	Kozica	164	Ravča	70
Dragljane	85	Kutac	17	Stilja	109
Draževitići	75	Lukavac	92	Umčane	97
Duge njive	89	Majići	38	Veliki prolog	89
Dusina	174	Mijaca	63	Vina	53
G. Kašća	23	Orah	129	Višnjica	19
Kljenak	66	Podprolog	113	Vlaka	36
Kokorići	73	Prapatnice	93	Vrgorac	811
Kotezi	102	Rašćane	249	Zavojane	209

Izvor: Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac, 2016.; Vlastita obrada

I.2.6 TELEKOMUNIKACIJSKA INFRASTRUKTURA

Pod telekomunikacijskom infrastrukturom podrazumijeva se infrastruktura javne telekomunikacije u pokretnoj i nepokretnoj mreži, infrastruktura telegrafske mreže te infrastruktura radio i TV mreže.

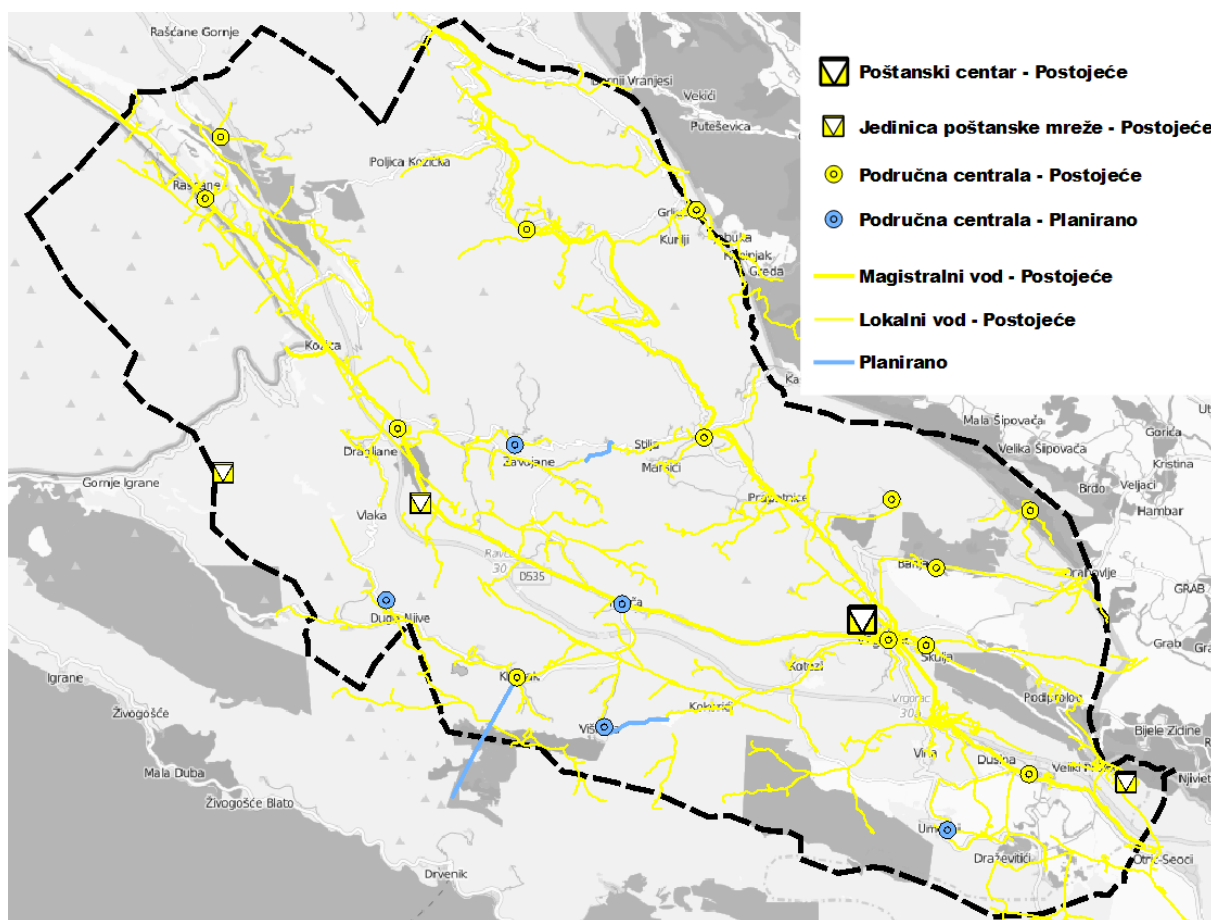
Područje Grada Vrgorac uključeno je u sustav telekomunikacijske mreže Splitsko-dalmatinske županije.

Nepokretna komunikacijska mreža sastoji se od dva magistralna voda međunarodnog značaja koja se pružaju, jedan iz smjera Imotskog prema Vrgorcu, a drugi iz pravca Zagvozda prema Vrgorcu, koji nakon Vrgorca nastavljaju kao jedan u smjeru prema općini Pojezerje, na područje Dubrovačko-neretvanske županije.

Nepokretna komunikacijska mreža lokalnog značaja grana se oko magistralnih vodova, a najveća gustoća zabilježena je na južnom i jugoistočnom području Grada, odnosno na lokacijama gdje stanuje najveći broj stanovnika. Razgranatu strukturu nepokretne javne telekomunikacijske mreže omogućuje i 13 komutacijskih čvorišta / područnih centrala.

Kada je u pitanu unaprjeđenje nepokretne komunikacijske mreže može se očekivati poprečno povezivanje dvaju magistralnih vodova međunarodnog značenja, kao i kvalitetnije povezivanje s Makarskim primorjem. Osim međusobnog povezivanja i umrežavanja, u planu je i izgradnja 5 komutacijskih čvorišta / područnih centrala kako bi se povećala kvaliteta usluge krajnjim korisnicima.

Grafički prikaz 2. 24. Mreža nepokretnih komunikacija i poštanske infrastrukture na području Grada Vrgorca

Izvor: PPUG Vrgorac, Urbos d.o.o./Arching d.o.o., 2006., 2010., 2014.; PPU Splitsko-dalmatinske županije, JU Zavod za prostorno planiranje Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2013.; Vlastita obrada

Kada je **pokretna komunikacijska mreža** u pitanju, na području Grada Vrgorca postoji prostorno dobro rasprostranjena mreža baznih stanica. Nešto bolju pokrivenost ostvaruje jugoistočno područje Grada, u odnosu na sjeverno i sjeverozapadno područje, u čemu se posebno ističe sam Vrgorac.

Radio i TV sustav veza sastoji se od dva TV odašiljača na području brda Gradina te ostalih TV odašiljača, TV pretvarača i FM odašiljača u Draževitićima, Dragljanima i na Velikom brdu u naselju Kljenak.

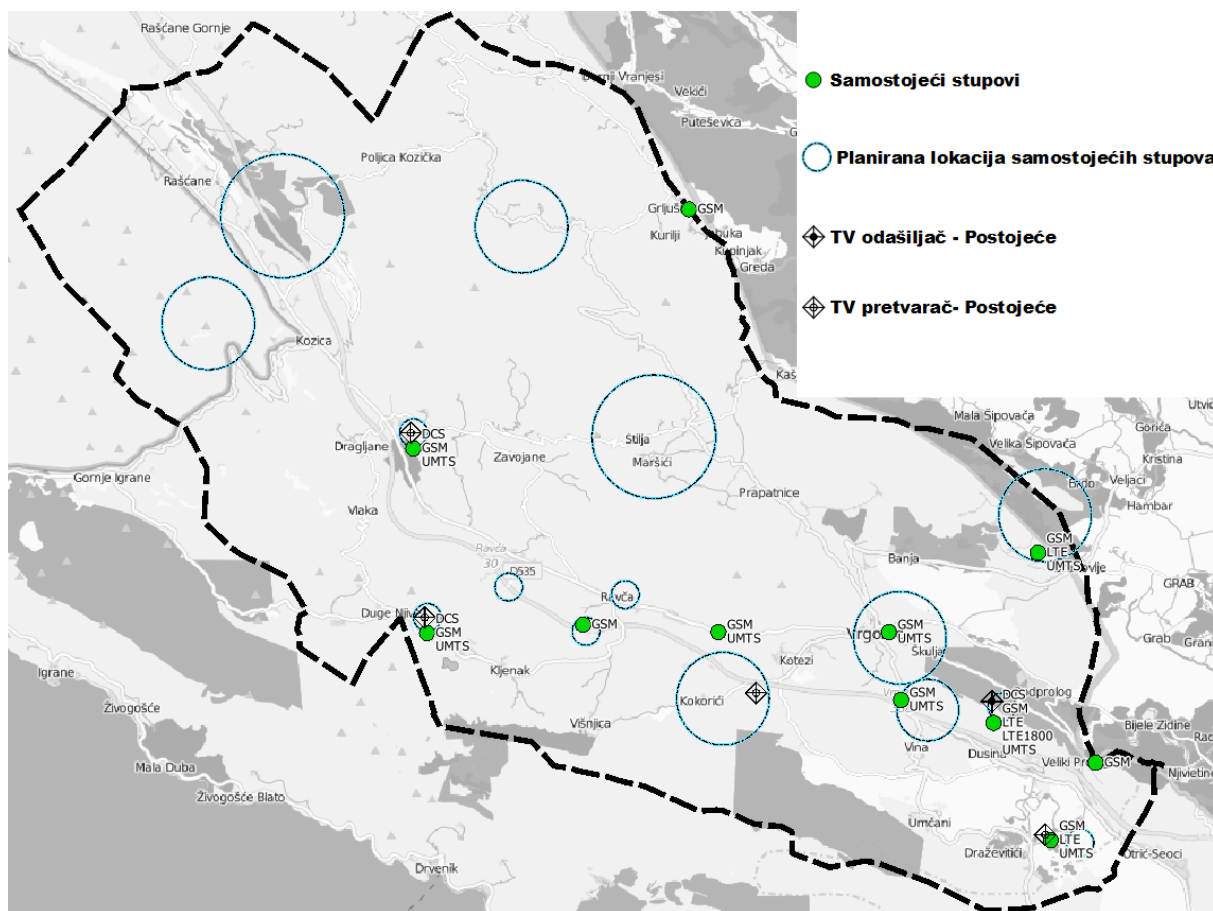
Tablica 2. 10. Lokacija, operateri i tehnologija pokretne komunikacijske mreže

Lokacija	Operator	Tehnologija
Mijaca	Hrvatski Telekom d.d.	GSM
Dragljane	Hrvatski Telekom d.d.	GSM
		UMTS
	VIPnet d.o.o.	GSM
		UMTS
	Tele2 d.o.o.	DCS
		UMTS
Duge Njive	Hrvatski Telekom d.d.	GSM
		UMTS

	VIPnet d.o.o.	GSM
		UMTS
	Tele2 d.o.o.	DCS
		UMTS
Tunel Umac	Hrvatski Telekom d.d.	GSM
	VIPnet d.o.o.	GSM
Ravča vodosprema	Hrvatski Telekom d.d.	GSM
		UMTS
	VIPnet d.o.o.	GSM
		UMTS
Vrgorac, Tina Ujevića 10	Hrvatski Telekom d.d.	GSM
		UMTS
Vrgorac, Fra Ivana Rožića 35	VIPnet d.o.o.	GSM
		UMTS
Vrgorac HAC	Hrvatski Telekom d.d.	GSM
		UMTS
	VIPnet d.o.o.	GSM
		UMTS
Orah	Hrvatski Telekom d.d.	GSM
		LTE
	VIPnet d.o.o.	GSM
		UMTS
Gomila	Hrvatski Telekom d.d.	GSM
		LTE
	VIPnet d.o.o.	GSM
		UMTS
		LTE
		DCS
	Tele2 d.o.o.	UMTS
		LTE1800
Veliki Prolog	VIPnet d.o.o.	GSM
Barbiri	Hrvatski Telekom d.d.	GSM
		UMTS
		LTE
	VIPnet d.o.o.	GSM
		UMTS

Izvor: Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, Vrgorac, 2016.

Unaprjeđenje mreže pokretnih komunikacija predviđeno je s 14 zona za elektroničku komunikaciju, od čega su 4 na lokacijama gdje trenutno ne postoji niti jedna bazna stanica (Kozica, Raščane, Poljica Kozička te Stilja).

Grafički prikaz 2. 25. Mreža pokretnih komunikacija na području Grada Vrgorca

Izvor: Hakom WFS servis; PPUG Vrgorac, Urbos d.o.o./Arching d.o.o., 2006., 2010., 2014.; PPU Splitsko-dalmatinske županije, JU Zavod za prostorno planiranje Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2013.; Vlastita obrada

Dana 21. travnja 2016.godine, na trima lokacijama na području grada Vrgorca izmjerena su mjerenja u svrhu utvrđivanja izloženosti elektromagnetskim poljima na području povećane osjetljivosti. To su lokacije:

Šetalište Mate Raosa 3A,

Ulica pod Glavicom 33,

Ulica Tina Ujevica 3.

Prema izvješćima HAKOM-a, na sve tri lokacije izmjerene su razine niže od propisanih graničnih vrijednosti.⁵⁸

Konačno, treba istaknuti kako na području Grada Vrgorca postoje četiri poštanska ureda. Dva poštanska ureda imaju svoje vlastite poštanske brojeve, i to 21275 Dragljane te 21276 Vrgorac. Poštanski ured u Vrgorcu zapošljava jednog službenika i četiri poštara.⁵⁹

⁵⁸ Mjerno izvješće broj: EMP 035-ST/2016, EMP 034-ST/2016, EMP 033-ST/2016, HAKOM, Zagreb, 2016.

⁵⁹ Generalni upitnik za JLS, Grad Vrgorac, 2015.

1.2.6.1 Infrastruktura širokopojasnog pristupa internetu

Razvoj širokopojasnih usluga od iznimnog je značenja za gospodarski razvoj Republike Hrvatske te od ključne važnosti za omogućivanje stvaranja društva znanja u Republici Hrvatskoj. Najnovije širokopojasne usluge (obrazovanje putem interneta, društveno umrežavanje, televizija visoke kakvoće, rad od kuće i drugo) zahtijevaju odgovarajuće prijenosne kapacitete (više od 20 Mbit/s) koje je moguće ostvariti uz pomoć svjetlovodne pristupne infrastrukture i odgovarajućih bežičnih tehnologija nove generacije. Potrebno okruženje stvara se provedbom prioriteta iz Strategije regionalnog razvoja koji se odnosi na razvoj i unapređenje informatičke i elektroničke komunikacijske infrastrukture.⁶⁰

Usluge širokopojasnog pristupa mogu se pružati putem različitih elektroničkih komunikacijskih mreža. Najznačajnije elektroničke komunikacijske mreže su:⁶¹

bežične mreže:

GSM/GPRS/EDGE – pokretni sustavi druge generacije,

UMTS/HSDPA/HSPA+ – pokretni sustavi treće generacije,

Wi-Fi – bežične lokalne mreže,

WiMAX – bežični pristup,

LTE – pokretni sustav četvrte generacije,

satelitski širokopojasni pristup.

žične mreže:

postojeće telefonske mreže (xDSL – bakrene mreže),

mreže nove generacije (FTTx – svjetlovodne mreže),

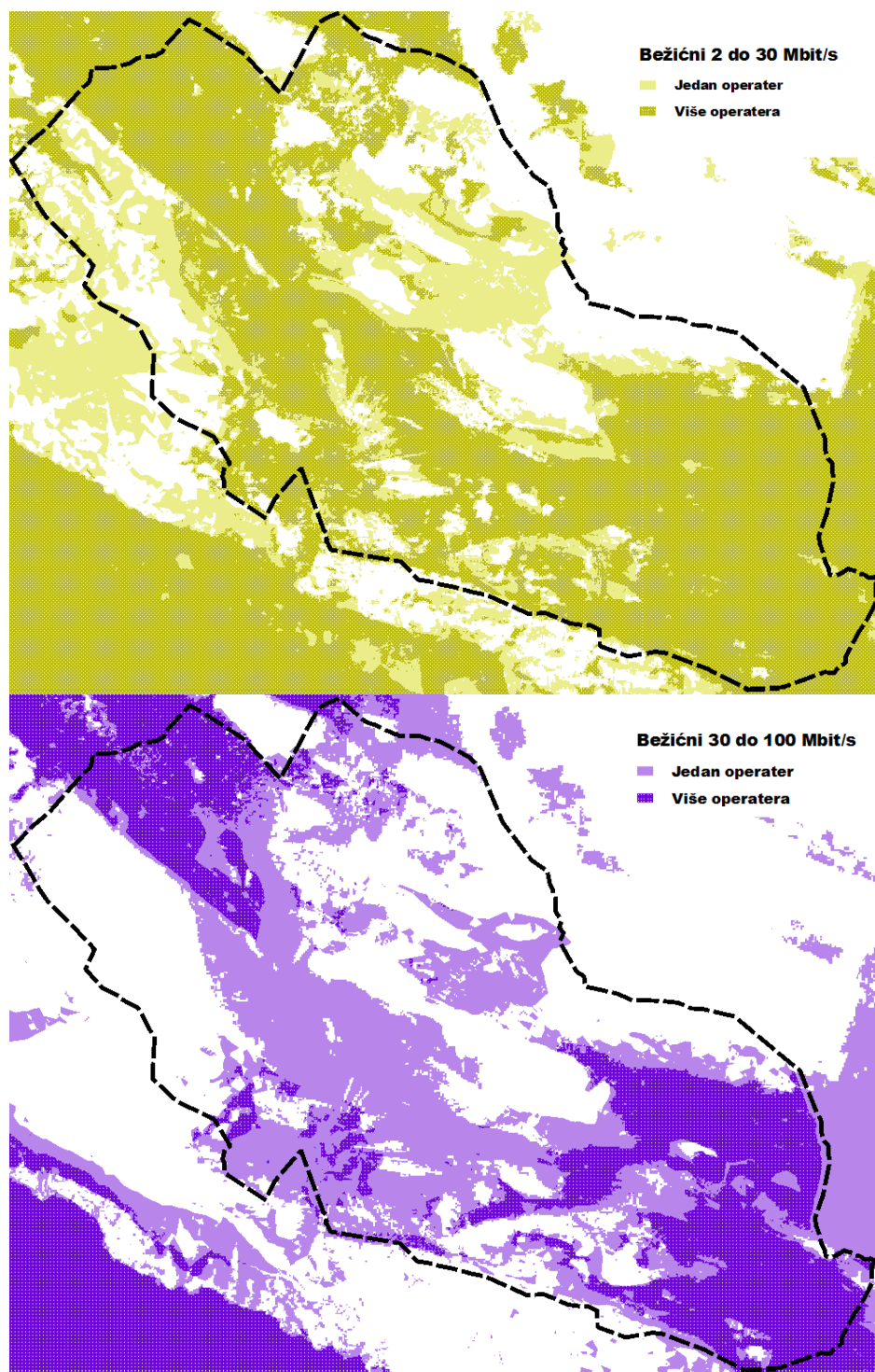
mreže kablskih operatora (koaksijalne mreže),

hibridne svjetlovodno-koaksijalne mreže (HFC).

⁶⁰ Strategija razvoja širokopojasnog pristupa u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2012. do 2015. godine, Zagreb, 2011

⁶¹ Isto.

Grafički prikaz 2. 26. Područja dostupnosti pokretnog širokopojasnog pristupa internetu na području Grada Vrgorca

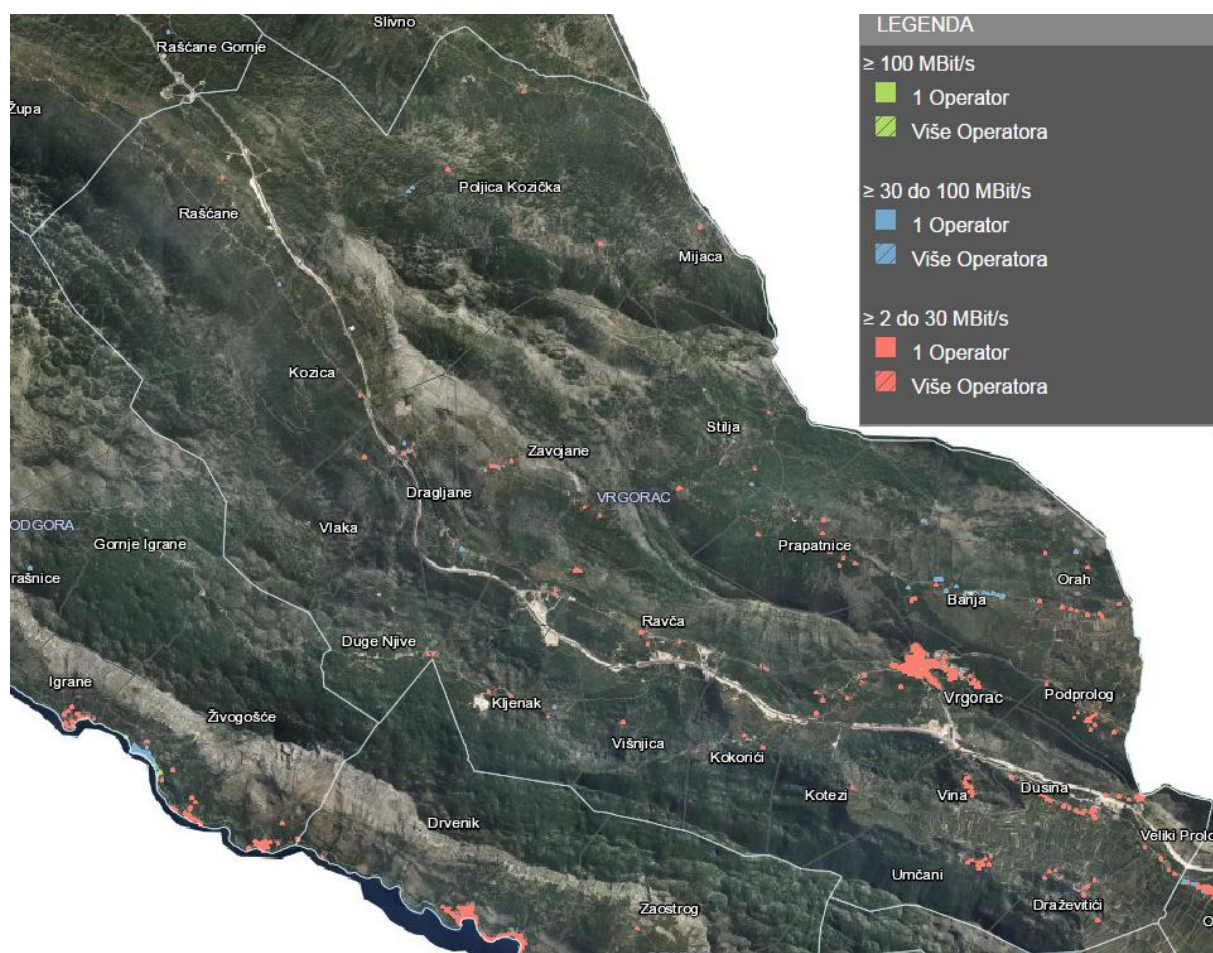
Izvor: Hakom WFS servis; Vlastita obrada

Kada je riječ o dostupnosti usluge pokretnog širokopojasnog pristupa internetu, treba navesti kako je područje Grada Vrgorca skoro pa cijelim svojim područjem pokriveno brzinama od 2 do 30 Mbit/s, dok je brzinama od 30 do 100 Mbit/s pokriven značajan dio teritorija (Grafički prikaz 2.26.).

Brzine od 2 do 30 MBit/s pruža više operatera, osim na sjeveroistočnom dijelu, na području naselja Mijaca i Stilja gdje uslugu pruža jedan operater, odnos nijedan. Također, područje PP Biokovo pokriva mjestimično tek jedan operater.

Širokopojasni pristup internetu brzine od 30 do 100 MBit/s, tamo gdje postoji pokrivenost, pruža jedan operater, osim na istočnom području Grada, odnosno na području naselja Rašćane te na području južno od Vrgorca što uključuje Kokoriće, Koteze, Vina, Umčane, Draževitiće, Dusinu Podprolog i Veliki Prolog te sjeverno što uključuje Banju i Orah.

Grafički prikaz 2. 27. Područja dostupnosti nepokretnog širokopojasnog pristupa internetu na području Grada Vrgorca

Izvor: Interaktivni GIS portal – Hakom

Kada je riječ o nepokretnom širokopojasnom pristupu internetu, na području Grada Vrgorac postoji jedan operater koji pruža brzine preko 100 MBit/s, i to na dvije lokacije u samom Vrgorcu. Usluga širokopojasnog interneta brzine od 30 MBit/s do 100 MBit/s najviše se koristi u mjestu Banja, a zanimljivost je kako se ta vrsta usluge ne koristi u samom Vrgorcu. Najraširenija usluga je pristup širokopojasnom internetu brzine od 2 do 30 MBit/s, i to na području Vrgorca.

Kada je u pitanju broj priključenih kućanstava na širokopojasnu infrastrukturu pristupa internetu, kao što prikazuje tablica 2.11. može se zaključiti kako su kućanstva na području Grada Vrgorca uglavnom priključena na brzine do 4 MBit/s. Od svih kućanstava na području Grada Vrgorca, 36,61% kućanstava koristi usluge pristupa internetu brzina većih ili jednako 2 Mbit/s.

Tablica 2. 11. Udio priključenih kućanstava na širokopojasnu infrastrukturu pristupa internetu prema MBit/s na području Grada Vrgorca

Brzina MBit/s	2 do 4	4 do 10	10 do 20	20 do 30	30 do 50	50 do 100	100 i više	Ukupno
Postotak kućanstava	24,49	6,59	2,54	0,2	1,57	1,52	0,00	36,61

Izvor: Interaktivni GIS portal – Hakom, Vlastita obrada

Općenito govoreći, glavni cilj Strategije razvoja širokopojasnog pristupa u RH u razdoblju od 2012. do 2015. godine, a to je stvaranje preduvjeta za ubrzani razvoj infrastrukture širokopojasnog pristupa internetu kao temelja koji će omogućiti daljnji razvoj informacijskog društva i društva znanja, načelno je ostvaren. Međutim, ostvarenje posebnih ciljeva koji se odnose na osiguranje dostupnosti širokopojasnog pristupa internetu, kao i na poticanje potražnje za širokopojasnim uslugama i korištenja širokopojasnim pristupom za građane i gospodarske subjekte nije moguće do kraja egzaktno utvrditi, ali se ipak daje ocjena kako je **postavljena vrijednost zadovoljena ako se uzmu u obzir i pokretna i nepokretna dostupnost širokopojasne infrastrukture pristupa internetu**. Kada je riječ o cilju osiguranja djelotvornoga tržišnog natjecanja, tada treba davanju ocjene pristupiti s oprezom, jer pristup brzinama od 30 do 100 Mbit/s na velikom području grada Vrgorca pruža samo jedan operater.

Nastavno na prethodnu analizu, na području Grada Vrgorca ne postoji besplatni bežični pristup internetu, što bi omogućilo posjetiteljima brzo spajanje, odnosno mogućnost pristupačnijeg korištenja prometa podataka (posebno ukoliko se radi o stranim državljanima).

I.2.7 PRIRODNI RESURSI I NATURA 2000

Očuvanje raznolikosti i povoljnog stanja staništa jedan je od osnovnih ciljeva zaštite prirode koji ima svoje uporište i u zakonskim aktima. Analiza prirodnih resursa nastoji dati pregled pojedinih sastavnica prirode na području Grada Vrgorca, kao i provedbenih mehanizama zaštite na razini JLS koji bi trebali pridonijeti očuvanju povoljnog stanja prirodnih resursa.

I.2.7.1 Zaštićena područja

Temeljem Zakona o zaštiti prirode (NN 80/13) u RH postoji devet kategorija zaštićenih područja. Zaštićena područja mogu biti od državnog i lokalnog značenja kojima upravljaju Vlada RH, Hrvatski sabor te županijska skupština ili Gradska skupština Grada Zagreba.

Tablica 2. 12. Kategorije zaštićenih područja na području RH

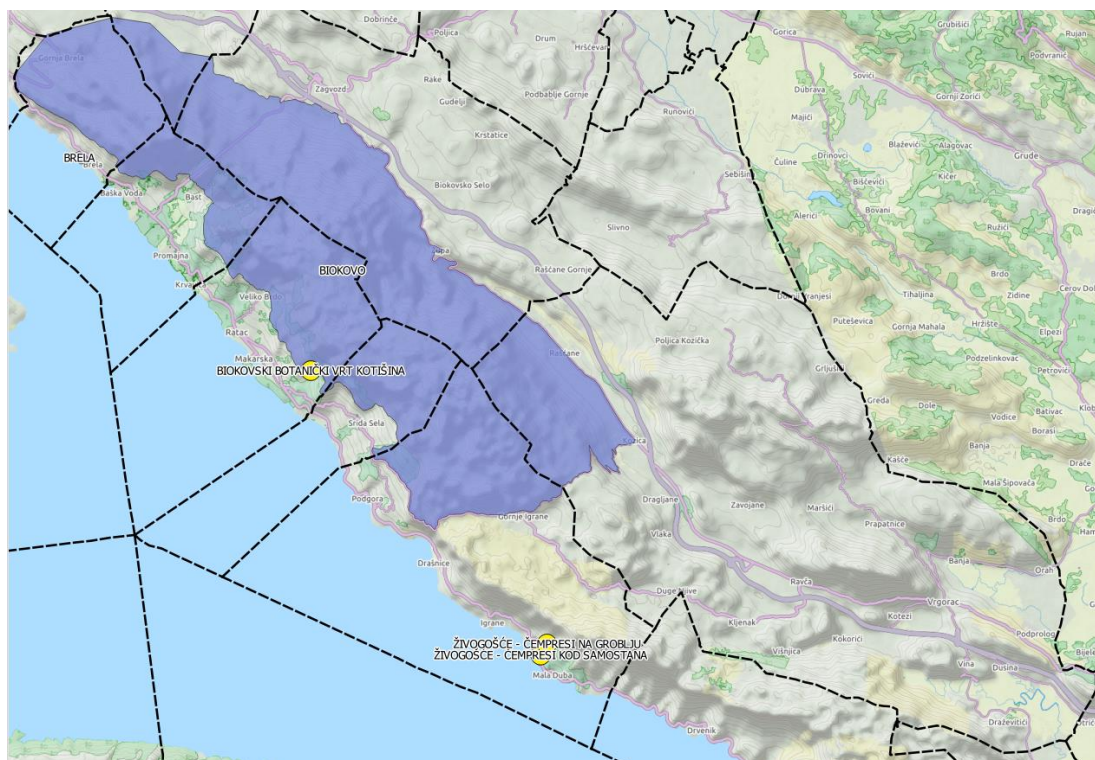
Kategorija zaštite	Namjena	Značaj
Strogi rezervat	očuvanje izvorne prirode, praćenje stanja prirode te obrazovanje	Državni
Nacionalni park	očuvanje izvornih prirodnih vrijednosti, znanstvena, kulturna, odgojno-obrazovna i rekreativna	Državni
Posebni rezervat	očuvanje radi svoje jedinstvenosti, rijetkosti ili reprezentativnosti, a osobitog je znanstvenog značenja	Državni
Park prirode	zaštita biološke i krajobrazne raznolikosti, odgojno-obrazovna, kulturno-povijesna, turističko-rekreacijska namjena	Državni
Regionalni park	zaštita krajobrazne raznolikosti, održivi razvoj i turizam	Lokalni
Spomenik prirode	ekološka, znanstvena, estetska ili odgojno-obrazovna	Lokalni

Značajni krajobraz	zaštita krajobrazne vrijednosti i biološke raznolikosti ili kulturno-povijesne vrijednosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja, odmor i rekreacija	Lokalni
Park - šuma	očuvanje prirodne ili sađene šume veće krajobrazne vrijednosti, odmor i rekreacija	Lokalni
Spomenik parkovne arhitekture	očuvanje umjetno oblikovanog prostora odnosno stabla koji ima estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno-povijesnu, ekološku ili znanstvenu vrijednost	Lokalni

Izvor: Državni zavod za zaštitu prirode; Vlastita obrada

Prema prethodnom popisu i sukladno Zakonu o zaštiti prirode, na području Grada Vrgorca nalazi se **Park prirode Biokovo**. Granica parka prirode, osim preko područja Grada Vrgorca, proteže se kroz Brela, Bašku Vodu, Makarsku, Tučepe, Podgoru, Zagvozd, Zadvarje i Šestanovac. Njegova ukupna površina iznosi 19.330.54 ha, od čega je na području Grada Vrgorca 2.426,96 ha. Na području Grada Vrgorca, granice parka prirode određene su državnom cestom D62, županijskom cestom ŽC6199 te lokalnom cestom L67231.

Grafički prikaz 2. 28. Park prirode Biokovo

Izvor: Ekološka mreža Natura 2000 – WFS Servis; Vlastita obrada

Park prirode Biokovo karakterizira velika raznolikost živog svijeta i bogatstvo geomorfoloških oblika i pojava (špilje, škrape, vrtače, kamenice, jame...). Ovisno o klimatskim uvjetima i visinskom položaju područje je pokriveno vegetacijom od mediteranske do planinske. Uz stare šume bukve, jele i crnog bora, u Parku je zabilježeno gotovo 1.500 različitih vrsta biljaka, među kojima je veliki broj endemičnih i reliktnih vrsta (biokovsko zvonce, uskolisna zečina i dr.). U fauni kralješnjaka brojni su gmazovi i

ptice, a od tridesetak vrsta sisavaca koji ovdje žive treba spomenuti puhove, šišmiše, divlju svinju, divokožu, muflona i vuka.⁶²

Tablica 2. 13. Posebno vrijedna područja na području parka prirode Biokovo

Vrijedno područje	Opis
Šumske vegetacije	Autohtona šuma dalmatinskog crnog bora <i>Junipero - Pinetum dalmaticae Domac</i> u predjelu Borovik, Šibenik - Borovac i Bukovac i Pakline - Krajev gaj šuma primorske bukove <i>Fagetum croaticum seslerietosum</i> Ht. na primorskoj padini pod Vošcem na visini 1.350 m šume bukve i jele s kontinentalne strane Parka na sjevernim ekspozicijama Kaoci, Ozrivača i Kimet - Sutvid u blizini vrha Sv. Jure.
Botanička područja	Sv. Ilija - Šibenik - Štropac (ovaj značajni botanički lokalitet obuhvaća padine Sv. Ilije preko Šibenika do Štropca), Troglav - Sv. Jure najviši vrh Biokova s kojim čini cjelinu
Geomorfološka područja	Nevistina stina - Ovčje polje, Sv. Ilija - Kuranik - Šibenik - Štropac - Vošac i Vršni plato Sv. Jure - Troglav
Zoološki značajna područja	Šumsko zoološki značajno područje za krupnu divljač (Kaoci - Dobri dol), botaničko zoološki značajno područje (Sv. Jure - Troglav - Kadulja), botaničko zoološki značajno područje (Sv. Ilija - Stupica) i zoološki značajno područje za sitnu divljač (Lađana)

Izvor: Park prirodo Biokovo (<http://www.pp-biokovo.hr/hr/66/osobna-karta-parka>; 18.07.2016.)

U 2016. godini Park prirode Biokovo obilježava 35 godina od osnivanja.

Iako nije na području Grada Vrgorca, u sklopu PP Biokovo potrebno je spomenuti i spomenik parkovne arhitekture **Biokovski botanički vrt Kotišina** koji se nalazi na području Grada Makarske. Na relativno maloj površini od 16,5 ha nalaze se vrlo raznolika staništa kao što su kamenjare, točila, vrletne stijene, obradive površine, te kanjon Proslap s istoimenim slapom, koji je veći dio godine suh, a oživi samo za vrijeme jakih kiša.⁶³

1.2.7.2 Ekološki značajna područja

Osim zaštićenih područja, navedeni zakon definira i **ekološki značajna područja** koja su međusobno povezana u sustav ekološke mreže. Ekološka mreža RH, proglašena Uredbom o ekološkoj mreži,⁶⁴ predstavlja područja ekološke mreže Europske unije Natura 2000. Ekološku mrežu RH (mrežu Natura 2000) čine:

područja očuvanja značajna za ptice - POP (područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja divljih vrsta ptica od interesa za Europsku uniju, kao i njihovih staništa, te područja značajna za očuvanje migratornih vrsta ptica, a osobito močvarna područja od međunarodne važnosti) te

područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove - POVS (područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja drugih divljih vrsta i njihovih staništa, kao i prirodnih stanišnih tipova od interesa za Europsku uniju).

Ekološka mreža Republike Hrvatske obuhvaća 36,67% kopnenog teritorija i 16,39% obalnog mora, a sastoji se od 571 poligonskog Područja očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove (POVS), 171

⁶² <http://www.zastita-prirode.hr/Zasticena-priroda/Zasticena-podrucja/Parkovi-prirode/Park-prirode-Biokovo> (18.07.2016.)

⁶³ Park prirodo Biokovo (<http://www.biokovo.com/hr/26/botanicke-vrt-kotisina>; 18.07.2016.)

⁶⁴ Uredba o ekološkoj mreži NN 124/13.

točkastih Područja očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove (najvećim dijelom špiljski objekti) (POVS) te 38 poligonskih Područja očuvanja značajnih za ptice (POP).⁶⁵

Na području Grada Vrgorca se nalazi se jedno područje očuvanja značajna za ptice te nekoliko područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove. To su:

HR1000030 Biokovo i Rilić (POP),

HR2000007 Betina Velika jama (POVS),

HR2000179 Velika špilja kod Antunovića (POVS),

HR2001046 Matica-Vrgoračko polje (POVS),

HR2001315 Rastočko polje (POVS),

HR2001321 Jasena ponor (POVS),

HR2001449 Izvor Dropulića vrilo (POVS),

HR5000030 Biokovo (POVS).

S popisa područja očuvanja, u odnosu na prvotni popis, izostavljena se sljedeća područja očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove:

HR2000927 - Polje Jezero,

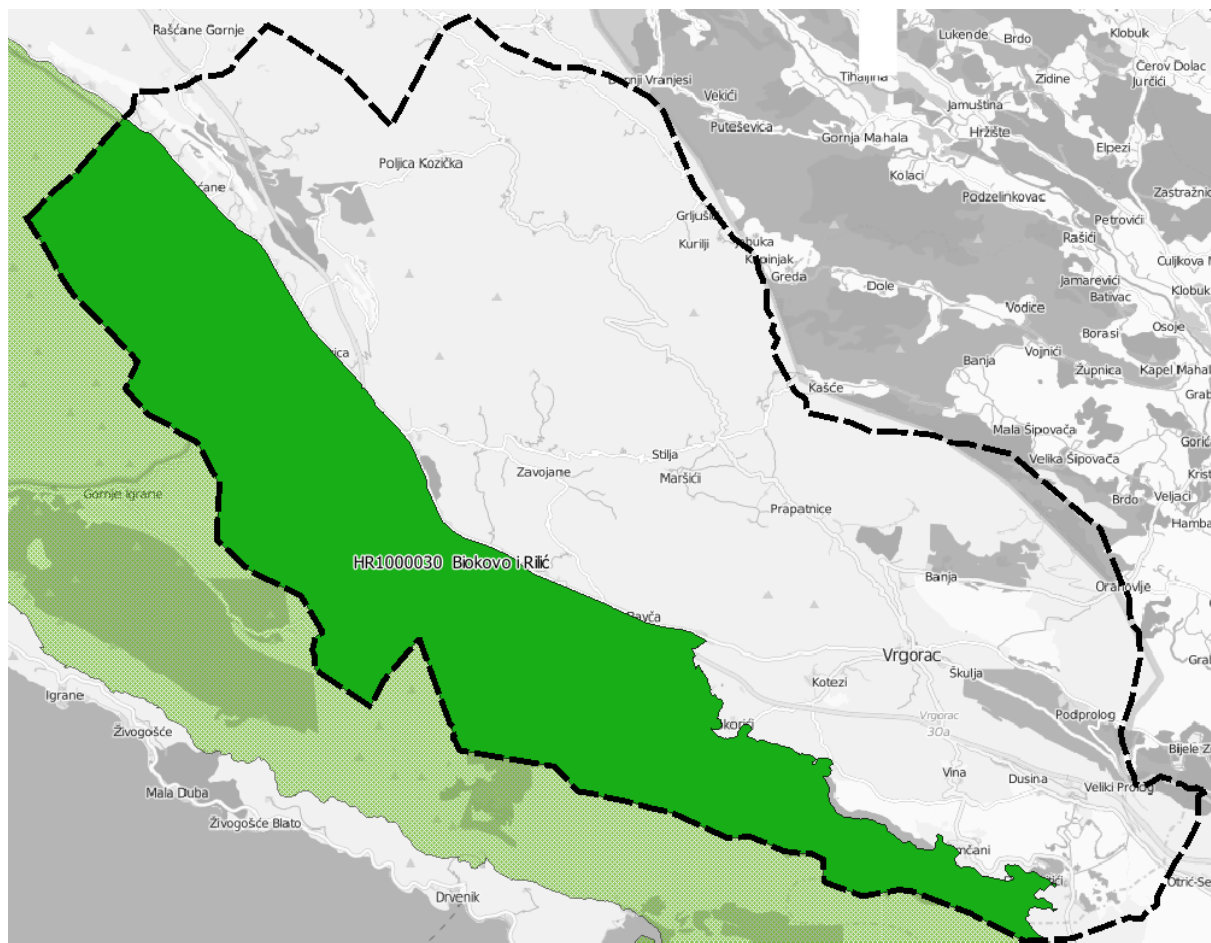
HR2000002 - Baba špiljalja,

HR2000127 - Štinjevac izvor,

HR2000737 - Bara kod Vrgorca,

HR2000746 - Izvor Butina.

⁶⁵ <http://natura-jadera.com/ekoloska-mreza/ekoloska-mreza.html> (18.02.2016.)

Grafički prikaz 2. 29. Područje očuvanja značajno za ptice Biokovo i Rilić - HR1000030

Izvor: Ekološka mreža Natura 2000 – WFS Servis; Vlastita obrada

Područje očuvanja **Biokovo i Rilić - HR1000030** uspostavljeno je s ciljem očuvanja ptica na površini od 37.433,4731 ha, od čega se procjenjuje da je na području Grada Vrgorca 8.831,4173 ha.⁶⁶

Na području Grada Vrgorca ovo se područje uglavnom nalazi južno od državne ceste D62, pa sve do granica Grada.

Kako je već navedeno, područje je uspostavljeno s ciljem očuvanja ptica, a od uočenih sve su još uvijek prisutne na navedenom području. Jarebica kamenjarka, suri orao, sova ušara, planinski djetlić, crna žuna, sivi sokol i siva žuna su na ovom području stalno prisutne. Primorska trepteljka, širokljunka, orao zmijar, vrtna strnadica, rusi svračak i ševa krunica ovo područje koristi za razmnožavanje, dok ždral i škanjac osaš ovo područje koriste za okupljanje, noćenje ili za zaustavljanje tijekom migracije ili za mitarenje izvan područja parenja, ali ne za prezimljavanje. Tek eja strnjarica ovo područje koristi za prezimljavanje.

⁶⁶ Procjena je načinjena na temelju geoprосторnih podataka. Manja odstupanja su moguća uslijed nepodudaranja različitih vektorskih slojeva.

Tablica 2. 14. Vrste ptica na području očuvanja Biokovo i Rilić- HR1000030

Vrsta			Populacija na području						Procjena područja					Zaštita
Skupina	Oznaka	Ime <i>Znanstveno ime</i>	NP	Tip	Veličina		Jedinica	Kategorija po brojnosti C/R/V/P	Kvaliteta podataka	A/B/C/D		A/B/C		
					MIN	MAX				Populacija	Očuvanost	Izolacija	Ukupno	
B	A109	Jarebica kamenjarka <i>Alectoris graeca</i>	0	p	400	1000	p		P	B	A	C	A	
B	A255	Primorska trepteljka <i>Anthus campestris</i>	0	r	800	1300	p		M	B	A	C	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
B	A091	Suri orao <i>Aquila chrysaetos</i>	0	p	2	2	p		G	B	A	C	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
B	A215	Sova ušara <i>Bubo bubo</i>	0	p	5	7	p		M	C	A	C	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
B	A224	Širokljunke <i>Caprimulgus europaeus</i>	0	r	50	100	p		P	C	A	C	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
B	A080	Orao zmijar <i>Circaetus gallicus</i>	0	r	4	5	p		M	B	A	C	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
B	A082	Eja strnjarica <i>Circus cyaneus</i>	0	w	2	5	i		P	C	B	C	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
B	A239	Planinski djetlić <i>Dendrocopos leucotos</i>	0	p	1	2	p		M	C	B	C	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
B	A236	Crna žuna <i>Dryocopus martius</i>	0	p	3	4	p		M	C	B	C	B	
B	A379	Vrtna strnadica <i>Emberiza hortulana</i>	0	r	150	300	p		M	B	A	C	A	
B	A103	Sivi sokol <i>Falco peregrinus</i>	0	p	3	4	p		M	B	A	C	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
B	A127	Ždral <i>Grus grus</i>	0	c	3000	3000	i		P	B	B	C	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
B	A338	Rusi svračak <i>Lanius collurio</i>	0	r	1000	1500	p		P	C	B	C	C	
B	A246	Ševa krunica <i>Lullula arborea</i>	0	r	50	70	p		M	C	A	C	C	

B	A072	Škanjac osaš <i>Pernis apivorus</i>	0	c	1000	1000	i		P	B	A	C	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak I
B	A234	Siva žuna <i>Picus canus</i>	0	p	2	3	p		M	C	B	C	C	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II

Skupina: A = Vodozemci, B = Ptice, F = Ribe, I = Beskralježnjaci, M = Sisavci, P = Biljke, R = Gmazovi
NP: Vrijednost "1" ukazuje kako vrsta više nije prisutna na području očuvanja
Tip: p = Stalna prisutnost, r = Razmnožavanje, c = Koncentracija, w = Prezimljavanje (za biljke i nemigracijske vrste koristite stalna prisutnost).
Jedinica: i = Jedinke, p = Parovi ili druge jedinice prema standardiziranom popisu populacijskih jedinica i oznaka u skladu s izvješćima članaka 12. i 17. (vidjeti [referentni portal](#))
Kvaliteta podataka: G = Dobra (npr. utemeljena na istraživanjima); M = Umjerena (npr. utemeljena na ekstrapolaciji parcijalnih podataka); P = Loša (npr. gruba procjena); DD = Podaci ne postoje (kategorija se koristi ukoliko niti gruba procjena nije moguća; Kategorija obilja se koristi umjesto veličine populacije).
Kategorija po brojnosti: C = Uobičajeno, R = Rijetko, V = Vrlo rijetko, P = Prisutno – Informacije se pružaju ukoliko podaci ne postoje (DD) ili kao dodatak za informaciju o veličini populacije
Populacija (Veličina i gustoća populacije na području očuvanja u odnosu na populaciju nacionalnog teritorija): A = >15%, B = 2-15%, C = <2%, D = Populacija nije značajna
Očuvanost (Stupanj očuvanosti obilježja staništa koja su bitna za dotične vrste i mogućnost njihove obnove): A = Izvrsna očuvanost, B = Dobra očuvanost, C = Prosječna ili umanjena očuvanost
Izolacija (Stupanj izolacije postojeće populacije na području očuvanja u odnosu na prirodni stupanj izoliranosti vrste): A = Populacija (potpuno) izolirana, B = Populacija nije izolirana, ali je na marginama područja distribucije, C = Populacija nije izolirana unutar proširene rasprostranjenosti
Ukupno (Ukupna procjena vrijednosti područja očuvanja u svrhu očuvanja pojedinih vrsta): A = Izvrsna vrijednost, B = Dobra vrijednost, C = Značajna vrijednost

Izvor: Izvor: <http://natura2000.dzpp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR1000030> (18.07.2016.); <http://zasticenevrste.azo.hr/> (18.07.2016.)

Tablica 2. 15. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Biokovo i Rilić- HR1000030

Oznaka	Opis opasnosti, pritisaka i aktivnosti	Tip	Rang	Onečišćenje	Pojava
A03.03	Napuštanje područja / nedostatak košnje	N	M		
A04.03	Napuštanje pastoralnih sustava i nedostatak ispaše	N	H		
F03.01	Lov	N	M		
G01	Sport, zabava i rekreacija na otvorenom	N	L		
J03.01.01	Smanjenja dostupnosti plijena (uključujući strvine)	N	M		
Vrsta utjecaja: N = Negativna, P = Pozitivna, Rang: H = Visok, M = Srednji, L = Niski Onečišćenje: N = Unos dušika, P = Unos fosfora/fosfata, A = Unos kiselina/zakiseljavanje, T = Otrovne anorganske kemikalije, O = Otrovne organske kemikalije, X = Miješana onečišćenja Pojava: i = Unutarnji, o = Vanjski, b = Oba					

Izvor: <http://natura2000.dzpp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR1000030> (18.07.2016.)

Kada je riječ o brojnosti, iz priložene tablice se može uočiti kako je većina dostupnih podataka umjerene kvalitete, a što je kvaliteta podataka o brojnosti i specifičnoj lokaciji pojedine vrste bolja, to će i zaštita biti učinkovitija.

Za većinu ptica se procjenjuje kako na ovom području čine preko 15% cjelokupne populacije na području nacionalnog teritorija, što dovoljno govori u prilog važnosti ovog područja zaštite.

U globalu, za veliku većinu ptica, a u svrhe očuvanja vrste, vrijednost ovog područja je procijenjena kao izvrsna, dok je za ostale vrste vrijednost procijenjena kao dobra. Tek za rusog svračka, ševu krunicu i sivu žunu se ovo područje procjenjuje kao značajno.

Aktivnosti koje utječu na ovo područje imaju redom negativan utjecaj. Visok negativan utjecaj ostvaruje napuštanje pastoralnih sustava i nedostatak ispaše, dok s druge strane nizak utjecaj ostvaruju sport, zabava i rekreacija na otvorenom.

Kako bi se aktivnosti koje imaju negativan utjecaj eliminirale ili ublažile, Pravilnikom o ciljevima očuvanja i osnovnim mjerama za očuvanje ptica u području ekološke mreže (NN 15/2014) propisani su ciljevi i osnovne mjere za očuvanje ciljnih vrsta ptica u područjima ekološke mreže, kao i način provedbe mjera očuvanja. Njihov pregled dan je u narednoj tablici.

Tablica 2. 16 Ciljevi i mjere očuvanja ptica u području očuvanja Biokovo i Rilić- HR1000030

Hrvatski naziv vrste	Znanstveni naziv vrste	Kategorija za ciljnu vrstu	Status vrste G-gnjezdarica P-preletnica Z-zimovalica	Cilj očuvanja	Osnovne mjere očuvanja	Upravno područje
Jarebica kamenjarka	<i>Alectoris graeca</i>	1	G	Očuvana staništa (otvoreni kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 400-1000 p.	očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Agrookoliš-klima u sklopu Programa ruralnog razvoja ne ispuštati druge vrste roda Alectoris u prirodu	poljoprivreda; lovstvo; zaštita prirode
Primorska trepteljka	<i>Anthus campestris</i>	1	G	Očuvana staništa (otvoreni suhi travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 800-1.300 p.	očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Agrookoliš-klima u sklopu Programa ruralnog razvoja	poljoprivreda; zaštita prirode
Suri orao	<i>Aquila chrysaetos</i>	1	G	Očuvana pogodna staništa (stjenovita područja, planinski i kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdenja najmanje 2 p.	očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Agrookoliš-klima u sklopu Programa ruralnog razvoja ne provoditi sportske i rekreacijske aktivnosti, te građevinske radove od 01.01. do 31.07. u krugu od 750 m oko poznatih gnijezda elektroenergetsku infrastrukturu planirati i Graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima na dionicama postojećih dalekovoda na kojima se na temelju praćenja potvrdi povećani rizik od kolizije i elektrokucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradanja ptica;	poljoprivreda; zaštita prirode; energetika
Sova ušara	<i>Bubo bubo</i>	1	G	Očuvana staništa (stjenovita područja, kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 2-7 p.	očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Agrookoliš-klima u sklopu Programa ruralnog razvoja ne provoditi sportske i rekreacijske aktivnosti od 01.02. do 15.06. u krugu od 150 m oko poznatih gnijezda elektroenergetsku infrastrukturu planirati i Graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima na dionicama postojećih dalekovoda na kojima se na temelju praćenja potvrdi povećani rizik od kolizije i elektrokucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradanja ptica	poljoprivreda; energetika; zaštita prirode

Hrvatski naziv vrste	Znanstveni naziv vrste	Kategorija za ciljnu vrstu	Status vrste G-gnjezdarica P-preletnica Z-zimovalica	Cilj očuvanja	Osnovne mjere očuvanja	Upravno područje
Širokljunke	<i>Caprimulgus europaeus</i>	1	G	Očuvana staništa (garizi, mozaična staništa s ekstenzivnom poljoprivredom) za održanje gnijezdeće populacije od 50-100 p.	osigurati povoljan udio gariga očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Agrookoliš-klima u sklopu Programa ruralnog razvoja	šumarstvo; poljoprivreda; zaštita prirode
Orao zmijar	<i>Circaetus gallicus</i>	1	G	Očuvana pogodna staništa (stjenovita područja, kamenjarski travnjaci ispresijecani šumama, šumarcima, makijom ili garigom) za održanje gnijezdeće populacije od 4-5 p.	očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Agrookoliš-klima u sklopu Programa ruralnog razvoja; ne provoditi sportske aktivnosti te građevinske radove od 15.04. do 15.08. u krugu od 200-600 m oko poznatih gnijezda; elektroenergetsku infrastrukturu planirati i Graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima; na dionicama postojećih dalekovoda na kojima se na temelju praćenja potvrdi povećani rizik od kolizije i elektrokucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradanja ptica;	poljoprivreda; zaštita prirode; energetika
Eja strnjarica	<i>Circus cyaneus</i>	1	Z	Očuvana staništa (otvoreni travnjaci, otvorena mozaična staništa) za održanje značajne zimujuće populacije	očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Agrookoliš-klima u sklopu Programa ruralnog razvoja; elektroenergetsku infrastrukturu planirati i Graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima; na dionicama postojećih dalekovoda na kojima se na temelju praćenja potvrdi povećani rizik od kolizije i elektrokucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradanja ptica;	poljoprivreda; energetika; zaštita prirode
Planinski djetlić	<i>Dendrocopos leucotos</i>	1	G	Očuvana pogodna struktura bukove šume za održanje gnijezdeće populacije od 1-2 p	šumske površine na kojima obitava planinski djetlić u raznodobnom gospodarenju te šumske površine u jednodobnom gospodarenju starosti iznad 60 godina moraju sadržavati najmanje 15 m ³ /ha suhe drvene mase, a prilikom doznake obavezno ostavljati stabla s dupljama u kojima se gnijezde ptice dupljašice u šumi ostavljati što više voćkarica za gniježđenje djetlovki	šumarstvo zaštita prirode
Crna žuna	<i>Dryocopus martius</i>	1	G	Očuvana pogodna struktura šume za održanje gnijezdeće populacije od 3-4 p.	šumske površine u raznodobnom gospodarenju te jednodobnom gospodarenju starije od 60 godina moraju sadržavati najmanje 10 m ³ /ha suhe drvene mase, a prilikom doznake obavezno ostavljati stabla s dupljama u kojima se gnijezde ptice dupljašice u šumi ostavljati što više voćkarica za gniježđenje djetlovki	šumarstvo zaštita prirode

Hrvatski naziv vrste	Znanstveni naziv vrste	Kategorija za ciljnu vrstu	Status vrste G-gnjezdara P-preletnica Z-zimovalica	Cilj očuvanja	Osnovne mjere očuvanja	Upravno područje
Vrtna strnadica	<i>Emberiza hortulana</i>	1	G	Očuvana staništa (kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 150-300 p.	očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Agrookoliš-klima u sklopu Programa ruralnog razvoja	poljoprivreda; zaštita prirode
Sivi sokol	<i>Falco peregrinus</i>	1	G	Očuvana staništa za gniježđenje (visoke stijene, strme litice) za održanje gnijezdeće populacije od 3-4 p.	ne provoditi sportske i rekreacijske aktivnosti od 15.02. do 15.06. u krugu od 750 m oko poznatih gnijezda; provesti zaštitne mjere na dalekovodima protiv stradavanja ptica od strujnog udara i kolizije; elektroenergetsku infrastrukturu planirati i Graditi na način da se spriječe kolizije i elektroekucije ptica	zaštita prirode; energetika
Ždral	<i>Grus grus</i>	1	P	Omogućen nesmetani prelet tijekom selidbe	elektroenergetsku infrastrukturu planirati i Graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektroekucije ptica na sredjenaponskim (SN) dalekovodima; na dionicama postojećih dalekovoda na kojima se na temelju praćenja potvrdi povećani rizik od kolizije i elektroekucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica;	energetika; zaštita prirode
Rusi svračak	<i>Lanius collurio</i>	1	G	Očuvana staništa (otvorena mozaična staništa) za održanje gnijezdeće populacije od 1.000-1.500 p.	očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Agrookoliš-klima u sklopu Programa ruralnog razvoja	poljoprivreda; zaštita prirode
Ševa krunica	<i>Lullula arborea</i>	1	G	Očuvana otvorena mozaična staništa za održanje gnijezdeće populacije od 50-70 p.	očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Agrookoliš-klima u sklopu Programa ruralnog Razvoja	poljoprivreda; zaštita prirode
Škanjac osaš	<i>Pernis apivorus</i>	1	P	Omogućen nesmetani prelet tijekom selidbe	cilj se ostvaruje kroz provedbu mjera za druge vrste na području; elektroenergetsku infrastrukturu planirati i Graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektroekucije ptica na sredjenaponskim (SN) dalekovodima; na dionicama postojećih dalekovoda na kojima se na temelju praćenja potvrdi povećani rizik od kolizije i elektroekucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica;	energetika; zaštita prirode
Siva žuna	<i>Picus canus</i>	1	G	Očuvana pogodna struktura šume za održanje gnijezdeće populacije od 2-3 p.	šumske površine u raznodobnom gospodarenju te jednodobnom gospodarenju starije od 60 godina moraju sadržavati najmanje 10 m ³ /ha suhe drvene mase, a prilikom dozname obavezno ostavljati stabla s dupljama u kojima se gnijezde ptice dupljašice u šumi ostavljati što više voćkarica za gniježđenje djetlovki	šumarstvo zaštita prirode

Izvor: Pravilnik o ciljevima očuvanja i osnovnim mjerama za očuvanje ptica u području ekološke mreže NN 15/2014; Vlastita obrada

Definirane mjere očuvanja provode se u okviru planova gospodarenja prirodnim dobrima, dokumentima prostornog uređenja, planovima upravljanja područjima ekološke mreže i planovima upravljanja strogo zaštićenim vrstama, dok su obveznici provedbe središnja tijela državne uprave, pravne osobe s javnim ovlastima, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i druge pravne i fizičke osobe koje su nadležne, odnosno dužne provoditi prethodno navedene dokumente sukladno propisima iz područja zaštite prirode i posebnim propisima, svako u svom upravnom području.⁶⁷

Za ovo područje očuvanja ne postoji plan upravljanja.⁶⁸

Područje očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove **Betina velika jama - HR2000007** uspostavljeno je radi očuvanja staništa, konkretnije jame čija je dubina viša od 60 m, s vrlo dubokim podzemnim jezerima, iz kojih se koristi voda za navodnjavanje u poljoprivredi.

Područje očuvanja nalazi se na lokaciji naselja Kokorići, Betina, veličine je 0.7833 ha, a nalazi se u potpunosti na području Grada Vrgorca.

Jama je pogodno stanište za *špiljskog veslonožca petkovskog* (*Stygodiaptomus petkovski*), dinarsku endemsku vrstu. Za ovo područje ne postoji plan upravljanja, a negativne učinke ostvaruju napuštanje pastoralnih sustava i nedostatak ispaše te apstrakcija podzemnih voda za poljoprivredu.⁶⁹

Područje očuvanja **Velika špilja kod Antunovića - HR2000179** također je uspostavljena s ciljem očuvanja jame. Veličine je 0.7833 ha, a nalazi se kod zaseoka Gornji Antunovići na području Grada Vrgorca. Ovakva vrsta špilja karakteristična je za *Pretnerov hidrobid* (*Paladilhiosis pretneri*) iz porodice puževa. Područje nema plan upravljanja⁷⁰, a negativni učinci su zadiranje ljudi te odlaganje smeća i krupnog otpada.

⁶⁷ Pravilnik o ciljevima očuvanja i osnovnim mjerama za očuvanje ptica u području ekološke mreže (NN 15/2014)

⁶⁸ <http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=HR1000030> (19.07.2016.)

⁶⁹ <http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=HR2000007> (19.07.2016.)

⁷⁰ <http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=HR2000179> (19.07.2016.)

Tablica 2. 17. Tipovi staništa na području očuvanja Betina velika jama - HR2000007

Tipovi staništa iz priloga I.							Procjena područja			
Oznaka	Ime	PF	NP	Pokrivenost (ha)	Spilje (broj)	Kvaliteta podataka	A / B / C / D	A / B / C		
							Zastupljenost	Relativna površina	Očuvanost	Globalno
8310	Špilje i jame zatvorene za javnost	0	0		1	M	A	C	B	B
PF: Vrijednost "1" ukazuje kako stanišni tip, koji može imati neprioritetni i prioritetni oblik (6210, 7130, 9430), ima prioritetni oblik. NP: Vrijednost "1" ukazuje kako stanišni tip ne postoji na predmetnom području. Pokrivenost: mogu se navesti decimalne vrijednosti. Spilje: za stanišne tipove 8310, 8330 (spilje) upišite broj spilja ako procjena površine nije raspoloživa. Kvaliteta podataka: G=Dobra (npr. na temelju istraživanja); M=Srednja (npr. na temelju djelomičnih podataka s nešto ekstrapolacije); P=Loša (npr. gruba procjena). Zastupljenost (stupanj zastupljenosti stanišnog tipa na području): A=izvanredna, B=dobra, C=značajna, D= beznačajna. Relativna površina (površina područja koju pokriva prirodni stanišni tip u odnosu na ukupnu površinu koju taj prirodni stanišni tip pokriva unutar državnog područja.): A = >15%, B = 2-15%, C = <2%. Očuvanost (stupanj očuvanosti strukture i funkcija predmetnog prirodnog stanišnog tipa i mogućnosti obnavljanja): A=izvanredna očuvanost, B=dobra očuvanost, C=prosječna ili smanjena očuvanost. Globalno (globalna procjena vrijednosti područja za očuvanje predmetnog prirodnog stanišnog tipa): A=izvanredna vrijednost, B=dobra vrijednost, C=značajna vrijednost.										

Izvor: <http://natura2000.dzzp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2000007> (18.07.2016.)

Tablica 2. 18. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Betina velika jama - HR2000007

Oznaka	Opis opasnosti i pritisaka	Tip	Rang	Onečišćenje	Pojava
A04.03	Napuštanje pastoralnih sustava i nedostatak ispaše	N	M		o
J02.07.01	Apstrakcija podzemnih voda za poljoprivredu	N	M		o
Vrsta utjecaja: N = Negativna, P = Pozitivna Rang: H = Visok, M = Srednji, L = Niski Onečišćenje: N = Unos dušika, P = Unos fosfora/fosfata, A = Unos kiseline/zakiseljavanje, T = Otrovne anorganske kemikalije, O = Otrovne organske kemikalije, X = Miješana onečišćenja Pojava: i = Unutarnji, o = Vanjski, b = Oba					

Izvor: <http://natura2000.dzzp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2000007> (18.07.2016.)

Tablica 2. 19. Tipovi staništa na području očuvanja Velika špilja kod Antunovića - HR2000179

Tipovi staništa iz priloga I.							Procjena područja			
Oznaka	Ime	PF	NP	Pokrivenost (ha)	Spilje (broj)	Kvaliteta podataka	A / B / C / D	A / B / C		
							Zastupljenost	Relativna površina	Očuvanost	Globalno
8310	Špilje i jame zatvorene za javnost	0	0		1	M	B	C	B	C
PF: Vrijednost "1" ukazuje kako stanišni tip, koji može imati neprioritetni i prioritetni oblik (6210, 7130, 9430), ima prioritetni oblik. NP: Vrijednost "1" ukazuje kako stanišni tip ne postoji na predmetnom području. Pokrivenost: mogu se navesti decimalne vrijednosti. Spilje: za stanišne tipove 8310, 8330 (spilje) upišite broj spilja ako procjena površine nije raspoloživa. Kvaliteta podataka: G=Dobra (npr. na temelju istraživanja); M=Srednja (npr. na temelju djelomičnih podataka s nešto ekstrapolacije); P=Loša (npr. gruba procjena). Zastupljenost (stupanj zastupljenosti stanišnog tipa na području): A=izvanredna, B=dobra, C=značajna, D= beznačajna. Relativna površina (površina područja koju pokriva prirodni stanišni tip u odnosu na ukupnu površinu koju taj prirodni stanišni tip pokriva unutar državnog područja.): A = >15%, B = 2-15%, C = <2%. Očuvanost (stupanj očuvanosti strukture i funkcija predmetnog prirodnog stanišnog tipa i mogućnosti obnavljanja): A=izvanredna očuvanost, B=dobra očuvanost, C=prosječna ili smanjena očuvanost. Globalno (globalna procjena vrijednosti područja za očuvanje predmetnog prirodnog stanišnog tipa): A=izvanredna vrijednost, B=dobra vrijednost, C=značajna vrijednost.										

Izvor: <http://natura2000.dzzp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2000179> (18.07.2016.)

Tablica 2. 20. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Velika špilja kod Antunovića - HR2000179

Oznaka	Opis opasnosti i pritiska	Tip	Rang	Onečišćenje	Pojava
G	Zadiranje ljudi	N	M		b
H05.01	Smeće i krupni otpad	N	L		i
Vrsta utjecaja: N = Negativna, P = Pozitivna Rang: H = Visok, M = Srednji, L = Niski Onečišćenje: N = Unos dušika, P = Unos fosfora/fosfata, A = Unos kiseline/zakiseljavanje, T = Otrovne anorganske kemikalije, O = Otrovne organske kemikalije, X = Miješana onečišćenja Pojava: i = Unutarnji, o = Vanjski, b = Oba					

Izvor: <http://natura2000.dzzp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2000179> (18.07.2016.)

Područje očuvanja **Matica-Vrgoračko polje - HR2001046** uspostavljeno je s ciljem očuvanja kako stanišnih tipova, tako i određene vrste iz skupina vodozemaca, riba, beskralježaka te gmazova. Ovo područje se prostire na 292.7817 ha, od čega je veliki dio na području Grada Vrgorca. Područje obuhvaća lokaciju na Vrgoračkom polju Jezero te prati tok rijeke Matice do ponora Crni vir. Jugoistočno od naselja Draževitići napušta područje Grada Vrgorca.

U smislu stanišnih tipova, ovo područje se sastoji od amfibijskih staništa *Isoëto-Nanojuncetea* koje pokriva i najveći dio ovog područja, zatim tvrde *oligo-mezotrofne vode s dnom obraslim parožinama (Characeae)* te *vodnog toka s vegetacijom Ranunculion fluitantis i Callitriche-Batrachion*.

Važnost ovog zaštićenog područja posebno je bitno za dinarskog špiljskog školjkaša, koji kao jedini školjkaš na svijetu živi u podzemlju. Vrsta je pronađena na tri lokacije, i to: ponor Crni Vir kao jedina lokacije gdje su pronađeni živi primjerci te dvije lokacije gdje su pronađeni samo oklopi. Nadalje, područje je iznimno važno za očuvanje čovječje ribice na području Dalmacije, važno je za crvekrpicu, jedno je od dva važna staništa za primorsku paklaru i makla, jedno je od tri važna područja za cetinskog vijuna te za vrgoračku gobicu, koja čini 45%-60% populacije na području RH. Također, područje je važno za gaovicu.

Tablica 2. 21. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Matica-Vrgoračko polje - HR2001046

Oznaka	Opis opasnosti i pritisaka	Tip	Rang	Onečišćenje	Pojava
A02.01	Jačanje poljoprivrednih aktivnosti	N	H		b
D01.02	Ceste, autoceste	N	M		b
F03.02.01	Kolekcionarsko sakupljanje vrsta (insekata, reptila, vodozemaca...)	N	M		i
J02.03	Kanalizacija i smanjenje kvalitete voda	N	M		i
J02.06	Apstrakcija površinskih voda	N	H		i
J03.01	Smanjenje ili gubitak određenih obilježja staništa	N	M		i
Vrsta utjecaja: N = Negativna, P = Pozitivna Rang: H = Visok, M = Srednji, L = Niski Onečišćenje: N = Unos dušika, P = Unos fosfora/fosfata, A = Unos kiseline/zakiseljavanje, T = Otrovne anorganske kemikalije, O = Otrovne organske kemikalije, X = Miješana onečišćenja Pojava: i = Unutarnji, o = Vanjski, b = Oba					

Izvor: <http://natura2000.dzpp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2001046> (18.07.2016.)

Aktivnosti koje utječu na ovo područje imaju redom negativan utjecaj. Visok negativan utjecaj ostvaruje intenziviranje poljoprivrednih aktivnosti te zahvati sakupljanja površinskih voda, dok su ostale aktivnosti ocjenjene srednjim intenzitetom.

Za ovo područje očuvanja ne postoji plan upravljanja.⁷¹

⁷¹ <http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=HR2001046> (19.07.2016.)

Tablica 2. 22. Tipovi staništa na području očuvanja Matica-Vrgoračko polje - HR2001046

Tipovi staništa iz priloga I.							Procjena područja			
Oznaka	Ime	PF	NP	Pokrivenost (ha)	Spilje (broj)	Kvaliteta podataka	A / B / C / D	A / B / C		
							Zastupljenost	Relativna površina	Očuvanost	Globalno
3130	Amfibijska staništa Isoëto-Nanojuncetea	0	0	32,4		P	A	C	B	C
3140	Tvrde oligo-mezotrofne vode s dnom obraslim parožinama (Characeae)	0	0	5		P	B	B	C	B
3260	Vodni tokovi s vegetacijom Ranunculion fluitantis i Callitricho-Batrachion	0	0	5	0	P	B	C	C	B
PF: Vrijednost "1" ukazuje kako stanišni tip, koji može imati neprioritetni i prioritetni oblik (6210, 7130, 9430), ima prioritetni oblik. NP: Vrijednost "1" ukazuje kako stanišni tip ne postoji na predmetnom području. Pokrivenost: mogu se navesti decimalne vrijednosti. Spilje: za stanišne tipove 8310, 8330 (spilje) upišite broj spilja ako procjena površine nije raspoloživa. Kvaliteta podataka: G=Dobra (npr. na temelju istraživanja); M=Srednja (npr. na temelju djelomičnih podataka s nešto ekstrapolacije); P=Loša (npr. gruba procjena). Zastupljenost (stupanj zastupljenosti stanišnog tipa na području): A=izvanredna, B=dobra, C=značajna, D= beznačajna. Relativna površina (površina područja koju pokriva prirodni stanišni tip u odnosu na ukupnu površinu koju taj prirodni stanišni tip pokriva unutar državnog područja.): A = >15%, B = 2-15%, C = <2%. Očuvanost (stupanj očuvanosti strukture i funkcija predmetnog prirodnog stanišnog tipa i mogućnosti obnavljanja): A=izvanredna očuvanost, B=dobra očuvanost, C=prosječna ili smanjena očuvanost. Globalno (globalna procjena vrijednosti područja za očuvanje predmetnog prirodnog stanišnog tipa): A=izvanredna vrijednost, B=dobra vrijednost, C=značajna vrijednost.										

Izvor: <http://natura2000.dzrp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2001046> (18.07.2016.)

Tablica 2. 23. Vrste na području očuvanja Matica-Vrgoračko polje - HR2001046

Vrsta			Populacija na području						Procjena područja				Zaštita	
Skupina	Oznaka	Ime <i>Znanstveno ime</i>	NP	Tip	Veličina		Jedinica	Kategorija po brojnosti C/R/V/P	Kvaliteta podataka	A/B/C/D		A/B/C		
					MIN	MAX				Populacija	Očuvanost	Izolacija		Ukupno
A	1186	Čovječja ribica <i>Proteus anguinus</i>	0	p				r	DD	C	B	A	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV Endem
F	1149	Cetinski vijun <i>Cobitis taenia</i>	0	p				c	DD	A	C	A	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) Endem
F	6348	Vrgoračka gobica <i>Knipowitschia croatica</i>	0	p				c	DD	A	C	A	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) Endem
F	6152	Primorska paklara <i>Lampetra zanandreaei</i>	0	p				r	DD	B	C	A	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
F	1129	Gaovice <i>Phoxinellus spp.</i>	0	p				c	DD	A	C	A	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13)
F	6346	Makal <i>Squalius microlepis</i>	0	p				r	DD	A	C	A	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13)
I	1092	Rak kamenjar <i>Austropotamobius pallipes</i>	0	p				p	DD	C	C	A	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
I	4065	Dinarski špiljski školjkaš <i>Congerina kuscieri</i>	0	p	1	1	localities	v	G	C	B	C	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
R	1293	Crvenkrpica <i>Elaphe situla</i> , <i>Zamenis situla</i>	0	p				v	DD	C	B	C	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV
Skupina: A = Vodozemci, B = Ptice, F = Ribe, I = Beskralježnjaci, M = Sisavci, P = Biljke, R = Gmazovi NP: Vrijednost "1" ukazuje kako vrsta više nije prisutna na području očuvanja Tip: p = Stalna prisutnost, r = Razmnožavanje, c = Koncentracija, w = Prezimljavanje (za biljke i nemigracijske vrste koristite stalna prisutnost). Jedinica: i = Jedinke, p = Parovi ili druge jedinice prema standardiziranom popisu populacijskih jedinica i oznaka u skladu s izvješćima članaka 12. i 17. (vidjeti referentni portal) Kvaliteta podataka: G = Dobra (npr. utemeljena na istraživanjima); M = Umjerena (npr. utemeljena na ekstrapolaciji parcijalnih podataka); P = Loša (npr. gruba procjena); DD = Podaci ne postoje (kategorija se koristi ukoliko niti gruba procjena nije moguća; Kategorija obilja se koristi umjesto veličine populacije). Kategorija po brojnosti: C = Uobičajeno, R = Rijetko, V = Vrlo rijetko, P = Prisutno – Informacije se pružaju ukoliko podaci ne postoje (DD) ili kao dodatak za informaciju o veličini populacije Populacija (Veličina i gustoća populacije na području očuvanja u odnosu na populaciju nacionalnog teritorija): A = >15%, B = 2-15%, C = <2%, D = Populacija nije značajna Očuvanost (Stupanj očuvanosti obilježja staništa koja su bitna za dotične vrste i mogućnost njihove obnove): A = Izvrsna očuvanost, B = Dobra očuvanost, C = Prosječna ili umanjena očuvanost Izolacija (Stupanj izolacije postojeće populacije na području očuvanja u odnosu na prirodni stupanj izoliranosti vrste): A = Populacija (potpuno) izolirana, B = Populacija nije izolirana, ali je na marginama područja distribucije, C = Populacija nije izolirana														

unutar proširene rasprostranjenosti
Ukupno (Ukupna procjena vrijednosti područja očuvanja u svrhu očuvanja pojedinih vrsta): A = Izvrsna vrijednost, B = Dobra vrijednost, C = Značajna vrijednost

Izvor: <http://natura2000.dzpz.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2001046> (18.07.2016.); <http://zasticenevrste.azo.hr/> HR2001046 (19.07.2016.)

Područje očuvanja **Rastočko polje - HR2001315** nalazi se na jugozapadnom dijelu Grada Vrgorca na površini od 782.1966 ha. Uspostavljeno je s ciljem očuvanja crvenkrpice i vrgoračke gobice na području koje je omeđeno županijskom cestom ŽC6209 na sjeveru i djelomično zapadu, zatim državnom granicom s BiH na istoku te na jugu lokalnom cestom L67208 (nakon križanja s lokalnom cestom L67207 koja se pruža preko cijelog polja). Posebnost Rastočkog polja je veliki broj ponora kroz koje nestaje rijeka Matica.

Od svih aktivnosti koje utječu na ovo zaštićeno područje, najveći negativni utjecaj imaju inteziviranje poljoprivrednih aktivnosti, koji se pojavljuje i kao vanjski i kao unutarnji faktor te kanalizacija i smanjenje kvalitete voda, kao unutarnji faktor.

Za ovo područje očuvanja ne postoji plan upravljanja.⁷²

Područje očuvanja **Jasena ponor - HR2001321** nalazi se u naselju Ravča, na južnom dijelu Majića polja. Rasprostire se na 8.3747 ha. Majića polje plodno je i kultivirano, a suočava se s problemom plavljenja tokom pojačanih oborina. Voda se u najvećoj mjeri isušuje u Jasena Ponor, ispod kojeg se na dubini od 180 m nalazi podvodno jezero.

Tablica 2. 24. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Jasena ponor - HR2001321

Oznaka	Opis opasnosti i pritiska	Tip	Rang	Onečišćenje	Pojava
A02.01	Jačanje poljoprivrednih aktivnosti	N	H		b
D01.02	Ceste, autoceste	N	M		b
H01.08	Rasprostranjeno zagađenje površinskih voda zbog kućanskih i ostalih otpadnih voda	N	H		b
H02.02	Zagađenje podzemnih voda uslijed propuštanja na odlagalištima otpada	N	H		b
H05.01	Smeće i krupni otpad	N	M		i
Vrsta utjecaja: N = Negativna, P = Pozitivna Rang: H = Visok, M = Srednji, L = Niski Onečišćenje: N = Unos dušika, P = Unos fosfora/fosfata, A = Unos kiseline/zakiseljavanje, T = Otrovne anorganske kemikalije, O = Otrovne organske kemikalije, X = Miješana onečišćenja Pojava: i = Unutarnji, o = Vanjski, b = Oba					

Izvor: <http://natura2000.dzrp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2001321> (18.07.2016.)

Ovo područje uspostavljeno je s ciljem očuvanja staništa, kao i pojedinih vrsta među kojima se ističu kolonija dinarskog špiljskog školjkaša (*Congeria kusceri*), kao jedna od 6 poznatih kolonija na području RH, ali i za očuvanje čovječe ribice.

Ovo područje ima vrlo široku lepezu aktivnosti koje ostvaruju visok stupanj negativnih učinaka, a koji se uglavnom pojavljuju kao unutarnji ili vanjski faktori. Za ovo područje ne postoji plan upravljanja.⁷³

⁷² <http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=HR2001315> (19.07.2016.)

⁷³ <http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=HR2001321> (19.07.2016.)

Tablica 2. 25. Vrste na području očuvanja Rastočko polje - HR2001315

Vrsta			Populacija na području						Procjena područja				Zaštita	
Skupina	Oznaka	Ime <i>Znanstveno ime</i>	NP	Tip	Veličina		Jedinica	Kategorija po brojnosti	Kvaliteta podataka	A/B/C/D		A/B/C		
					MIN	MAX				Populacija	Očuvanost	Izolacija		Ukupno
F	6348	Vrgoračka gobica <i>Knipowitschia croatica</i>	0	p				r	DD	B	C	A	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) Endem
R	1293	Crvenkrpica <i>Elaphe situla</i> , <i>Zamenis situla</i>	0	p				v	DD	C	B	C	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV

Skupina: A = Vodozemci, B = Ptice, F = Ribe, I = Beskralježnjaci, M = Sisavci, P = Biljke, R = Gmazovi

NP: Vrijednost "1" ukazuje kako vrsta više nije prisutna na području očuvanja

Tip: p = Stalna prisutnost, r = Razmnožavanje, c = Koncentracija, w = Prezimljavanje (za biljke i nemigracijske vrste koristite stalna prisutnost).

Jedinica: i = Jedinke, p = Parovi ili druge jedinice prema standardiziranom popisu populacijskih jedinica i oznaka u skladu s izvješćima članaka 12. i 17. (vidjeti [referentni portal](#))

Kvaliteta podataka: G = Dobra (npr. utemeljena na istraživanjima); M = Umjerena (npr. utemeljena na ekstrapolaciji parcijalnih podataka); P = Loša (npr. gruba procjena); DD = Podaci ne postoje (kategorija se koristi ukoliko niti gruba procjena nije moguća; Kategorija obilja se koristi umjesto veličine populacije).

Kategorija po brojnosti: C = Uobičajeno, R = Rijetko, V = Vrlo rijetko, P = Prisutno – Informacije se pružaju ukoliko podaci ne postoje (DD) ili kao dodatak za informaciju o veličini populacije

Populacija (Veličina i gustoća populacije na području očuvanja u odnosu na populaciju nacionalnog teritorija): A = >15%, B = 2-15%, C = <2%, D = Populacija nije značajna

Očuvanost (Stupanj očuvanosti obilježja staništa koja su bitna za dotične vrste i mogućnost njihove obnove): A = Izvrsna očuvanost, B = Dobra očuvanost, C = Prosječna ili umanjena očuvanost

Izolacija (Stupanj izolacije postojeće populacije na području očuvanja u odnosu na prirodni stupanj izoliranosti vrste): A = Populacija (potpuno) izolirana, B = Populacija nije izolirana, ali je na marginama područja distribucije, C = Populacija nije izolirana unutar proširene rasprostranjenosti

Ukupno (Ukupna procjena vrijednosti područja očuvanja u svrhu očuvanja pojedinih vrsta): A = Izvrsna vrijednost, B = Dobra vrijednost, C = Značajna vrijednost

Izvor: <http://natura2000.dzzp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2001315> (18.07.2016.); <http://zasticenevrste.azo.hr/> HR2001046 (19.07.2016.)

Tablica 2. 26. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Rastočko polje - HR2001315

Oznaka	Opis opasnosti i pritisaka	Tip	Rang	Onečišćenje	Pojava
A02.01	Jačanje poljoprivrednih aktivnosti	N	H		b
F03.02.01	Kolekcionarsko sakupljanje vrsta (insekata, reptila, vodozemaca...)	N	L		i
J02.03	Kanalizacija i smanjenje kvalitete voda	N	H		i
J03.01	Smanjenje ili gubitak određenih obilježja staništa	N	M		i

Vrsta utjecaja: N = Negativna, P = Pozitivna
Rang: H = Visok, M = Srednji, L = Niski
Onečišćenje: N = Unos dušika, P = Unos fosfora/fosfata, A = Unos kiseline/zakiseljavanje, T =
Otrovne anorganske kemikalije, O = Otrovne organske kemikalije, X = Miješana onečišćenja
Pojava: i = Unutarnji, o = Vanjski, b = Oba

Izvor: <http://natura2000.dzzp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2001315> (18.07.2016.)

Tablica 2. 27. Tipovi staništa na području očuvanja Jasena ponor - HR2001321

Tipovi staništa iz priloga I.							Procjena područja			
Oznaka	Ime	PF	NP	Pokrivenost (ha)	Spilje (broj)	Kvaliteta podataka	A / B / C / D	A / B / C		
							Zastupljenost	Relativna površina	Očuvanost	Globalno
8310	Špilje i jame zatvorene za javnost	0	0		1	M	B	C	B	B
PF: Vrijednost "1" ukazuje kako stanišni tip, koji može imati neprioritetni i prioritetni oblik (6210, 7130, 9430), ima prioritetni oblik. NP: Vrijednost "1" ukazuje kako stanišni tip ne postoji na predmetnom području. Pokrivenost: mogu se navesti decimalne vrijednosti. Spilje: za stanišne tipove 8310, 8330 (spilje) upišite broj spilja ako procjena površine nije raspoloživa. Kvaliteta podataka: G=Dobra (npr. na temelju istraživanja); M=Srednja (npr. na temelju djelomičnih podataka s nešto ekstrapolacije); P=Loša (npr. gruba procjena). Zastupljenost (stupanj zastupljenosti stanišnog tipa na području): A=izvanredna, B=dobra, C=značajna, D= beznačajna. Relativna površina (površina područja koju pokriva prirodni stanišni tip u odnosu na ukupnu površinu koju taj prirodni stanišni tip pokriva unutar državnog područja.): A = >15%, B = 2-15%, C = <2%. Očuvanost (stupanj očuvanosti strukture i funkcija predmetnog prirodnog stanišnog tipa i mogućnosti obnavljanja): A=izvanredna očuvanost, B=dobra očuvanost, C=prosječna ili smanjena očuvanost. Globalno (globalna procjena vrijednosti područja za očuvanje predmetnog prirodnog stanišnog tipa): A=izvanredna vrijednost, B=dobra vrijednost, C=značajna vrijednost.										

Izvor: <http://natura2000.dzzp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2001321> (18.07.2016.)

Tablica 2. 28. Vrste na području očuvanja Jasena ponor - HR2001321

Vrsta			Populacija na području							Procjena područja				Zaštita
Skupina	Oznaka	Ime <i>Znanstveno ime</i>	NP	Tip	Veličina		Jedinica	Kategorija po brojnosti	Kvaliteta podataka	A/B/C/D		A/B/C		
					MIN	MAX		C/R/V/P		Populacij a	Očuvanost	Izolacija	Ukupno	
A	1186	Čovječja ribica <i>Proteus anguinus</i>	0	p				r	DD	C	B	A	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV Endem
I	4065	Dinarski špiljski školjkaš <i>Congerius kusceri</i>	0	p	1	1	colonies	c	G	C	B	C	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II
Skupina: A = Vodozemci, B = Ptice, F = Ribe, I = Beskralježnjaci, M = Sisavci, P = Biljke, R = Gmazovi NP: Vrijednost "1" ukazuje kako vrsta više nije prisutna na području očuvanja Tip: p = Stalna prisutnost, r = Razmnožavanje, c = Koncentracija, w = Prezimljavanje (za biljke i nemigracijske vrste koristite stalna prisutnost). Jedinica: i = Jedinke, p = Parovi ili druge jedinice prema standardiziranom popisu populacijskih jedinica i oznaka u skladu s izvješćima članaka 12. i 17. (vidjeti referentni portal) Kvaliteta podataka: G = Dobra (npr. utemeljena na istraživanjima); M = Umjerena (npr. utemeljena na ekstrapolaciji parcijalnih podataka); P = Loša (npr. gruba procjena); DD = Podaci ne postoje (kategorija se koristi ukoliko niti gruba procjena nije moguća; Kategorija obilja se koristi umjesto veličine populacije). Kategorija po brojnosti: C = Uobičajeno, R = Rijetko, V = Vrlo rijetko, P = Prisutno – Informacije se pružaju ukoliko podaci ne postoje (DD) ili kao dodatak za informaciju o veličini populacije Populacija (Veličina i gustoća populacije na području očuvanja u odnosu na populaciju nacionalnog teritorija): A = >15%, B = 2-15%, C = <2%, D = Populacija nije značajna Očuvanost (Stupanj očuvanosti obilježja staništa koja su bitna za dotične vrste i mogućnost njihove obnove): A = Izvrsna očuvanost, B = Dobra očuvanost, C = Prosječna ili umanjena očuvanost Izolacija (Stupanj izolacije postojeće populacije na području očuvanja u odnosu na prirodni stupanj izoliranosti vrste): A = Populacija (potpuno) izolirana, B = Populacija nije izolirana, ali je na marginama područja distribucije, C = Populacija nije izolirana unutar proširene rasprostranjenosti Ukupno (Ukupna procjena vrijednosti područja očuvanja u svrhu očuvanja pojedinih vrsta): A = Izvrsna vrijednost, B = Dobra vrijednost, C = Značajna vrijednost														

Izvor: <http://natura2000.dzrp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2001321> (18.07.2016.); <http://zasticenevrste.azo.hr/> HR2001046 (19.07.2016.)

Izvor Dropulića vrilo - HR2001449 kao zaštićeno područje ustanovljeno je radi zaštite čovjeće ribice. Ovo područje nalazi se na području jugoistočno od Velikog prologa i zauzima površinu od 61.5638 ha.

Područje nema plana upravljanja⁷⁴, a negativni utjecaji, koji nastaju ljudskim djelovanjem, odnosno stanovanjem te zagađenjem podzemnih voda ocijenjeni su srednjim intenzitetom.

Kada je riječ o području očuvanja **Biokovo - HR5000030** treba imati u vidu kako se zapravo radi o Parku prirode Biokovo. Park prirode obuhvaća veći dio istoimene planine koja se proteže između rijeke Cetine na sjeveru i rijeke Neretve, odnosno njenog ušća na jugu. Odlikuju je iznimno lijep krajolik, izrazito velika biološka raznovrsnost i raznolikost geomorfoloških fenomena (špilje, škrape, vrtače i zavale, od kojih su poneke i po nekoliko stotina metara duboke). Ovisno o nadmorskoj visini, kao i klimatskim uvjetima, vegetacijske zone variraju od mediteranske to alpske, a šumski pokrov se sastoji od stabala bukve, jele i crnog bora.

Ovo područje važno je zbog velikog broja špilja otvornih za javnost. Poznato je preko 400 speleoloških objekata, dok se ukupni broj procjenjuje na više od 1.000. Oko 90% špilja je vertikalnog karaktera, a oko 10% horizontalnog. U njima se nalazi vrlo posebna i iznimno endemična špiljska fauna. Na 15 tzv. tipičnih staništa pronađeno i opisano su nove životinjske svojte.⁷⁵

Na području Biokova otkrivene i opisane su sljedeće svojte: *Tritomurus veles* (Amfora jama), *Niphargus buturovici* (Baba špilja), *Protoneobisium biocovense* (Crna ledenica), *Strouhaloniscellus biokovoensis* (Jama iznad Saranača), *Dyocerasoma biokovense* (Jama kod Tučepske vilenjače), *Xestoiulus dalmaticus* (Jama pod Vošcem), *Lovricia aenigmatica* (Lovrićija jama I), *Radziella styx* (Pretnerova jama), *Neobisium peruni* (Sonjina - Mandina jama), *Biokoviella mauriesi* (Stara ledenica), *Biokovoaphaenopsis radici* (Stara škola), *Neolovricia ozimeci* (Špilja u Radinovcima), *Protoneobisium basilicae* (Šutina jama II), *Mesostalita comottii* (Tučepska vilenjača).

Ovo područje važno je i za danju medonicu, kao i za dalmatinskog okaša, posebno sjeverni dijelovi.

Područje je važno i za saproksilnu zajednicu kornjaša poput hrastove strizibube, mrke strizibube, alpske strizibube te običnog jelenaka, a predstavlja značajno stanište ove vrste na području mediterana. Južni i istočni obronci iznimno su važni za alpsku strizibubu, a ujedno je dobra poveznica s obalnom šumom što omogućuje odlične uvjete za stabilnost ove vrste.

Od reptila, izdvajaju se crvenkrpica i mosorska gušterica, a od biljaka skopolijeva gušarka.

Smatra se kako je područje vrlo pogodno za značajnu prisutnost sivog vuka.

Područje je važno za dinarskog voluhara, zatim za točila Istočnog Mediterana i karbonatne kamene padine.

Naposljetku, osim za pojedine vrste, ovo područje je važno i za sljedeće stanišne tipove: Planinske i pretplaninske vapnenačke travnjake sa stenoendemskim biokovskim zvoncem, (Sub) mediteranske šume endemičnoga crnoga bora te Istočno submediteranski suhe travnjake (*Scorzoneretalia villosae*) u kojima se razmnožavaju dugokrili pršnjaci.

Ovo područje zaštite nema plan upravljanja, ali je isti u izradi.⁷⁶ Međutim, PP Biokovo ima prostorni plan gdje se njegove vrijednosti naglašavaju kroz zaštitu i očuvanje njegovih temeljnih obilježja i

⁷⁴ <http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=HR2001449> (19.07.2016.)

⁷⁵ Do danas je poznato 208 svojti, od čega je 95 troglobitskih (žive u pećinama) i stigobitskih (žive u podzemnim vodama).

⁷⁶ <http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=HR5000030> (19.07.2016.)

prirodnih vrijednosti, očuvanje tradicionalnog načina poljoprivrede i korištenja, očuvanje tradicionalne tipologije naselja i zaustavljanje depopulacijskog trenda uz poboljšanje uvjeta života.⁷⁷

Aktivnosti koje utječu na ovo područje prikazane su u narednoj tablici.

Tablica 2. 29. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Biokovo - HR5000030

Oznaka	Opis opasnosti i pritiska	Tip	Rang	Onečišćenje	Pojava
A01	Kultiviranje i povećanje poljoprivrednih površina	N	L		
A04	Ispaša	N	L		
A04.03	Napuštanje pastoralnih sustava i nedostatak ispaše	N	M		
A06.04	Napuštanje usjeva	N	L		
D01	Ceste, putevi i željezničke pruge	N	L		
E01	Urbanizirana područja, ljudske nastambe	N	L		
E02.03	Ostala industrijska / komercijalna područja	N	L		
E03	Ispuštanja i odlaganja	N	L		
F03.01	Lov	N	M		
F04	Branje kopnenih biljaka, općenito	N	L		
F06	Lov, ribolov i ostale kolekcionarske aktivnosti koje nisu navedene	N	L		
G01	Sport, zabava i rekreacija na otvorenom	N	L		
G05	Ostala ljudska zadiranja i poremećaji	N	L		
I01	Invazivne i neautohtone vrste	N	L		
I02	Problematične autohtone vrste	N	L		
J01	Požari i gašenje požara	N	M		
J03.02	Antropogeno smanjenje povezanosti staništa	N	L		
L	Geološka zbivanja, prirodne katastrofe	N	L		
M01.01	Temperaturne promjene (npr porast temperature i ekstremni uvjeti)	N	H		
M01.02	Suše i manjak oborina	N	H		
M02.01	Pomicanje i mijenjanje staništa	N	M		
Vrsta utjecaja: N = Negativna, P = Pozitivna Rang: H = Visok, M = Srednji, L = Niski Onečišćenje: N = Unos dušika, P = Unos fosfora/fosfata, A = Unos kiseline/zakiseljavanje, T = Otrovne anorganske kemikalije, O = Otrovne organske kemikalije, X = Miješana onečišćenja Pojava: i = Unutarnji, o = Vanjski, b = Oba					

Izvor: <http://natura2000.dzrp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR5000030> (18.07.2016.)

⁷⁷ <http://www.mgipu.hr/default.aspx?id=14406> (19.07.2016.)

Tablica 2. 30. Tipovi staništa na području očuvanja Biokovo - HR5000030

Tipovi staništa iz priloga I.							Procjena područja			
Oznaka	Ime	PF	NP	Pokrivenost (ha)	Spilje (broj)	Kvaliteta podataka	A / B / C / D	A / B / C		
							Zastupljenost	Relativna površina	Očuvanost	Globalno
4060	Planinske i borealne vrištine	0	0	35		P	A	C	A	A
5130	Sastojine <i>Juniperus communis</i> na kiseloj ili bazičnoj podlozi	0	0	10	0	P	B	C	B	B
5210	Mediterranske makije u kojima dominiraju borovice <i>Juniperus</i> spp.	0	0	100	0	P	B	C	A	B
6110	Otvorene kserotermofilne pionirske zajednice na karbonatnom kamenitom tlu	1	0	5	0	P	A	B	A	A
6170	Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci	0	0	70	0	M	A	C	A	A
6220	Eumediterranski travnjaci <i>Thero-Brachypodietea</i>	1	0	300		M	B	C	B	B
62A0	Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>)	0	0	4180		M	A	C	A	B
8120	Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i>	0	0	20	0	P	A	B	B	B
8140	Istočnomediterranska točila	0	0	364		M	A	B	A	A
8210	Karbonatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom	0	0	200		M	A	B	A	A
8310	Špilje i jame zatvorene za javnost	0	0	0	24	G	A	C	B	A
9530	(Sub-) mediteranske šume endemičnoga crnoga bora	1	0	197	0	G	A	B	A	A
PF: Vrijednost "1" ukazuje kako stanišni tip, koji može imati neprioritetni i prioritetni oblik (6210, 7130, 9430), ima prioritetni oblik. NP: Vrijednost "1" ukazuje kako stanišni tip ne postoji na predmetnom području. Pokrivenost: mogu se navesti decimalne vrijednosti. Spilje: za stanišne tipove 8310, 8330 (spilje) upišite broj spilja ako procjena površine nije raspoloživa. Kvaliteta podataka: G=Dobra (npr. na temelju istraživanja); M=Srednja (npr. na temelju djelomičnih podataka s nešto ekstrapolacije); P=Loša (npr. gruba procjena). Relativna površina (površina područja koju pokriva prirodni stanišni tip u odnosu na ukupnu površinu koju taj prirodni stanišni tip pokriva unutar državnog područja.): A = >15%, B = 2-15%, C = <2%. Očuvanost (stupanj očuvanosti strukture i funkcija predmetnog prirodnog stanišnog tipa i mogućnosti obnavljanja): A=izvanredna očuvanost, B=dobra očuvanost, C=prosječna ili smanjena očuvanost.										

Globalno (globalna procjena vrijednosti područja za očuvanje predmetnog prirodnog stanišnog tipa): A=izvanredna vrijednost, B=dobra vrijednost, C=značajna vrijednost.

Izvor: <http://natura2000.dzrp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR5000030> (18.07.2016.)

Tablica 2. 31. Vrste na području očuvanja Biokovo - HR5000030

Vrsta			Populacija na području						Procjena područja				Zaštita	
Skupina	Oznaka	Ime <i>Znanstveno ime</i>	NP	Tip	Veličina		Jedinica	Kategorija po brojnosti	Kvaliteta podataka	A/B/C/D		A/B/C		
					MIN	MAX		C/R/V/P		Populacija	Očuvanost	Izolacija		Ukupno
I	1088	Hrastova strizibuba <i>Cerambyx cerdo</i>	0	p				p	DD	C	B	C	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV
I	6199	Danja medonica <i>Euplagia quadripunctaria</i>	0	p				c	DD	C	A	C	A	
I	1083	Obični jelenak <i>Lucanus cervus</i>	0	p				c	DD	B	B	C	B	
I	1089	Mrka strizibuba <i>Morimus funereus</i>	0	p				p	DD	B	B	C	B	
I	6350	Dalmatinski okaš <i>Protoerebia afra dalmata</i>	0	p	24	24	localities	c	G	B	B	C	A	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV Endem
I	1087	Alpinska strizibuba <i>Rosalia alpina</i>	0	p				c	DD	B	B	C	B	
M	1352	Sivi vuk <i>Canis lupus</i>	0	p	6	8	i		M	B	B	C	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV
M	6338	Dinarski voluhar <i>Dinaromys bogdanovi</i>	0	p				r	DD	A	A	A	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV Endem
M	1310	Dugokrili pršnjak <i>Miniopterus schreibersii</i>	0	c	3000	3000	i		P	B	A	C	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV
M	1323	Velikouhi šišmiš <i>Myotis bechsteinii</i>	0					r	DD	C	A	C	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV
M	1303	Mali potkovnjak <i>Rhinolophus hipposideros</i>	0					p	DD	D				Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV

P	4089	Skopolijeva gušarka <i>Arabis scopoliana</i>	0	p	r	DD	B	B	C	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV Endem
R	6342	Mosorska gušterica <i>Dinarolacerta mosorensis</i>	0	p	r	DD	A	B	A	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV Endem
R	1293	Crvenkrpica <i>Elaphe situla</i> <i>Zamenis situla</i>	0	p	v	DD	C	C	C	B	Strogo zaštićena vrsta - Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13) BE2 - Bernska konvencija - Dodatak II DS4 - Direktiva o staništima EU - Prilog IV
Skupina: A = Vodozemci, B = Ptice, F = Ribe, I = Beskralježnjaci, M = Sisavci, P = Biljke, R = Gmazovi NP: Vrijednost "1" ukazuje kako vrsta više nije prisutna na području očuvanja Tip: p = Stalna prisutnost, r = Razmnožavanje, c = Koncentracija, w = Prezimljavanje (za biljke i nemigracijske vrste koristite stalna prisutnost). Jedinica: i = Jedinke, p = Parovi ili druge jedinice prema standardiziranom popisu populacijskih jedinica i oznaka u skladu s izvješćima članaka 12. i 17. (vidjeti referentni portal) Kvaliteta podataka: G = Dobra (npr. utemeljena na istraživanjima); M = Umjerena (npr. utemeljena na ekstrapolaciji parcijalnih podataka); P = Loša (npr. gruba procjena); DD = Podaci ne postoje (kategorija se koristi ukoliko niti gruba procjena nije moguća; Kategorija obilja se koristi umjesto veličine populacije). Kategorija po brojnosti: C = Uobičajeno, R = Rijetko, V = Vrlo rijetko, P = Prisutno – Informacije se pružaju ukoliko podaci ne postoje (DD) ili kao dodatak za informaciju o veličini populacije Populacija (Veličina i gustoća populacije na području očuvanja u odnosu na populaciju nacionalnog teritorija): A = >15%, B = 2-15%, C = <2%, D = Populacija nije značajna Očuvanost (Stupanj očuvanosti obilježja staništa koja su bitna za dotične vrste i mogućnost njihove obnove): A = Izvrsna očuvanost, B = Dobra očuvanost, C = Prosječna ili umanjena očuvanost Izolacija (Stupanj izolacije postojeće populacije na području očuvanja u odnosu na prirodni stupanj izoliranosti vrste): A = Populacija (potpuno) izolirana, B = Populacija nije izolirana, ali je na marginama područja distribucije, C = Populacija nije izolirana unutar proširene rasprostranjenosti Ukupno (Ukupna procjena vrijednosti područja očuvanja u svrhu očuvanja pojedinih vrsta): A = Izvrsna vrijednost, B = Dobra vrijednost, C = Značajna vrijednost											

Izvor: <http://natura2000.dzrp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR5000030> (18.07.2016.); <http://zasticenevrste.azo.hr/> (19.07.2016.)

Svi zahvati u okviru Ekološke mreže, provode su sukladno Zakonu o zaštiti prirode, odnosno Pravilniku o ocjeni prihvatljivosti za ekološku mrežu.⁷⁸

1.2.7.3 Stanišni tipovi na kopnu

Prema Pravilniku o popisu stanišnih tipova, karti staništa te ugroženim i rijetkim stanišnim tipovima na području RH definirano je jedanaest vrsta stanišnih tipova s pripadajućim podtipovima. To su

- A.** Površinske kopnene vode i močvarna staništa
- B.** Neobrasle i slabo obrasle kopnene površine
- C.** Travnjaci, cretovi i visoke zeleni
- D.** Šikare
- E.** Šume
- F.** Morska obala
- G.** More
- H.** Podzemlje
- I.** Kultivirane nešumske površine i staništa s korovnom i ruderalnom vegetacijom
- J.** Izgrađena i industrijska staništa
- K.** Kompleksi staništa

Stanišni tipovi na području Grada Vrgorca prikazani su u sljedećoj tablici.

Tablica 2. 32. Stanišni tipovi na području Grada Vrgorca

NKS kod II razine	Naziv stanišnog tipa	Površina ⁷⁹
J11	Aktivna seoska područja	1,4
J11/J13	Aktivna seoska područja / Urbanizirana seoska područja	0,1
B13	Alpsko-karpatko-balkanske vapnenačke stijene	0,4
D34	Bušici	0,6
E81	Mješovite, rjeđe čiste vazdazelene šume i makija crnike ili oštrike	1,1
I21	Mozaici kultiviranih površina	10,4
I21/J11/I81	Mozaici kultiviranih površina / Aktivna seoska područja / Javne neproizvodne kultivirane zelene površine	2,8
E92	Nasadi četinjača	0,5
E35	Primorske, termofilne šume i šikare medunca	167,5
E82	Stenomediterranske čiste vazdazelene šume i makija crnike	9,3
C35	Submediteranski i epimediteranski suhi travnjaci	3,8
C35/D31	Submediteranski i epimediteranski suhi travnjaci / Dračici	62,8
C35/E35	Submediteranski i epimediteranski suhi travnjaci / Primorske, termofilne šume i šikare medunca	8,3
E74	Šume običnog i crnog bora na dolomitima	2,9

⁷⁸ Pravilniku o ocjeni prihvatljivosti za ekološku mrežu NN 146/14.

⁷⁹ Procjena površine na temelju geoprостornih podataka u km². Može doći do manjeg odstupanja od stvarnog stanja uslijed nepodudaranja vektorskih slojeva.

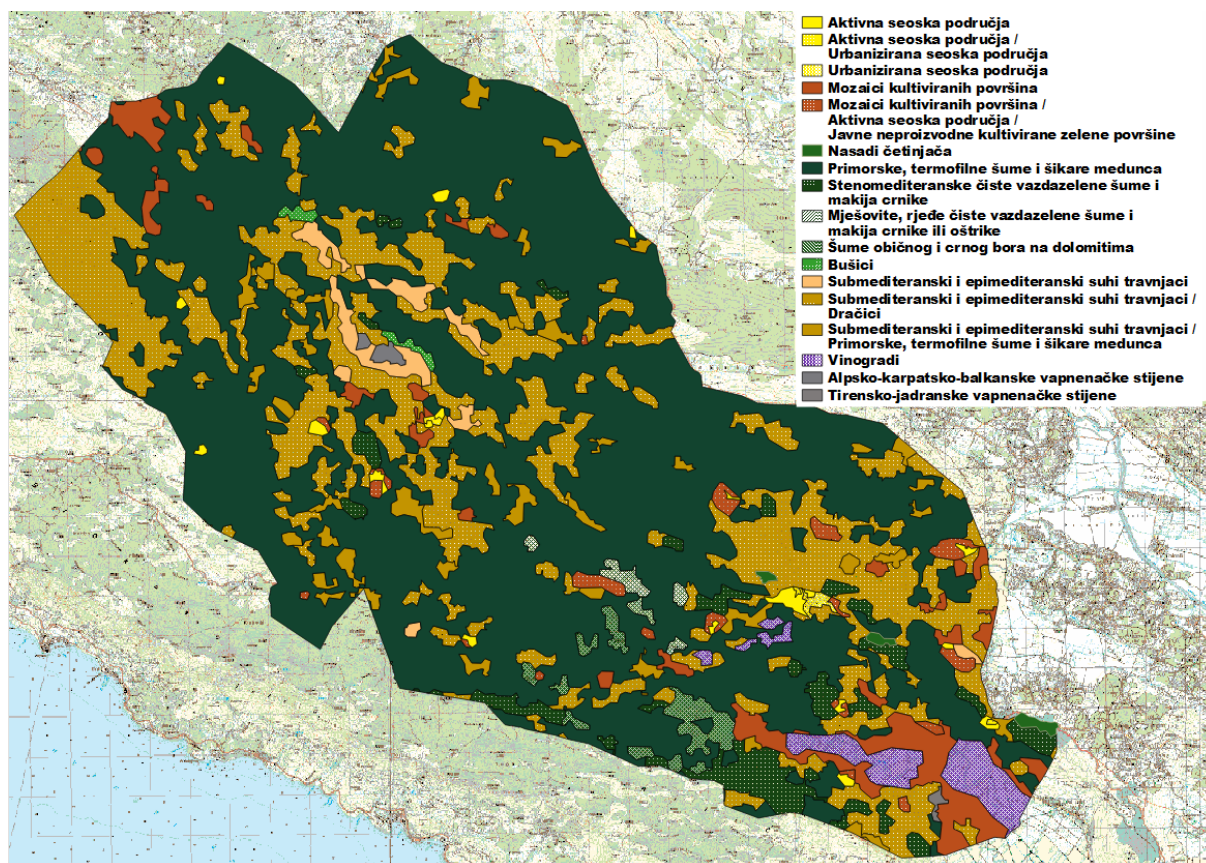
B14	Tirensko-jadranske vapnenačke stijene	0,2
J13	Urbanizirana seoska područja	0,3
I53	Vinogradi	5,2

Izvor: Agencija za zaštitu okoliša – WFS servis; Vlastita obrada

Najveće područje na području Grada Vrgorca zauzimaju **primorske, termofilne šume i šikare medunca**. Rasprostranjene su preko cjelokupnog područja Grada te zauzimaju površinu od cca 167,5 km². Odmah poslije njih po ukupnoj površini od 62,8 km², u pravcu sjeverozapad-jugoistok, pružaju se **submediteranski i epimediteranski suhi travnjaci / dračici**, a određeni dio područja Grada prekriven je i kombinacijom ovih dvaju staništa.

Naseljena područja čine staništa **aktivna seoska područja** i **urbanizirana seoska područja**, dok se oko njih na površini od 13,2 km² nalaze **mozaici kultiviranih površina**, samostalno li u kombinaciji s aktivnim seoskim područjima. Iznimka je Vrgoračko polje, na kojem se nalaze značajne površine kultiviranih površina u kombinaciji s **vinogradima**.

Grafički prikaz 2. 30. Kopnena staništa na području Grada Vrgorca

Izvor: Agencija za zaštitu okoliša – WFS servis; Vlastita obrada

Od ostalih šuma treba navesti stenomediterranske čiste vazdazelene šume i makija crnike te mješovite, rjeđe čiste vazdazelene šume i makija crnike ili oštrike koje se nalaze na jugoistočnom dijelu područja Grada.

U sklopu Vrgorskog gorja, na vrhu sv. Mihovil nalaze se **alpsko-karpatško-balkanske vapnenačke stijene**, a **tirensko-jadranske vapnenačke stijene** nalaze na području naselja Draževitići.

Na području zaseoka Gornji Begovići nalazi se područje **dinarskih bazofilnih cretova suhoperke**.

Usporedbom s ostatkom prostora na području oko Grada Vrgorca može se ustvrditi kako nema značajnih odstupanja u sastavu stanišnih tipova. Svojom površinom se izdvajaju primorske, termofilne šume i šikare medunca, koje vladaju cjelokupnim prostorom zabiokovlja.

1.2.7.4 Mjere zaštite prirodne baštine

Prostornim planom uređenja Grada Vrgorca definirani su ciljevi koji doprinose zaštiti prirodnih resursa, ne samo Grada Vrgorca, nego i Splitsko-dalmatinske županije, ali i područja od nacionalnog značaja koje se nalazi na području Grada. Među ciljevima prostornog razvoja i uređenja, a koji su bitni za očuvanje prirodnih resursa, izdvajaju se oni koji su navedeni u tablici 2.33.

Tablica 2. 33. Ciljevi prostornog planiranja u svrhu zaštite prirodnih resursa

Ciljevi	Mjere
2.1. Ciljevi prostornog razvoja županijskog značaja	2.1.1. Razvoj naselja posebnih funkcija i infrastrukturnih sustava
	2.1.2. Racionalno korištenje prirodnih izvora
	2.1.3. Očuvanje ekološke stabilnosti i vrijednih dijelova okoliša
2.2. Ciljevi prostornog razvoja Gradskog značaja	2.2.2. Odabir prostorno razvojne strukture
	2.2.3. Razvoj naselja, društvene, prometne i komunalne infrastrukture
	2.2.4. Zaštita krajobraznih i prirodnih vrijednosti i posebnosti i kulturno-povijesnih cjelina
2.3. Ciljevi prostornog uređenja naselja na području Grada	2.3.1. Racionalno korištenje i zaštita prostora
	2.3.2. Utvrđivanje građevinskih područja naselja u odnosu na postojeći i planirani broj stanovnika, gustoću stanovanje, izgrađenost, iskorištenost i gustoću izgrađenosti, obilježja naselja, vrijednosti i posebnosti krajobrazna, prirodnih i kulturno-povijesnih cjelina
	2.3.3. Unapređenje uređenja naselja i komunalne infrastrukture

Izvor: PPUG Vrgorac, Arching d.o.o., Vrgorac/Split, 2014.; Vlastita obrada

Provođenje navedenih ciljeva definirano je **odredbom za provođenje** i to:

Uvjeti za određivanje namjena površina na području Grada Vrgorca,

Uvjeti za uređenje prostora,

Uvjeti smještaja gospodarskih djelatnosti,

Uvjeti smještaja društvenih djelatnosti,

Uvjeti utvrđivanja koridora ili trasa i površina prometnih i drugih infrastrukturnih sustava,

Mjere zaštite krajobraznih i prirodnih vrijednosti i kulturno-povijesnih cjelina,

Postupanje sa otpadom,

Mjere sprječavanja nepovoljna utjecaja na okoliš.

Kao primjer **mjera zaštite na projektnoj razini** mogu se navesti sljedeći primjeri:

Elaborat zaštite okoliša Spojne cesta Autocesta A1 (čvor Ravča) – D8 (Drvenik)⁸⁰,

Elaborat zaštite okoliša Sustava navodnjavanja Bunina kod Vrgorca⁸¹ te

⁸⁰ Elaborat zaštite okoliša Spojne cesta Autocesta A1 (čvor Ravča) – D8 (Drvenik), Inženjerski projektni zavod d.d., Zagreb, 2015.

⁸¹ Elaborat zaštite okoliša Sustava navodnjavanja Bunina kod Vrgorca, IGH d.d., Split, 2016.

Studija utjecaja na okoliš za autocestu Zagreb- Split –Dubrovnik, dionica Vrgorac (županijska granica) - Ploče 2.⁸²

U Prostornom planu Grada Vrgorca određeni su **uvjeti za određivanje namjene površina**. U nastavku je dan kratki prikaz namjene površina, prostorna veličinu koju zauzimaju te udio u cjelokupnom području Grada, odnosno obuhvatu prostornog plana.

Tablica 2. 34. Iskaz prostornih pokazatelja za namjenu površina na području Grada Vrgorca

Grad Vrgorac	Oznaka	Ukupno ha	% od površine Grada
Građevinska područja ukupno	GP	1014,29	3,57
izgrađeni dio GP ukupno		560,74	1,97
Izgrađene strukture van građevinskog područja ukupno		155,07	0,55
<i>Proizvodna</i>	I	0,90	0,00
<i>Ekspoatacija</i>	E	75,45	0,27
<i>Poslovna</i>	K	76,42	0,27
<i>Ugostiteljsko-turistička namjena</i>	T	0,00	0,00
<i>Športski centri</i>	R	4,30	0,02
Poljoprivredne površine ukupno	P	3789,40	13,34
<i>Osobito vrijedno obradivo tlo</i>	P1	1770,00	6,23
<i>Vrijedno obradivo tlo</i>	P2	174,80	0,62
<i>Ostala obradiva tla</i>	P3	1844,60	6,50
Šumske površine ukupno	Š	7059,00	24,86
<i>Gospodarske</i>	Š1	6542,90	23,04
<i>Zaštitne</i>	Š2	516,10	1,82
<i>Posebne namjene</i>	Š3		0,00
Ostale poljoprivredne i šumske površine ukupno	PŠ	87,88	0,31
Vodene površine ukupno	V		
Ostale površine ukupno			
	N		
	IS		
	G		
Grad ukupno		28.400,00	100

Izvor: PPUO Vrgorac, Arching d.o.o., Vrgorac/Split, 2014.; Vlastita obrada

Kada je riječ o građevinskom području naselja, treba navesti kako izgrađeni dio naselja čini 55,28% ukupne površine građevinskog područja, što ukazuje kako su površine za daljnju izgradnju trenutno dovoljne, ali će u narednom razdoblju biti potrebno mijenjati postojeće granice namijenjenih površina.

I.2.8 KULTURNI RESURSI

I.2.8.1 Kulturna dobra

Raznolikost područja koja obuhvaća pojam kulturne baštine, poput spomenika, dokumenata, muzejskih i arhivskih zbirki, etnoloških i zanatskih predmeta, običaja, narječja i drugog, gotovo je

⁸² Ne-tehnički sažetak studije utjecaja na okoliš za autocestu Zagreb- Split –Dubrovnik, dionica Vrgorac (županijska granica)- Ploče 2, IGH d.d., Zagreb, 2009.

nemjerljiva, a jednako je teško odrediti trenutak kad nešto postaje kulturnom baštinom. Složenost pojma osobito je vidljiva kada se u održivom razvoju prostora susretnemo s kulturnim krajolikom.⁸³

Tablica 2. 35. Vrste kulturnih dobara u RH

Nepokretna kulturna dobra	Pokretna kulturna dobra	Nematerijalna kulturna dobra
Grad, selo, naselje ili njegov dio, građevina ili njezini dijelovi, te građevina s okolišem, elementi povijesne opreme naselja, područje, mjesto, spomenik i obilježje u svezi s povijesnim događajima i osobama, arheološko nalazište i arheološka zona, uključujući i podvodna nalazišta i zone, područje i mjesto s etnološkim i toponimskim sadržajima, krajolik ili njegov dio koji sadrži povijesno karakteristične strukture, koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru, vrtovi, perivoji i parkovi, tehnički objekt s uređajima i drugi slični objekti.	zbirka predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama, kao i u drugim pravnim osobama te državnim i upravnim tijelima uključujući i kod fizičkih osoba, crkveni inventar i predmeti, arhivska građa, zapisi, dokumenti, pisma i rukopisi, filmovi, arheološki nalazi, antologijska djela likovnih i primijenjenih umjetnosti i dizajna, etnografski predmeti, stare i rjetke knjige, novac, vrijednosni papiri, poštanske marke i druge tiskovine, dokumentacija o kulturnim dobrima, kazališni rekviziti, skice, kostimi i sl., uporabni predmeti (namještaj, odjeća, oružje i sl.), prometna i prijevozna sredstva i uređaji, predmeti koji su značajna svjedočanstva razvitka znanosti i tehnologije te druge pokretne stvari od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkoga i znanstvenog značaja.	jezik, dijalekti, govori i toponimika, te usmena književnost svih vrsta, folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote, tradicijska umijeća i obrti.

Izvor: Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10,61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15

⁸³ Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine republike hrvatske za razdoblje 2011.–2015., Ministarstvo kulture RH, Zagreb, 2011.

Tablica 2. 36. Zaštićena i preventivno zaštićena kulturna dobra na području Grada Vrgorca

Mjesto	Kulturno dobro	Pravni status	Vrsta kulturnog dobra	Klasifikacija	UNESCO zaštita	Oznaka dobra
Dragljane	Arheološko nalazište Gradina - Pavića Gradina	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Arheološka baština	NE	Z-6716
Dragljane	Crkva sv. Ante Padovanskog	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Sakralna Graditeljska baština	NE	Z-3842
Dusina	Crkva sv. Petra	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Sakralna Graditeljska baština	NE	Z-5487
Dusina	Ruralna cjelina Mihaljevići	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina	Kulturno-povijesna cjelina	NE	Z-6580
Kljenak	Crkva Svih Svetih i srednjovjekovno groblje sa stećcima	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Sakralna Graditeljska baština	NE	Z-2802
Kokorići	Crkva sv. Jure	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Sakralna Graditeljska baština	NE	Z-4006
Kozica	Crkva sv. Ilije	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Sakralna Graditeljska baština	NE	Z-6082
Kozica	Kulturno-povijesna seoska cjelina Katići	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina	Kulturno-povijesna cjelina	NE	Z-4088
Prapatnice	Srednjovjekovno groblje Velika njiva	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Arheološka baština	NE	Z-6494
Rašćane	Arheološki lokalitet i crkva sv. Mihovila	Preventivno zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Arheološka baština	NE	P-4181
Rašćane	Crkva sv. Stjepana i arheološko nalazište	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Sakralna Graditeljska baština	NE	Z-5533
Rašćane	Ruralna cjelina Godinjski	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina	Kulturno-povijesna cjelina	NE	Z-3687
Rašćane	Srednjovjekovno groblje Grebine	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Arheološka baština	NE	Z-6709
Stilja	Crkva sv. Ivana i srednjovjekovno groblje sa stećcima	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Sakralna Graditeljska baština	NE	Z-2803
Umčani	Arheološko nalazište Umčani	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Arheološka baština	NE	Z-6715
Veliki Prolog	Crkva Velike Gospe	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Sakralna Graditeljska baština	NE	Z-5427

Vrgorac	Crkva Navještenja Blažene Djevice Marije	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Sakralna Graditeljska baština	NE	Z-3686
Vrgorac	Elezove i Serdarova kuća	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Profana Graditeljska baština	NE	Z-3822
Vrgorac	Gradski park	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina	Baština vrtne arhitekture	NE	Z-4475
Vrgorac	Kula Bega Cukarinovića	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Profana Graditeljska baština	NE	Z-3820
Vrgorac	Muminova kula	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Profana Graditeljska baština	NE	Z-3821
Vrgorac	Pakeroва kula	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Profana Graditeljska baština	NE	Z-3823
Vrgorac	Prapovijesno nalazište Kutac	Preventivno zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Arheološka baština	NE	P-4206
Vrgorac	Rodna kuća Tina Ujevića	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Profana Graditeljska baština	NE	Z-3819
Vrgorac	Rudnik Paklina	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Ostalo	NE	Z-5789
Vrgorac	Ruralna cjelina Vrgorca	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina	Kulturno-povijesna cjelina	NE	Z-5360
Vrgorac	Utvrdna Gradina	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Profana Graditeljska baština	NE	Z-3824
Zavojane	Crkva Porođenja Blažene Djevice Marije	Zaštićeno kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Sakralna Graditeljska baština	NE	Z-3998

Izvor: Registar kulturnih dobara (<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> Pristup: 03.08.2016.)

Zaštita kulturne baštine provodi se na temelju Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15.

S obzirom na različite okolnosti u gospodarskom, društvenom, a time i u kulturnom razvoju, na području RH postoje tri zone baštinskog fundusa. To su primorska, planinska i nizinska zona. Grad Vrgorac, s obzirom na svoje geografsko područje, pripada **primorskoj zoni baštinskog fundusa** kulturnih dobara RH.

Analiza kulturnih dobara ukazuje kako je fundus kulturnih dobara uvelike utemeljen na sakralnoj Graditeljskoj baštini na području cjelokupnog područja Grada Vrgorca te profane Graditeljske baštine na području samog Vrgorca. Sakralna Graditeljska baština uglavnom potječe iz vremena mletačke uprave, a profana Graditeljska baština iz vremena turskog osvajanja. Neizostavni dio je i arheološka baština koja datira iz brončanog doba.

Gradina - Pavića Gradina nalazi se u Dragljanima, kod zaseoka PodGradina. Na uzvišenju Gradina (421 m) nalazi se prapovijesna Gradina smještena na strateškom položaju koji je omogućavao kontrolu okolnih putova i manjih kraških dolina. U blizini Gradine nalazi se 5 prapovijesnih gomila, koje su u uskoj vezi sa životom na Gradini te se može datirati u brončano i željezno doba.

U Dragljanima se još nalazi i jednobrodna **crkva sv. Ante Padovanskog** s pravokutnom apsidom, orijentirana istok-zapad. Tu se radi o ranijoj crkvi koja je 1779. godine proširena dok je crkva u današnjem obliku nastala 1821. godine. U crkvi je uzidano nekoliko stećaka od kojih su neki i ukrašeni što potvrđuje da je prostor oko crkve i srednjovjekovni arheološki lokalitet.

U Dusini se nalaze dva zaštićena kulturna dobra. To su **crkva sv. Petra** i **ruralna cjelina Mihaljevići**. Crkva sv. Petra je izgrađena 1600. godine, a u sadašnjem obliku je završena 1754. godine, kada je nadograđena. Građena je od grubo obrađenih, razmjerno pravilnih kamenih kvadara, sa vidljivom granicom nadogradnje crkve. Ruralna cjelina Mihaljevići smještena je na sjevernome rubu Vrgoračkoga polja, na Ilića glavici, podno crkve sv. Petra. Kuće u zaseoku Mihaljevići građene su u tradicionalnome slogu karakterističnome za područje Vrgoračke krajine i svjedoče o načinu Gradnje, kao i organizaciji životnoga prostora na ovome području dalmatinske unutrašnjosti.

Crkva Svih Svetih i srednjovjekovno groblje sa stećcima nalazi se u Kljenjku. Crkva je vjerojatno građena na temeljima starije crkve, u prvoj polovici 18. stoljeća, u čije je zidove uzidano četrnaest stećaka, dok jedan služi kao podnožje oltara. Stećci svjedoče o postojanju srednjovjekovnog groblja oko crkve.

Crkva sv. Jure u Kokorićima jednobrodna je građevina, pravokutnog tlocrta sa pravokutnom apsidom, orijentirana istok-zapad. U crkvi se nalaze tri oltara te Grafički prikaz Filipa Naldia koja prikazuje svetog Juru i dva svetačka lika. Oko crkve je groblje koje je vjerojatno nastalo tijekom 17. i 18. stoljeća s tim da su neki ukopi možda i raniji. Sagrađena je krajem 17. stoljeća ili početkom 18. stoljeća.

Crkva svetog Ilije u Kozici građena je između 1765. i 1785. godine te obnovljena krajem 19. stoljeća. Na glavnom pročelju je jednostavna, kamena rozeta dvije monofore i kameni križ na vrhu zabata. Unutrašnji zidovi crkve i strop su većim dijelom grafički prikazi.

Kulturno-povijesna seoska cjelina Katići nalazi se u središnjem dijelu sela Kozice, južno od Kozičkih Poljica, a sastoji se od stambeno-gospodarskih sklopova, prizemnica i katnica. Selo se ističe velikim brojem kuća s balaturama i sačuvanim gumnama. Kuće su građene u tradicionalnom slogu karakterističnom za područje Vrgoračke krajine i svjedoče o načinu Gradnje, kao i životu na ovom području dalmatinske unutrašnjosti.

U Prapatnicama se nalazi **srednjovjekovno groblje Velika njiva**. Riječ je groblju sa stećcima koje nastaje tijekom 14 i 15. stoljeća na i oko njiva s bunarima. Sačuvano je oko 35 stećaka, uglavnom

sanduka i poneka ploča. Od ukrasnih motiva na stećcima pojavljuju se križevi, polumjesec, rozeta, tordirani vijenac, mač i dvoboj.

Grafički prikaz 2. 31. Arheološki lokalitet i crkva sv. Mihovila

U Rašćanima se nalaze tri zaštićena kulturna dobra i jedno preventivno zaštićeno kulturno dobro. Preventivno zaštićeno kulturno dobro je **arheološki lokalitet i crkva sv. Mihovila**. Stara župna crkva sv. Mihovila sagrađena je krajem 16. stoljeća, oko koje se nalazi nekoliko stećaka te jedna kamena križina što svjedoči o postojanju srednjovjekovnog groblja a vjerojatno i ranije crkve. Gotovo svi stećci (od koji su neki uzidani i u zidove crkve) su ukrašeni karakterističnim motivima:

Izvor: Registar kulturnih dobara (29.08.2016.)

Jednobrodna **crkva sv. Stjepana** na starom groblju u Donjim Rašćanima sagrađena je krajem 17. ili početkom 18. st. Zapadno od crkve su još tri sanduka koja svjedoče o postojanju srednjovjekovnog groblja starijeg od same crkve. U svetištu je sačuvan drveni ukrašeni oltar. Pod crkve popločan je kamenim pločama između kojih su srednjovjekovne grobnice.

Oko **ruralne cjeline Godinjske** prostiru se plodna polja tri zaseoka: Veliki Godinjski-Pavlinovići, Babulji-Bašići, Mali Godinjski-Kovačevići. U zaseoku Pavlinovići sačuvana je izvorna organizacija prostora i upotreba tradicijskih materijala. Prevladavaju stambene katnice sa balaturama, popločanim dvorištima i gustinama. Zaseok Babulji-Bašići povezan je makadamskim putem s Pavlinovićima, čine ga nekoliko stambeno-gospodarskih sklopova, prizemnica. Izvan zaseoka nalaze se čatrnje koje su bile zajedničke. Kovačevići se nalaze dva kilometra južno od Babulja - Bašića, te se sastoje od dvije skupine obiteljskih stambeno-gospodarskih sklopova (stambene katnice s balaturama).

Srednjovjekovno groblje Grebine, također u Rašćanima, nalazi se sjeverno od zaseoka Pejčkovići uz put koji ide preko polja. Radi se o srednjovjekovnom groblju sa stećcima koje nastaje tijekom 15. stoljeća. Sačuvano je 6 stećaka, 3 ploče i 3 sljemenjaka na postolju. Stećci su većih dimenzija, grublje obrade te osim jedne ploče i sljemenjaka svi su neukrašeni. Sljemenjak na postolju na sjevernoj strani je ukrašen s osmerokrakom zvijezdom, polumjesecom i svastikom, na istočnoj i zapadnoj strani je križ, na južnoj mač i štit. Ploča je ukrašena po sredini sa velikim križem zaobljenih krajeva. Oko stećaka vide se ulomci stećaka, a pojedini ulomci su uzidani i u suhozide okolnih parcela južno od stećaka.

U Stilji se nalazi **crkva sv. Ivana i srednjovjekovno groblje sa stećcima**. Crkva je sagrađena u 18. stoljeću, a osobitost crkve su zidovi, djelomično građeni od stećaka. Sačuvano je deset stećaka od kojih je sedam ugrađeno u zidove crkve a tri su ispred same crkve koji svjedoče o postojanju srednjovjekovnog groblja starijeg od same crkve.

Arheološko nalazište u Umčanima je višeslojno nalazište koje ima 2 faze razvoja. Prvu fazu predstavljaju 3 gomile. Najveća gomila je promjera oko 23 m i visine oko 3 m. Tumule (gomile) nije moguće točno datirati, ali za pretpostaviti je da pripadaju brončanom dobu. Drugu fazu predstavlja srednjovjekovno groblje sa stećcima koje se razvija tijekom 14. i 15. stoljeća na dva tumula. Na

najvećem tumulu do danas je sačuvano 11 stećaka-sanduka, od kojih su 3 ukrašena (križ, rozeta, zvijezda, tordirani vijenac, ruka), dok su na manjem 2 stećka-ploče, jedan ukrašen osmerokrakom zvijezdom. Na površini oba tumula vidljivi su srednjovjekovni grobovi.

Župna **crkva Velike Gospe** u Velikom Prologu sagrađena je 1896. godine na mjestu stare Gospine crkve. Nova crkva je jednobrodna građevina s polukružnom apsidom, orijentirana sjever-jug. Na prilazu crkvi sa zapadne strane nalazi se nekoliko stećaka s obližnjeg davno devastiranog lokaliteta.

U samom Vrgorcu najviše je kulturnih dobara različite vrste i klasifikacije, što je posljedica činjenice da je Vrgorac kroz cjelokupnu svoju povijest bio središte ovog prostora, a koje se kasnije nazvalo i Vrgorska krajina. Najbrojnija je profana Graditeljska baština, a datira uglavnom iz turskog razdoblja.

Stambeno-obrambeni sklop **Elezove kuće** u Vrgorcu sastoji se od dvije kuće, prislone jedna uz drugu,. Iza sklopa Elezovih kuća nalaze se ostaci **Serdarove kuće**. One predstavljaju spoj fortifikacijske arhitekture sa obilježjima pučke arhitekture, a potječu iz bogate građevinsko-fortifikacijske aktivnosti iz druge polovice 17. stoljeća. **Kula bega Cukarinovića** ili **Fratarska kula**, nekada je bila vlasništvo begova Cukarinovića, a od 1690. godine u vlasništvu je župnika koji u njoj stanuje do 1888. godine. Izgrađena je kao slobodnostojeća zGrada u 17. stoljeću, kada je u Vrgorcu podignut niz obrambeno-stambenih objekata. Danas je u kuli smještena zbirka župnog ureda.

Grafički prikaz 2. 32. Rodna kuća Tina Ujevića

Muminova kula izgrađena je kao slobodnostojeća zGrada, a potječe iz druge polovice 17. stoljeća. Kula je spoj fortifikacijske arhitekture sa obilježjima pučke arhitekture, koja se ogleda u dogradnjama, vjerojatno izvršenim u 19. stoljeću radi stambene namjene objekta.

Pakerova kula, odnosno **Raosova kula**, kako se još naziva, izgrađena je kao slobodnostojeća zGrada, također 17. stoljeću.

Rodna kuća Tina Ujevića, nazivana još i **Kula Dizdarevića** ili **Kula Kapetanovića**, je trokatnica, četvrtastog tlocrta građena nepravilnim klesancima, slaganim u redove. Jedna je od nekoliko sačuvanih kula iz turskog perioda koja je kao i ostale opasivala Vrgorac i služila kao stambeni i fortifikacijski objekt. Datira se u 17. stoljeće. Kula je u dobrom stanju. U drugoj polovici 19. stoljeća napravljene su preinake unutrašnjih prostorija kule.

Izvor: Registar kulturnih dobara (29.08.2016.)

Od sakralne baštine izdvaja se župna **crkva Navještenja Blažene Djevice Marije** u Vrgorcu. Građena je od fino obrađenih, kamenih ploča slaganih u redove. Na istočnoj strani crkve je pročelje s tri portala te sa središnjim, jače izbačenim rizalitom. Crkva na zapadnoj strani završava s tri

polukružne apside. U osi pročelja, 1962. godine naknadno je dograđen impozantni četvrtasti, kameni zvonik.

Ruralna cjelina Vrgorca smjestila se na južnim padinama, odnosno južno od srednjovjekovne tvrđave i župne crkve na zapadnom kraju današnjeg Grada. Riječ je o naselju raštrkanog tipa koje se sastoji od nekoliko zaseoka te od nekoliko samostalnih kuća-kula (Raosova kula) i jedne secesijske vile (vila Auckland). Većina danas sačuvanih građevina pripadaju vremenu od kraja 17. do početka 20. stoljeća. Predstavlja rijetku cjelinu sa očuvanom arhitekturom gdje dolazi do miješanja tursko, bosanskog i primorskog načina Gradnje. Javni prostor predstavljaju uske, strme ulice ili staze, popločane grubo obrađenim kamenom ili bez ikakvog popločenja.

Gradski park u Vrgorcu započet je s Gradnjom krajem 19. stoljeća, kao park zatvorenog tipa za izolaciju građanske elite od puka, da bi tek 1960. godine bio otvoren za javnost. Ispresijecan je brojnim puteljcima, stazama, stepenicama koji se, poštujući konfiguraciju terena, provlače između kamenih hridi, te na taj način oblikuju manja polja / insule. U vegetacijskom pogledu tipičan je submediteranski park. Usprkos višegodišnjoj ugroženosti, zapuštenosti, sačuvao je osnovni vanjski i unutarnji izgled te granice.

Na južnim padinama brda Radovići iznad istočnog ulaza u selo **Kutac** nalazi se **lokalitet Pećina**, gdje je u skloništu ispod stijene po terasama pronađena veća količina prapovijesne keramike. Iako nisu provedena nikakva arheološka istraživanja, s obzirom na materijal pronađen po površinama terasa, nalazište je moguće datirati u željezno doba. Nedaleko od Pećine na samom zapadnom ulazu u selo Kutac nalazi se djelomično devastirana prapovijesna gomila (tumul). Na površini gomile vidi se grob od kamenih ploča, orijentiran istok-zapad. Po površinskim nalazima keramike gomilu je također moguće datirati u željezno doba.

Na istočnim predjelima polja Bunina, u podnožju Radošića, nalazi se **rudnik Paklina**, u kojemu su Mlečani su još 1698. godine otkrili katran te ga počeli iskorištavati. Zatvoren je 1986. g. pošto su stručnjaci ocijenili da je posve iscrpljen. Rudnik Paklina jedno je od najranijih eksploatiranih nalazišta bitumena u Dalmaciji, a ujedno i najdugotrajniji aktivni rudnik uz onoga u Vinišću. Upravo zbog dugotrajnog rudarenja, rudnik Paklina ostao je očuvan gotovo netaknut te kao takav predstavlja vrijedan primjer industrijske baštine Vrgoračkog kraja.

U Zavojanima se nalazi **crkva Porođenja Blažene Djevice Marije**. Izgrađena je početkom 18. stoljeća u baroknom slogu. Župna crkva Porođenja Blažene Djevice Marije u Zavojanima monumentalna je, jednobrodna građevina s pravokutnom apsidom, orijentirana istok-zapad. Na južnoj strani crkve dozidana je manja građevina s masivnim pobočnim zidovima. U crkvi postoje tri drvena oltara eklektičnog tipa iz 19. stoljeća. Cijela unutrašnjost crkve je grafički prikazana.

Osim kulturnih dobara koji imaju trajnu zaštitu ili su trenutno pod preventivnom zaštitom, na području Grada Vrgorca postoje i kulturna dobra koja se trenutno ne nalaze u Registru kulturnih dobara RH, ali su u određenom trenutku evidentirani te im je eventualno istekao rok preventivne zaštite ili zbog nekog drugog razloga nisu uvršteni u spomenuti registar.

Tablica 2. 37. Kulturna dobra nad kojima nije doneseno rješenje kojim se utvrđuje svojstvo kulturnoga dobra

Mjesto	Kulturno dobro	Vrsta
Kokorići	Kula Pervan	Fortifikacija
Kotezi	Arheološki lokalitet sa stećcima	Arheološki lokalitet
Kotezi	Crkva Sv. Antuna opata i groblje sa stećcima	Sakralni spomenik
Orah	Crkva Sv. Marka	Sakralni spomenik

Prapatnica	Nekropola stećaka	Arheološki lokalitet
Prapatnica	Prapovijesni lokalitet stilska Gradina	Arheološki lokalitet
Prapatnica	Crkva Sv. Roka i groblje	Sakralni spomenik
Ravča	Prapovijesna Gradina Majići	Arheološki lokalitet
Ravča	Crkva Sv. Mihovila	Sakralni spomenik
Umčane	Crkva Sv. Mihovila	Sakralni spomenik
Vrgorac	Prapovijesne velike gomile	Arheološki lokalitet

Izvor: PPUG Vrgorac, Urbos d.o.o./Arching d.o.o., Vrgorac/Split, 2006., 2010., 2014.

Sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, navedena dobra, mogu se zaštititi kao dobra od lokalnog značenja. Grad Vrgorac može odlukom odrediti dobro koje proglašava zaštićenim, a način njegove zaštite utvrdit će uz prethodnu suglasnost Konzervatorskog odjela u Imotskom.

Pozicioniranje kulturne baštine odvija se u okviru normi EU i međunarodnih konvencija, Ministarstva kulture, tijela državne, regionalne i lokalne samouprave, organizacija civilnog društva i privatnih vlasnika. Koordinacija među interesima nabrojanih dionika ključna je za održivo korištenje i zaštitu kulturne baštine, bez obzira radi li se o zaštićenom i preventivno zaštićenom dobru, od nacionalnog ili lokalnog značaja. Kada je riječ o kulturnim dobrima na području Grada Vrgorca mora se naglasiti kako postoji veliki potencijal za uvrštenjem u njegovu turističku ponudu.

1.2.8.2 Kulturne manifestacije

Manifestacije koje se održavaju na području Grada Vrgorca vežu se uz njegov identitet i povijest, iz kojih i proizlaze, a koje uz kvalitetnu organizaciju i promociju pridonose razvoju turizma.

Tablica 2. 38. Kulturne manifestacije na području Grada Vrgorca

Manifestacija	Vrijeme održavanja	Kratki opis
Dani Dalmatinskog pršuta i vina	24. do 26. lipnja	Predstavljanje pršutara i vinara iz raznih krajeva Dalmacije i Hercegovine
Festival pustolova „Mate svjetski“	Srpanj – Kolovoz	Godišnji susret putnika svjetskih razmjera, putopisaca, pustolova, avanturista i svih zaljubljenika u putovanja.
Hair Smile	Lipanj	Dva dana stručnog programa, godišnji susret frizera, edukacije, seminari i prezentacija noviteta iz svijeta frizerstva s notom društvene osviještenosti uz sudjelovanje djece s posebnim potrebama u ulozi ravnopravnih modela
Zeleni dani	Ožujak – Travanj	Zeleni dani potiču se i organiziraju u restoranima Vrgorca, a njima se promoviraju i čuvaju korijeni tradicionalne zdrave prehrane
Večer pod Matokitom	Srpanj	Folklorna večer i smotra folkloru posvećena očuvanju tradicije, običaja, nošnji, plesova i napjeva.
Vrgorska klapska noć	Rujan	Susret klapa
Sveta Kata	25. studenog	Svetkovina i procesija
Sv. Petar i Pavao	29. lipnja	Dan grada i tradicionalni sajam i prigodni večernji program
S Tinom u Vrgorcu	30. lipnja - 07. srpnja	Sedmodnevna kulturno – književna manifestacija u čast Tina Ujevića

Vrgorsko ljeto	08. srpnja - 05. kolovoza	Prigodna događanja vikendima
Dodjela nagrade „Tin Ujević“	05. srpnja	Dodjela najprestižnije nagrade u hrvatskom pjesništvu
Velika Gospa	15. kolovoza	Vjerska manifestacija i pučka fešta Velikom Prologu
Mala Gospa	07. i 08. rujna	Dvodnevna vjerska manifestacija u Zavojanima
Pučka fešta „Biklijada“	Drugi vikend u listopadu	Turistička manifestacija, središnja pučka fešta posvećena bikli, pjesmi i tradicionalnim običajima
Vrgoračke Mačkare	Veljača	Povorka maškara i tradicionalna pučka fešta uz kostimirani i maskirani ples
Dani vrgoračkih jagoda	Svibanj	Promocija delicije koja je postala prepoznatljiv brend grada Vrgorca
Tri Kralja	06. siječnja	Vjerska manifestacija
Sveti Ante	13. lipnja	Vjerska manifestacija
Sveti Martin	11. studenog	Vjerska manifestacija
Sveti Mihovil	29. rujna	Vjerska manifestacija
Svi sveti	01. studenog	Vjerska manifestacija
Sveta Ana	26. srpnja	Vjerska manifestacija
Sveti Ilija	20. srpnja	Vjerska manifestacija
Sveti Luka	18. listopada	Vjerska manifestacija
Gospa od Zdravlja	21. studenog	Vjerska manifestacija
Sveti Juraj	23. travnja	Vjerska manifestacija
Sveti Roko	16. kolovoza	Vjerska manifestacija
Sveti Ivan	24. lipnja	Vjerska manifestacija
Seoske igre u Dusini	Nedjelja uoči 30.05.	Utrka s jagodama i jabukama, „jaje u žlici“, „potezanje konopa“ i mnoge druge igre nadmetanja
Malonogometni turnir mjesnih odbora	16. - 27. lipnja	Malonogometni turnir mjesnih odbora koji se organizira jednom godišnje i to za Dan grada Vrgorca
Međunarodni pozivni turnir Sveti Jure	25. lipnja	Međunarodni pozivni turnir u kickboxu se održava veći duži niz godina, te je postao tradicionalan. Održava se u raznim kategorijama i u njemu sudjeluju i reprezentativci raznih država. Sam klub ima reprezentativce u raznim kategorijama.

Izvor: www.vrgorac.hr. (11.08.2016.)

Od svih kulturnih manifestacija posebno se izdvaja književno - kulturna manifestacija „S Tinom u Vrgorcu“. Na toj manifestaciji, u čast Tinu Ujeviću, nastupaju brojni pjesnici, glazbenici, književnici i umjetnici. Manifestacija je postala prepoznatljivi brend Grada Vrgorca i svake godine poprima značajnije mjesto na kulturno-književnoj karti RH. Ova manifestacija uključuje mnoge scenske projekcije, kazališne predstave i glazbene koncerte, a na posljednjoj večeri dodjeljuje se književna nagrada „Tin Ujević“, i to za najbolju zbirku pjesama za proteklu godinu. S Tinom u Vrgorcu se do sada održavala pod pokroviteljstvom visokih dužnosnika RH.

I.3 STANOVNIŠTVO

Ljudski faktor kao ključna determinanta razvoja i opstojnosti svake sredine (Romer, 1986, Lucas 1988, Aghion and Hewitt, 1998) naglašava važnost demografskih projekcija za nositelje društvene i gospodarske aktivnosti pri planiranju strateških smjernica. Prilikom analiziranja demografskog stanja potrebno je uvažiti svu senzibilnost promatranog fenomena, posebice činjenicu da su promjene u svojoj naravi dugoročni procesi, kako u nastajanju, tako i po svojim učincima (Grizelj i Akrap, 2011).

U nastavku poglavlja pažnja će biti usmjerena na analizi stanja u periodu koji obuhvaća zadnja dva popisa stanovništva u Republici Hrvatskoj (2001. i 2011.god.). Popisi koji su prethodili 2001. godini neće biti uzeti u obzir zbog izražene metodološke nekompatibilnosti⁸⁴, ali i niza egzogenih faktora koji narušavaju prepoznavanje demografskih trendova.

I.3.1 Kretanje ukupnog broja stanovništva po popisima

Prije samog sondiranja stanja na prostoru Grada Vrgorca, potrebno je istaknuti da između zadnja dva službena popisa stanovništva Republika Hrvatska je zabilježila pad od 3,3% ukupnog broja stanovnika (Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine Republika Hrvatska imala je 4.290.612 stanovnika, dok je prema Popisu stanovništva iz 2001. godine imala 4.437.460 stanovnika)⁸⁵.

Zabilježen negativan trend na nacionalnom nivou se prelio i na domicilnu županiju (Splitsko-dalmatinsku županiju) i što je još važnije, i na prostor samog Grada Vrgorca (Tablica 3.1).

Tablica 3. 1. Kretanje ukupnog broja stanovništva po popisima iz 2001. i 2011. godine

Prostorna jedinica	Spol	Ukupno 2011 g.	Ukupno 2001 g.	Relativna promjena 2011. u odnosu na 2001.g.
Republika Hrvatska	sv.	4.284.889	4.437.460	-3.44%
	m	2.066.335	2.135.900	-3.26%
	ž	2.218.554	2.301.560	-3.61%
Splitsko-dalmatinska županija	sv.	454.798	463.676	-1.91%
	m	221.295	226.131	-2.14%
	ž	233.503	237.545	-1.70%
Vrgorac	sv.	6.572	7.593	-13.45%
	m	3.327	3.741	-11.07%
	ž	3.245	3.852	-15.76%

Izvor: DZS, 2001 i 2011.

Naime, u razdoblju od 2001. do 2011., Grad Vrgorac bilježi pad ukupnog broja stanovnika od čak 13,45%, a što je pak značajno nepovoljnije i od županijskih kretanja (-1,91%) te od nacionalnog prosjeka. Razlozi za uočeno mogu biti višestruki. Dijelom metodološke prirode i različitog definiranja ukupnog broja stanovnika, ali i stvarnih negativnih migracijskih kretanja.

⁸⁴ Podaci Popisa 2011, ali i podaci iz Popisa 2001. nisu usporedivi s podacima prijašnjih popisa jer se statistička definicija ključnih pojmova razlikuje od onih koje su primijenjene u prijašnjim popisima (DZS, **Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Godine, Metodološka objašnjenja** <http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censusmetod.htm>

⁸⁵ Podaci Popisa 2011. nisu neposredno usporedivi s podacima Popisa 2001 jer se statistička definicija ukupnog stanovništva primijenjena u Popisu 2011 razlikuje od onih koje su primijenjene u prijašnjim popisima (DZS, **Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.godine, Metodološka objašnjenja** <http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censusmetod.htm>

Glede spolne strukture, potrebno je istaknuti da nema izražene disproporcije između broja žena i muškaraca u ukupnom promatranom broju stanovnika općine, no potrebno je istaknuti i da promatrani Grad bilježi ipak nešto blaži pad broja muškaraca između posljednja dva popisa stanovništva.

Egzaktnost projiciranja demografskih pokazatelja je determinirana strukturom postojećih demografskih pokazatelja, a što u prvom redu podrazumijeva promatranje obrazovne i dobne strukture populacije određenog područja.

I.3.2 Kretanje stanovništva po kontingentima

Sondiranje demografske vitalnosti određenog područja zahtijeva promatranje kretanje broja stanovnika po dobnim skupinama, a što je u nastavku teksta predstavljeno analizom podataka iz Popisa iz 2001. i 2011. godine (Tablice 3.2. i 3.3.).

Promatrajući prema popisu iz 2011. udio mladih (od 0- 19.g.) Vrgorac bilježi veći relativni udio u ukupnom broju stanovnika (24,36%) i u odnosu na prosjek RH (20,92%) i županije (22,53%). Uzrok treba potražiti u relativnoj povoljnijoj demografskoj slici Vrgorca iz prethodnog razdoblja (Popis iz 2001.), kad je udio mladih u svim dobnim skupinama bio povoljniji i od županijskog i od nacionalnog prosjeka.

S druge strane Vrgorac 2011. godine bilježi relativno niži udio radno sposobnog stanovništva (15-64 g.) i u odnosu i na županijski i na nacionalni prosjek. Promatrajući udio starijih od 60 godina, promatrana administrativna jedinica bilježi relativno niže udjele i od županijskog i prosjeka RH, s izuzetkom udjela kontingenta žena iznad 65 godine i žena iznad 75 godine.

Tablica 3. 2. Opće kretanje stanovništva (podjela po spolu i dobnim skupinama), popis 2001.

Prostorna jedinica	Spol	Ukupno	0 – 6 godina	0 - 14 godina	0 - 17 godina	0 - 19 godina	Žene u fertilnoj dobi		Radno sposobno stanovništvo (15 – 64 godine)	60 i više godina	65 i više godina	75 i više godina
							Svega (15 – 49 godina)	od toga 20 - 29 godina				
Republika Hrvatska	sv.	4.437.460	336.964	754.634	931.927	1.053.240	-	-	2.828.632	955.556	693.540	236.708
	m	2.135.900	172.455	386.167	476.777	538.843	-	-	1.475.860	385.775	265.108	72.765
	ž	2.301.560	164.509	368.467	455.150	514.397	1.080.121	295.723	1.352.772	569.781	428.432	163.943
Splitsko-dalmatinska županija	sv.	463.676	38.425	85.585	104.973	118.027	-	-	296.386	91.874	66.251	23.480
	m	226.131	19.440	43.488	53.409	60.115	-	-	154.761	39.244	26.901	7.715
	ž	237.545	18.985	42.097	51.564	57.912	114.465	32.277	141.625	52.630	39.350	15.765
Vrgorac	sv.	7.593	802	1.669	2.003	2.213	-	-	4.361	1.701	1.337	571
	m	3.741	431	867	1.031	1.131	-	-	2.343	690	518	186
	ž	3.852	371	802	972	1.082	1715	463	2.018	1.011	819	385

Izvor: <http://www.dzs.hr/>

Relativno povoljnija demografska struktura Vrgorca zabilježena 2011. godine je, kao što je već naznačeno, posljedica prvenstveno povoljne demografske strukture iz 2001. godine. S druge strane, pozitivan predznak navedenog stanja je doveden u pitanje uslijed izraženih nepovoljnih demografskih trendova između posljednja dva službena popisa stanovništva (2001. i 2011. godine).

Tablica 3. 3. Opće kretanje stanovništva (podjela po spolu i dobnim skupinama), Popis 2011.

Prostorna jedinica	Spol	Ukupno	0 – 6 godina	0 - 14 godina	0 - 17 godina	0 - 19 godina	Žene u fertilnoj dobi		Radno sposobno stanovništvo (15 – 64 godine)	60 i više godina	65 i više godina	75 i više godina
							Svega (15 – 49 godina)	od toga 20 - 29 godina				
Republika Hrvatska	sv.	4.284.889	296.204	652.428	797.855	896.605	-	-	2.873.828	1.031.373	758.633	344.230
	m	2.066.335	152.171	334.725	408.874	459.643	-	-	1.435.402	424.059	296.208	117.932
	ž	2.218.554	144.033	317.703	388.981	436.962	972.948	269.853	1.438.426	607.314	462.425	226.298
Splitsko-dalmatinska županija	sv.	454.798	33.721	74.432	91.299	102.447	-	-	304.915	104.837	75.451	35.339
	m	221.295	17.251	37.948	46.422	52.192	-	-	152.220	44.846	31.127	13.080
	ž	233.503	16.470	36.484	44.877	50.255	104.031	29.117	152.695	59.991	44.324	22.259
Vrgorac	sv.	6.572	462	1.163	1.429	1.601	-	-	4.337	1.440	1.072	557
	m	3.327	246	612	738	834	-	-	2.286	625	429	187
	ž	3.245	216	551	691	767	1.429	442	2.051	815	643	370

Izvor: <http://www.dzs.hr/>

U prvom redu je zamjetan je alarmantni pad populacije najmlađih (0 – 6 godine) od čak 33,44%, a koji je značajno viši i od pada na županijskom (12,24%) i nacionalnom (12,10%) nivou. Dvoznamenkasti pad (19,49%) je zabilježen i kod dobne skupine od 0 -14 godina te kod dobnih skupina 0-17 godina (17,57%) i 0-19 (16,42%). Jedini porast je primjetan kod ukupnog udjela radno sposobnog stanovništva (15-64.g.) od 14,90%, a koji je višestruko viši i od porasta na županijskom nivou (4,89%) te od nacionalnog nivou (5,22%). Dakako, ovaj porast je uzrokovan i promjenom metodologije, odnosno uključivanja populacije žena od 60 do 65 godine, ali i kao posljedica demografske ekspanzije tijekom druge polovice dvadesetog stoljeća. Kao dokaz navedenoj tezi potrebno je istaknuti da je navedeni porast radno sposobnog stanovništva prvenstveno posljedica rasta pripadnica ženskog spola (20,65%) dok je porast kod pripadnika muškog spola (9,71%).

S druge strane indikativna je promjena trendova kod populacije iznad 60 godina, gdje je udio starijih od 60 godina smanjen za 2,19%, a što je u suprotnosti i s zabilježenim rastom i na regionalnom (14,11%) i nacionalnom nivou (7,93%). Od navedenog trenda smanjenja udjela starijeg stanovništva, odudara samo porast udjela starijih od 75 godina. U promatranoj dobnoj skupini dvoznamenkasti porast udjela je zabilježen i kod ženske populacije (14,08%) i kod muške populacije (13,05%).

Tablica 3. 4. Opće kretanje osnovnih demografskih pokazatelja (Popis 2001. i 2011.g)

Prostorna jedinica	Spol	Prosječna starost (Popis 2011.)	Indeks starenja (popis 2011.)	Koeficijent starosti (Popis 2011.)	Prosječna starost (Popis 2001.)	Indeks starenja (Popis 2001.)	Koeficijent starosti (Popis 2001.)
Republika Hrvatska	sv.	41,7	115,0	24,1	39,3	90,7	21,6
	m	39,9	92,3	20,5	37,5	71,6	18,1
	ž	43,4	139,0	27,4	41,0	110,8	24,9
Splitsko-dalmatinska županija	sv.	40,8	102,3	23,1	38,1	77,8	19,9
	m	39,4	85,9	20,3	36,7	65,3	17,4
	ž	42,2	119,4	25,7	39,4	90,9	22,3
Vrgorac	sv.	40,3	89,9	21,9	37,8	76,9	22,5
	m	39,0	74,9	18,8	36,1	61,0	18,5
	ž	41,7	106,3	25,1	39,5	93,4	26,4

Izvor: <http://www.dzs.hr/>

Sve naznačene promjene su imali značaj upliv i u vrijednost ključnih demografskih pokazatelja (Tablica 3.4.). Naime, Grad Vrgorac s naznačenom relativno povoljnijom demografskom strukturom bilježi povoljnije vrijednosti svih demografskih pokazatelja u 2011. i u odnosu na županiju i u odnosu na RH. Dodatno treba istaknuti i da su negativni demografski trendovi zabilježeni na svim razinama (lokalnoj, županijskoj i nacionalnoj) ipak relativno najblaži na lokalnoj razini. Ipak razlog za zabrinutost treba prepoznati u iznimno snažnom padu mladog stanovništva u Vrgorcu, a što će se, ako izostanu značajnije promjene, odraziti i na kompletnu demografsku strukturu i razvojne potencijale Vrgorca u budućnosti.

I.3.3 Obrazovna struktura stanovništva

Značaj stanovništva za razvoj i opstojnost određene sredine davno je nadišao samo promatranje broja stanovnika i sve više naglašava važnost promatranja obrazovne strukture, kao najizraženijeg pokazatelja ljudskog kapitala, pokretača gospodarskog i društvenog razvoja.

Obrazovna struktura Grada Vrgorca, prema Popisu iz 2011. zaostaje za obrazovnim profilom županije i Republike Hrvatske, a koji pak u značajnoj mjeri zaostaju za prosjekom Europske unije i ciljevima iste do 2020. godine.

Zaostajanje Vrgorca je posebice vidljivo kod broja visokoobrazovanih gdje promatrani Grad prema Popisu iz 2011. godine bilježi 9,76% visokoobrazovanih u ukupnoj populaciji starijoj od 15 godina, a što je tek 54,14% prosjeka županije, odnosno 59,46% nacionalnog prosjeka.

Tablica 3. 5. Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi, po gradovima/općinama, Popis 2001.

Prostorna jedinica	Spol	Ukupno	Bez škole	Osnovna škola	Srednja škola	Visoko obrazovanje ⁸⁶	Doktorat	Nepoznato
Republika Hrvatska	sv.	3682826	105332	1381547	1733198	430591	7443	24715
	m	1749733	21207	538637	955587	216948	5057	12297
	ž	1933093	84125	842910	777611	213643	2386	12418
Splitsko-dalmatinska županija	sv.	378091	13302	114319	196955	50381	639	2495
	m	182643	2527	46031	106544	25868	482	1191
	ž	195448	10775	68288	90411	24513	157	1304
Vrgorac	sv.	5924	258	2668	2539	428	-	31
	m	2874	52	1148	1430	233	-	11
	ž	3050	206	1520	1109	195	-	20

Izvor: <http://www.dzs.hr/>

Nepovoljni odnosi u obrazovnoj strukturi promatranog Grada u odnosu na županijski i nacionalni prosjek nisu ni promijenjeni između posljednja dva popisa stanovništva. Preciznije, Grad Vrgorac u periodu od 2001. do 2011. bilježi rast udjela visokoobrazovanih za 34,85% , a što je niže od rasta udjela visoko obrazovanih i na razini županije (35,05%) i na nacionalnom nivou (40,15%). S druge strane promatrana jedinica lokalne samouprave bilježi rast udjela stanovnika s završenom srednjom školom za 27,03% što je signifikantno više od rasta udjela i kod županije i kod RH. Ipak, navedeni rast udjela stanovnika s završenom srednjom školom kod Vrgorca je pak prvenstveno posljedica niske osnovice u 2001., odnosno navedeni rast je u 2011. godini rezultirao tek s približavanjem postotnom udjelu promatranog kontingenta prosjeku županije i države.

Tablica 3. 6. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, i spolu, Popis 2011.

Prostorna jedinica		Ukupno	Bez škole	OŠ	SŠ	Visoko obrazovanje	Doktorat	Nepoznat
Republika Hrvatska	sv.	3632461	62092	1057356	1911815	595233	11702	5965
	m	1731610	12664	400156	1038800	277422	6926	2568
	ž	1900851	49428	657200	873015	317811	4776	3397
Splitsko-dalmatinska županija	sv.	380366	7512	90384	213443	68450	1052	577
	m	183347	1395	35297	114098	32327	677	230
	ž	197019	6117	55087	99345	36123	375	347
Vrgorac	sv.	5409	99	1838	2945	527	1	-
	m	2715	16	757	1682	260	1	-
	ž	2694	83	1081	1263	267	-	0

⁸⁶ Obuhvaćeni su svi fakulteti, umjetničke akademije, sve više škole i stručni studiji te magistarski znanstveni, stručni i umjetnički studij

Izvor: <http://www.dzs.hr/>

Dodatna perspektiva promatranja obrazovne strukture Grada Vrgorca je moguća uvođenjem i dobne dimenzije (Tablica 3.7.), a koja otkriva visoku dobnu i spolnu volatilnost obrazovne strukture.

Tablica 3. 7. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu u gradu vrgorcu, popis 2011.

Starost	Spol	Ukupno	Bez škole	1 - 3 razreda osnovne	4 - 7 razreda osnovne	Osnovna škola	Srednja škola ⁸⁷	Visoko obrazovanje				Nepoznato
				škole	škole			Svega	Stručni studij ⁸⁸⁾	Sveučilišni studij ⁸⁹	Doktorat znanosti	
Ukupno	sv.	5409	99	100	647	1091	2945	527	276	250	1	-
	m	2715	16	22	222	513	1682	260	118	141	1	-
	ž	2694	83	78	425	578	1263	267	158	109	-	-
15-19	sv.	438	2	-	2	324	110	-	-	-	-	-
	m	222	2	-	1	152	67	-	-	-	-	-
	ž	216	-	-	1	172	43	-	-	-	-	-
20-24	sv.	450	1	-	-	10	408	31	17	14	-	-
	m	223	1	-	-	6	205	11	5	6	-	-
	ž	227	-	-	-	4	203	20	12	8	-	-
25-29	sv.	437	-	-	-	20	307	110	40	70	-	-
	m	222	-	-	-	12	167	43	13	30	-	-
	ž	215	-	-	-	8	140	67	27	40	-	-
30-34	sv.	385	-	-	-	20	297	68	32	36	-	-
	m	205	-	-	-	12	170	23	8	15	-	-
	ž	180	-	-	-	8	127	45	24	21	-	-
35-39	sv.	375	-	-	-	38	303	34	17	17	-	-
	m	192	-	-	-	20	158	14	2	12	-	-
	ž	183	-	-	-	18	145	20	15	5	-	-
40-44	sv.	394	3	-	2	44	311	34	21	13	-	-
	m	201	2	-	1	19	162	17	10	7	-	-
	ž	193	1	-	1	25	149	17	11	6	-	-
45-49	sv.	491	2	-	8	71	370	40	20	20	-	-
	m	276	1	-	5	34	216	20	8	12	-	-

⁸⁷ Obuhvaćene su sve srednje škole – industrijske i obrtničke strukovne škole, škole za zanimanje, škole za KV i VKV radnike, tehničke i srodne strukovne škole i gimnazije.

⁸⁸ Obuhvaćene su sve više škole, I. (VI.) stupnjevi fakulteta te stručni studiji po Bologni.

⁸⁹ Obuhvaćeni su svi fakulteti, umjetničke akademije, svi sveučilišni studiji po Bologni te magistarski znanstveni, stručni i umjetnički studij.

	ž	215	1	-	3	37	154	20	12	8	-	-
50-54	sv.	522	4	-	24	106	326	62	28	34	-	-
	m	284	-	-	11	42	195	36	14	22	-	-
	ž	238	4	-	13	64	131	26	14	12	-	-
55-59	sv.	477	1	1	46	139	240	50	28	22	-	-
	m	265	1	-	14	57	166	27	12	15	-	-
	ž	212	-	1	32	82	74	23	16	7	-	-
60-64	sv.	368	5	4	68	115	125	51	42	9	-	-
	m	196	3	1	24	54	82	32	25	7	-	-
	ž	172	2	3	44	61	43	19	17	2	-	-
65-69	sv.	222	6	4	86	66	50	10	8	2	-	-
	m	109	3	1	30	35	32	8	6	2	-	-
	ž	113	3	3	56	31	18	2	2	-	-	-
70-74	sv.	293	9	21	134	64	43	22	14	7	1	-
	m	133	1	2	50	35	30	15	7	7	1	-
	ž	160	8	19	84	29	13	7	7	-	-	-
75 i više	sv.	557	66	70	277	74	55	15	9	6	-	-
	m	187	2	18	86	35	32	14	8	6	-	-
	ž	370	64	52	191	39	23	1	1	-	-	-

Izvor: <http://www.dzs.hr/>

Preciznije, u broju visokoobrazovanih na prostoru Grada udio mladih (do 39. godine) je 46,11% , a što je za 13% iznad prosjeka RH, odnosno 14.2% iznad prosjeka županije. Navedeni iskorak među mlađom populacijom je prvenstveno posljedica veće zastupljenosti pripadnika ženskog spola i to posebice onih sa završenim sveučilišnim studijem. Relativno veća obrazovanost mlađe populacije nudi mogućnost nadilaženja problema slabije obrazovne strukture stanovništva od 40 do 64 godine. Naime u populaciji starijoj od 40 godina, u svim promatranim dobnim skupinama najzastupljeniji su pojedinci s završenom srednjom školom. Druga skupina po zastupljenosti uključuje pojedince s završenom osnovnom školom, dok su visokoobrazovani na trećem mjestu i to s udjelom koji je dva do tri puta niži od udjela ljudi s osnovnom školom. Navedeno se dijelom može objasniti i povijesnim nasljeđem dominantne uloge gospodarskih djelatnosti koje su bile komplementarne s takvim obrazovnim profilom domilicilnog stanovništva.

S druge strane detektirane karakteristike obrazovne strukture Grada Vrgorca ukazuju na nemogućnost promjene obrazovne strukture u kratkom roku te na iznimnu volatilnost koja je prvenstveno posljedica egzogeno zadanih faktora, ali i izostanak strateškog profiliranja na lokalnoj razini koji bi obrazovnu strukturu uskladili s dugoročno održivim ciljevima Grada Vrgorca.

I.3.4 Prirodno kretanje stanovništva

Prirodno kretanje stanovništva predstavlja izvorište gotovo svih demografskih trendova. Slijedom navedenog, u tablici 3.8. su predstavljeni usporedni (dostupni) podaci za nacionalnu, regionalnu i lokalnu razinu promatranja.

Republika Hrvatska u cijelom promatranom periodu bilježi rastući negativni prirodni prirast. Splitsko-dalmatinska županija bilježi u promatranom razdoblju iznimne oscilacije, pa u tri od promatranih šest godina bilježi pozitivan prirodni prirast, dok najizraženiji pad bilježi u zadnje dvije promatrane godine. U svjetlu izražene depopulacije na nacionalnom i nešto blaže regionalnom nivou valja promatrati podatke za Grad Vrgorac.

Promatrana jedinica lokalne samouprave bilježi u svim promatranim godinama promatranog razdoblja negativni prirodni prirast, s ekstremnim vrijednostima u 2013. godini, kad je zabilježeno 86 rođenja i 95 smrtnih slučajeva. Tijekom promatranog razdoblja Vrgorac bilježi pad broja novorođenih, s izuzetkom u 2012. te u 2014. godini. Broj umrlih stagnira, odnosno bilježe se oscilacije oko broja 90 umrlih tijekom jedne godine. Izuzetak je 2014. Kad se bilježi pad umrlih, a što treba promatrati i kroz prizmu smanjivanja ukupnog broja stanovnika Grada.

Promatrajući broj sklopljenih brakova u proteklih 6 godina, moguće je također uočiti stalne oscilacije, od rekordno niskih 26 tijekom 2013. do rekordno visokih 40 u 2012. godini. Broj rastava je nakon 2010. godine bilježio pad i nalazi se na razinama koje su značajno niže i od prosjeka županije i od nacionalnog prosjeka.

Tablica 3. 8. Prirodno kretanje stanovništva od 2009. do 2014. godine

Prostorna jedinica		Rođeni			Umrli		Prirodni prirast	Brakovi		Umrla dojenčad *	Vitalni indeks**
		Σ	živorođeni	mrtvorodeni	Σ	umrla dojenč		sklopljeni	razvedeni		
Republika Hrvatska	2009	44754	44577	177	52414	235	-7837	22382	5076	5,3	85,0
	2010	43546	43361	185	52096	192	-8735	21294	5058	4,4	83,2
	2011	41342	41197	145	51019	192	-9822	20211	5662	4,7	80,7
	2012	41901	41771	130	51710	150	-9939	20323	5659	3,6	80,8
	2013	40083	39939	144	50386	162	-10447	19169	5992	4,1	79,3
	2014	39716	39566	150	50839	199	-11273	19501	6570	5	77,8
Splitsko-dalmatinska županija	2009	4959	4941	18	4690	21	251	2578	397	4,3	105,4
	2010	4974	4957	17	4589	20	368	2406	338	4,0	108,0
	2011	4622	4614	8	4691	22	-77	2297	362	4,8	98,4
	2012	4740	4726	14	4651	23	75	2309	415	4,9	101,6
	2013	4326	4313	13	4590	17	-277	2170	372	3,9	94,0
	2014	4330	4312	18	4646	23	-334	2 159	523	5,3	92,8
Vrgorac	2009	88	88	0	91	1	-3	37	4		96,7
	2010	77	76	1	81	0	-5	29	8		93,8
	2011	77	76	1	84	0	-8	38	1		90,5
	2012	87	87	0	91	1	-4	40	2		95,6
	2013	68	68	0	95	0	-27	26	3		71,6
	2014	73	70	3	74	0	-4	39	3		94,6
*na 1 000 živorođenih											
**živorođeni na 100 umrlih)											

Izvor: <http://www.dzs.hr/>

S obzirom da je ova analiza usmjerena na promatranje samo demografskih zbivanja na prostoru jedne male administrativne cjeline, Grada Vrgorca, sve relevantni podaci su iznimno volatilni i podložni su iznimnom utjecaju mikro šokova koje je iznimno teško kontrolirati. Na tom tragu potrebno je i razumjeti izražene oscilacije vrijednosti vitalnog indeksa, koje ipak u prosjeku ukazuju na zabrinjavajući trend prirodnog smanjivanja broja stanovnika.

Sumirajući rezultate analize svih aspekata fenomena stanovništva za promatranu jedinicu lokalne samouprave, vidljive se reperkusije negativnih demografskih trendova s nacionalnog i županijskog nivoa, posebice kod prirodnog kretanja stanovništva. S druge strane, pozitivni pomaci zabilježeni kod obrazovne strukture mladih do 39. godine ukazuju na potencijal koji postoji unutar promatranog lokaliteta. Za konačnu ocjenu trenutno stanja potrebno je istaknuti relativnu nižu prosječnu dob stanovništva s nastavkom dugogodišnje tendencije depopulacije i ogromnim oscilacijama u obrazovnoj, dobnoj i spolnoj strukturi stanovništva, a koja jasno ukazuje na izazove koji stoje pred planiranjem demografskog, ali i ukupnog razvoja Grada Vrgorca.

I.4 GOSPODARSTVO

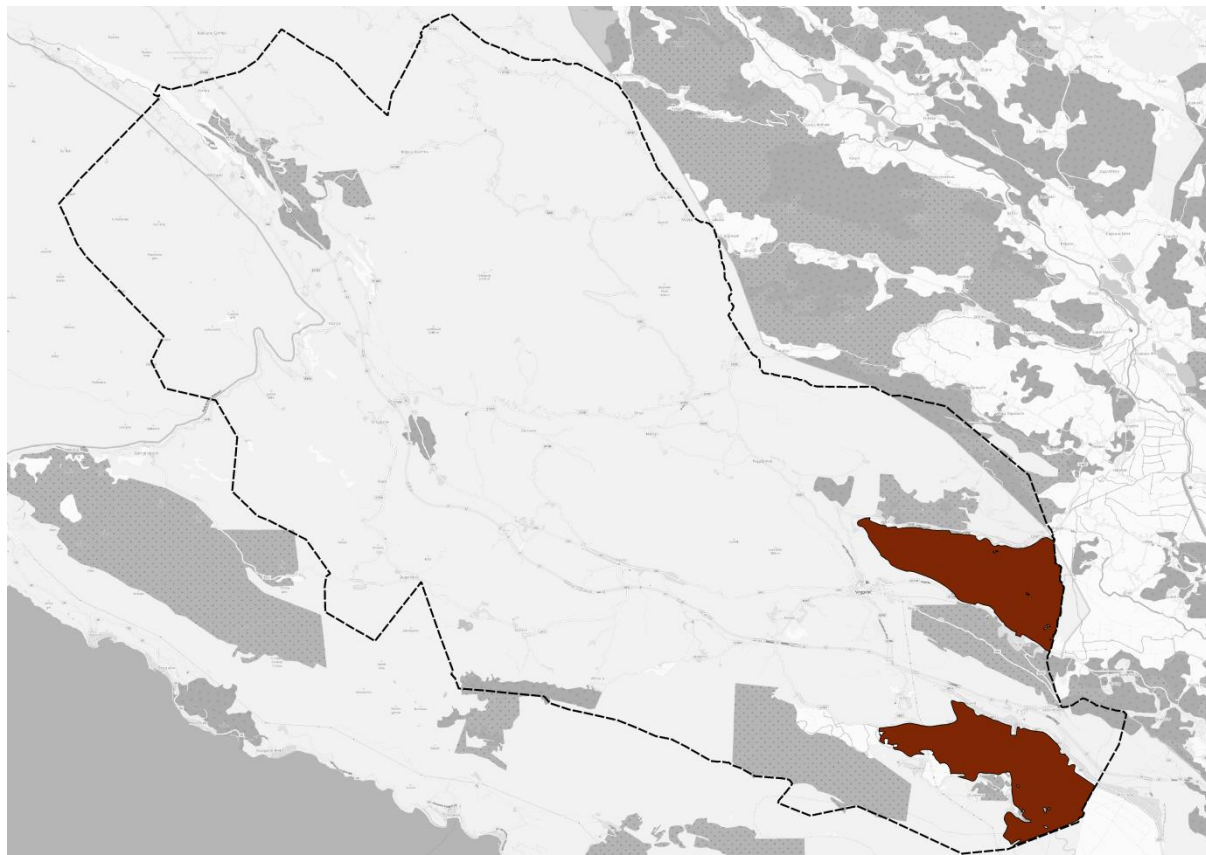
U ovome poglavlju iznijeti će se stanje u gospodarskim djelatnostima, odnosno analizirati će se posebno poljoprivreda (i stočarstvo) kao osnovna tradicionalna djelatnost ovoga područja (Grada) te ostale gospodarske djelatnosti zastupljene pretežno u građevinarstvu i trgovini, prehrambenoj industriji, ugostiteljstvu i nekolicini drugih uslužnih djelatnosti. Posebna pozornost važnosti pojedinih gospodarskih grana dati će se u poglavlju o broju, strukturi i dinamici gospodarskih subjekata.

I.4.1 GOSPODARSKE DJELATNOSTI

Gospodarstvo Grada Vrgorca organizira se i ostvaruje kroz osnovne djelatnosti; poljoprivredu, industriju i obrt. U nastavku se daje detaljniji pregled poljoprivredne osnove i korištenja poljoprivrednog zemljišta, kratak pregled stanja u stočarstvu, te pregled gospodarskih subjekata u ostalim djelatnostima zastupljenim na području Vrgorca.

I.4.1.1 Poljoprivreda i stočarstvo

Prema podacima izrađenim na temelju Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije iz 2013. Na području Grada Vrgorca površina od ukupno 1466 ha (oko 5% površine Grada Vrgorca) predstavlja osobito vrijedno poljoprivredno zemljište. To je više od 70% ukupnog osobito vrijednog i vrijednog poljoprivrednog zemljišta koje se prostire na 1944,8 ha. Uz ekološki očuvani okoliš područje je stoga pogodno za razvoj vinogradarstva, voćarstva te povrćarstva. Međutim, podaci o njegovom korištenju su poražavajući, tako da se manje od 50% ukupnog osobito vrijednog i vrijednog poljoprivrednog zemljišta obrađuje, a podataka o produktivnosti nažalost nema.

Slika 4. 1. Osobito vrijedno poljoprivredno tlo, Vrgorac, 2013.

Izvor: Obrada autora na temelju Prostornog plana SDŽ, 2013. i Prostornog plana Grada Vrgorca, 2006..

Prema Popisu poljoprivrede 2003. u Vrgorcu je površina ukupnog korištenog poljoprivrednog zemljišta iznosila 583,4 ha, a prema novijim podacima i Popisu stanovništva, stanova i kućanstava iz 2011. 856 ha, čime se pokazuje porast korištenog poljoprivrednog zemljišta u promatranom osmogodišnjem razdoblju. U ukupnom korištenom poljoprivrednom zemljištu 2003. godine prednjačili su vinogradi (48%), oranice i vrtovi (26%) te voćnjaci (20%). Godine 2011. situacija se znatnije izmijenila te sa 37% udjela u obrađenom poljoprivrednom zemljištu prednjače oranice, slijede ih vinogradi sa 30% te voćnjaci koji i dalje imaju udio od 20%, a po površini zauzimaju oko 60 ha više nego 2003. godine.

Na području Vrgorca kao i u ostalim dijelovima SDŽ, ali i Hrvatske, korišteno poljoprivredno je zemljište izrazito male površine (ako se gleda prosječna površina korištenog zemljišta na broj kućanstava koji ga koriste). Od ukupnog broja kućanstava Vrgorca njih 48% je bez zemlje. Kućanstva koja posjeduju i koriste poljoprivredno zemljište uglavnom imaju malo poljoprivredno zemljište veličine do 1 ha (njih 72%), a od 1 ha do 3 ha 23% kućanstva. Svega 0,3% kućanstava ima površinu korištenog poljoprivrednog zemljišta veću od 8 ha. Prosječna površina poljoprivrednog zemljišta koje koristi pojedinačno kućanstvo Vrgorca iznosi 1,18 ha, što je nepovoljnije od prosjeka na razini SDŽ, gdje je situacija donekle povoljnija te je prosječna površina poljoprivrednog zemljišta koje koristi jedno kućanstvo 1,44 ha.

Kada se analizira veličina korištenog poljoprivrednog zemljišta u ha tada je najveći udio zemljišta veličine od 1 ha do 3 ha u ukupnom korištenom poljoprivrednom zemljištu i iznosi oko 41% zemljišta. Udio zemljišta koji se koristi u poljoprivredi do 5 ha veličine u ukupnom zemljištu je oko 68%, što upućuje na usitnjenost prostora, mala gospodarstva, koja se uglavnom bave vinogradarstvom (70%

kućanstava), povrtlarstvom (69%), voćarstvom (37%) i maslinarstvom (12%). Na oranicama se tradicionalno najviše siju žitarice, zatim povrće i manje krmno i industrijsko bilje. U povrćarstvu je krumpir najzastupljeniji, a posebno dohodovni značaj ima jagoda. S obzirom na SDŽ, kućanstva na području Vrgorca koja se koriste poljoprivrednim zemljištem čine 2,5% kućanstava SDŽ koja se koriste poljoprivrednim zemljištem. Kućanstva s oranicama čine 3,7% kućanstava s oranicama, 6,5% kućanstava s voćnjacima i 6,3% kućanstava s vinogradima na području Splitsko-dalmatinske županije, te se takva relativna važnost ne bi smjela zanemariti (detaljniji tablični prikaz svih podataka nalazi se u aneksu ovog dokumenta).

Područje Grada Vrgorca nekad je bio izrazito stočarski kraj. Većina obiteljskih gospodarstava bavila se, u većem ili manjem opsegu, stočarskom proizvodnjom. Glavne stočarske grane su bile ovčarstvo i kozarstvo, te u znatno manjem obimu govedarstvo. Ostale grane stočarstva su bile malo zastupljene (svinjogojstvo, peradarstvo) i služile su za potrebe obitelji. Tržno orijentirana proizvodnja bila je neznatna i uglavnom se sporadično nudilo janjeće i jareće meso i telad.

Što se tiče stočarstva danas, prema Popisu iz 2011., najveći broj kućanstava se bavi peradarstvom (22%) i kozarstvom (8%) i to kućanstva bez zemlje ili ona koja imaju veličinu korištenog poljoprivrednog zemljišta do 0,5 ha. Iz navedenog se može zaključiti da sustav držanja stoke odražava ekstenzivno bavljenje stočarstvom, odnosno bavljenje stočarstvom za osobne potrebe.

U kategoriji poljoprivrednih gospodarstava na području Grada Vrgorca osim OPG-a 630 postoje i četiri poljoprivredna obrta i četiri trgovačka društva (Zadruga i d.o.o.), tako da taj broj poljoprivrednih gospodarstava raste na približno 640. Iako je veliki broj OPG-a gospodarska razvijenost Grada Vrgorca ne počiva na poljoprivredi kao osnovnoj djelatnosti već se poljoprivreda javlja kao dopunska djelatnost. Glavni razlozi prema nadležnim službama Grada Vrgorca za ovakvo stanje se ogledaju u činjenicama da (i) je prosječna starost nositelja i članova poljoprivrednih gospodarstava iznad 40 godina i iz godine u godinu starosni prosjek je veći, (ii) je educiranost poljoprivrednih proizvođača je minimalna, (iii) srednja strukovna poljoprivredna škola duži niz godina ne postoji, (iv) je proizvodnja stihijska (svaki poljoprivredni proizvođač po svom nahođenju uzgaja razne poljoprivredne kulture, a da nije pronašao tržište za iste. Tržište traže u vrijeme berbe ili kad oberu svoje proizvode. Nema planske proizvodnje odnosno ne postoji analiza tržišta i tržišnih kretanja gdje bi se prije zasijavanja ili sadnje neke kulture vidjelo dali je ta poljoprivredna kultura deficitarna ili je ima u suvišku), (v) kapaciteti za skladištenje su minimalni, skoro zanemarivi (na cijelom području Grada Vrgorca ima cca 500 m³ rashladnog prostora (hladnjače)), (vi) proizvodnja tehnološki gubi korak za ostalom hrvatskom proizvodnjom, a posebno za proizvodnjom zapadne Europe, (vii) osnovna sredstva za rad (traktor i ostala mehanizacija) prosječne starosti je iznad 25 godina (takva mehanizacija je često pokvarljiva, treba više vremena za popravke i više zagađuje okoliš), (viii) udio primarnih proizvoda u odnosu na sekundarne (poluprerađevine) i terciarne (gotove proizvode) je preko 95%, (ix) organiziran otkup na području Grada Vrgorca ne postoji (najbliže tržnice i otkupni centri su: Metković i Split), (X) je velika usitnjenost parcela, (Xi) da odvodnja nije riješena (u sva tri polja (Rastok, Jezero i Bunina) javlja se problem poplava i to u prosjeku dva puta godišnje – proljeće i jesen kad se vrši sadnja i berba. U ovim poplavama bude i do 60% obradivih površina pod vodom u vremenu od 5 dana do 2 mjeseca), (xii) sustav navodnjavanja riješen je na samo 10% površina, a postoji mogućnost za još 75%, (xiii) povezanost poljoprivredne proizvodnje s turizmom odnosno agroturizam još je u povojima (za sada postoje samo ideje o već poznatoj simbiozi poljoprivrede i turizma).

I.4.2 OSTALE GOSPODARSKE DJELATNOSTI

Na području Vrgorca u segmentu prerađivačke industrije dominira proizvodnja hrane i pića te tekstila i tekstilnih proizvoda. U industriji značajni udjel ostvaruje i djelatnost građevinarstva. U sektoru usluga dominiraju trgovina na veliko i malo, te prijevoznike usluge.

U posljednjih nekoliko godina dolazi do snažnijeg razvoja turističkih usluga kako kroz gospodarska domaćinstva tako i kroz razvoj etno-sela u turističkoj ponudi.

I.4.2.1 Turizam

Budući da Glavni plan razvoja turizma SDŽ dijeli SDŽ na različite destinacije tj. područja, analiza dolazaka i noćenja, gustoće i intenziteta turističkog prometa grada Vrgorca u nastavku će se izložiti usporedbom sa gradovima i općinama koje pripadaju Dalmatinskoj zagori do 2015. godine.⁹⁰

Tablica 4. 1. Karakteristike turizma gradova i općina Dalmatinske zagore, 2014.

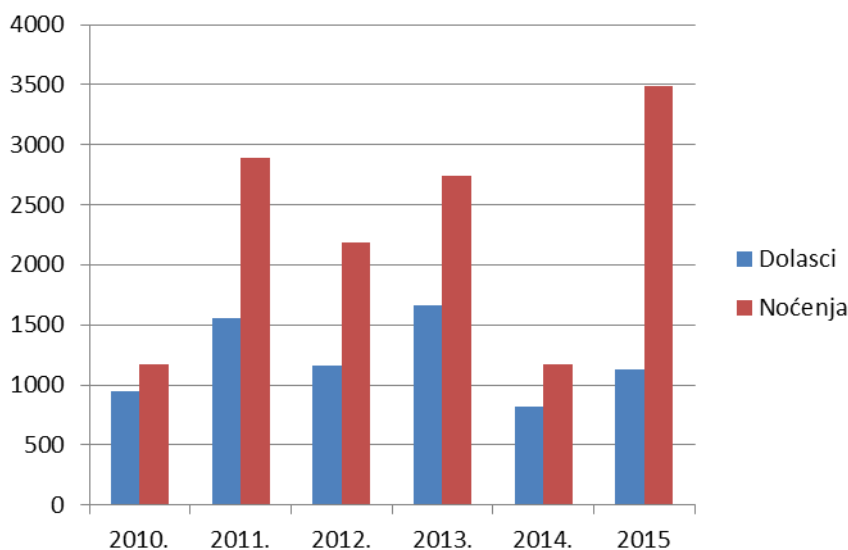
	Površina km ²	Stanovnici 2011.	Dolasci (D)	Noćenja (N)	Turistička gustoća (N/km ²)	Tur. intenzivnost (N/stanovnici)
Imotski	73.25	10764	3398	10192	139.14	0.95
Sinj	181	24826	11245	21789	120.38	0.88
Trilj	267	9109	2275	12296	46.05	1.35
Vrgorac	284	6572	824	1177	4.14	0.18
Dugopolje	63.50	3469	32594	38481	606.00	11.09
Ukupno	868.75	54740	50336	83935		

Izvor: TZ SDŽ, Statistička analiza turističkog prometa Splitsko-dalmatinske županije, 2014. DZS: Statistički ljetopis, 2012.

Iz tablice je vidljivo da Vrgorac ima najmanju gustoću (broj noćenja po površini) i turističku intenzivnost (broj noćenja po stanovniku) na području Dalmatinske zagore. Tu svakako prednjače Dugopolje i Imotski po oba pokazatelja u 2014. godini.

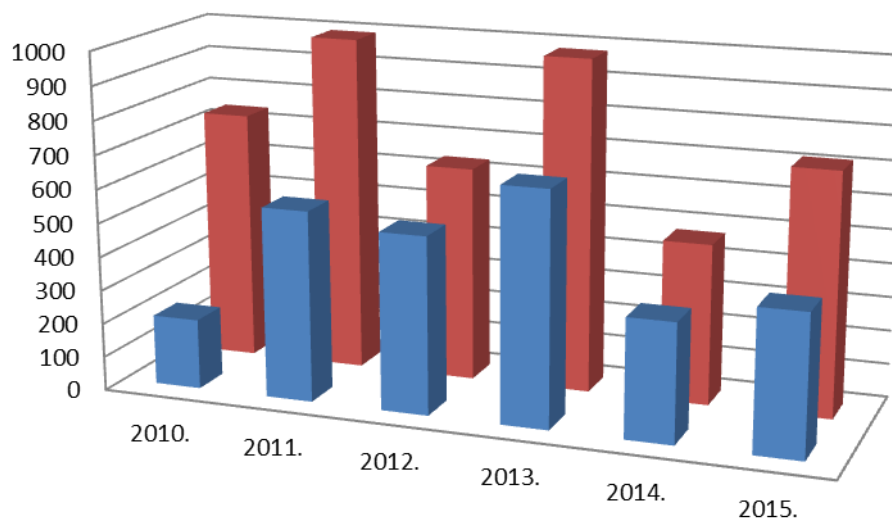
⁹⁰ Prema Zakonu o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma (NN 152/08) turističke

zajednice su dužne pratiti turistički promet na svom području. TZ SDŽ godišnje objavljuje statističke analize turističkog prometa po destinacijama/rivijerama SDŽ. Dalmatinskoj zagori kao turističkom području pripadaju gradovi Sinj, Trilj, Imotski i Vrgorac te općina Dugopolje, a od 2015. Klis i Vrljika.

Grafički prikaz 4. 1. Dolasci i noćenja turista u Gradu Vrgorcu za razdoblje 2010.-2015.

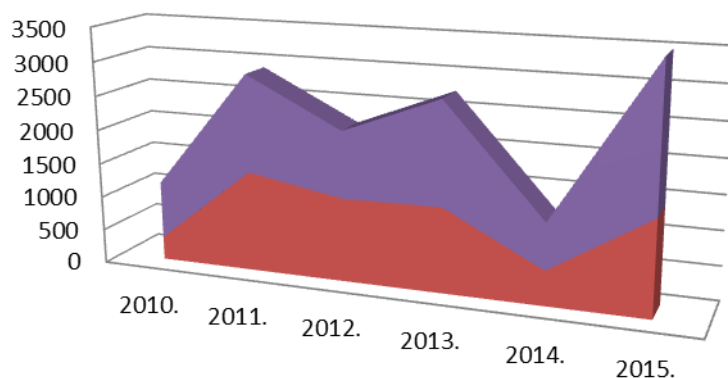
Izvor: TZ SDŽ, Statistička analiza turističkog prometa Splitsko-dalmatinske županije, razna godišta.

Dolasci i noćenja turista u razdoblju 2010.-2015. variraju i ne može se uočiti određeni stalni trend kretanja. Prema podacima iz analize turističkog prometa Splitsko-dalmatinske županije za 2014. godinu, u Vrgorcu broj dolazaka turista u 2014. iznosi svega 50% dolazaka iz 2013. Treba naglasiti da je do 2013. godine Vrgorac bio mjesto završetka A1 tadašnje trase Zagreb – Ravča te su putnici češće prolazili kroz Vrgorac ili svoje putovanje planirali na način da se u Vrgorcu odmore ili prenoće. Stoga se nastavak gradnje autoceste A1 te otvaranje njene nove dionice do Ploča u 2014. godini odrazio i na turistički promet te je rezultirao značajnim padom dolazaka i noćenja što govori da je Vrgorac do tada najčešće bio tranzitna destinacija. Bez obzira na navedene rezultate turističkog prometa u 2014. godini, oporavak je već zabilježen u 2015. godini te je broj dolazaka turista porastao za 1,58 puta u odnosu na 2014., a broj noćenja za više od 3 puta. Otvaranjem većeg broja kuća za odmor u 2015. godini, a potom i uspješnim rezultatima u sezoni 2016., u Vrgorcu se stvara pozitivna turistička klima. U strukturi dolazaka prema porijeklu turista prednjače strani gosti iako njihov udio varira ovisno o promatranoj godini.

Grafički prikaz 4.2. Dolasci stranih i domaćih gostiju, 2010.-2015.

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
■ Domaći turisti Dolasci	207	563	523	687	350	415
■ Strani turisti Dolasci	742	993	635	981	474	716

Izvor: TZ SDŽ, Statistička analiza turističkog prometa Splitsko-dalmatinske županije, razna godišta.

Grafički prikaz 4.3. Noćenja stranih i domaćih turista, 2010.-2015.

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
■ Strani turisti Noćenja	839	1427	973	1503	674	2101
■ Domaći turisti Noćenja	337	1463	1215	1238	503	1386

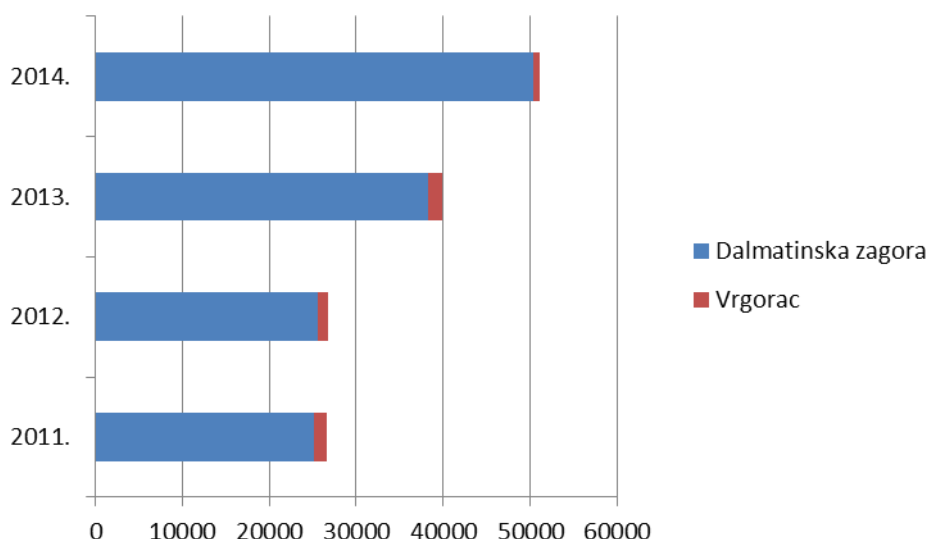
Izvor: TZ SDŽ, Statistička analiza turističkog prometa Splitsko-dalmatinske županije, razna godišta.

Analiza smještajnih kapaciteta i dolazaka turista po smještajnim kapacitetima bazirana isključivo na podacima dostupnim od TZ Grada Vrgorca, a odnosi se na ukupni broj ležajeva i turista, nerazvrstanih prema smještaju odnosno kategorizaciji smještaja. Uz standardnu ponudu hotelskog smještaja u

Hotelu „Prvan“, Vrgorac sa 20 soba i 44 ležaja, registrirani privatni smještaj u domaćinstvu u razdoblju 2012.-2014. iznosio je oko 44 ležaja, dok je u 2016. godini ponudio dodatni 101 ležaj, što trenutno sveukupno čini 145 ležaja na području TZGV. Ako se uzme podatak da je 2014. godine bilo registrirano 78 postelja tada uz podatak o broju noćenja koji je iznosio 1177 prosječna je iskorištenost svih kapaciteta na području Grada Vrgorca iznosila svega 15 dana u godini. Prosječna duljina boravka u istoj godini iznosila je 1.42 dana što potvrđuje ranije iznesenu činjenicu o tranzitnoj dimenziji Vrgorca u turističkom pogledu.

Vrgorac ostvaruje negdje oko 1,64% dolazaka i 1,4% noćenja regije Dalmatinske zagore u 2014. godini (u 2011. godini taj je udio bio oko 6%). S obzirom da svojim opsegom na godišnjoj razini turizam Dalmatinske zagore raste (u razdoblju 2011.-2014.) može se očekivati i porast dolazaka te noćenja turista i na području Vrgorca. Stoga se ne bi trebalo zapostaviti sve prirodne i kulturne segmente koje Vrgorac može iskoristiti kao priliku u razvoju ugostiteljskih i ostalih gospodarskih djelatnosti koje su u službi promicanja turizma.

Grafički prikaz 4. 4. Dolasci turista na području Dalmatinske zagore i Vrgorca u razdoblju 2011.-2014.

Izvor: izrada autora prema TZ SDŽ: Statistička analiza turističkog prometa Splitsko-dalmatinske županije, razna godišta.

U 2015. i 2016. mogu se zabilježiti pozitivni pomaci i aktivnosti TZ Grada Vrgorca. Vrgorac je najveći proizvođač Dalmatinskog pršuta u Hrvatskoj koji je u veljači 2016. godine dobio EU zaštitu zemljopisnog porijekla dok na vrgorskim plodnim poljima rađa više od 10 milijuna čokota vinove loze što Vrgorac čini jednim od najvećih hrvatskih vinogorja. Gradsko vijeće Grada Vrgorca je 10. ožujka 2016. godine na svojoj 7. sjednici usvojilo Deklaraciju kojom je Vrgorac službeno proglašen Gradom Dalmatinskog pršuta i vina čime se kompletna turistička ponuda kreće u smjeru izgrađivanja brenda *VRGORAC, GRAD DALMATINSKOG PRŠUTA I VINA*.

Važnost svakog subjekta u zapošljavanju, prihodima i dobiti djelatnosti prikazana je u sljedećem poglavlju.

I.4.3 BROJ, STRUKTURA I DINAMIKA GOSPODARSKIH SUBJEKATA

Analiza gospodarskih subjekata Grada Vrgorca u najvećoj mjeri temelji se na podacima Porezne uprave pomoć kojih se daje uvid u: a) broj i strukturu pravnih osoba, b) njihovu klasifikaciju prema primarnoj djelatnosti, c) osnovne vrijednosti iz financijskih izvještaja, d) podatke o izvozu i uvozu te e) financijske rezultate obrta. Podaci o zadrugama, insolventnim poslovnim subjektima, novootvorenim i brisanim trgovačkim društvima te najznačajnijim poduzećima u Gradu Vrgorcu rangiranim prema prihodima obrađeni su koristeći podatke FINA-e. Isti izvor upotrijebljen je i za usporedbu osnovnih financijskih stavki Grada Vrgorca s istim podacima za Splitsko-dalmatinsku županiju te Republiku Hrvatsku⁹¹.

Ukupan broj pravnih osoba na području Grada Vrgorca iznosi 208, pri čemu postoji, prema podacima vidljivim u tablici 4.2., svega jedan veliki te jedan srednji subjekt. Promatrajući udio domaćih pravnih osoba njih je 204, tj. 98%, a zanimljiv je i visok udio neprofitnih pravnih osoba koji iznosi otprilike 58%⁹².

Tablica 4. 2. Broj i struktura pravnih osoba prema ustroju Porezne uprave RH o pravnim osobama

Ukupan broj pravnih osoba u RPO	Pravna osoba - profitna				Pravna osoba - neprofitna	Pravna osoba - ostala	Indikator domaće pravne osobe	
	Veliki obveznik	Srednji obveznik	Mali obveznik	Bez oznake veličine			Domaća pravna osoba	Strana pravna osoba
208	1	1	66	17	121	2	204	4

Napomena: Postoje još 4 fizičke osobe koje spadaju pod male obveznike (tzv. dobitaši) koje nisu obuhvaćene ovim izvještajem Porezne uprave.

Izvor: Porezna uprava RH; stanje na dan 03.07.2016.

Promatrajući **pravne osobe prema njihovoj primarnoj djelatnosti**⁹³ u razdoblju od 2010. do 2014. godine uočava se da je u djelatnostima trgovine te popravka motornih vozila i motocikala (NKD oznaka G), prerađivačkoj industriji (NKD oznaka C) te građevinarstvu (NKD oznaka F) svrstan najveći broj subjekata. U promatranom razdoblju njihov broj raste, a isti trend, osim za djelatnost građevine, vidljiv je i u broju zaposlenih u ovim djelatnostima. Uz djelatnost poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (NKD oznaka A) značajan broj subjekata pripada i djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (NKD oznaka I) pri čemu je broj zaposlenih u prvoj djelatnosti, premda ima opadajući trend, značajno veći nego u potonjoj.

Kretanje **iskazane dobiti razrađeno prema djelatnostima** (Tablica 4.3.) otkriva značajne različitosti u dinamici iznosa ove stavke u promatranom razdoblju. Prerađivačka industrija (NKD

⁹¹ Prilikom usporedbe financijskih podataka potrebno je uzeti u obzir različit obuhvat subjekata čiji su podaci dostupni u izvještajima Porezne uprave i FINA-e. Nadalje, određeni podaci dostupni su za razdoblje od 2010. do 2014. ili 2015. ili na određeni dan. U tu svrhu detalji o obrađenim podacima dani su uz svaku prikazanu tablicu i grafikon.

⁹² Navedeni podaci statistika su novog RPO-a prema ustroju Porezne uprave RH o svim aktivnim pravnim osobama u Gradu Vrgorcu. Broj i strukturu pravnih osoba (broj subjekata u formi d.d., d.o.o., j.d.o.o., udruga itd.) moguće je prikazati i preko registra poslovnih subjekata HGK (<http://www.biznet.hr/>; 14.07.2016.), no objava takvih podataka zahtijeva dozvolu HGK (<http://www1.biznet.hr/HgkWeb/pomoc/uvjeti.htm>; 14.07.2016.).

⁹³ Tablica A. 3. navedena je u Aneksu, a njena detaljnija obrada dostupna je u prethodnom tekstu prilikom obrade strukture zaposlenih u Gradu Vrgorcu.

oznaka C), djelatnost trgovine te popravka motornih vozila i motocikala (NKD oznaka G), građevinarstvo (NKD oznaka F) te djelatnost zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (NKD oznaka Q) ostvaruju najviše iznose dobiti u 2014. godini, no važno je naglasiti kako razlike u njihovim apsolutnim iznosima tako i razlike u oscilacijama kroz vremensku dimenziju. U tom smislu potrebno je istaknuti prerađivačku industriju koja odskoče svojim vrijednostima u cijelom promatranom razdoblju s iznosom od 84 542 000 HRK u 2014. koji je čak 14 puta veći od iste stavke za slijedeću djelatnost (djelatnost NKD oznake G). Obe spomenute djelatnosti bilježe rast koji kod potonje djelatnosti iznosi otprilike 400%. Građevinarstvo je slijedeća djelatnost značajna za Grad Vrgorac, ali očekivano s negativnim trendom koji rezultira prepolovljenom dobiti nakon proteka pet promatranih godina. Slično kretanje, s još izraženijim padom, vidljivo je i u djelatnostima NKD oznake M, dok djelatnost zdravstvene zaštite i socijalne skrbi bilježi snažan rast te se na kraju razdoblja u apsolutnim iznosima približava građevinarstvu.

Tablica 4. 3. Iskazana dobit iz računa dobiti i gubitka prema djelatnosti za razdoblje od 2010. do 2014.

	Djelatnost	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
A	POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO I RIBARSTVO	19	16	52	38	73
C	PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	48.360	46.784	34.589	57.859	84.542
E	OPSKRBA VODOM; UKLANJANJE OTPADNIH VODA, GOSPODARENJE OTPADOM TE DJELATNOSTI SANACIJE OKOLIŠA	20	54	15	10	65
F	GRAĐEVINARSTVO	1.085	684	943	457	540
G	TRGOVINA NA VELIKO I NA MALO; POPRAVAK MOTORNIH VOZILA I MOTOCIKALA	1.479	3.754	6.201	5.049	5.992
H	PRIJEVOZ I SKLADIŠTENJE	1	55	5	9	4
I	DJELATNOSTI PRUŽANJA SMJEŠTAJA TE PRIPREME I USLUŽIVANJA HRANE	71	122	11	183	22
L	POSLOVANJE NEKRETNINAMA	0	0	0	23	18
M	STRUČNE, ZNANSTVENE I TEHNIČKE DJELATNOSTI	1.396	1.694	1.170	1	207
P	OBRAZOVANJE	0	0	0	0	0
Q	DJELATNOSTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I SOCIJALNE SKRBI	54	12	225	536	495
S	OSTALE USLUŽNE DJELATNOSTI	1	1	0	0	0
	Ukupno	52.486	53.176	43.211	64.165	91.958
Napomene: Podaci uključuju sve statuse prijave, sve tipove obveznika po svim vrstama osnovice i vrstama prijave obrasca dobiti. Navedene su samo djelatnosti za koje postoje podaci u promatranom razdoblju. Iznosi su dani u tisućama HRK, a odnose se na iskazanu dobit iz računa dobiti i gubitka prije uvažavanja eventualnih povećanja/smanjenja dobiti.						

Izvor: Porezna uprava RH - Statistika PD obrasca prema djelatnosti; obrada autora.

U analizi kretanja **iskazanog gubitka razrađenog prema djelatnostima** (Tablica 4.4.), a u skladu s prethodno prikazanim kretanjima dobiti, primjetna je dominacija građevinske industrije kojoj su vrijednosti gubitka u posljednje dvije promatrane godine drastično porasle da bi u 2014. dosegle razinu od 25 717 000 HRK koja je gotovo 330 puta veća od istog iznosa u 2010. godini. Nadalje, značajne su vrijednosti gubitka i u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu kod kojih također dolazi do rasta nakon pet promatranih godina, no uz nestalan smjer kretanja vrijednosti tijekom godina. S obzirom da najveći broj subjekata djeluje u djelatnosti trgovine te popravka motornih vozila i motocikala (tablica A. 3. – u Aneksu) razumljivo je da i je kod gubitka, kao i kod ranije opisane dobiti, vidljiv rast vrijednosti. Nužno je, međutim, napomenuti da su apsolutne vrijednosti gubitka u ovoj djelatnosti, premda u porastu, značajno niže nego iznosi dobiti u promatranom razdoblju. Kod ostalih djelatnosti, kao i kod djelatnosti trgovine te popravka motornih vozila i motocikala, uočavaju se oscilacije u vrijednostima u promatranim godinama.

Tablica 4. 4. Iskazani gubitak iz računa dobiti i gubitka prema djelatnosti za razdoblje od 2010. do 2014.

	Djelatnost	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
A	POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO I RIBARSTVO	2.242	1.099	2.153	590	6.454
C	PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	77	31	3.045	306	123
	OPSKRBA VODOM; UKLANJANJE OTPADNIH VODA,					
E	GOSPODARENJE OTPADOM TE DJELATNOSTI SANACIJE OKOLIŠA	0	0	0	72	0
F	GRAĐEVINARSTVO	78	98	205	26.183	25.717
G	TRGOVINA NA VELIKO I NA MALO; POPRAVAK MOTORNIH VOZILA I MOTOCIKALA	52	311	920	196	261
H	PRIJEVOZ I SKLADIŠTENJE	20	0	6	5	10
	DJELATNOSTI PRUŽANJA					
I	SMJEŠTAJA TE PRIPREME I USLUŽIVANJA HRANE	2	6	89	0	179
L	POSLOVANJE NEKRETNOSTIMA	0	0	0	0	0
M	STRUČNE, ZNANSTVENE I TEHNIČKE DJELATNOSTI	34	13	14	384	210
P	OBRAZOVANJE	0	0	0	0	0
Q	DJELATNOSTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I SOCIJALNE SKRBI	0	0	0	0	0
S	OSTALE USLUŽNE DJELATNOSTI	0	0	35	0	0
	Ukupno	2.505	1.558	6.467	27.736	32.954

Izvor: Porezna uprava RH - Statistika PD obrasca prema djelatnosti; obrada autora.

Napomene: Podaci uključuju sve statuse prijave, sve tipove obveznika po svim vrstama osnovice i vrstama prijave obrasca dobiti. Navedene su samo djelatnosti za koje postoje podaci u promatranom razdoblju. Iznosi su dani u tisućama HRK, a odnose se na iskazani gubitak iz računa dobiti i gubitka prije uvažavanja eventualnih smanjenja/povećanja gubitka.

U prethodne dvije tablice prikazano je kretanje dobiti i gubitka u razdoblju od 2010. do 2014. razrađeno po djelatnostima. **Sumarne vrijednosti** odnosnih pokazatelja uz detaljniju razradu povezanih pokazatelja potrebnih za utvrđivanje poreza na dobit dane su u tablici 4. 5. Analiza kretanja ukupnih prihoda i rashoda otkriva njihov usklađeni ritam rasta do 2013., da bi u 2014. obje stavke bilježile lagani pad pri čemu su rashodi u cijelom promatranom razdoblju na razini koja je u prosjeku

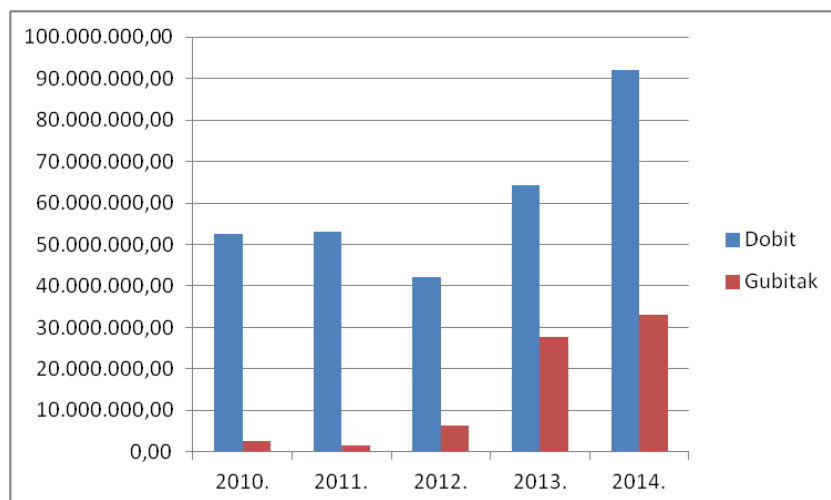
3,4% niža od prihoda. Međutim, gospodarsku sliku područja preciznije oslikavaju pokazatelji dobiti i gubitka (grafikon 4.5.). U tom smislu postoji značajna razlika u apsolutnim iznosima dobiti i gubitka u korist dobiti koja je u cijelom razdoblju izrazito veća. Nadalje, razlika se javlja i u trendu kretanja promatranih varijabli gdje dobit, uz iznimku u 2011. kad blago raste te u 2012. kada bilježi pad od gotovo 20% u odnosu na prethodnu godinu, posljednje dvije promatrane godine snažno raste. Gubitak, s druge strane, bilježi pad 2011. od otprilike 38% da bi nastavio rasti uz značajan skok u 2013. gdje se iznos gubitka povećao više nego četverostruko u odnosu na isti iznos u 2012. godini.

Tablica 4. 5. Pokazatelji utvrđivanja poreza na dobit za razdoblje od 2010. do 2014.

Godina	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Pokazatelji utvrđivanja poreza na dobit	Iznos	Iznos	Iznos	Iznos	Iznos
Broj podnosilaca prijave	77	84	79	84	83
Ukupan broj zaposleni	1.282	1.405	1.443	1.535	1.597
DOBIT / GUBITAK IZ RAČUNA DOBITI I GUBITKA					
UKUPNI PRIHODI	1.247.529.648,91	1.437.399.955,02	1.521.108.910,05	1.524.695.702,59	1.471.837.409,43
UKUPNI RASHODI	1.197.548.121,99	1.385.784.453,19	1.485.363.397,38	1.488.264.915,76	1.412.834.122,85
DOBIT	52.486.769,30	53.175.230,71	42.212.583,82	64.165.453,53	91.957.602,20
GUBITAK	2.505.242,38	1.559.728,88	6.467.071,15	27.734.666,70	32.954.315,62
SMANJENJE DOBITI / POVEĆANJE GUBITKA					
Prihodi od dividendi i udjela u dobiti	300.926,40	1.059.680,00	1.207.289,00	8.459.039,34	8.826.373,54
Reinvestirana dobit	0,00	0,00	34.911.467,00	53.304.656,81	81.123.222,62
Ostali rashodi ranijih razdoblja	0,00	11.291.588,95	0,00	0,00	0,00
Ukupni iznos državnih potpora	14.850,71	18.960,92	41.549,25	39.464,54	41.360,43
▪ Državna potpora za obrazovanje i izobrazbu	14.850,71	18.960,92	41.549,25	39.464,54	41.360,43
▪ Državna potpora za istraživačko razvojne projekte	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
UKUPNA SMANJENJA DOBITI / POVEĆANJA GUBITKA	315.777,11	12.370.229,87	36.160.305,25	61.803.160,69	89.990.956,59
Porezna osnovica	53.974.713,14	43.377.606,31	7.858.171,99	3.877.052,94	4.483.105,35

Izvor: Porezna uprava RH - Statističko izvješće o unijetim prijavama poreza na dobit; obrada autora.

Napomene: Podaci uključuju sve statuse prijave, sve tipove obveznika po svim vrstama osnovice i vrstama prijave obrasca dobiti. Zbog preglednosti obrade statističkog izvješća kroz godine nisu prikazane sve njegove stavke već samo one relevantne za analizu, ostale su dostupne na zahtjev.

Grafički prikaz 4. 5. Kretanje dobiti i gubitka u razdoblju od 2010. do 2014.

Izvor: Porezna uprava RH - Statističko izvješće o unijetim prijavama poreza na dobit; obrada autora.

Napomena: Podaci uključuju sve statuse prijave, sve tipove obveznika po svim vrstama osnovice i vrstama prijave obrasca dobiti. Prikazane vrijednosti odnose se na dobit i gubitak prije eventualnih povećanja/smanjenja te poreza.

Daljnja analiza pokazatelja utvrđivanja poreza na dobit, posebice uvid u kretanje iznosa porezne osnovice ukazuje na potrebu detaljnije razrade stavki koje utječu na smanjenje dobiti tj. povećanje gubitka.⁹⁴ Posljedično, uočen je progresivan rast prihoda od dividendi i udjela u dobiti, dok se posebno važnim indikatorom pozitivne gospodarske klime smatra ekspanzivan rast reinvestirane dobiti. Nadalje, ohrabruje rast državne potpore za obrazovanje i izobrazbu, no nužno je istaknuti i demotivirajuću činjenicu da nema evidentiranih državnih potpora uloženi u istraživačko razvojne projekte.

Važan pokazatelj gospodarske razvijenosti nekog područja su i stavke koje se odnose na **izvoz i uvoz**, a iste su prikazane u tablici 4.6. Promatrajući stavke vrijednosti isporučenih dobara i usluga primjećuje se njihov nejednak odnos u promatranom razdoblju. Tako je primjerice u 2012. njihov iznos približno podjednak (vrijednost isporuke usluga je otprilike 10% veća od vrijednosti isporučenih dobara), dok je već u 2013. vrijednost isporučenih dobara približno 66 puta veća. Obje stavke osciliraju kroz godine s tim da je vrijednost isporuke dobara u odnosu na 2010. porasla za otprilike 4 puta, dok se vrijednost isporuke usluga u 2015. smanjila na petinu iznosa iz 2010. Kod uvoza, slično kao i kod izvoza, odnos promatranih stavki tijekom godina se drastično mijenja posebice u 2013. i 2014. kad je vrijednost stečenih dobara preko 250 puta veća od vrijednosti primljenih usluga. Uspoređujući apsolutne iznose u 2015. u odnosu na 2010., kao i kod izvoza, vrijednost za dobra je porasla, dok su iznosi za usluge drastično manji.

Tablica 4. 6. Kretanje izvoza i uvoza u razdoblju od 2010. do 2015.

Godina	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
IZVOZ						
Vrijednost isporuke dobara	3.337.180,06	7.282.844,38	4.244.218,36	8.796.058,00	6.721.575,00	13.672.058,00

⁹⁴ Segment „Porezne olakšice, oslobođenja i poticaji“ nije dan u tablici 1. 54. jer je porezna osnovica umanjena na temelju navedenih stavki jedino u 2010. u iznosu od 227 301,55 HRK i to po osnovi olakšica na brdsko-planinskim područjima.

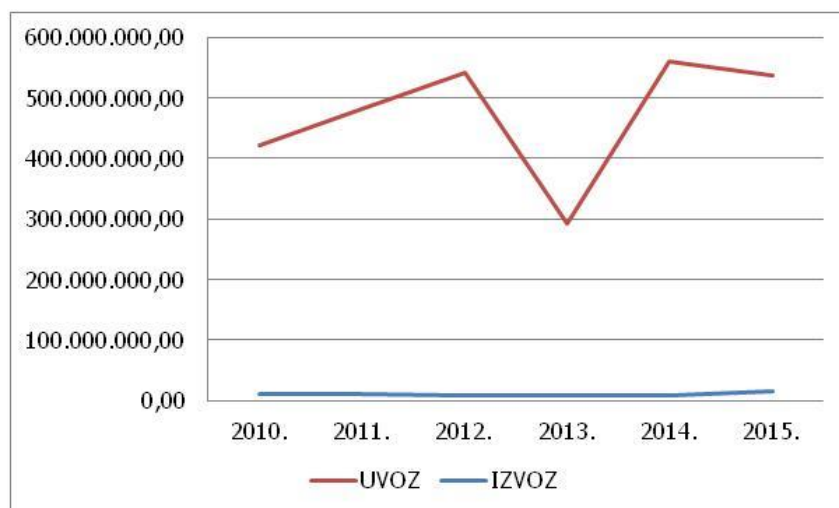
Vrijednost isporuke usluga	6.857.038,22	2.226.294,98	4.639.716,39	132.119,00	678.985,00	1.354.501,00
Ukupno	10.194.218,28	9.509.139,36	8.883.934,75	8.928.177,00	7.400.560,00	15.026.559,00
UVOZ						
Vrijednost stečenih dobara	227.384.199,68	236.575.511,90	295.882.618,10	292.272.741,00	558.249.644,00	525.585.384,00
Vrijednost primljenih usluga	193.660.155,22	245.901.156,63	245.115.979,32	1.119.601,00	2.204.658,00	10.715.366,00
Ukupno	421.044.354,90	482.476.668,53	540.998.597,42	293.392.342,00	560.454.302,00	536.300.750,00

Izvor: Porezna uprava RH - Statistički prikaz prijava PDV-S po djelatnostima NKD 2007 te Statistički prikaz zbirnih prijava po djelatnostima NKD 2007; obrada autora.

Napomena: Podaci uključuju sve tipove obveznika, svih poreznih statusa i svih razloga upisa u RPO.

Analiza sumarnih vrijednosti izvoza i uvoza (Grafikon 4.6.) oslikava golem nerazmjer u njihovim vrijednostima u cijelom promatranom razdoblju. Premda se vrijednost izvoza u 2015. udvostručila u odnosu na prethodnu godinu te je otprilike 50% veća nego u 2010., u usporedbi s vrijednošću uvoza ti su iznosi drastično manji. Kao i izvoz, unatoč oscilacijama u trendu kretanja, uvoz je u odnosu na početak razdoblja narastao, ali u manjem relativnom iznosu (27%). Podaci o zastupljenosti pojedine djelatnosti u izvozu i uvozu dostupni su za razdoblje od 2013. do 2015. (Tablice A. 4. i A. 5. u Aneksu) te otkrivaju očekivanu dominaciju prerađivačke industrije u izvozu; zastupljena je još samo djelatnost trgovine i popravka motornih vozila i motocikala. I u uvozu su zastupljene navedene dvije djelatnosti, uz značajno prednjačenje prerađivačke industrije, no uz njih u uvozu sudjeluju još i poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, građevinarstvo te djelatnost prijevoza i skladištenja.

Grafički prikaz 4. 6. Kretanje izvoza i uvoza u razdoblju od 2010. do 2015.

Izvor: Porezna uprava RH - Statistički prikaz prijava PDV-S po djelatnostima NKD 2007 te Statistički prikaz zbirnih prijava po djelatnostima NKD 2007; obrada autora.

Napomena: Podaci uključuju sve tipove obveznika, svih poreznih statusa i svih razloga upisa u RPO.

Važan segment gospodarskog okruženja pojedinog područja, uz ostale poslovne subjekte, čine i **obrtni**, a kretanje većine⁹⁵ stavki potrebnih za određivanje iznosa njihovog poreza na dohodak te istog poreza od slobodnih zanimanja prikazano je u aneksu. Ipak, izravni uvid u karakteristike spomenutih vrijednosti predstavljen je u tablici 4.7. te grafičkom prikazu 4.7. Uočava se tako da su agregirane vrijednosti primitaka u prosjeku za 16% više od agregiranih izdataka te da odnosne varijable u cijelom razdoblju imaju jednak ritam kretanja. Jednaku dinamiku kretanja ima i ukupni dohodak, dok su kod stavke gubitka primjetne jače oscilacije u vrijednosti te smjeru kretanja promatranog pokazatelja. Ohrabruje činjenica da je, unatoč snažnim porastima gubitka u 2012. te 2014. (što je rezultiralo promjenom u kojoj je dohodak u 2013. godini 71 put bio veći od gubitka da bi u 2014. bio sveden na 6,8 puta veću razinu), gubitak u cijelom razdoblju primjetno niži od ostvarenog dohotka. Za razliku od oscilacija u kretanjima četiri navedene stavke, ukupan broj prijava, tj. obrtnika u stalnom je padu te je tijekom godina smanjen za otprilike 30%.

Tablica 4. 7. Osnovni pokazatelji utvrđivanja poreza na dohodak za razdoblje od 2010. do 2014.

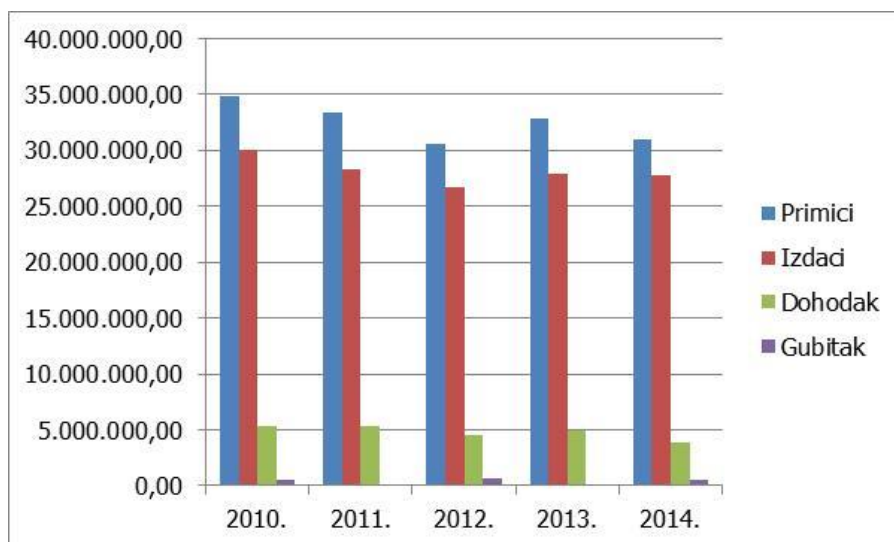
Godina	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Primici	34.874.583,98	33.396.610,77	30.631.156,22	32.844.743,89	31.023.812,21
Izdaci	30.074.121,63	28.244.381,70	26.694.737,26	27.945.032,46	27.741.075,10
Dohodak	5.300.932,73 (129)	5.267.165,85 (123)	4.532.506,59 (117)	4.969.562,60 (96)	3.848.411,16 (81)
Gubitak	500.464,38 (8)	114.936,78 (11)	596.087,63 (14)	69.851,17 (9)	565.674,05 (16)
Ukupan broj prijava	137	134	131	105	97

Izvor: Porezna uprava RH - Statističko izvješće o obrađenim godišnjim prijavama poreza na dohodak od obrta i slobodnih zanimanja; obrada autora.

Napomena: Kod pokazatelja dohotka i gubitka u zaGradama je dan broj obveznika poreza na dohodak koji su poslovali na području Grada Vrgorca u pojedinoj godini.

⁹⁵ Zbog preglednosti dokumenta ostale stavke ovdje nisu prikazane, no dostupne su na zahtjev.

Grafički prikaz 4. 7. Kretanje primitaka, izdataka, dohotka i gubitka u razdoblju od 2010. do 2014.

Izvor: Porezna uprava RH - Statističko izvješće o obrađenim godišnjim prijavama poreza na dohodak od obrta i slobodnih zanimanja; obrada autora.

Premda svojim financijskim rezultatima uglavnom nisu u mogućnosti parirati većini poduzeća, **zadruga** imaju važno mjesto u gospodarskom životu promatranog područja.⁹⁶ Tako ih je, prema podacima FINA-e, u razdoblju od 2010. do 2015. ukupno 67 predalo godišnji financijski izvještaj, a pregled njihovih djelatnosti vidljiv je u tablici 4.8. iz koje se iščitava da po broju zadruga prednjači djelatnost proizvodnje proizvoda od plastike za građevinarstvo, a slijede je djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane te djelatnost uzgoja grožđa. Zanimljivo je istaknuti da velik broj zadruga posluje duži niz godina jer ih je u ranije spomenutom razdoblju svega šest novootvorenih.⁹⁷

Tablica 4. 8. Broj aktivnih zadruga prema djelatnosti u razdoblju od 2010. do 2015.

OPIS DJELATNOSTI	Broj zadruga
Cestovni prijevoz robe	4
Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	10
Frizerski saloni i saloni za uljepšavanje	2
Gradnja stambenih i nestambenih zGrada	1
Održavanje i popravak motornih vozila	1
Ostala trgovina na malo izvan prodavaonica, štandova i tržnica	3
Pomoćne djelatnosti za uzgoj usjeva	3
Posredovanje u trgovini poljoprivrednim sirovinama, živom stokom, tekstilnim sirovinama i poluproizvodima	5

⁹⁶ Podaci o financijskom poslovanju zadruga nisu dostupni već je zaključak donesen na temelju ranga obveznika Porezne uprave prema ostvarenim prihodima – o dokumentu će biti više riječi u nastavku teksta.

⁹⁷ Novootvorene zadruga su registrirale sljedećih šest djelatnosti: 1) trgovina na malo odjećom u specijaliziranim prodavaonicama, 2) uzgoj grožđa, 3) skupljanje neopasnog otpada, 4) održavanje i popravak motornih vozila, 5) Gradnja stambenih i nestambenih zGrada te 6) proizvodnja dvopeka, keksa i srodnih proizvoda; proizvodnja trajnih peciva, slastičarskih proizvoda i kolača.

Postavljanje podnih i zidnih obloga	6
Proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih dijelova	6
Proizvodnja proizvoda od plastike za građevinarstvo	11
Trgovina na malo odjećom u specijaliziranim prodavaonicama	5
Uzgoj grožđa	10
UKUPNO	67

Izvor: FINA - Lista zadruga s područja Grada Vrgorca koje su u razdoblju od 2010. do 2015. predale godišnji financijski izvještaj; obrada autora.

Uz prikaz stanja financijskih pokazatelja gospodarskih subjekata, za stvaranje što realnije predodžbe o ekonomskom ozračju nekog prostora potrebno je analizirati i pitanje **insolventnosti poslovnih subjekata** te broj novootvorenih i brisanih trgovačkih društava. Slijedom navedenog sistematizirani su prikupljeni podaci (prikazani u tablici 4.9.) koji otkrivaju negativne karakteristike gospodarske realnosti u Gradu Vrgorcu. Naime, promatrajući razdoblje insolventnosti do 60 dana, uz iznimku 2014. za razdoblje od 31 do 60 dana, iznosi duga te broj zaposlenih obuhvaćenih ovim problemom su gotovo zanemarivi da bi s produženjem trajanja insolventnosti ove vrijednosti, uz broj poslovnih subjekata, značajno porasle, posebice u trajanju dužem od 360 dana.

Tablica 4. 9. Pregled insolventnih poslovnih subjekata u razdoblju od 2010. do 2015.

Godina	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
1. Do 30 dana						
Broj posl. subjekata	1	1	1	2	1	1
Broj zaposlenih	2	9	0	0	8	0
Ukupni dug (osnovica)	4.025	2.346	2.662	43.856	3.531	6.200
2. Od 31 do 60 dana						
Broj posl. subjekata	/	/	/	1	2	/
Broj zaposlenih	/	/	/	1	90	/
Ukupni dug (osnovica)	/	/	/	2.928	633.935	/
3. Od 61 do 180 dana						
Broj posl. subjekata	1	2	3	2	1	/
Broj zaposlenih	89	6	7	0	0	/
Ukupni dug (osnovica)	99.714	147.549	140.836	28.347	322.321	/
4. Od 181 do 360 dana						
Broj posl. subjekata	1	1	5	1	2	5
Broj zaposlenih	2	2	0	3	2	56
Ukupni dug (osnovica)	141.204	41.747	43.783	51.254	225.173	3.031.723
5. Preko 360 dana						
Broj posl. subjekata	5	5	7	14	15	16
Broj zaposlenih	100	2	7	14	4	5
Ukupni dug (osnovica)	15.671.301	299.592	521.346	1.063.111	718.736	1.159.849

Izvor: FINA - Pregled broja insolventnih poslovnih subjekata za razdoblje od 2010. do 2015.; obrada autora.

Podaci o **broju novootvorenih i brisanih trgovačkih društava** u skladu su s ranije izloženim opisima iznosa te trenda promjene vrijednosti financijskih pokazatelja prema kojima su negativna kretanja posebno izražena u 2012., dok se u posljednje dvije promatrane godine primjećuju pozitivne značajke gospodarskog okruženja. Nastavno na navedeno, vidljivo i u tablici 4.10., primjećuje se da broj brisanih subjekata u 2012. iznosi 16 dok je u posljednje dvije godine tek po jedno poduzeće brisano, dok je broj novootvorenih poduzeća u blagom porastu od iste godine.

Tablica 4. 10. Broj novootvorenih i brisanih trgovačkih društava u razdoblju od 2010. do 2015.

Godina	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Broj brisanih	/	/	16	/	1	1
Broj novih	8	6	4	8	10	10

Izvor: FINA - Broj novootvorenih i brisanih trgovačkih društava u Gradu Vrgorcu u razdoblju 2010. do 2015.

Nakon uvida u broj, strukturu i dinamiku gospodarskih subjekata u agregiranoj formi potrebno je spomenuti i koji su to **najvažniji poslovni subjekti**. Prema podacima Porezne uprave iz 2014. najznačajnije poduzeće je Mesna industrija Braća Pivac d.o.o. s uvjerljivo najznačajnijim financijskim pokazateljima, bilo da se promatra ostvareni prihod ili dobit. Naime, spomenuto poduzeće ostvaruje prihod koji je približno 8 puta veći te dobit koja je približno 15 puta veća od poduzeća koje je po prihodima na drugom mjestu u promatranoj godini (Era-commerce d.o.o., poduzeće za trgovinu, turizam i ugostiteljstvo s prodajnim asortimanom koji obuhvaća proizvode za izgradnju i uređenje prostora). Nadalje, promatrajući dobit, drugo mjesto, ali i dalje sa značajno nižim iznosom, pripada poduzeću Krah d.o.o. s registriranom djelatnošću proizvodnje ploča, listova, cijevi i profila od plastike. Promatrajući broj zaposlenih, redoslijed značajnosti se donekle mijenja, ali i u ovoj kategoriji, sa 850 zaposlenih Braća Pivac d.o.o. zapošljavaju gotovo 6 puta više radnika od slijedećeg poduzeća rangiranog po ovom kriteriju. Detaljniji uvid u osnovne financijske pokazatelje i broj zaposlenih 30 najznačajnijih obveznika na području Vrgorca dan je u tablici A. 7. u Aneksu.

Donošenje zaključka o stupnju gospodarske razvijenosti Grada Vrgorca nije moguće bez **usporedbe relevantnih pokazatelja s istima za Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku**. S tim ciljem iskorišteni su podaci FINA-e za razdoblje od 2010. do 2015. sistematizirani u dvije kategorije: a) usporedbu uz podjelu prema NKD kategorizaciji djelatnosti gospodarskih subjekata i b) usporedbu uz podjelu prema njihovoj veličini (mikro, mali, srednji te veliki). Zbog preglednosti izlaganja odabrane su četiri financijske stavke i to dobit prije poreza, gubitak prije poreza, iznos izvoza te iznos uvoza.

Kod usporedbe uz podjelu prema NKD djelatnosti gospodarskih subjekata potrebno je napomenuti da analiza za razinu Splitsko-dalmatinske županije i državnu razinu obuhvaća samo djelatnosti koje su zastupljene barem u jednoj godini u navedenom razdoblju u promatranoj jedinici lokalne samouprave. Na taj način moguće je usporediti financijske rezultate ostvarene na tri promatrane razine uprave isključivo u djelatnostima koje su značajne za Grad Vrgorac bez uzimanja u obzir ostalih djelatnosti koje nisu značajne za ovu JLS.

Uvid u kretanje *dobiti prije poreza*, a sukladno podacima predstavljenim u tablici A. 8. u Aneksu, na području Vrgorca se uočava relativno stalan i jako visok udio prerađivačke industrije (iznad 81% u ostvarenoj dobiti u promatranoj godini) dok je sa znatno nižim udjelima, ali nestalnim redoslijedom tijekom promatranih godina, slijede djelatnosti građevinarstva, trgovine te stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti. Najviši udio prerađivačke industrije karakterističan je i za razinu države dok se na

županijskoj razini na vodeće dvije pozicije izmjenjuju prerađivačka industrija te trgovina veliko i malo i popravak motornih vozila i motocikala. Promatrajući dinamiku *gubitka prije poreza* u Gradu Vrgorcu razvidan je konstantno značajan udio poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u gubicima, dok se trgovina, prerađivačka industrija te u posljednje tri godine građevinarstvo (s rasponom od 54% do 95,1% udjela u ostvarenom gubitku prije poreza) javljaju kao djelatnosti s visokim gubicima. Očekivano, prerađivačka industrija te građevinarstvo u cijelom razdoblju i na županijskoj i državnoj razini imaju važan udio u gubicima.

S obzirom da je se smatra kralježnicom gospodarskog razvoja, prerađivačka industrija razumljivo prednjači i u stavci *izvoza* za sve tri razine uprave. Potrebno je međutim naglasiti da je njen udio u Vrgorcu veći ili jednak 95%, dok se na županijskoj i državnoj razini ta vrijednost kreće između 42% te gotovo 60% ovisno o promatranoj godini. Analiza *uvoza* na razini Grada Vrgorca otkriva vodeći udio djelatnosti trgovine u svim godina osim u 2011. kad je prerađivačka industrija s udjelom od 56,1% pretežno zaslužna za razinu stavke uvoza. Na potonju industriju u svim ostalim godinama navedenog razdoblja otpada otprilike 30%, dok je u djelatnosti trgovine sažet sav ostali uvoz. Kao i na području Grada Vrgorca, na županijskoj i državnoj razini prednjače ove dvije industrije, no s razlikom da u uvozu sudjeluju i ostale djelatnosti (s udjelima do maksimalno 9,1%).

Uzimajući u obzir veličinu poslovnih subjekata kategoriziranu u četiri razreda: mikro, mali, srednji i veliki formirana je tablica A. 9. (u Aneksu) u kojoj je dana usporedba udjela poslovnih subjekata po njihovoj veličini u osnovnim financijskim pokazateljima za Vrgorac s istim vrijednostima za Splitsko-dalmatinsku županiju te Republiku Hrvatsku.⁹⁸ Tako se kod *dobiti prije poreza* Vrgorac s nepromijenjenim najvećim udjelom velikih poduzeća od minimalno 71,8% razlikuje od županije i države kod kojih do 2013. sve četiri istaknute veličine približno podjednako sudjeluju u dobiti. Nadalje, u 2014. najveći udio otpada na velika poduzeća, a u 2015. dolazi do promjene na način da su u SDŽ mikro poduzeća zaslužna za ostvarenje najvećeg udjela u dobiti dok se na razini države smanjuju razlike među svim veličinama poduzeća. U stvaranju *gubitka prije poreza* u Vrgorcu nema obrasca koji se održao kroz cijelo promatrano razdoblje već u prve tri godine prednjače mikro i srednji subjekti, zatim mali i srednji, da bi u 2015. mali subjekti ostvarili više od 88% udjela u gubitku. Zbog puno većeg broja subjekata koji spadaju u ove četiri kategorije veličine, na razini županije i države ti su udjeli uravnoteženiji nego u promatranoj JLS.

Promatrajući kretanje udjela u *izvozu* primjećuje se da u cijelom razdoblju u Vrgorcu dominiraju mali subjekti i veliki subjekt, dok udio ostalih kategorija ne prelazi 5%, no s bitnom činjenicom da tijekom godina primjetno raste značaj malih subjekata koji su u 2015. zaslužni za otprilike 80% izvoza. Kod preostale dvije razine uprave ti su udjeli relativno ujednačeni, a isto se može zaključiti i za *uvoz* na razini županije i države, uz iznimku u 2011. kad je nešto značajniji udio srednji i velikih subjekata. Kod Vrgorca, s druge strane dolazi do većih promjena u odnosu udjela tijekom godina te tako do 2011. mali prednjače s preko 80% te ih slijede mikro subjekti, da bi se potom kao relevantni uvoznici istakli mali i srednji subjekti s ukupno preko 90% iznosa ukupnog uvoza.

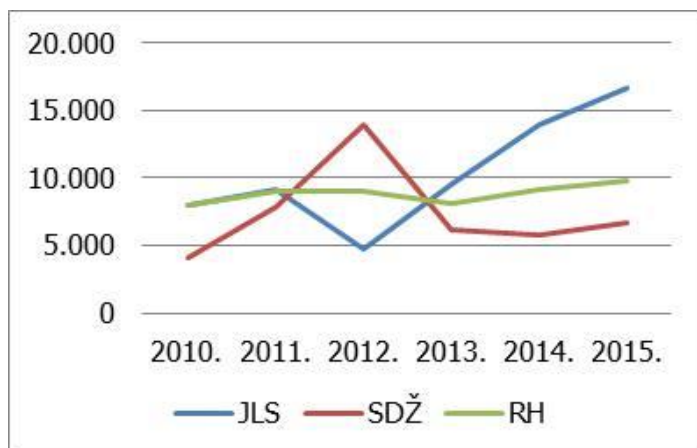
Nastavno na prethodne dvije analize kretanja odabranih pokazatelja u Vrgorcu, Splitsko-dalmatinskoj županiji i Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2015. prema djelatnosti i veličini poslovnih subjekata potrebno je predstaviti **sumarne vrijednosti osnovnih financijskih pokazatelja**.⁹⁹ U tu

⁹⁸ Postoje podaci o poslovnim subjektima podijeljenima prema veličini (mikro, mali, srednji i veliki), tipu (svi, obrti i OPG-ovi) kroz godine, no njihov prikaz neće biti dan jer ne sadrži sve subjekte koji su poslovali u promatranoj JLS, županiji i državi već one obuhvaćene autorima dostupnim FINA-inim izvještajima (npr. prema ovim podacima broj OPG-ova u Vrgorcu je nula u cijelom razdoblju od 2010. do 2015.).

⁹⁹ Navedene vrijednosti obuhvaćaju sve djelatnosti za sve tri razine uprave u promatranom razdoblju.

svrhu formirana je tablica (A. 10. u Aneksu) u kojoj su uz apsolutne vrijednosti dani i iznosi po glavi stanovnika koji su poslužili kao temelj za izradu slijedeća četiri grafikona kojima se oslikava usporedba odnosnih vrijednosti u odabranom razdoblju.

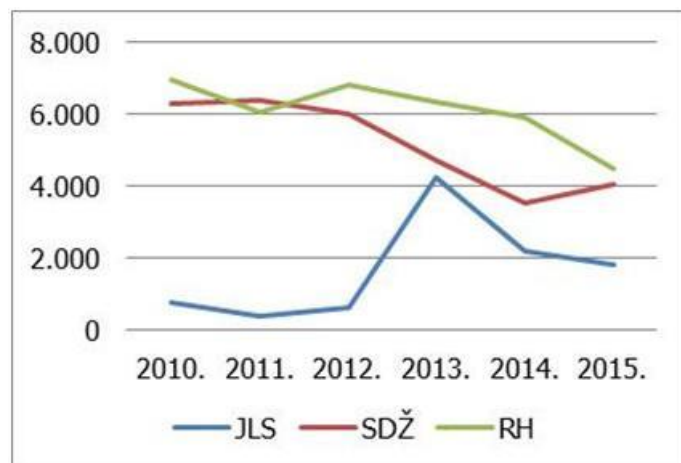
Grafički prikaz 4. 8. Usporedba kretanja ukupne dobiti prije poreza za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku u razdoblju od 2010. do 2015.

Izvor: FINA - Osnovni podaci 2010. - 2015. po područjima djelatnosti i veličini za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku; obrada autora.

Napomena: Prikazana kretanja odnose se na iznose po glavi stanovnika.

Grafički prikaz 4. 9. Usporedba kretanja ukupnog gubitka prije poreza za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku u razdoblju od 2010. do 2015.

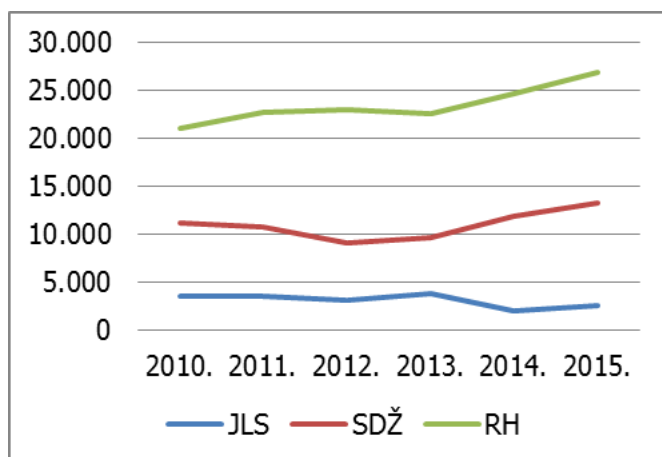

Izvor: FINA - Osnovni podaci 2010. - 2015. po područjima djelatnosti i veličini za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku; obrada autora.

Napomena: Prikazana kretanja odnose se na iznose po glavi stanovnika.

Prikazano kretanje *dobiti prije poreza* u Vrgorcu ukazuje na pozitivnu gospodarsku klimu u kojoj dobit nakon 2012. progresivno raste te se, unatoč rastu i kod viših razina uprave, posljednje tri promatrane godine nalazi iznad državnog prosjeka, a posebice iznad prosjeka županije. U skladu s kretanjima dobiti uočava se da je u cijelom promatranom razdoblju *gubitak prije poreza* u Vrgorcu na nižoj razini od županijske i državne, a ohrabruje i njegov opadajući trend nakon 2013. unatoč rastu na županijskoj razini u 2015. u odnosu na 2014.

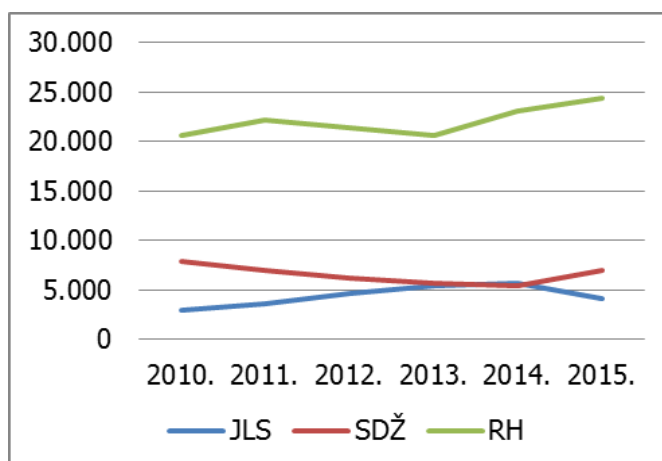
Grafički prikaz 4. 10. Usporedba kretanja ukupnog izvoza za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku u razdoblju od 2010. do 2015.

Izvor: FINA - Osnovni podaci 2010. - 2015. po područjima djelatnosti i veličini za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku; obrada autora.

Napomena: Prikazana kretanja odnose se na iznose po glavi stanovnika.

Grafički prikaz 4. 11. Usporedba kretanja ukupnog uvoza za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku u razdoblju od 2010. do 2015.

Izvor: FINA - Osnovni podaci 2010. - 2015. po područjima djelatnosti i veličini za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku; obrada autora.

Napomena: Prikazana kretanja odnose se na iznose po glavi stanovnika.

Za razliku od trenda dobiti gdje je situacija ohrabrujuća, kod *izvoza* su vrijednosti po glavi stanovnika za Vrgorac i u apsolutnom iznosu i prema dinamici kretanja u primjetno inferiornijoj poziciji u odnosu istu stavku na županijskoj, a posebice na državnoj razini. Naime, iznosi za Vrgorac u cijelom su razdoblju osjetno niži nego u preostale dvije razine uprave, a uz to ne slijede ni njihov snažniji rast u posljednje dvije promatrane godine. Iz istih ograničavajućih faktora promatranog Grada zbog koji se ne može očekivati velike iznose izvoza, na grafikonu 4.11. za Vrgorac se oslikava relativno najniža razina *uvoza* i to s tendencijom pada u 2015. u odnosu na 2014. Tako se Vrgorac zajedno sa Splitsko-dalmatinskom županijom nalazi na značajno nižoj razini od državne pri čemu je kod županijske i državne razine vidljiv porast vrijednosti uvoza po glavi stanovnika.

Izložena dinamika značajki gospodarskih subjekata Grada Vrgorca određena je razvojnim uvjetima u promatranjoj JLS, ali i gospodarskom dinamikom u okruženju. U tom smislu povoljna prometna povezanost gospodarske zone Ravča, uz blizinu luke Ploče i turistički razvijenog makarskog primorja, pruža mogućnost razvoja komplementarnih gospodarskih djelatnosti koje bi dodatno osnažile i diversificirale gospodarske subjekte u promatranom području.

I.5 TRŽIŠTE RADA

Gospodarska aktivnost, kao preduvjet ukupnom razvoju svakog lokaliteta iskazuje posebnu senzibilnost prema kretanjima na tržištu rada. Procesi na tržištu rada su pak rezultanta mnogih silnica poput demografskih kretanja, institucionalnog okruženja tržišta rada, ali i specifičnih gospodarskih i sociokulturnih obilježja promatranog prostora. Slijedom navedenog, u ovom dijelu analize stanja će se pokušati ukazati na najznačajnija obilježja promatranog tržišta, s posebnim naglaskom na ona obilježja koja su u značajnijoj mjeri pod utjecajem jedinice lokalne samouprave.

Uz već navedena ograničenja i izazove za tržište rada predstavljene u sklopu demografskih kretanja promatranog Grada potrebno je istaknuti i osnovna obilježja institucionalnog okvira tržišta rada. U prvom redu tu treba istaknuti da je zakonska zaštita radnika u RH, kod ugovora na radu na neodređeno vrijeme, izraženija nego u usporedivim zemljama u okruženju, no s tendencijom fleksibilizacije (Kunovac, 2014.). S druge strane, mogućnost ostvarivanja navedenih prava je znatno niža (posebice u privatnom sektoru) u odnosu na druge EU države. Navedeno treba dovesti i u vezu s drugim aspektima institucionalnog okvira, posebice sa poreznim opterećenjem rada (troškovima rada) i sustavom socijalne zaštite koji bi trebao iskazivati proaktivniji pristup prema povezivanju sektora nezaposlenih i socijalne skrbi.

Posebno bitan faktor razmatranja procesa na tržištu rada je mobilnost radne snage, odnosno dinamika promjene zanimanja, prostorna mobilnost ili njihova kombinacija. Promatrajući relevantna istraživanja¹⁰⁰, uočava se relativno niža prostorna mobilnost radne snage na području RH, a koja je ipak relativno viša kod jedinica lokalne samouprave koja su geografski blizu velikih urbanih sredina.

Uobičajeno je analizu tržišta rada započeti s ocjenom ekonomske aktivnosti, odnosno razmatranjem broja i udjela ekonomski aktivnih (radne snage) pojedinaca. Prilikom razmatranja ekonomski aktivnih analiza je potrebno usmjeriti na kontingent zaposlenih i kontingent nezaposlenih. Dodatna vrijednost se ostvaruje razradom analize prema djelatnostima, dobnoj i obrazovnoj strukturi uvažavajući dostupne demografske pokazatelje za duže vremensko razdoblje.

S obzirom da u sklopu ove analize nisu bili dostupni svi prethodno navedeni parametri i podaci, ona će započeti s analizom podataka prikupljenih tijekom Popisa stanovništva 2011. godine kao ishodišne točke svih analiza ovog tipa. U nastavku će se analizirati i dinamika osnovnih fenomena tržišta rada na temelju podataka prikupljenih od Porezne uprave, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje.

Slijedom navedenog podaci iz Popisa 2011. (Tablica 5.1.) otkrivaju relativnu visoku razinu ekonomske neaktivnosti na prostoru Grada Vrgorca. Naime udio skupine koja ne spada, ni u kontingent zaposlenih, niti u kontingent nezaposlenih je 55,31%, dok je isti pokazatelj u županiji 51,31%, odnosno 50,49% na razini RH. Uočeni nerazmjer je prvenstveno posljedica neaktivnosti među

¹⁰⁰ Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područni ured Križevci (2014.): Zapošljavanje, mobilnost radne snage i nove tehnologije u Europskoj Uniji i Pološki Vokić, N., Frajlić, D., "Pokazatelji konkurentnosti hrvatske radne snage: rezultati empirijskog istraživanja", u knjizi ur. Bejaković, P. i Lowther, J.: Konkurentnost hrvatske radne snage, Institut za javne financije, Zagreb, 2004., str. 59-74.

ženskom populacijom koja na razini promatranog Grada iznosi 62,95% (Splitsko-dalmatinska županija bilježi isti pokazatelj na razini 55,93%, dok RH bilježi 56,41%).

Budući da podaci u navedenoj tablici (Tablica 5.1.) obuhvaćaju sve pojedince starije od 15 godina, uključujući i pojedince starije od 64 godine, neaktivnost se može pripisati i nepovoljnijoj dobnoj strukturi stanovništva, posebice na županijskoj i nacionalnoj razini. S druge strane relativno povoljnija dobna struktura stanovništva Vrgorca od županijskog i nacionalnog prosjeka ukazuje na veću značajnoj drugih faktora koji utječu na udio ekonomskih neaktivnih pojedinaca.

Tablica 5. 1. Struktura ekonomski aktivnih i neaktivnih pojedinca starijih od 15 godina na prostoru Grada Vrgorca, Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske prema Popisu stanovništva 2011.

	Spol	Ukupno	Zaposleni	Nezaposleni	Ekonomski neaktivni
Grad Vrgorac	sv.	5.409	1.927	490	2.992
	m	2.715	1.200	219	1.296
	ž	2.694	727	271	1.696
Splitsko-dalmatinska županija	sv.	380.366	149.412	35.718	195.153
	m	183.347	80.371	17.962	84.963
	ž	197.019	69.041	17.756	110.190
Republika Hrvatska	sv.	3.632.461	1.503.867	292.282	1.834.014
	m	1.731.610	811.563	157.173	761.664
	ž	1.900.851	692.304	135.109	1.072.350

Izvor: DZS

S obzirom da se stručna i znanstvena literatura prilikom analiziranja tržišta rada prvenstveno fokusira na stanovništvo od 20 do 64 godine, u tablici 5.2. sondira se struktura aktivnog i neaktivnog stanovništva u promatranom dobnom rasponu. Prema Popisu iz 2011. godine zabilježena stopa zaposlenosti u Vrgorcu od 44,25% je manja od prosjeka županije (53,24%) i prosjeka RH (56,33%). Navedena negativna pojavnost se dodatno potencira činjenicom o cilju Europske unije koja stopu zaposlenosti želi imati na razini od 75%.

Tablica 5. 2. Struktura ekonomski aktivnih i neaktivnih pojedinca od 20 do 64 godina na prostoru Grada Vrgorca, Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske prema Popisu stanovništva 2011.

	Spol	Ukupno	Zaposleni	Nezaposleni	Ekonomski neaktivni
Grad Vrgorac	sv.	4.337	1.919	490	1.928
	m	2.286	1.195	219	872
	ž	2.051	724	271	1.056
Splitsko-dalmatinska županija	sv.	276.900	147.427	33.966	95.435
	m	137.976	79.056	16.846	42.028
	ž	138.924	68.371	17.120	53.407
Republika Hrvatska	sv.	3.632.461	1.503.867	292.282	1.834.014
	m	1.731.610	811.563	157.173	761.664
	ž	1.900.851	692.304	135.109	1.072.350

Izvor: DZS

Dakako, i ovdje je prvenstveno riječ o učinku niže participacije pripadnica ženskog spola na tržištu rada u promatranoj jedinici lokalne samouprave (skupina ekonomski aktivnih koja obuhvaća i zaposlene i nezaposlene), a koja je iznosila 49,51% (prosjeak županije je 61,56%, a RH 51,86%). Navedeni podaci mogu ukazivati na postojanje učinka „obeshrabrenog radnika“, odnosno na pojavu napuštanja kontingenta ekonomskog aktivnog stanovništva (iz skupine nezaposlenih) uslijed nepovjerenja u mogućnost skorog zapošljavanja, ali i nemogućnosti usklađivanja radnog i obiteljskog života (Bejaković i Šućur, 2007.)

S druge strane, analizirajući strukturu ekonomski aktivnog stanovništva prema podacima iz Popisa 2011., primjetna je relativno niža razina nezaposlenosti u Gradu Vrgorcu (11,30%) od prosjeka županije (12,27%) i Republike Hrvatske u tom trenutku (15,71%), a što pak treba promatrati i kroz prizmu niže razine ekonomske aktivnosti.

S obzirom da svi prethodno navedeni podaci predstavljaju stanje na tržištu rada 2011. godine, za potrebe objektivnije i preciznije analize stanja potrebno je promotriti i recentnije podatke. Slijedom navedenog, u tablici 5.3. predstavljeni su podaci Porezne uprave¹⁰¹, a koji detektiraju strukturu ljudi koji ostvaruju dohotke u periodu 2010.-2014. na prostoru Grada Vrgorca i županije Splitsko-dalmatinske.

Tablica 5. 3. Struktura ljudi koji ostvaruju dohotke¹⁰² na prostoru Grada Vrgorca i Splitsko-dalmatinske županije u periodu od 2010. do 2014. godine

	2010	2011	2012	2013	2014*
Grad Vrgorac					
IZ IP - ZAPOSLENICI	2.418	2.431	2.443	2.346	2.362
UMIROVLJENICI	1.565	1.594	1.549	1.595	1.627
OBRT I SLOBODNA ZANIMANJA	137	133	132	108	96
POVREMENI RAD (19 RAČUNA)	468	505	703	881	-
Splitsko-dalmatinska županija					
IZ IP - ZAPOSLENICI	157.177	156.375	155.040	153.824	155.138
UMIROVLJENICI	111.527	112.669	101.271	104.444	115.627
OBRT I SLOBODNA ZANIMANJA	10.726	10.620	10.435	9.316	8.637
POVREMENI RAD (19 RAČUNA)	39.115	40.272	65.849	72.286	-

Izvor: Porezna uprava

S obzirom na metodološka ograničenja dostupnih podataka¹⁰³, potrebno je dozom opreza pristupiti analizi predstavljenih podataka. Usprkos navedenim ograničenjima, na prostoru Grada Vrgorca vidljiv

¹⁰¹ Podaci Porezne uprave se odnose na broj i strukturu osoba kojima su isplaćeni dohoci u razdoblju od 2010. do 2014. godine.

¹⁰² U skupinu zaposlenih su svrstane osobe koje ostvaruju dohotke u podacima Porezne uprave kao pripadnici skupina: IP – zaposlenici te Obrti i slobodna zanimanja.

¹⁰³ Struktura podataka dostupnih za 2014. godinu nije prilagođena strukturnih podataka za razdoblje 2010.-2013. te zbog toga nije moguće precizno utvrditi točan broj ljudi koji ostvaruju dohodak od povremenog rada. Za razdoblje 2010.-2013. u skupinu zaposlenih su svrstane osobe koje ostvaruju dohotke u podacima Porezne uprave kao pripadnici skupina: IP – zaposlenici te

je trend rasta broja ljudi koji ostvaruju dohodak u kategoriji IP – zaposlenici sve do 2013. godine, dok u isto vrijeme navedena kategorija bilježi pad na županijskoj razini. U 2014. je zamjetan blagi pad broja ljudi u navedenoj kategoriji, no zbog prethodno navedenih metodoloških razlika, nije moguće utvrditi stvarni razlog navedenom padu.

Promatrajući pak odnos broja ljudi koji dohodak ostvaruju u kategoriji obrti i slobodna zanimanja, moguće je prepoznati relativno niži značaj navedene skupine za prostor Grada Vrgorca u odnosu na prosjek županije. Na tom tragu treba razmotriti i činjenicu o padu broja pojedinaca koji ostvaruju dohodak u ovoj kategoriji u promatranom Gradu za čak 30% u razdoblju 2010.-2014., a što je ujedno veći pad od zabilježenog na razini županije. Samim tim, izazovi pred kojima se nalaze obrti (i ljudi koji ostvaruju dohodak u kategoriji slobodnih zanimanja) se trebaju s posebnim senzibilitetom promatrati u promišljanju budućih aktivnosti na prostoru promatrane jedinice lokalne samouprave.

Naposljetku, tablica 5.3. ukazuje i na iznimno visok udio osoba koji ostvaruju dohodak kroz mirovine, posebice njegov trend povećanja od 2010. do 2014. Dijelom se ovaj nepovoljan odnos treba pripisati demografskim kretanjima, a što još jednom potvrđuje isprepletenost različitih sfera društvenog i gospodarskog života. Ohrabrujuća je ipak činjenica da se navedeni odnos (broj ljudi koji ostvaruju dohodak u skupini umirovljenici / broj ljudi koji ostvaruju dohodak u kategoriji IP zaposlenici) u Gradu Vrgorcu relativno povoljniji od županijskog prosjeka.

Naposljetku valja naglasiti da značajan broj pojedinaca ostvaruje dohotke i u drugim kategorijama statističke baze Porezne uprave, posebice u kategoriji Povremeni rad, gdje je broj pojedinca u konstantnom rastu¹⁰⁴, posebice između 2011. i 2012. godine.

Za razumijevanje procesa na tržištu rada, bitno je promotriti i strukturu i dinamiku nezaposlenih osoba na prostoru Grada Vrgorca. Za sondiranje značaja fenomena nezaposlenosti na prostoru promatrane jedinice lokalne samouprave, potrebno je prvo istaknuti je Republika Hrvatska tijekom recentnog razdoblja izraženije osjetila posljedice negativnih globalnih kretanja. Navedeno se ogleda i u značajno višim stopa nezaposlenosti na nacionalnoj razini, od prosjeka zabilježenog u EU 28. S druge strane prostor SDŽ bilježi još više stope nezaposlenosti koje su od 2010. godine i zabilježene stope registrirane nezaposlenosti od 20,5% dosegnule razinu od 23,7% 2014. godine, odnosno 30% višu od prosjeka RH.

Tablica 5. 4. Broj nezaposlenih osoba po odabranim mjesecima na području Splitsko-dalmatinske županije, siječanj 2010. – prosinac 2015. g.

Godina - mjesec	Muškarci	Žene	Ukupno
2010-01	38663	15499	23164
2010-06	35821	14598	21223
2010-12	40777	17182	23595
2011-06	36776	15776	21000
2011-12	43225	18690	24535
2012-06	38660	17049	21611
2012-12	48674	21518	27156

Obrti i slobodna zanimanja, dok u 2014. se u skupinu zaposlenih ubrajaju pojedinci navedeni u podacima Porezne uprave u skupinama: JOPPD - Zaposlenici te Obrti i slobodna zanimanja.

¹⁰⁴ Izuzetak

2013-06	41484	18221	23263
2013-12	49821	22436	27385
2014-06	39251	17245	22006
2014-12	45115	19702	25413
2015-06	35041	14972	20069
2015-12	42102	18224	23878

Izvor: HZZ

Analizirajući dostupne podatke Hrvatskog zavoda za zapošljavanje kretanje stope nezaposlenosti po kvartalima uočava se izraženija sezonalnost županijskog od nacionalnog tržišta rada, točnije stope nezaposlenosti. Naime, stopa nezaposlenosti na prostoru SDŽ bilježi oscilacije veće od 30% tijekom ljetnih i zimskih mjeseci (2012. godina), a što pak ukazuje i na određene manjkavosti postojeće gospodarske strukture promatranog prostora. Dakako, valja primijetiti i da navedene sezone oscilacije bilježe slabljenje svog intenziteta nakon 2012., ali i dalje ne u tolikoj mjeri da bi navedeni fenomeni bili zanemareni i zapostavljeni.

Uvažavajući navedene osobine nacionalnih i posebice županijskih tržišta rada, valja pristupiti analizi nezaposlenosti na prostoru samog Grada Vrgorca. Nezaposlenih je u prosincu 2015. na prostoru Grada bilo 515, od čega 57,86% žena (Tablica 5.5.). Promatrajući kretanje broja nezaposlenih po odabranim mjesecima vidljiva je izražena dimenzija sezonalnosti koja nadilazi intenzitet zabilježen na županijskoj razini. Navedena sezonalnost je izraženija kod žena. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u prosincu 2015., broj nezaposlenih žena u odnosu na lipanj 2015. je 56,84% veći, dok je za muškarce isti broj za 39,10% veći. Spolna dimenzija signifikantne razine sezonalnosti se reflektira ne samo na tržište rada, već i na druga gospodarska, ali i društvena polja u promišljanju razvoja Grada Vrgorca.

Tablica 5. 5. Broj nezaposlenih osoba po odabranim mjesecima na području Grada Vrgorca, siječanj 2010. – prosinac 2015. g.

Godina - mjesec	Ukupno	Muškarci	Žene
2010-01	273	95	178
2010-06	205	69	136
2010-12	236	86	150
2011-06	216	87	129
2011-12	237	99	138
2012-06	194	83	111
2012-12	257	110	147
2013-06	240	105	135
2013-12	297	127	170
2014-06	339	147	192
2014-12	490	212	278
2015-06	346	156	190
2015-12	515	217	298

Izvor: HZZ

Promatrajući dobnu strukturu nezaposlenih po odabranim mjesecima (Tablica 5.6.) vidljiv je značajan udio mladih (15-29.g.) u ukupnom broju nezaposlenih koji je na početku 2010. iznosio 39,93%, a u

prosincu 2015. 37.67%. Navedeni značajan udio mladih u ukupnoj populaciji nezaposlenih je uvjetovan i značajno višim stopama nezaposlenih muškaraca u odnosu na žene. S druge strane, udio starijih od 50 godina u kontingentu nezaposlenih je rasta u promatranom periodu, odnosno od udjela od 17,22% početkom 2010., u prosincu 2015. dolazi do razine od 21,17%. Dio navedenog rasta kod navedene dobne skupine valja pripisati i relativno niskoj sezonalnosti, a što pak upućuje i na izraženiju prisutnost fenomena dugotrajne nezaposlenosti. Za razliku od mlađe populacije, kod populacije starije od 50 godina najznačajniji rast je zabilježen kod muške populacije, a što pak treba dovesti u vezu s recentnim zbivanjima u gospodarstvu u okruženju.

Tablica 5. 6. Broj nezaposlenih osoba po odabranim dobnim skupinama i mjesecima na području Grada Vrgorca siječanj 2010. –prosinac 2015. g.

	15-29			50-64		
	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno
2010-01	55	54	109	13	34	47
2010-06	35	44	79	13	31	44
2010-12	48	45	93	13	30	43
2011-06	41	37	78	17	26	43
2011-12	48	49	97	18	25	43
2012-06	37	28	65	16	25	41
2012-12	52	48	100	19	25	44
2013-06	46	42	88	21	26	47
2013-12	63	52	115	18	27	45
2014-06	69	71	140	31	26	57
2014-12	98	82	180	53	48	101
2015-06	59	44	103	47	41	88
2015-12	91	103	194	59	50	109

Izvor: HZZ

Osim promatranja dobne i spolne strukture sezonalnosti, za razumijevanje kretanja na tržištu rada sagledat će se i obrazovna struktura kontingenta nezaposlenih osoba (Tablica 5.7.). Spomenuta obrazovna struktura ukazuje na dominaciju nezaposlenih osoba s završenom stručnom školom (posebice S.Š. do 3 godine te KV i VKV) i to prvenstveno među ženskom populacijom. S obzirom na strukturu gospodarstva u okruženju, aktivacija ovog dijela nezaposlenog korpusa će prvenstveno ovisiti o proaktivnoj politici prema obrtima i samozapošljavanju. Rast udjela visokoobrazovanih nezaposlenih osoba, posebice među ženama se može protumačiti dvojako. U prvom redu kao potencijal kojeg je lakše realizirati na dinamičnom tržištu rada, a s druge strane i kao ograničenja postojeće gospodarske strukture koja ne dopušta realizaciju potencijala ljudskog kapitala. Ovdje valja napomenuti da i postojeća društvena infrastruktura utječe na slabiju aktivaciju žena s visokom razinom obrazovanja.

Tablica 5. 7. Obrazovna struktura nezaposlenih osoba po odabranim mjesecima na području Grada Vrgorca, 2010. –2015. g.

Godina- mjesec	(0) Bez škole i nezavršena osnovna škola			(1) Završena osnovna škola			(2.1) S.Š. do 3 godine te za KV i VKV radnike			(2.2) S.Š. u trajanju od 4 i više godina			(2.3) Gimnazija			(3) Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola			(4) Fakultet, akademija , magisterij , doktorat		
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U
2010-01	1	1	2	12	44	56	42	65	107	27	43	70	8	13	21	1	9	10	4	3	7
2010-06	2	0	2	6	27	33	33	53	86	21	31	52	4	12	16	1	10	11	2	3	5
2010-12	2		2	4	31	35	39	56	95	29	36	65	8	12	20	2	7	9	2	8	10
2011-06	2		2	10	27	37	32	44	76	29	30	59	5	12	17	3	10	13	6	6	12
2011-12	2		2	10	25	35	35	58	93	33	31	64	10	11	21	4	5	9	5	8	13
2012-06	3		3	8	20	28	34	47	81	23	23	46	7	8	15	4	7	11	4	6	10
2012-12	3		3	12	26	38	48	60	108	27	29	56	9	9	18	3	9	12	8	14	22
2013-06	2		2	13	26	39	47	53	100	28	28	56	9	8	17	2	11	13	4	9	13
2013-12	1		1	17	30	47	57	76	133	35	38	73	10	9	19	4	9	13	3	8	11
2014-06	1		1	17	34	51	77	87	164	34	37	71	9	10	19	4	13	17	5	11	16
2014-12	2		2	31	48	79	104	130	234	49	59	108	15	11	26	8	13	21	3	17	20
2015-06	1		1	27	38	65	75	79	154	34	42	76	11	8	19	5	11	16	3	12	15
2015-12	2	1	3	37	54	91	97	132	229	52	60	112	13	14	27	12	16	28	4	21	25

Izvor: HZZ

Sumirajući sve predstavljene podatke za Grad Vrgorac, moguće je uočiti iznimno nisku razinu ekonomske aktivnosti, a koja značajno ograničava razvijanje gospodarskih aktivnosti promatranog lokaliteta. Dodatni izazovi lokalnog tržišta rada su prepoznati u izraženoj sezonalnosti koja odražava sve boljke postojeće gospodarske strukture okruženja, odnosno okrenutosti djelatnostima s izraženim sezonskim oscilacijama, a što pak ograničava razvijanje kompetencija pojedinaca. Ograničavanje aktivacije potencijala visokoobrazovanih je posebice izražena kod ženskog dijela populacije. S druge strane, sezonalnost posebice izražena kod mlađe populacije se reflektira i u nizu drugih područja, primjerice demografskim kretanjima, a što pak upozorava na svu kompleksnost uočenih kretanja.

Na posljétku, valja istaknuti da izolirano promatranje podataka unutar administrativnih granica promatrane jedinice lokalne samouprave neće omogućiti niti detektiranje stvarnih uzroka postojećeg stanja, ali niti ponuditi prijedlog adekvatnih aktivnosti. U prvom redu jer lokalno tržište rada nadilazi administrativne granice promatranog Grada, odnosno slika zbivanja u Gradu Vrgorcu je i značajnim dijelom odraz zbivanja u susjednim jedinicama lokalne samouprave. Slijedom navedenog, u planiranju strateških smjernica potrebno je uvažiti međuovisnost zbivanja tržišta rada na širem prostoru (prvenstveno je potrebno uvažiti prirodnu naslonjenost na pogranična područja BiH kao i dijelove općine Pojezerje i Grad Ploče), odnosno potrebno je (dijelom) tražiti rješenje izvan samih administrativnih granica Grada Vrgorca.

I.6 DRUŠTVENE DJELATNOSTI

U ovom dijelu analizirani su aspekti društvene infrastrukture u širem smislu te se na taj način analizirala dostupnost i kvaliteta pružanja usluga društvenih djelatnosti i kretanje broja korisnika dostupnih društvenih usluga.

I.6.1 ODGOJ I OBRAZOVANJE

Dječji vrtić „Pčelica“ Vrgorac počeo je s radom 1980. god u sastavu osnovne škole. Danas dječji vrtić „Pčelica“ ima kapacitet za primanje 270 djece u predškolski odgoj i obrazovanje. U razdoblju pedagoških godina 2010./2011.-2014./2015. vrtić je zadržao stabilan broj od 35 djelatnika, te ga godišnje pohađa u prosjeku oko 269 djece, od čega prosječno 31 jaslíčke dobi, prosječno 74 djece u dobi od 3 do 5 godina, te ponajviše u dobi iznad 5 godina i to prosječno 164 djece.

Tablica 6. 1. Vrtići, broj upisane djece po dobnim skupinama, djelatnici, početak pedagoških godina

Godine	Broj vrtića	Broj upisane djece po dobnim skupinama				Odgajatelji
		Ukupno	0-3	3-5	5 i više	
2010./2011.	1	263	37	74	152	30
2011./2012.	1	260	38	75	147	32
2012./2013.	1	277	30	68	179	35
2013./2014.	1	270	28	77	165	35
2014./2015.	1	270	28	77	165	35

Izvor: Statistička izvješća Državnog zavoda za statistiku RH, razna godišta.

Osnovna škola u Vrgorcu osnovana je 1835. godine pod nazivom Pučka škola Vrgorac.¹⁰⁵ Osnovnoškolsko obrazovanje djece danas organizirano je u matičnoj OŠ Vrgorac i u područnim školama. Osnovnu školu na početku školske godine 2014./2015. polazilo je ukupno 672 učenika. Od toga je u 9 škola 106 učenika u 12 odjeljenja polazilo programe samo od I. do IV. razreda osnovne škole. Ostale tri škole nude programe osmogodišnjeg osnovnoškolskog programa i obrazovanja i njih iste godine pohađa 367 učenika u razredima od V. do VIII. razreda te 199 učenika od I. do IV. razreda.

Tablica 6. 2. Osnovne škole, razredni odjeli, učenici i učitelji, početak školskih godina

Grad/Županija	Šk. godine	Broj škola	Razredni odjeli	Učenici	Učitelji
Vrgorac	2010./2011.*	13	49	789	74
	4 razredne	10	16	145	22
	8 razredne	3	33	664	52
	2011./2012.*	13	48	792	73
	4 razredne	10	15	126	21
	8 razredne	3	33	666	52
	2012./2013.*	13	47	747	76
	4 razredne	10	14	120	20

¹⁰⁵ Kroz OŠ Vrgorac prošlo je dosta značajnih ličnosti; Augustin Tin Ujević, Albert Haler, Mate Raos. Škola je prepoznatljiva po svojim aktivnostima u kulturnim, sportskim i javnim djelatnostima; proslave državnih blagdana, organizacija Božićnog koncerta, dječjeg festivala, glas Vrgorca, sportskih i predmetnih natjecanja učenika. Literarno-likovni natječaj „Tin i ja“ u organizaciji OŠ Vrgorac pod pokroviteljstvom ministarstva okuplja sve škole na državnoj razini. Zelenom zastavom škola je uključena u međunarodne Eko škole, a za uspješnost u natjecanjima učenika na županijskoj i državnoj razini škola je 2000. godine dobila "Ministrovo priznanje" za uspješan, kreativan i kvalitetan rad (TZ Grada Vrgorca, 2016.).

	8 razredne	3	33	627	56
	2013./2014.*	12	43	693	73
	4 razredne	9	12	106	17
	8 razredne	3	31	587	56
	2014./2015.	12	41	672	68
Splitsko-dalmatinska županija	2012./2013.	205	1979	38275	3482
	2013./2014.	203	1957	37595	3455
	2014./2015.	202	1947	37195	3481
Republika Hrvatska	2014./2015.	2055	17740	321512	31747

Napomena: * odnosi je na kraj školskih godina

Izvor: Statistička izvješća Državnog zavoda za statistiku RH, razna godišta.

Srednjoškolsko obrazovanje odvija se u srednjoj školi „Tin Ujević“ Vrgorac. Djelatnost Škole obuhvaća odgoj i obrazovanje mladeži za stjecanje srednje školske, srednje stručne sprema, te znanja i sposobnosti za rad i nastavak školovanja. U školi se izvodi plan i program opće gimnazije, te nastavni plan i program za zanimanje kuhar, konobar, automehaničar, mesar i ekonomist. U razdoblju školskih godina 2010./2011.-2014./2015. stabilan je broj razrednih odjeljenja, njih 14, te broj učitelja u FTE, njih 36, dok je varirao broj učenika. Na početku školske godine 2014./2015. srednju školu „Tin Ujević“ u Vrgorcu pohađa 350 učenika.

Tablica 6. 3. Srednje škole, razredni odjeli i učenici, kraj školskih godina

Srednje škole	Broj škola 2014./2015.	Broj razred. odjelj.	Broj upisanih učenika na kraju školske godine			
			2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.	2013./2014.
Gimnazija	1	4	105	114	121	117
Tehnička i srodne	1	4	118	115	118	116
Industrijske i obrtničke	1	6	129	137	135	136
UKUPNO	3	14	352	366	374	369

Izvor: Statistička izvješća Državnog zavoda za statistiku RH, razna godišta.

I.6.2 ZDRAVSTVO I SOCIJALNA SKRB

Prema javno dostupnim podacima HZZO na području Grada Vrgorca u ispostavi doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije obavlja se djelatnost primarne zdravstvene zaštite. Ugovornu djelatnost opće medicine pruža pet liječničkih timova koji pokrivaju 8.119 osiguranika/pacijenata u 2016. godini. Nadalje, djelatnost dentalne medicine pokrivaju 4 ugovorna liječnička tima koji obuhvaćaju ukupno 7740 osiguranih pacijenata, zdravstvenu zaštitu žena osigurava jedan liječnički tim i osigurano je ukupno 2630 osoba ženske populacije, a i pedijatrijsku zdravstvenu zaštitu za 1969 djece osigurava jedan liječnički tim. Sve četiri osnovne djelatnosti primarne medicine su tako dostupne stanovnicima na području Vrgorca, ali i šire (koriste je i stanovnici Makarske i Ploča). Međutim, kvaliteta pružanja zdravstvene zaštite u primarnoj medicini je time ugrožena. Naime, prosječan broj liječnika opće medicine na 10000 stanovnika u EU iznosi 7,4 u 2013. godini. Ovaj pokazatelj u Vrgorcu za 2016. godinu iznosi 7,6 liječnika na 10000 stanovnika (ako se uzme broj stanovnika 2011. i pet ugovorenih liječničkih timova). Iako ova brojka pokazuje zadovoljavajući standard ovog tipa primarne zdravstvene zaštite, ne smije se zanemariti činjenica da se u izračun nije uzelo u obzir i stanovništvo izvan granica Grada Vrgorca, a koje mu gravitira. Ostale djelatnosti primarne zdravstvene zaštite koje su dostupne na području Grada Vrgorca obuhvaćaju ugovoreni sadržaj patronažne skrbi (2 medicinske sestre za pružanje njege u kući), radiološku i laboratorijsku dijagnostiku, specijalističku-konzilijarnu zaštitu (fizikalna medicina) te ortodonta i ljekarničku djelatnost (Ljekarne SDŽ te Prima Farmacia). Sustav

sekundarne i tercijalne razine zdravstvene zaštite najbliže je dostupan pri KBC Split ili u drugim dijelovima Hrvatske.

U Vrgorcu se nalazi i ispostava Centra za socijalnu skrb Makarska. Pružanje usluga socijalnog karaktera obuhvaća brigu za starije i nemoćne osobe, ali i brigu o djeci, mladima i obiteljima. Skrb o starijim i nemoćnim osobama¹⁰⁶ na području Vrgorca osiguravaju pružatelji usluga smještaja boravka i to: Hrvatski crveni križ, Gradsko društvo crvenog križa, Vrgorac te Družba sestara SMI, Vrgorac.

Udruge socijalnog karaktera koje okupljaju djecu, mlade i obitelji u vidu socijalne zaštite i njege na području Grada Vrgorca obuhvaćaju Društvo naša djeca Vrgorac, Hrvatsku udrugu mladih, Udrugu roditelja djece s posebnim potrebama i Izviđački odred Gradina.

I.6.3 KULTURA, UMJETNOST I SPORT

Po definiciji, **civilno društvo** predstavlja skup građana koji se udružuju dobrovoljno radi zagovaranja svojih zajedničkih interesa.¹⁰⁷ Kada je pak riječ o pravnom ustroju samih **organizacija civilnoga društva** u Hrvatskoj, govorimo o udrugama, zakladama i fondacijama, privatnim ustanovama, sindikatima i udrugama poslodavaca, organizacijskim oblicima vjerskih zajednica, ali i o raznim vrstama neformalnih građanskih inicijativa.

Misija organizacija civilnoga društva jest ravnopravno sudjelovati u izgradnji demokratskog, otvorenog, uključivog, bogatog i socijalno pravednog, održivog te ekološki osviještenog društva, biti korektiv vlasti te veza između građana i javnog sektora. Dva osnovna organizacijska oblika civilnog društva su zaklade i udruge. Na području Grada Vrgorca nema registriranih zaklada¹⁰⁸, a u narednoj tablici dan je prikaz aktivnih udruga sa sjedištem u Gradu Vrgorcu.

Tablica 6. 4. Popis aktivnih udruga sa sjedištem na području Grada Vrgorca

Naziv udruge	Datum osnivanja	Mjesto	Djelatnost
AVS GRADINA	01.04.2009.	Vrgorac	FILM I TV
LU RASTOK VRGORAC	28.12.1996.	Vrgorac	LOVNA DJELATNOST
UDRUGA VRGORAČKA JAGODA	26.01.2012.	Vrgorac	PROIZVOĐAČI HRANE
KUD VRGORSKA KRAJINA	28.09.2009.	Vrgorac	OSTALE KULTURNE DJELATNOSTI
RONDARI - VRGORAC	09.01.2009.	Vrgorac	DUHOVNA VJERNIČKA DJELATNOST
VETERANI 4. GARDIJSKE BRIGADE	16.12.2008.	Vrgorac	OKUPLJANJE VETERANA DOMOVINSKOG RATA
UDRUGA BIVŠIH ĐAKA ŠKOLE STILJA	11.04.2005.	Stilja	OSTALE DJELATNOSTI
B.K. UMČANI	25.02.2008.	Vrgorac	BOČANJE
M.K. DVI KULE	08.01.2006.	Vrgorac	MOTOCIKLIZAM
BICIKLISTIČKA UDRUGA PRANČIOK	03.10.2011.	Vrgorac	BICIKLIZAM
KBK SV. JURE	27.11.2006.	Vrgorac	KICK-BOXING
RK VRGORAC	15.11.2001.	Vrgorac	RUKOMET
SPELEOLOŠKO DRUŠTVO MATOKIT	03.09.1999.	Prapatnice	OSTALE TEHNIČKE DJELATNOSTI
OGRANAK MATICE HRVATSKE	05.07.1991.	Vrgorac	ZNANSTVENA DRUŠTVENA I HUMANISTIČKA DJELATNOST
PUČKI PJEVAČI ŽUPE DUSINA	05.01.2012.	Veliki Prolog	GLAZBENA DJELATNOST
HRVATSKA UDRUGA MLADIH	28.12.2012.	Vrgorac	OKUPLJANJE MLADEŽI
KLAPA VRH GORA	25.07.2001.	Vrgorac	GLAZBENA DJELATNOST

¹⁰⁶ Odnose se na Sustav socijalne skrbi za starije i nemoćne osobe, kojeg pružaju obiteljski domovi i pružatelji usluga smještaja boravka bez osnivanja Doma za starije i nemoćne osobe.

¹⁰⁷ <http://www.civilnodrustvo-istra.hr/korisno/pojmovnik-civilnog-drustva/> (23.02.2016.)

¹⁰⁸ Registar zaklada (<http://www.appluprava.hr/RegistarZaklada/> 03.08.2016.)

Naziv udruge	Datum osnivanja	Mjesto	Djelatnost
PLANINARSKA UDRUGA MATOKIT	18.09.2002.	Vrgorac	PLANINARSTVO
HRANA - UDRUGA ZA ZDRAVU PREHRANU	01.08.2003.	Vrgorac	OSTALE DJELATNOSTI
ZAVIČAJNA UDRUGA MOJA KOZICA	08.02.2009.	Kozica	OSTALE KULTURNE DJELATNOSTI
HPD RAŠČANE	03.05.2008.	Rašćane	PLANINARSTVO
LOVAČKA UDRUGA GRADINA	15.10.1997.	Dragljane	ZAŠTITA ŽIVOTINJA
GRADSKO DRUŠTVO CRVENOG KRIŽA	28.06.1985.	Vrgorac	HUMANITARNA
T.K. VRGORAC	08.06.2005.	Vrgorac	TENIS
FOLKLORNI ANSAMBL MATOKIT	11.08.2011.	Vrgorac	OSTALE KULTURNE DJELATNOSTI
DSD MALI I VELIKI ZELEN	30.03.2011.	Vrgorac	NOGOMET
GRADSKA GLAZBA LJUDEVIT BAČIĆ	13.03.1987.	Vrgorac	GLAZBENA DJELATNOST
LOVAČKA UDRUGA VIDOVICA	11.11.2006.	Duge Njive	LOVNA DJELATNOST
D.I. CASPER	03.07.2012.	Vrgorac	OSTALE PROSVJETNE DJELATNOSTI
MNK TIN	18.06.2007.	Vrgorac	NOGOMET
LOVAČKO DRUŠTVO DUSINA	17.02.2012.	Dusina	LOVNA DJELATNOST
TANGE I BITANGE	06.08.2009.	Vrgorac	OSTALE KULTURNE DJELATNOSTI
KLUB STRADA	07.06.2010.	Vrgorac	GLAZBENA DJELATNOST
B.K. RAŠČANE	15.07.2010.	Rašćane	BOČANJE
VRGORAČKO DIJABETIČKO DRUŠTVO	25.09.2008.	Vrgorac	ZDRAVSTVENA STRUKOVNA DJELATNOST
M.K. MOČNICI	17.11.2008.	Vrgorac	OSTALI ŠPORTOVI NA TLU
H.K.K. VRGORAC	30.09.2011.	Vrgorac	KOŠARKA
UDRUGA HVIDR-A VRGORAC	03.12.1992.	Vrgorac	PROMICANJE VRIJEDNOSTI DOMOVINSKOG RATA ZAŠTITA INTERESA HRVATSKIH BRANITELJA IZ DOMOVINSKOG RATA I ČLANOVA NJIHOVIH OBITELJI ZAŠTITA INTERESA HRVATSKIH RATNIH VOJNIH INVALIDA IZ DOMOVINSKOG RATA ZAŠTITA INTERESA ČLANOVA OBITELJI SMRTO STRADALOGA, ZATOČENOGA ILI NESTALOGA HRVATSKOG BRANITELJA IZ DOMOVINSKOG RATA ZAŠTITA INTERESA CIVILNIH STRADALNIKA I NJIHOVIH OBITELJI PRAVA AKTIVNIH SUDIONIKA I STRADALNIKA DOMOVINSKOG RATA ZAŠTITA PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM POMOĆ I PODRŠKA OSOBAMA S INVALIDITETOM OKUPLJANJE INVALIDA DOMOVINSKOG RATA
STRELJAČKA UDRUGA VRGORAC	31.05.2014.	Vrgorac	STRELJAŠTVO
UDRUGA OSMIJEH VRGORAC	12.05.2003.	Vrgorac	OSTALA ZAŠTITA DJECE I MLADEŽI
KLUB LIJEČENIH ALKOHOLIČARA	26.08.2007.	Vrgorac	ALKOHOLIČARI
UDRUGA GRAĐANA JAVE STINE	23.11.2007.	Veliki Prolog	OSTALE GOSPODARSKJE DJELATNOSTI
BOČARSKI KLUB BARBIRI	26.09.2013.	Veliki Prolog	BOČANJE
MALONOGOMETNI KLUB PUMA VIGAL	30.09.1996.	Vrgorac	NOGOMET
UDRUGA MALONOGOMETNIH AMATERA GRADA VRGORCA	06.09.2002.	Vrgorac	NOGOMET
KUD DUSINA	04.11.2007.	Dusina	KULturno-UMJETNIČKO DRUŠTVO
KLAPA GROMITA	08.09.2015.	Vrgorac	KULturno-UMJETNIČKI (GLAZBENI I SCENSKI) AMATERIZAM
HPD ČUBRIJAN	24.12.2015.	Rašćane	PROMOCIJA SPORTA I ZDRAVOG NAČINA ŽIVLJENJA OČUVANJE POSEBNO VRIJEDNIH PRIRODNIH PODRUČJA I DRUGIH PROSTORA
VETERANSKI MALONOGOMETNI KLUB VRGORAC	23.03.2007.	Vrgorac	NOGOMET
STRELJAČKA UDRUGA ČAURA	26.06.2013.	Vrgorac	STRELJAŠTVO
UDRUGA KORISNIKA I ZAŠTITE VODA ZA NAVODNJAVANJE BETINA	11.12.2011.	Kokorići	POLJOPRIVREDNA SRTUKOVNA
UDRUGA ĐAKA ŠKOLE STILJA	24.06.2001.	Vrgorac	OSTALE KULTURNE DJELATNOSTI
ZAJEDNICA ŠPORTSKIH UDRUGA GRADA VRGORCA	24.11.2009.	Vrgorac	OSTALE ŠPORTSKE DJELATNOSTI
SPORTSKA UDRUGA AS	30.12.2010.	Vrgorac	OSTALE ŠPORTSKE DJELATNOSTI
UDRUGA VRGORAČKE NOVINE	16.05.2008.	Vrgorac	GOSPODARSKA STRUKOVNA DJELATNOST
ZAVIČAJNE UDRUGE RAVLIČA	03.02.2004.	Kozica	ZAVIČAJNA DJELATNOST

Naziv udruge	Datum osnivanja	Mjesto	Djelatnost
UDRUGA LAĐARA VRGORAC	26.10.2014.	Kotezi	SUDJELOVANJE U SPORTSKOM NATJECANJU ORGANIZIRANJE I RAZVIJANJE SPORTSKIH UDRUGA I SPORTSKIH DJELATNOSTI PROMOCIJA SPORTA I ZDRAVOG NAČINA ŽIVLJENJA
OLDTIMER KLUB VRGORAC	30.05.2011.	Vrgorac	OSTALE TEHNIČKE DJELATNOSTI
DRUŠTVO NAŠA DJECA VRGORAC	29.09.1995.	Vrgorac	OKUPLJANJE I ZAŠTITA DJECE
IZVIĐAČKI ODRED GRADINA	25.04.2007.	Vrgorac	OKUPLJANJE IZVIĐAČA
EKOLOŠKA UDRUGA MATOKIT	03.10.2006.	Vrgorac	OSTALE EKOLOŠKE DJELATNOSTI
LOVAČKA UDRUGA RAŠČANE	18.02.2007.	Rašćane	LOVNA DJELATNOST
UDRUGA MATE SVJETSKI	19.04.2014.	Vrgorac	OSTALE KULTURNE DJELATNOSTI
LOVAČKA UDRUGA KOZICA	20.12.1995.	Kozica	LOVNA DJELATNOST
UDRUGA MLADIH MALI ZELEN	24.09.2012.	Vrgorac	OSTALE KULTURNE DJELATNOSTI OSTALE SOCIJALNE DJELATNOSTI
EKO-BAYTO ZAVOJANE	22.10.2010.	Vrgorac	OSTALE KULTURNE DJELATNOSTI
OLDTIMER KLUB LOTUS	15.03.2010.	Vrgorac	AUTOMOBILIZAM
UDRUGA VINOGRADARA I VINARA GRADA VRGORCA	21.10.2008.	Vrgorac	POLJOPRIVREDNA STRUKOVNA
LOVAČKA UDRUGA ZAGORA ZA UZGOJ, ZAŠTITU I LOV DIVLJAČI	05.12.1986.	Poljica Kožička	LOVNA DJELATNOST
HRVATSKI MALONOGOMETNI KLUB VRGORAC	15.09.1999.	Vrgorac	NOGOMET
LOVAČKA UDRUGA KAMENJARKA DUSINA	11.12.2004.	Dusina	LOVNA DJELATNOST
KULturna UDRUGA VJEČNI DUKATI ŽLIBINE	02.03.2011.	Poljica Kožička	OSTALE KULTURNE DJELATNOSTI
HPD VRGORAC	30.09.2015.	Vrgorac	PLANINARENJE
PROJEKT KOTEZI	04.04.2009.	Vrgorac	OSTALE KULTURNE DJELATNOSTI
UDRUGA LAĐARA ŽUPA DUSINA	29.05.2000.	Veliki Prolog	OSTALE EKOLOŠKE DJELATNOSTI
DOBOVOLJNO VATROGASNO DRUŠTVO GRADA VRGORCA	13.07.1983.	Vrgorac	TEHNIČKA VATROGASNA DJELATNOST DOBOVOLJNO VATROGAŠTVO OSTALE DJELATNOSTI IZ PODRUČJA ZAŠTITE I SPAŠAVANJA
ZAVIČAJNO DRUŠTVO VELIKI GODINJ	31.03.2007.	Rašćane	ZAVIČAJNA DJELATNOST
UDRUGA ANTIFAŠISTA GRADA VRGORCA	01.04.2000.	Vrgorac	ZAŠTITA OSTALIH PRAVA
BOČARSKI KLUB STILJA	26.02.2010.	Stilja	BOČANJE
UDRUGA ZA UMJETNOST I KULTURU LIK	01.03.2009.	Vrgorac	LIKOVNA DJELATNOST
PČELARSKA UDRUGA VRISAK VRGORAC	15.03.2008.	Vrgorac	PROIZVOĐAČI HRANE
BOČARSKI KLUB BANJA-PROKOS	15.01.2010.	Banja	BOČANJE
UDRUGA STUDENATA GRADA VRGORCA	26.03.2015.	Vrgorac	POMOĆ I PODRŠKA MLADIMA
LOVAČKA UDRUGA MATOKIT	09.06.2006.	Prapatnice	LOVNA DJELATNOST
ZAJEDNICA PAPE IVANA XXIII	14.04.1998.	Veliki Prolog	OSTALE SOCIJALNE DJELATNOSTI

Izvor: Registar udruga (03.08.2016.)

Analizom je utvrđeno kako na području Grada Vrgorca djeluje 84 domaće udruge te jedna strana udruge s ispostavom na području Grada Vrgorca. U nastavku je izdvojeno nekoliko udruga u kojima će se prikazati članstvo, svrha i cijevi udruge, zatim prostorije u kojima se udruge nalaze te izvori financiranja.¹⁰⁹

Udruga studenata Grada Vrgorca osnovana je 2015. godine, a u 2016. godini već ima 84 člana u rasponu od 20 do 27 godina. Udruga ima 7 zaposlenih preko studentskih ugovora, a ostali članovi sudjeluju u radu udruge na amaterskoj osnovi. Svrha osnivanja, kao i dugoročni cilj udruge je omogućiti studentima bolje uvjete studiranja, pomoć Grada u vidu stipendija, prijevoza i ostalih stvari koji bi pomogli studentima. Udruga ne koristi nikakve prostorije, a ističe potrebu za rješenjem

¹⁰⁹ Udruge koje su dostavile popunjen *Upitnik za druge* uključene su u nastavak analize.

smještajnog prostora, kao i nabave nove opreme za obavljanje djelatnosti. Udruga se do sada nije financirala niti iz jednog izvora te stoga ističe potrebu za dodatnim financijskim sredstvima.

Hrvatska udruga mladih osnovana je 2012. godine s ciljem promicanje različitih interesa i aktivnosti mladih. Udruga broji 12 stalnih i 30-ak pridruženih članova od 20 do 27 godina. U udruzi rade 4 člana na volonterskoj osnovi. Udruga je aktivna pri izradi različitih projekata, prijavi novih, a što je ujedno i dugoročni cilj udruge. Udruga se koristi prostorijama u privatnom vlasništvu. Udruga se financira iz sredstava članarina, kao i iz sredstava odobrenih projekata. Ipak, postojeća sredstva nisu dostatna za obavljanje svih aktivnosti udruge.

Udruga mladih Mali zeleni Vrgorac osnovana je 2012. godine s ciljem promicanja interesa i aktivnosti mladih, ali i usluga sa socijalnim karakterom. Udruga trenutno broji 28 članova u dobi od 15 do 35 godina. Udruga za sada nije sudjelovala u manifestacijama kao sudionik, nego kao volonter u organizaciji i provedbi vrgoračkih manifestacija, npr. događaji koje organizira TZ Vrgorac (čišćenje Gradine i parka, planinarske rute, dani pršuta i vina itd.). Prostor kojim se udruga koristi u lošem je stanju. Udruga ne posjeduje vlastiti inventar, već su svi instrumenti i glazbena oprema u vlasništvu članova, koji ih za potrebe udruge ustupe. Smatra se kako je nesigurno nabaviti kvalitetnu opremu te je čuvati u prostoru koji prokišnjava, što su idealni uvjeti za propadanje opreme. Udruga se financira iz sponzorstva i donacija te članarina. Cilj je omogućiti da se udruga u sljedećoj godini financira iz vlastitih aktivnosti. Zbog manjka financijskih sredstava i nemogućnosti članova da izdvoje veća sredstva za donacije, udruga se sporim tempom renovira i slabo koristi.

Vrgoračke novine je udruga koja se bavi novinarstvom, kulturnim djelatnostima, izdavaštvom, organiziranjem koncerata i tribina. Osnovana je 2008. godine, s prosječnim brojem članova od 10 do 15, i dobi od 20 do 45 godina. U udruzi su svi amateri bez profesionalno zaposlenih. U prostoru kojim se udruga koristi vidljive su veće štete od vlage na zidovima i parketu. U udruzi ističu potrebu za promjenom otvora, parketa te uređenjem sanitarnog čvora. Udruga se nekoć djelomično financirala od prodaje novina, kao i od sponzorstva, a danas nema nikakve izvore financiranja.

Udruga vinogradara i vinara Grada Vrgorca osnovana je 2010. godine, a te iste godine je imala 3 člana. Danas je udruga znatno veća sa 17 članova, uglavnom srednje životne dobi. Udruga ima za cilj održivi razvoj vinarstva i vinoGradarstva na području Grada Vrgorca, a za sada je sudjelovala na festivalima poput Dioklecijanovi podrumi, Dalmacija Wine Expo, Baška voda. Također, udruga je bila suorganizator na manifestacijama Dani pršuta i vina te Dani mladih vina na kojima su sudjelovali vinari iz Hercegovine, Imotskog te s Pelješca. Udruga nema vlastite, niti se koristi tuđim prostorijama, a financira se iz vlastitih sredstava, odnosno članarina. Kao najveći problem ističu nedostatak prostorija za druženje i manjak novca za promidžbu.

Hrvatski malonogometni klub Vrgorac osnovan je 1999. godine čije članstvo broji od 100 do 120 članova. Trenutno je 110 muških i 10 ženskih članova, 70 do 14 godina, 30 do 19 godina te 10 do 27 godina. Tek je 10 članova starije od 27 godina. Dugoročna vizija i cilj samog kluba je promocija mladih sportaša, kao učenje mladih na zdrav život i sportske aktivnosti. U te svrhe potrebna je organizacija raznih natjecanja kao i samo sudjelovanje u njima. Klub koristi prostorije u vlasništvu Grada Vrgorca za kojim postoji potreba za preuređenjem, ali i za nabavkom opreme za trening. Klub se financira iz proračuna Grada Vrgorca te iz raznih sponzorstava i donacija. Međutim, financijska sredstva nisu dostatna s obzirom na potrebe kluba.

HPD Čubrijan osnovano je 2016. godine s ciljem razvoja planinarstva na Biokovu. Udruga broji 20 članova, 6 žena i 14 muškaraca, svih dobni skupina. Udruga nema vlastite prostorije te se koristi

prostorijama u vlasništvu MO Raščane kojemu je potrebna renovacija unutarnjeg prostora i krova. HPD se financira iz sredstava članarina i upisnina, ali ona nisu dostatna.

Moto klub Dvi Kule osnovan je 2006. godine te broji 13 članova tokom posljednjih 10 godina. Svi članovi su muškarci, a najviše u dobi od 36 do 45 godina. Za objavljenje djelatnosti u udruzi radi 11 članova na amaterskoj osnovi. Udruga je za sada sudjelovala i organizirala brojna okupljanjima i festivale, za što je dobila brojne zahvalnice, priznanja i naGrade. Udruga se koristi prostorijama u privatnom vlasništvu te ima svu potrebnu opremu. S obzirom da se udruga financira iz vlastitih sredstava, odnosno sredstvima članova, sve potrebe kluba ne mogu se zadovoljiti.

Oldtimer klub Lotus sportska je automobilistička udruga koja se bavi očuvanjem tehničke baštine Grada Vrgorca. Registrirana je 2010. godine te broji 6 članova od 30-ak godina i starijih. Udruga je sudjelovala na brojnim festivalima i okupljanjima, a u vlastitoj organizaciji održan je **Međunarodni oldtimer rally Makarska - Vrgorac** u kojem je sudjelovalo preko 30 domaćih i stranih udruga. Udruga koristi prostorije u privatnom vlasništvu (obiteljska kuća) te ima svu potrebnu opremu. Član je Oldtimer saveza Hrvatske. Financira se iz isključivo vlastitim sredstvima, a smatra se kako je izrazito potrebna financijska potpora Grada Vrgorca pri organiziranju susreta i festivala.

BK Umčani je boćarski klub osnovan 2008. godine koji broji 7 članova različitih dobnih skupina. Klub igra u 2. Hrvatskoj boćarskoj ligi u kojoj se kreću po sredini ljestvice. Klub se koristi novim prostorom u vlasništvu privatnog trgovačkog društva, koji je na idealnoj lokaciji za potrebe kluba. Klubu nedostaju gume za precizno i brzinsko izbijanje, a navodi se potreba nabavka i ostale opreme. Klub je također član i Hrvatskog boćarskog saveza. Do sada se financirao iz sredstava nekoliko sponzora, koja nisu bila dovoljna, a tražena su sredstva i od Grada Vrgorca.

Na području Grada Vrgorca postoje dvije udruge koje se bave veslanjem u tradicijskoj lađi na području neretvanskog kraja. To su **Udruga lađara Župa Dusina** i **Udruga lađara Vrgorac**. Udruga lađara Župa Dusina osnovana je 2000. godine, ali tek od 2011. godine sudjeluje aktivno na događajima i manifestacijama poput Biklijade ili Maratona lađa, na kojem je najbolji plasman ostvaren 2011. godine i to 15. mjesto. Udruga se koristi prostorijama u privatnom vlasništvu, ali se ističe potreba za osiguranjem adekvatnog prostora za održavanje sastanaka članova udruge, kao i održavanje opreme. Udruga ima 40-ak članova u dobnim skupinama od 20 godina, pa naviše. Financiranje se vrši iz vlastitih sredstava i donacija te stoga nisu dovoljna s obzirom na potrebe udruge. Udruga lađara Vrgorac osnovana je 2014. godine s članstvom u rasponu od 15 do 35 godina, a koje broji 20 članova. Najbolji rezultat je 5. mjesto na kup natjecanju lađa u Korčuli 2015., te 20. mjesto na Maratonu lađa 2015. godine. Udruga ne koristi nikakve prostorije, a ističe se potreba za nabavom opreme s kojom bi se sudjelovalo na budućim natjecanjima. Udruga se financira isključivo od sponzorstva i donacija, pa kao i prethodno, financije nisu dovoljne.

Streljačka udruga Vrgorac osnovana je 2014. godine, a bavi se kako joj i me govori, natjecanjem u ekipnom ili pojedinačnom streljaštvu. Udruga je do sada sudjelovala na državnom natjecanju lovnog streljaštva. Udruga ima 9 muških članova mlađeg i starijeg dobnog uzrasta. Koristi se prostorijama u privatnom vlasništvu. S obzirom na djelatnost udruge, članovi se koriste vlastitim osobnim vatrenim oružjem i vlastitom municijom, a kao jedan od ciljeva udruge istaknuta je i nabava puške za potrebe natjecanja. Udruga se financira iz vlastitih sredstava, ali se smatra kako su ta sredstva dovoljna za potrebe udruge.

Lovačka udruga Dusina se bavi uzgojem i lovom divljači od 2012. godine. Udruga ima 3 člana od 35 godina, pa naviše, a financira se iz vlastitih sredstava za koja se smatraju kako su dostatna s obzirom da udruga nema niti koristi tuđe prostorije, niti se bavi organizacijom određenih natjecanja ili

druženja. **Lovačka udruga Matokit** ima duži staž i veće iskustvo u odnosu na LU Dusina, s obzirom da postoji od 2006. godine te da broji 20 članova. Broj članstva je stabilan tokom posljednjih 5 godina, a čine ga uglavnom muškarci stariji od 45 godina. Udruga nema zaposlenih te sve poslova obavljaju članovi na amaterskoj razini. Udruga koristi prostorije koje su u vlasništvu Grada Vrgorca (kojima i upravlja sam Grad) te za koje se smatra kako su u jako lošem stanju. Obnova prostorija se nameće kao potreba u narednom razdoblju. S obzirom da se udruga financira iz vlastitih sredstava, odnosno iz članarina te kako nema dodatne izvore prihoda, smatra se kako financijska sredstva nisu dostatna.

Gradska glazba „Ljudevit Bačić“ je udruga osnovana 1937. godine te uz nekoliko prekida u radu ponovno je aktivna od 2000. godine. Od 2011. do 2014. bilo je 32 člana. Od 2014. do 2016. bilo je 26 članova. Članovi udruge su uglavnom mlađeg uzrasta. Udruga je sudjelovala na „Vinkovačkim jesenima“ te na tri smotre puhačkih orkestara Splitsko-dalmatinske županije. Dugoročni ciljevi su poticanje, pomaganje i razvijanje amaterskog bavljenja glazbom, popularizacija puhačke glazbe, organizacija koncerata i manifestacija, suradnja i povezivanje s drugim sličnima udrugama. Udruga se koristi prostorijama koje su u vlasništvu Grada Vrgorca koje su u lošem stanju te je potrebna njihova sanacija. Udruga nema niti svu potrebnu opremu, a onoj opremi koju ima, potreban je popravak. Udruga je član Hrvatske glazbene unije i Zajednice puhačkih orkestara Splitsko-dalmatinske županije. Gradska glazba se financira iz proračuna Grada Vrgorca, ali su sredstva još uvijek nedostatna.

Klapa Goromita osnovana je 2015. godine s ciljem promocije izvornih dalmatinskih napjeva. Klapa ima 6 članova različitog uzrasta i životne dobi, po tri muška i tri ženska člana. Klapa se koristi prostorijama u vlasništvu Grada Vrgorca koje su na adekvatnoj lokaciji. Problem predstavlja umjetnička oprema koja je u derutnom stanju. S obzirom da se klapa financirala iz vlastitih sredstava, nabavka nove umjetničke opreme nije mogla biti realizirana.

Folklorni ansambl Matokit osnovan je 2011. godine te od tada broji od 20 do 25 članova. Članovi su mlađeg dobnog uzrasta te oko 2/3 su ženskog spola. Ansambl je sudjelovao na različitim folklornim manifestacijama, na kojima promiče folklornu baštinu i narodne običaje vrgoračkog kraja. Udruga se koristi prostorijama od OŠ Vrgorac koje su u odličnom stanju. Ipak, ističe se potreba za prostorom u kojem bi se mogli održavati sastanci članova udruge te čuvati potrebna oprema (plakati, nošnje, oprema, zastave i dr.). Udruga se financira djelom iz vlastitih sredstava, a djelom iz proračuna Grada Vrgorca, ali sredstva su još uvijek nedostatna za zadovoljavanje svih potreba udruge.

KUD Vrgorska krajina je također udruga koja se bavi njegovanjem nematerijalne kulturne baštine. Osnovana je 2009. godine te broji od 23 do 37 članova, uglavnom zrelije životne dobi. KUD je organizirao Međunarodnu smotru folklora u sklopu manifestacije „Biklijada“, a ima i zapaženih nastupa na različitim smotrama folklora i gastro/etno manifestacijama. KUD se koristi dvoranom Grad Vrgorca u kojoj održaje probe. Narodne nošnje samo su jednom nabavljene te su u lošem stanju i zahtijevaju novu nabavu. Udruga se financira iz vlastitih sredstava, a povremeno i iz proračuna Grada Vrgorca.

KUD Dusina osnovana je 2007. godine te broji 15 članova od čega 5 muških i 10 ženskih. Članovi su uglavnom zrelije životne dobi. Udruga je sudjelovala na različitim, kako domaćim, tako i međunarodnim festivalima s ciljem očuvanja narodnih običaja. Udruga, kao i prethodni KUD koristi prostije u vlasništvu Grada Vrgorca. KUD je član saveza KUD-ova Splitsko-dalmatinske županije. Za sada se KUD financirao iz sredstava Gradskog proračuna, ali ta sredstva nisu bila dovoljna.

HVIDR-a Vrgorac osnovana je 1992. godine s ciljem socijalne i pravne zaštite hrvatskih ratnih vojnih invalida Domovinskog rata. Udruga broji 115 muškaraca, dobi od 36 godina pa naviše te ima jednog

zaposlenog. Udruga koristi prostorije u tuđem vlasništvu, za koje se smatra da su na adekvatnoj lokaciji te da imaju svu potrebnu opremu. Udruga se financira iz proračuna i članarina.

Udruga Antifašista Grada Vrgorca osnovana je 2000. godine. Udruga broji oko 40 članova, od kojih je cca 70% muškaraca i 30% žena. Prema dobi, članstvo čine preko 80% osobe dobne skupine od 46 do 55 godina. Udruga nema zaposlenih, a cilj joj je održavanje antifašističkih vrijednota i obnova kao i održavanje povijesnih spomenika. Udruga se koristi prostorom u vlasništvu Grada Vrgorca koji nije u najboljem stanju. Udruga se financira iz proračuna Grada Vrgorca, kao i manjim donacijama u vidu prehrambenih potrepština za povremeno održavanje skupa povodom obilježavanja Dana antifašizma.

Dakle, udruge na području Grada Vrgorca uglavnom su smještene u samom Gradu, a pretežite djelatnosti su im sportske aktivnosti. Ne treba zanemariti niti broj udruga koje se bave kulturno-umjetničkom djelatnošću, kao i zaštitom okoliša. Udruge su istakle brojne probleme, a uglavnom se svode na nedostatak sredstava za financiranje njihovih djelatnosti. Udruge koje se koriste privatnim prostorijama uglavnom su zadovoljne i lokacijom i stanjem u kojem se nalaze njihove prostorije, dok udruge koje koriste javni prostor uglavnom negoduju, ponajviše na stanje u kojem se prostorije nalaze. Najveći dio udruge osnovano je nakon 2000.-te godine, dok tek poneka udruga ima veće iskustvo u doprinosu razvoju civilnog društva, odnosno zajednice u kojoj djeluje.

I.6.4 DJELATNOSTI VATROGASNE ZAŠTITE

Na području Grada Vrgorca djeluje II. postrojba dobrovoljnog vatrogasnog društva Vrgorac (Središnje vatrogasno društvo) koja je osnovana 1983. godine, a u svojih više od 30 godina djelovanja postrojba DVD-a je odradila veliki broj intervencija raznih vrsta (u prosjeku 100-ak intervencija godišnje), od preventivnih izlazaka na teren, preko požara otvorenog prostora do tehničkih intervencija uključujući i intervencije u prometu.

Područje zaduženosti DVD-a je prostor Grada Vrgorca te je kao takva jedina na tom području. DVD je do sada obavljalo zadatke i izvan područja zaduženosti iz čega je proizašla i suradnja s DVD-ima ostalih JLS, ali i vatrogasne postrojbe HAC-a. Također, prema potrebi se ostvaruje suradnja s ostalim institucijama, kao npr. Hrvatska gorska služba spašavanja, a član je Vatrogasne zajednice Splitsko-dalmatinske županije.

U intervencijama se koriste voda, pjenilo i prah. Postoji problem kada je u pitanju glavno sredstvo za gašenje (voda), jer nije dostupna na svim područjima Grada kroz sustav hidrantske mreže. Postoji potreba za nabavom praha i pjnila, ali se ta sredstva nabavljaju rijetko, odnosno onda kada to dopuštaju financijske mogućnosti.

U DVD-u je zaposleno 8 djelatnika, tj. 6 vatrogasaca vozača, 1 vatrogasac te 1 administrativni radnik. Potreba dodatnog zapošljavanja pojavljuje se tijekom protupožarne sezone, a problem je riješen upošljavanjem sezonskih vatrogasaca na rok od 3 mjeseca, i to kada financijske mogućnosti to dopuštaju. U sustavu postrojbe ne postoji vatrogasna mladež, ali se na njenom osnivanju intenzivno radi.

Grafički prikaz 6. 1. Navalno vozilo

Izvor: Vlastito istraživanje

DVD posjeduje navalno vozilo kapaciteta 2.400 l vode te 500 l A pjenila i 500 l B pjenila. Vozilo je proizvedeno 2006. godine, kada je i nabavljeno, a potrebna je i nabava dodatnih navalnih vozila. Od pomoćnih vozila DVD posjeduje dva vozila, jedno proizvedeno 1980. godine te drugo proizvedeno 2006. godine, a koja je nabavljena 2012. godine. S obzirom da vozila nisu u dobrom stanju, kao i na godinu proizvodnje i učestalost korištenja, za očekivati je da bi se u skoroj budućnost mogli pojaviti potreba nabave novih pomoćnih vozila.

Lokacija vatrogasnog doma nije adekvatna te je stoga u planu izgradnja novog vatrogasnog doma, a dok se novi dom ne izgradi postojeće prostorije se adaptiraju sukladno financijskim mogućnostima.

Vatrogasni putovi su zadovoljavajući na određenim lokacijama. Međutim, postoji potreba za novim vatrogasnim putovima, kao i za sanacijom postojećih vatrogasnih putova, s obzirom da su u lošem stanju. DVD posjeduje svu potrebnu opremu, čime zadovoljava kriterije iz pravilnika o minimalnoj opremljenosti DVD-a. U posjedu su: (i) Interventna osobna zaštitna oprema vatrogasca (ali samo za zaposlene vatrogasce), (ii) Brentače i naprtnjače, (iii) Ručni vatrogasni aparati, (iv) Vatrogasne cijevi i armature (ali u nedovoljnom broju), (v) Prijenosna vatrogasna motorna pumpa (jedna u izrazito lošem stanju). DVD ne posjeduje: (i) Radnu i svečanu vatrogasnu odoru, (ii) skupnu zaštitnu opremu vatrogasca, i (iii) sprave i oprema za penjanje i spašavanje.

DVD se financira iz proračuna Grada Vrgorca, a financijska sredstva koja prima nisu dovoljna za zadovoljavanje svih kriterija djelovanja vatrogasne postrojbe (loša opremljenost i stanje vozila, djelovanje u prevenciji i aktiviranju mladeži itd.). Grad Vrgorac do sada nije predlagao aktivnosti i mjere za unaprjeđenje sustava zaštite od požara.

I.7 INSTITUCIONALNI I RAZVOJNI OKVIR

Institucionalni i razvojni okvir odnosi se prvenstveno na fiskalni kapacitet Grada Vrgorca, tj. gradski proračun kao i na kapacitet ljudskog kapitala u smislu sposobnosti sudjelovanja u realizaciji projekata. U ovom će se poglavlju stoga opsežno analizirati budžet i fiskalni kapacitet Grada Vrgorca. Kroz analizu administrativnog ustroja i kapaciteta procijeniti će se mogućnosti Vrgorca za sufinanciranje projekata te posebno sposobnost i stručnost kadra zaposlenog u Gradu. Poglavlje također obuhvaća pregled financijske i nefinancijske imovine, te kretanje indeksa razvijenosti. Ova strategija usklađena je sa dokumentima prostornog uređenja i ostalim razvojnim dokumentima na području Grada Vrgorca, stoga će se dio pažnje posvetiti tim dokumentima. Zadnja dva dijela poglavlja obuhvaćaju pregled ranije realiziranih projekata, te članstvo Grada u lokalnim akcijskim grupama i ostalim partnerstvima.

I.7.1 ORGANIZACIJSKA STRUKTURA I ADMINISTRATIVNI KAPACITETI GRADA

Statut Grada Vrgorca iz 2009. godine definira Gradska tijela Grada Vrgorca – Gradsko vijeće i Gradonačelnika. Prema Statutu Gradsko vijeće ima 15 vijećnika, od kojih predsjednika i dva potpredsjednika. Gradsko vijeće zaduženo je za aktivnosti definirane člankom 34. Statuta. Gradonačelnik zastupa Grad i nositelj je izvršne vlasti Grada Vrgorca te obavlja aktivnosti definirane člankom 47. Statuta. U skladu sa Statutom Grad Vrgorac za obavljanje poslova iz samoupravnog djelokruga Grada Vrgorca ustrojava Upravna tijela (upravni odjeli i službe). Sukladno tome Grad je osnovao Upravni odjel za lokalnu upravu i samoupravu, Upravni odjel za gospodarstvo, gospodarenje prostorom i komunalne poslove, Upravni odjel za proračun i financije te Upravni odjel za društvene djelatnosti.

Grad Vrgorac u okviru samoupravnog djelokruga osigurava obavljanje djelatnosti kojima se zadovoljavaju svakodnevne potrebe građana na području komunalnih, društvenih i drugih djelatnosti (čl. 58. Statuta). Navedene djelatnosti osiguravaju se osnivanjem trgovačkih društva, javnih ustanova, drugih pravnih osoba i vlastitih pogona, ali mogu se i povjeriti drugim pravnim i fizičkim osobama temeljem ugovora o koncesiji. Sukladno tome pod Gradom djeluje određeni broj trgovačkih društava i ustanova. Trgovačka društva su Gradska čistoća i usluge d.o.o., koje je sa svojih 23 zaposlenika zaduženo za održavanje čistoće Grada i Gradskih površina, te odvoz otpada i Komunalno d.o.o. čijih 33 djelatnika brine za opskrbu pitkom vodom te saniranje oštećenih cjevovoda. Turistička zajednica Grada Vrgorca zadužena je za promociju Grada Vrgorca diljem zemlje i svijeta i ima jednog zaposlenika. U vlasništvu Grada nalaze se sljedeće ustanove: Dječji vrtić "Pčelica", koji brine o odgoju i naobrazbi djece predškolskog uzrasta (32 zaposlenika); Gradska knjižnica, koja sa svoja četiri djelatnika, nabavlja knjižnu i neknjižnu građu te pruža usluge korisnicima; Dom športova Vrgorac, koji ima četvero zaposlenika, pruža niz djelatnosti u domeni trgovine na malo športskom opremom, ugostiteljstva (restorani i barovi), iznajmljivanja vlastitih nekretnina, promidžbe, organiziranja kulturnih priredbi, zabavnih djelatnosti te športskih djelatnosti (ustupa dvoranu na korištenje građanima, športskim udrugama i pojedincima u svrhu rekreiranja, ista se koristi za nastavu tjelesnog odgoja u osnovnoj i srednjoj školi); te Gradsko kulturno središte koja objedinjava i koordinira sve kulturne sadržaje u Vrgorcu (3 zaposlenih).

Na području Grada djeluje 28 mjesnih odbora, s ciljem ostvarivanja neposrednog sudjelovanja građana u odlučivanju o lokalnim poslovima koji utječu na njihov život i rad. Mjesni odbori definirani su člankom 61. Statuta.

Prema Statutu Grad Vrgorac u samoupravnom djelokrugu obavlja poslove lokalnog značaja: uređenje naselja i stanovanje, prostorno i urbanističko planiranje, komunalno gospodarstvo, briga o djeci,

socijalna skrb, primarna zdravstvena zaštita, odgoj i osnovno obrazovanje, kultura, tjelesna kultura i šport, zaštita potrošača, zaštita i unapređenje prirodnog okoliša, protupožarna zaštita i civilna zaštita, promet na svom području, te ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

Prema dostavljenim podacima Grad Vrgorac ima 22 zaposlenika, od čega ih 14 ima visoku i višu stručnu spremu, dok ih preostalih osam ima srednju stručnu spremu. Zaposlenici su, uz dvoje građevinske i po jedno agronomske struke i struke šumarstva, uglavnom ekonomske i pravne struke. Pri tome treba izdvojiti da je dvoje djelatnika prošlo edukaciju za izradu i prijavu projekata za fondove, od kojih je jedan ekonomske, a drugi pravne struke.

I.7.2 FINANCIJSKA I NEFINANCIJSKA IMOVINA

Podaci o vrijednosti imovine, obveza i vlastitih izvora dostupni su u financijskom izvješću Grada Vrgorca za 2015. god., koje se nalazi na web stranici Grada. Prema navedenom izvoru vrijednost nefinancijske imovine, koja je evidentirana u poslovnim knjigama, iznosi 96.935.409,00 kn, a u značajnijem dijelu se odnosi na proizvedenu dugotrajnu imovinu, točnije na građevinske objekte u iznosu 86.539.717,00 kn. Financijska imovina je krajem 2015. iznosila 8.224.277,00 kn, a najvećim dijelom odnosila se na potraživanja za prihode poslovanja (7.341.792,00 kn), od čega većinu čine potraživanja za upravne i administrativne pristojbe, pristojbe po posebnim propisima i naknade (6.296.678,00 kn). Obveze Grada Vrgorca na kraju 2015. god. iznosile su 9.235.184,00 kn. Najveći dio tog iznosa odnosi se na obveze za kredite i zajmove (6.541.789,00 kn), dok su obveze za rashode poslovanja 2.320.962,00 kn, a obveze za nabavu nefinancijske imovine 372.433,00 kn. U istom vremenu vlastiti izvori Grada iznose 95.924.502,00 kn.

Tablica 7. 1. Vrijednost imovine, obveza i vlastitih izvora Grada Vrgorca u 2015. god.

R. br.	OPIS	Stanje 1. siječnja	Stanje 31. prosinca	Indeks (5/4)
	Imovina	106.394.477	105.159.686	98,84
1	Nefinancijska imovina	97.689.566	96.935.409	99,23
1.1.	Neproizvedena dugotrajna imovina	1.055.269	1.055.269	100,00
1.2.	Proizvedena dugotrajna imovina	87.627.800	86.873.643	99,14
1.3.	Dugotrajna nefinancijska imovina u pripremi	9.006.497	9.006.497	100,00
2	Financijska imovina	8.704.911	8.224.277	94,48
2.1.	Novac u banci i blagajni	359.217	31.201	8,69
2.2.	Depoziti, jamčevni polozi i potraživanja od zaposlenih te za više plaćene poreze	0	0	
2.3.	Potraživanja za dane zajmove	0	0	
2.4.	Vrijednosni papiri	0	0	
2.5.	Dionice i udjeli u glavnici	416.500	416.500	100,00
2.6.	Potraživanja za prihode poslovanja	7.450.241	7.341.792	98,54
2.6.1.	Potraživanja za upravne i administrativne pristojbe, pristojbe po posebnim propisima i naknade	5.844.873	6.296.678	107,73
3	Obveze	8.446.546	9.235.184	109,34
3.1.	Obveze za rashode poslovanja	1.827.150	2.320.962	127,03
3.2.	Obveze za nabavu nefinancijske imovine	1.130.570	372.433	32,94
3.3.	Obveze za kredite i zajmove	5.488.826	6.541.789	119,18
4	Vlastiti izvori	97.947.931	95.924.502	97,93

Izvor: Financijsko izvješće Grada Vrgorca u 2015. god., dostupno na www.vrgorac.hr

I.7.3 FISKALNI KAPACITET

Fiskalni kapacitet je sposobnost lokalnih jedinica da vlastitim proračunskim sredstvima financiraju proračunske rashode odnosno da financiraju pružanje javnih usluga. Fiskalni kapacitet može se definirati i kao mogućnost i sposobnost lokalne jedinice da na svom području prikupi prihode za financiranje javnih rashoda. Svaku lokalnu jedinicu ne mora karakterizirati isti fiskalni kapacitet odnosno različitost kapaciteta između lokalnih jedinica proizlazi iz različitih poreznih osnovica. Drugim riječima, jedinice većeg fiskalnog kapaciteta mogu pružiti višu razinu javnih usluga mjereno po stanovniku odnosno iz nižeg poreznog opterećenja po stanovniku proizlazi i niži fiskalni kapacitet te time i niža razina zadovoljenja javnih potreba po stanovniku. Stoga je cilj težiti što višem fiskalnom kapacitetu Grada. Isto tako potrebno je naglasiti da veće porezno opterećenje ne mora nužno imati negativne konotacije, već se kroz visok nivo transparentnosti lokalnog proračuna može stvoriti „pozitivna lokalna porezna klima“, odnosno efikasnije trošenje javnih sredstava.

Različiti su načini mjerenja fiskalnih kapaciteta u praksi - od veličine prikupljenih prihoda ili veličine ukupnih poreznih prihoda do analize pojedinog oblika prihoda po stanovniku. Posebno je stoga zanimljivo sagledati fiskalni kapacitet kada se ukupni prihodi umanje za pomoći (dotacije iz inozemstva i od subjekata unutar općeg proračuna) i dio poreza na dohodak dobiven kroz pomoći izravnjanja za decentralizirane funkcije. Tada se izračunom dobije fiskalni kapacitet kao odnos vlastitih i ukupnih prihoda. Tako izračunat pokazatelj prema podacima za 2015. ukazuje na nisku razinu vlastitih prihoda, jer se tek 54,53% sredstava ostvaruje iz poslovanja Grada dok ostatak sredstava predstavljaju pomoći. Gradovi u Splitsko-dalmatinskoj županiji u 2015. godini prosječno ostvaruju 88,21% prihoda poslovanja bez pomoći, dok za sumu svih jedinica lokalne samouprave (Gradovi i općine) taj postotak iznosi 85,66%. Stoga, Grad Vrgorac nalazi se ispod prosjeka Gradova i općina u Županiji. Time se potvrđuje da je Grad Vrgorac ovisan o prihodima od poreza i pomoćima iz proračuna za svoje poslovanje.

Grad Vrgorac prema tome spada među JLS Splitsko-dalmatinske županije sa niskim fiskalnim kapacitetom. Naime, prema Jurlina Alibegović (2010) u Splitsko-dalmatinskoj županiji samo polovica gradova (od ukupno 16) i 22 općine (od ukupno 39) imaju fiskalni kapacitet koji omogućava financiranje rashoda poslovanja prihodima bez pomoći.

Pored pokazatelja udjela vlastitih prihoda u ukupnim prihodima uobičajeno je sagledati i pokazatelje raznih oblika prihoda po glavi stanovnika. Pri izračunu su u obzir uzeti podaci o broju stanovnika iz 2011. godine, te proračunska sredstva iz 2015. godine. Tablica jasno ukazuje da je Grad Vrgorac u odnosu na prosjek Županije po pitanju prihoda od poslovanja, poreznih prihoda kao i prihoda od imovine znatno ispod prosjeka svih gradova u Županiji. Prema pokazatelju pomoći po glavi stanovnika Vrgorac je iznad prosjeka.

Od navedenih pokazatelja, najčešće se koristi iznos prikupljenih prihoda od poreza i prireza na dohodak po glavi stanovnika. Analiza ukazuje na značajnu razliku u fiskalnom kapacitetu Grada Vrgorca u odnosu na prosjek gradova Županije. Druga dva pokazatelja (prihodi od poreza i prihodi poslovanja) ukazuju na još veće odstupanje od prosjeka, što ukazuje na potrebu za povećanjem ovih prihoda u Gradu i poboljšanje sposobnosti Grada da financira postojeće javne usluge. Analizirajući pokazatelj pomoći p/c, prosjek gradova u Županiji iznosio je 656,30 kn, dok je u Gradu Vrgorcu isti pokazatelj ima vrijednost 903,04 kn. Navedeno ukazuje na veću ovisnost Grada o pomoćima iz državnog proračuna u odnosu na druge gradove u Županiji, ali i na činjenicu da Grad Vrgorac ne ostvaruje prihode na osnovu decentraliziranih funkcija.

Ukupni rashodi poslovanja po stanovniku gradova Županije za 2015. iznosili su 2.942,95 kn, dok je ta vrijednost u Gradu Vrgorcu bila 1.884,78 kn. Rashodi za zaposlene također su niži u odnosu na druge gradove, dok su materijalni rashodi niži za preko 50%. Na usluge promidžbe i informiranja troši se gotovo zanemariv iznos. Niži iznos u odnosu na prosjek vidljiv je i kod naknada građanima kao i kod ostalih rashoda.

Tablica 7. 2. Fiskalni kapacitet Grada Vrgorca i prosjek gradova Splitsko-Dalmatinske županije za 2015. godinu (kn po stanovniku)

Fiskalni pokazatelj per capita	Grad Vrgorac	Prosijek Gradova u županiji
Prihodi poslovanja	1964.21	3598.86
Prihodi od poreza	605.67	1754.81
Porez i prirez na dohodak	563.34	1191.90
Pomoći	903.04	656.30
Prihodi od imovine	105.17	354.53
Prihodi od upr. i adm. pristojbi, prist. po pos. prop. i nakn.	350.32	1032.91
Rashodi poslovanja	1884.78	2942.95
Rashodi za zaposlene	374.88	568.01
Materijalni rashodi	539.71	1262.37
Usluge promidžbe i informiranja	2.98	19.00
Naknade građ. i kuć. na temelju osig. i druge naknade	71.38	195.30
Ostali rashodi	321.74	660.96

Izvor: izrada autora prema Ostvarenje proračuna JLP(R)S za period 2010.-2015. (<http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracun-arhiva>)

Grad Vrgorac ima prihode kojima u okviru svog samoupravnog djelokruga slobodno raspolaže. Prihodi Grada Vrgorca su: gradski porezi, prirez, naknade, doprinosi i pristojbe, u skladu sa zakonom i posebnim odluka Gradskog vijeća, prihodi od stvari u vlasništvu Grada i imovinskih prava, prihod od trgovačkih društava i drugih pravnih osoba u vlasništvu Grada odnosno u kojima Grad ima udjele ili dionice, prihodi od koncesija, novčane kazne i oduzeta imovinska korist za prekršaje koje propiše Grad Vrgorac u skladu sa zakonom, udio u zajedničkim porezima sa Splitsko-dalmatinskom županijom i Republikom Hrvatskom, te dodatni udio u porezu na dohodak za decentralizirane funkcije prema posebnom zakonu, sredstva pomoći i dotacije Republike Hrvatske predviđene u Državnom proračunu, drugi prihodi određeni zakonom.

I.7.4 GRADSKI PRORAČUN

Proračun jedinice lokalne i područne samouprave akt je kojim se procjenjuju prihodi i primici te utvrđuju rashodi i izdaci za jednu godinu. Na temelju proračuna omogućuje se financiranje poslova i programa kojima dolazi do pružanja i ostvarivanja javnih potreba i prava građana, koja se financiraju iz javnih prihoda. Prema podacima Ministarstva financija ukupni prihodi Grada Vrgorca u 2015. ostvareni su u iznosu od 13.052.605,00 kn, što predstavlja pad od 20% u odnosu na 2014. godinu. Rashodi za 2015. ostvareni su u iznosu od 14.412.967,00 kn ili za 23,56% manje nego u 2014. Glavni razlog smanjenja ukupnih prihoda je dramatičan pad prihoda od poreza i prireza na dohodak, koji su u odnosu na 2014. bili niži za čak 56,3%. Valja napomenuti kako su oscilacije proračuna u Gradu

Vrgorcu bitno izraženije nego u prosjeku ostalih gradova Županije. Naime, u ostalim gradovima prihodi su se u 2015. smanjili za 6,2% u odnosu na godinu ranije, dok je pad rashoda iznosio 5,1%. U svakom slučaju, veći rashodi od prihoda u Gradu Vrgorcu ukazuju na potrebu za strožom fiskalnom disciplinom.

Slijedi analiza kretanja proračuna u zadnjih pet godina, te analiza strukture osnovnih prihoda i rashoda, kako bi se detektiralo osnovne izvore financiranja, te funkcije na koje odlazi većina rashoda. Valja istaknuti kako u ovom dijelu poglavlja ograničenje predstavlja nedostupnost podataka o planiranom kretanje prihoda i primitaka te rashoda i izdataka u razdoblju 2016. – 2018.

Tablice 7.3. i 7.4. prikazuju kretanje ostvarenih prihoda i rashoda Grada Vrgorca u razdoblju 2010. – 2015. Izuzme li se 2014. godina, u ostatku analiziranog razdoblja prisutan je kontinuiran pad ukupnih prihoda i ukupnih rashoda. Prihodi Grada Vrgorca u 2015. god. bili su niži za čak 64% u odnosu na 2010., dok su u istom razdoblju rashodi smanjeni za 58%. Prihodi od prodaje nefinancijske imovine, kao i rashodi za nabavu nefinancijske imovine značajnije su oscilirali, pri čemu je najveća promjena zabilježena kod prihoda u 2015. god.

Tablica 7. 3. Ostvareni prihodi i rashodi proračuna Grada Vrgorca od 2010. do 2015.

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
UKUPNI PRIHODI	36.407.623	31.190.296	21.001.651	15.993.665	16.312.892	13.052.605
Prihodi poslovanja	36.395.161	31.167.701	20.974.864	15.974.673	16.293.087	12.908.801
Prihodi od prodaje nefinancijske imovine	12.462	22.595	26.787	18.992	19.805	143.804
UKUPNI RASHODI	34.512.153	31.154.619	23.111.685	18.682.746	18.855.497	14.412.967
Rashodi poslovanja	26.155.759	24.061.505	20.569.489	15.893.733	14.055.680	12.386.812
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	8.356.394	7.093.114	2.542.196	2.789.013	4.799.817	2.026.155

Izvor: izrada autora prema Ostvarenje proračuna JLP(R)S za period 2010.-2015. (<http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracun-arhiva>)

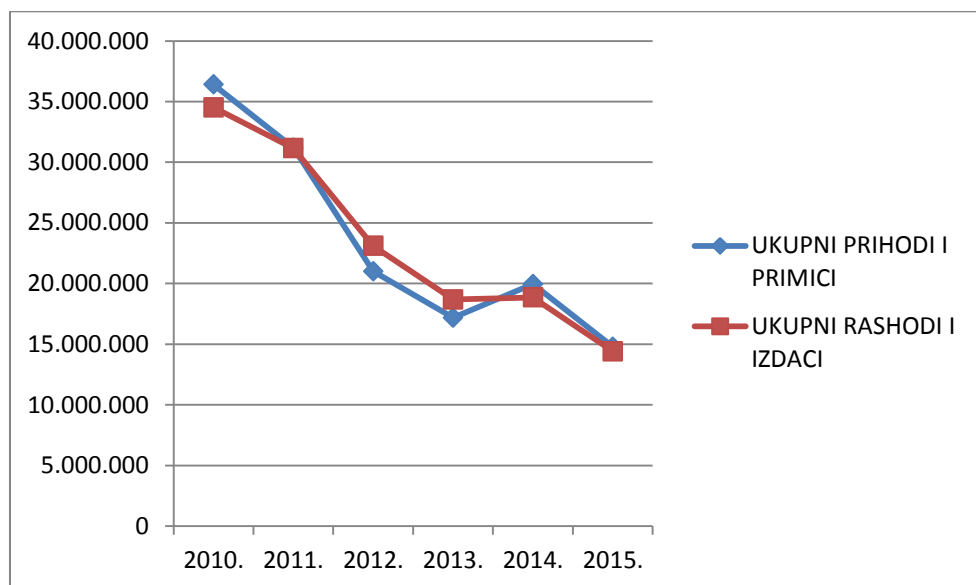
Tablica 1.75. Proračun Grada Vrgorca od 2010. do 2015.- verižni indeksi

	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
UKUPNI PRIHODI	85,67	67,33	76,15	102,00	80,01
Prihodi poslovanja	85,64	67,30	76,16	101,99	79,23
Prihodi od prodaje nefinancijske imovine	181,31	118,55	70,90	104,28	726,10
UKUPNI RASHODI	90,27	74,18	80,84	100,92	76,44
Rashodi poslovanja	91,99	85,49	77,27	88,44	88,13
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	84,88	35,84	109,71	172,10	42,21

Izvor: izrada autora prema Ostvarenje proračuna JLP(R)S za period 2010.-2015. (<http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracun-arhiva>)

Grafikon 1.40. prikazuje kretanje ostvarenih prihoda i primitaka te rashoda i izdataka u razdoblju 2010. – 2015. Uz već uočene trendove kretanje prihoda i rashoda, (koji su tablično prikazani) dodamo li ukupnim kategorijama primitke i izdatke, može se primijetiti da je Grad u 2015. god. ostvario proračunski suficit.

Grafički prikaz 7. 1. Kretanje proračunskih prihoda i rashoda Grada Vrgorca od 2010. do 2015.

Izvor: izrada autora prema Ostvarenje proračuna JLP(R)S za period 2010.-2015. (<http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracun-arhiva>)

Promatra li se struktura osnovnih prihoda od poslovanja (Grafikon 7.2.) uočljivo je kako se najveći udio od čak 46% odnosi na Pomoći iz inozemstva i od subjekata unutar općeg proračuna. Od ukupnog iznosa od 5.934.812,00 kn, dio (4.827.487,00 kn) se odnosi na tekuće pomoći proračunu iz drugih proračuna, dok ostatak predstavlja kapitalne pomoći. Prema udjelu pomoći u prihodima Grad Vrgorac znatno odstupa od prosjeka županije s obzirom da je u ostalim gradovima Županije taj udio tek 12%.

Drugi najizdašniji prihod Grada odnosi se na prihode od poreza s udjelom od 31% u ukupnim prihodima, u iznosu od 3.980.481,00 kn. Većinu tog iznosa (93%) čine porez i prirez na dohodak, dok su ostali porezi kojima je Grad u 2015. ostvario prihode porez na imovinu i porez na robu i usluge. Prema udjelu prihoda od poreza u ukupnim prihodima Vrgorac je znatno ispod prosjeka ostalih gradova Županije u kojima je taj udio u 2015. god. iznosio 52%.

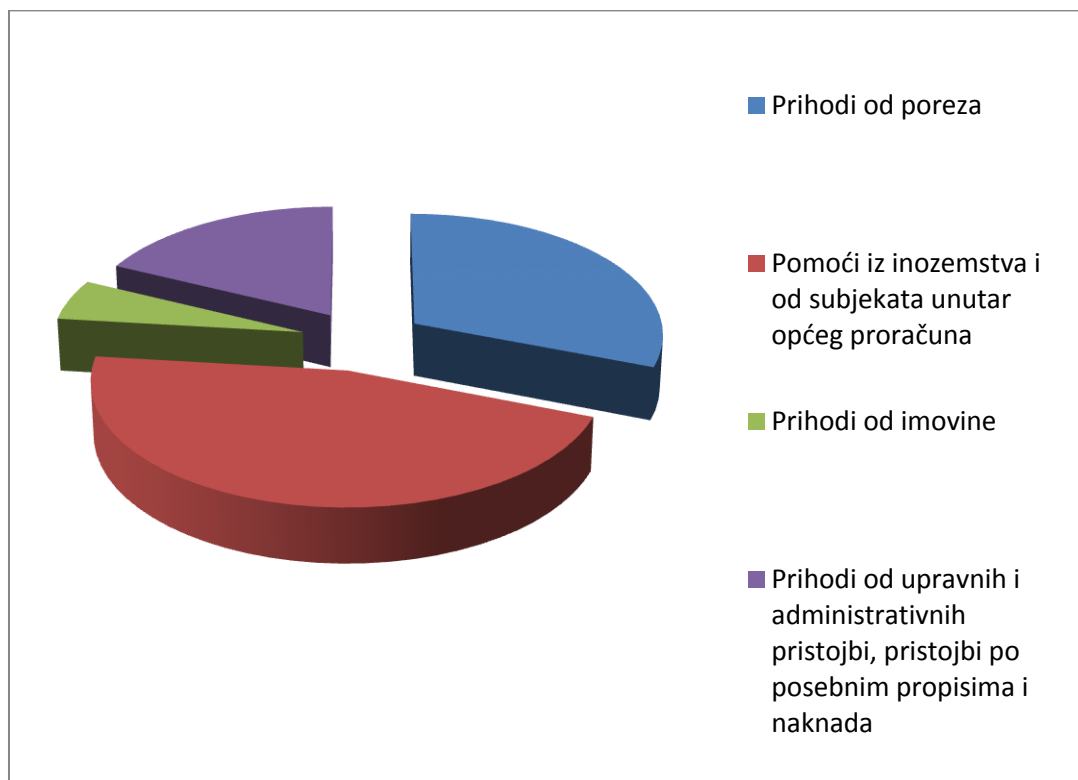
Prihodi od upravnih i administrativnih pristojbi, pristojbi po posebnim propisima i naknada sudjeluju u ukupnim prihodima poslovanja sa 18% (2.302.322,00 kn), pri čemu se najveći dio tog iznosa odnosi na komunalne naknade (1.412.331,00 kn) i komunalne doprinose (571.384,00 kn), dok su ostatak prihodi po posebnim propisima (210.190,00 kn) te upravne i administrativne pristojbe (108.417,00 kn). Usporede li se prihodi od upravnih i administrativnih pristojbi Grada Vrgorca sa prosjekom ostalih gradova u Županiji gdje udio iznosi 24%, uočava se da i prema tom pokazatelju Vrgorac zaostaje za ostalim Gradovima.

Najmanji udio ukupnih prihoda, od samo 5% (691.186,00 kn) odnosi se na prihode od imovine. Najveći dio navedenog iznosa odnosi se na prihode od nefinancijske imovine (687.828,00 kn), među kojima dominira kategorija ostalih prihoda od nefinancijske imovine (421.499,00 kn). Na prihode od financijske imovine otpada tek zanemarivi dio od 3.358,00 kn. U ostalim gradovima Županije prihodi od imovine čine 11% ukupnih prihoda poslovanja.

Opisana struktura prihoda Grada Vrgorca vrlo je nepovoljna, s obzirom na iznadprosječan udio pomoći od subjekata unutar općeg proračuna, što se prvenstveno odnosi na državni proračun. Navedeno potvrđuje i nizak fiskalni kapacitet, opisan u prethodnom dijelu poglavlja. Te činjenice svakako treba

uzeti u obzir prilikom planiranja razvoja. Potrebno je smanjiti ovisnost o državnom proračunu te o porezu na dohodak te nastojati povećati prihode na osnovu poreza na imovinu i drugih izvora (sredstva iz EU fondova).

Grafički prikaz 7. 2. Struktura osnovnih prihoda od poslovanja u Gradu Vrgorcu 2015. godine

Izvor: izrada autora prema Ostvarenje proračuna JLP(R)S za period 2010.-2015. (<http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracun-arhiva>)

U strukturi rashoda poslovanja prema ekonomskoj klasifikaciji (Grafikon 1.42.) podjednak udio (29%) odnosi se na materijalne rashode (3.546.946,00 kn) i pomoći dane u inozemstvo i unutar općeg proračuna (3.544.833,00 kn). Unutar materijalnih rashoda najveći dio odnosi se na Rashode za usluge (1.949.153,00 kn), od čega dominiraju komunalne usluge (707.122,00 kn). Poslije materijalnih, najveći udio otpada na rashode za materijal i energiju (764.198,00 kn) te za ostale nespomenute rashode poslovanja (684.490,00 kn) u koje spadaju i naknade za rad predstavničkih i izvršnih tijela, povjerenstava i slično (380.323,00 kn). Najmanji udio materijalnih rashoda odnosi se na naknade troškova zaposlenima (149.105,00 kn). Udio materijalnih rashoda u ukupnim rashodima poslovanja u ostalim gradovima Županije u prosjeku iznosi 31%.

Kompletan iznos Pomoći danih u inozemstvo i unutar općeg proračuna odnosi se na Prijenos proračunskim korisnicima iz nadležnog proračuna za financiranje redovne djelatnosti. Udio pomoći u rashodima poslovanja ostalih gradova u Županiji iznosi 27%.

Rashodi za zaposlene čine 20% (2.463.716,00 kn) ukupnih rashoda poslovanja, od čega se većina odnosi na plaće za redovan rad (2.086.664,00 kn) dok su ostatak doprinosi za plaće (377.052,00 kn). Udio rashoda za zaposlene u ostalim gradovima u prosjeku iznosi tek 14%.

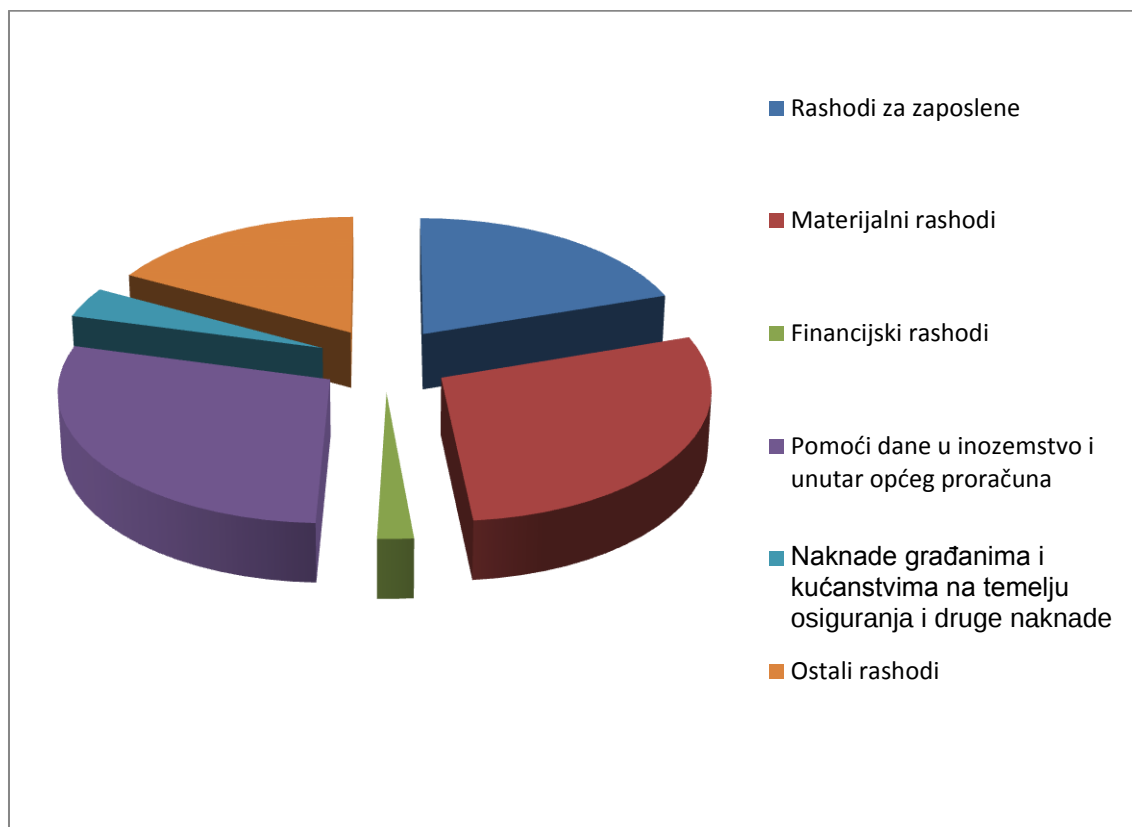
Relativno velik udio od 17% (2.114.508,00 kn) u ukupnim rashodima ima kategorija ostali rashodi, među koje se ubrajaju tekuće donacije (1.614.508,00 kn) i kapitalne pomoći (500.000,00 kn). Gradovi županije u prosjeku bilježe podjednak udio ostalih u ukupnim rashodima od 16%.

Naknade građanima i kućanstvima na temelju osiguranja i druge naknade sudjeluju u rashodima sa 4% (469.116,00 kn), dok je u ostalim gradovima taj udio 7%.

Najmanji udio (2% ili 247.693,00) odnosi se na Financijske rashode, kao i u ostalim gradovima županije.

Prema Jurlina - Alibegović (2012.) oko polovine ukupnih rashoda općina, gradova i županija odnosi se na tekuće rashode za financiranje funkcioniranja lokalne i područne samouprave (materijalni rashodi i rashodi za zaposlene), dok se manje od četvrtine rashoda odnosi na razvojne rashode. Grad Vrgorac je po ovim mjerilima u nezahvalnijoj poziciji u odnosu na prosjek RH, jer materijalni rashodi i rashodi za zaposlene, zajedno sa pomoćima unutar općeg proračuna, zauzimaju čak 78% svih rashoda, a premali dio sredstava usmjeren je ka razvojnim rashodima.

Grafički prikaz 7. 3. Struktura 1.42. osnovnih rashoda poslovanja u Gradu Vrgorcu 2015. godine

Izvor: izrada autora prema Ostvarenje proračuna JLP(R)S za period 2010.-2015. (<http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracun-arhiva>)

Promatraju li se rashodi prema funkcionalnoj klasifikaciji (Grafikon 7.4.) može se uočiti kako najveći dio od 29% (4.148.751,00 kn) čine rashodi za opće javne usluge. Ukupan navedeni iznos odnosi se na izvršna i zakonodavna tijela. U ostalim gradovima opće javne usluge u prosjeku čine 22% ukupnih rashoda.

Na usluge unapređenja stanovanja i zajednice odlazi 27% (3.890.147,00 kn) rashoda, pri čemu se ukupan iznos izdvaja za razvoj zajednice. Na istu kategoriju u ostalim gradovima otpada tek 18% rashoda.

Za obrazovanje se u Gradu Vrgorcu izdvaja 20% (2.919.108,00 kn) ukupnih rashoda, od čega većinu (2.878.424,00 kn) čine izdvajanja za predškolsko obrazovanje, dok je ostatak osnovno školsko obrazovanje. U ostalim gradovima Županije taj udio iznosi 17%.

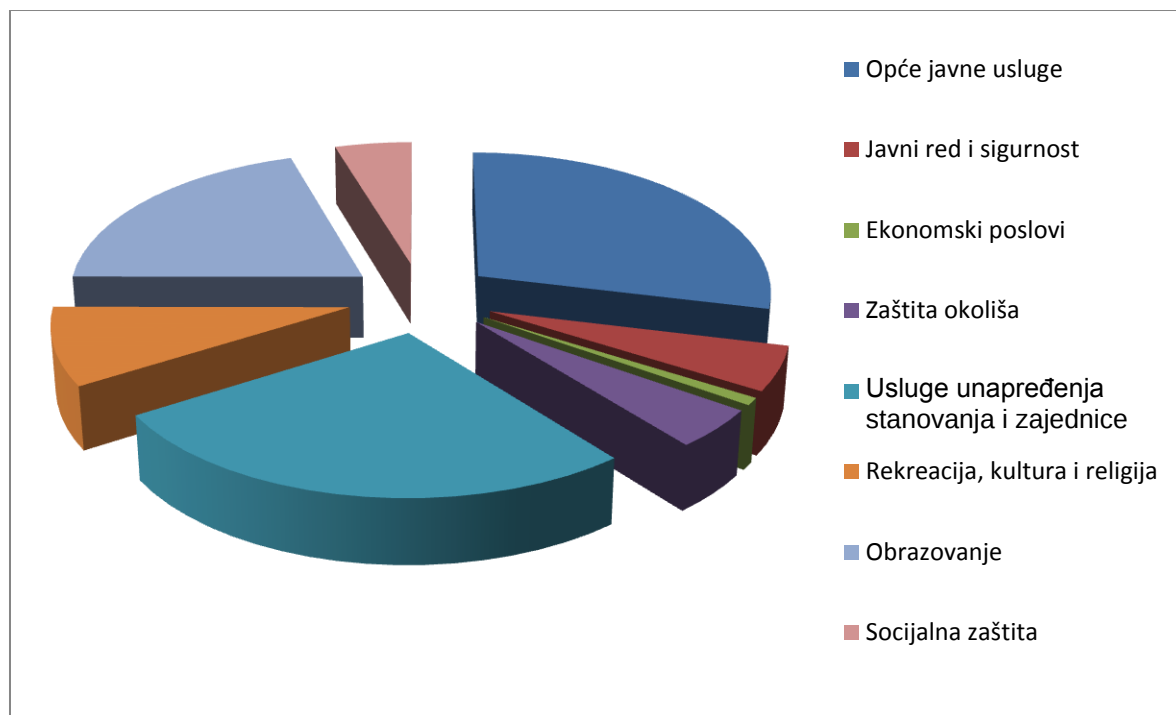
Na rekreaciju, kulturu i religiju Grad Vrgorac troši 9% (1.277.955,00 kn) rashoda, od čega najveći dio čine izdvajanja za službu kulture (813.755,00 kn), dok se ostatak izdvaja za službu rekreacije i sporta. Ostali gradovi SDŽ za tu namjenu u prosjeku troše 17% sredstava.

Podjednak udio ukupnih rashoda od 5% odlazi na javni red i sigurnost, točnije usluge protupožarne zaštite (732.402,00 kn) te socijalnu zaštitu (678.147,00 kn), dok je nešto niži postotak (4%) izdvajanja za zaštitu okoliša (644.657,00 kn), gdje se najviše sredstava (400.000,00) ulaže za gospodarenje otpadnim vodama. Prema navedenim udjelima u ukupnim rashodima Grad Vrgorac ne odstupa bitno od prosjeka ostalih gradova u Županiji.

Za Ekonomske poslove grad izdvaja tek 1% (121.800,00 kn) rashoda, pri čemu ukupan iznos čine ulaganja u višenamjenske razvojne projekte. Razlika u odnosu na ostale gradove u Županiji najizraženija je upravo u ovoj stavci, s obzirom da taj udio kod ostalih Gradova iznosi čak 11%.

Opisana struktura rashoda prema funkcionalnoj klasifikaciji upućuje na nižu razvijenost Vrgorca u odnosu na ostale gradove u Županiji, što proizlazi iz bitno većih izdvajanja za usluge unapređenja stanovanja i zajednice, kao i nižih izdvajanja za ekonomske poslove te rekreaciju, kulturu i religiju. Prema EIZ (2010.) za gradove vrijedi da se gotovo 20% rashoda alocira za ekonomske poslove. Uočljiva je stoga potreba da se u Gradu Vrgorcu bitno povećaju izdvajanja za ekonomske poslove.

Grafički prikaz 7. 4. Rashodi prema funkcionalnoj klasifikaciji u Gradu Vrgorcu 2015. godine

Izvor: izrada autora prema Ostvarenje proračuna JLP(R)S za period 2010.-2015. (<http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracun-arhiva>)

Nadalje, u komentar proračuna treba uvrstiti i analizu IJF (2015.) čiji je cilj bio prikazati najnovije rezultate analize otvorenosti proračuna županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj. Otvorenost (transparentnost) proračuna podrazumijeva mogućnost građana da dobiju potpune, točne, pravovremene i razumljive informacije o proračunu. Analiza navodi da je Grad Vrgorac jedan od 18 gradova koji u 2014. i 2015. godini nisu objavili ni jedan proračunski dokument. Nadalje, Vrgorac je jedan od gradova čiji se proračun u trenutku pretrage nije mogao pronaći ni na službenim internetskim stranicama ni u službenom glasniku. Stoga, u analizi se zaključuje da je razina otvorenosti (transparentnosti) proračuna (prema broju objavljenih dokumenata) u Gradu nula (0), što nudi lokalnoj vlasti značajan prostor za napredak kako bi se omogućilo što efikasnije prikupljanje javnih sredstava, kao i ponuda javnih dobara i usluga. Uz objavljivanje prijedloga proračuna na internetskoj stranici lokalne jedinice te donesenog izglasanog proračuna, kao i objavu godišnjeg izvršenja proračuna za prethodnu godinu i polugodišnjeg za istu, predlaže se da se građanima ponudi pojednostavnjeni oblik proračunskog dokumenta (npr. proračuni u malom, prezentacije, vodiči, skraćeni prikazi).

Isto je potvrdio i Državni ured za reviziju (2011.), koji je tada istaknuo potrebu da Grad informira građane (javni mediji, lokalni glasnik i općinske mrežne stranice) o djelovanjima predstavničkog tijela i izvršne vlasti. Informiranost se pri tome odnosi na pitanja trenutnih aktivnosti, planiranih projekata, donošenja proračuna i ostvarivanja proračunskih prihoda, ali je s druge strane nedostatna informiranost stanovništva o namjeni prihoda koje plaćaju i o njihovu trošenju i rezultatima trošenja, kao i o utjecaju na poboljšanje kvalitete života i stanovanja. Stoga je preporučeno Gradu da uvede program informiranja stanovništva o naplati i namjeni proračunskih prihoda, njihovu utrošku i utjecaju na zadovoljavanje javnih potreba.

Pored svega navedenog, potrebno je za realniju sliku financijskog stanja imati uvid u prihode i rashode društava i ustanova u vlasništvu/suvlasništvu Grada.

1.7.5 INDEKS RAZVIJENOSTI

Donošenjem Zakona o regionalnom razvoju 2009. godine, a s ciljem gospodarskog razvoja svih krajeva Hrvatske, kao temelj za ocjenjivanje i kategorizaciju JL(R)S uveden je indeks razvijenosti. Naime, ocjenjivanje razine razvijenosti JL(R)S smatra se ključnim u regionalnom planiranju i politici razvoja, a indeks razvijenosti pri tome predstavlja ključan kriterij za alokaciju strukturnih fondova i državnih pomoći. Naime, što je lošija socioekonomska situacija pojedine JL(R)S (slabiji fiskalni kapacitet), to će imati više prava na razne oblike državnih sredstava (Perišić i Wagner, 2015.).

Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji se računa kao ponderirani prosjek pet socio-ekonomskih pokazatelja (Perišić i Wagner, 2015.) odnosno predstavlja kompozitni indeks koji se dobije na temelju vrijednosti osnovnih pokazatelja i vrijednosti standardiziranih pokazatelja u odnosu na nacionalni prosjek (Uredba o indeksu razvijenosti - Narodne novine 63/10 i 158/13).

Prilikom određivanja indeksa razvijenosti koriste se sljedeći pokazatelji (Uredba o indeksu razvijenosti - NN 63/10 i 158/13):

- Prosječni dohodak per capita¹¹⁰,
- Prosječni izvorni prihodi per capita¹¹¹,
- Prosječna stopa nezaposlenosti¹¹²,
- Kretanje stanovništva¹¹³ i
- Udio obrazovanog stanovništva u stanovništvu 16-65 godina¹¹⁴.

Spomenuti pokazatelji prema Uredbi imaju zadane udjele u ukupnoj vrijednosti indeksa razvijenosti, kako slijedi: stopa nezaposlenosti – 30%, dohodak po stanovniku – 25%, proračunski prihodi jedinica lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave po stanovniku – 15%, opće kretanje stanovništva – 15%, stopa obrazovanosti – 15%. Pokazatelji se izračunavaju na temelju podataka u razdoblju od tri godine koje prethode postupku ocjenjivanja, (iznimka je stanovništvo), a vrijednost indeksa razvijenosti izračunava se kao ponderirani prosjek odstupanja standardiziranih vrijednosti pokazatelja od prosjeka Republike Hrvatske (čl. 10. i čl. 11. Uredbe).

Prilikom tumačenja Tablice treba napomenuti kako postoje dvije klasifikacije indeksa razvijenosti. Jedna se odnosi na vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti na županijskoj razini, a druga na vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti na lokalnoj razini. Jedinice područne (regionalne) samouprave razvrstavaju se u četiri skupine. U I. skupinu razvrstane su jedinice područne (regionalne) samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti manja od 75% prosjeka RH, u II. skupinu razvrstane su jedinice čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 75% i 100% prosjeka RH, u III. skupinu čija je vrijednost između 100% i 125% prosjeka RH, a u IV. skupinu razvrstane su jedinice čija je vrijednost indeksa razvijenosti veća od 125% prosjeka RH (Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, NN, 147/14).

Prema indeksu razvijenosti, JLS se razvrstavaju u pet skupina (Tablica 7.4.). U I. skupinu razvrstane su JLS čija je vrijednost indeksa razvijenosti manja od 50% prosjeka RH. Istom logikom razvrstavaju se JLS u druge skupine odnosno u II. Skupinu spadaju JLS čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 50% i 75% prosjeka RH, u III. skupinu čija je vrijednost između 75% i 100% prosjeka RH, u IV. skupinu čija je vrijednost između 100% i 125% prosjeka RH, a u V. skupinu razvrstavaju se JLS čija je vrijednost indeksa razvijenosti veća od 125% prosjeka RH (ZRR RH, NN, 147/14).

Tablica 7. 4. Kategorizacija indeksa razvijenosti

Indeks razvijenosti	Skupina
<50%	I.
50-75%	II.
75-100%	III.
100-125%	IV.

¹¹⁰ omjer ukupnog iznosa dohotka kojega su tijekom jednoga poreznog razdoblja (kalendarska godina) ostvarili porezni obveznici, fizičke osobe s prebivalištem ili uobičajenim boravištem na području JL(R)S, i broja stanovnika koji žive na području te jedinice

¹¹¹ omjer ostvarenih prihoda j JL(R)S umanjениh za određene prihode (pomoći i donacije, sufinanciranje građana za mjesnu samoupravu, dodatni udjeli u porezu na dohodak i pomoći za izravnjanja za financiranje decentraliziranih funkcija, prihode od prodaje nefinancijske imovine, od prireza porezu na dohodak) i broja stanovnika na području JL(R)S

¹¹² omjer broja nezaposlenih i zbroja svih zaposlenih te nezaposlenih osoba na području JL(R)S

¹¹³ omjer usporedivog broja stanovnika u JL(R)S u posljednjem dostupnom desetogodišnjem razdoblju

¹¹⁴ udjel stanovništva sa završenom srednjom školom i višom razinom obrazovanosti u ukupnom stanovništvu na području JL(R)S

>125%

V.

Izvor: www.mrrfeu.hr

Grad Vrgorac pripada trećoj skupini po indeksu razvijenosti, dok cjelokupna Splitsko-dalmatinska županija pripada četvrtoj skupini.

Tablica 7. 5. Indeks razvijenosti Grada Vrgorca i Splitsko-dalmatinske županije

Područje	Indeks razvijenosti	Skupine
Grad Vrgorac	79,53%	75-100% III.
Županija	93,75%	75-100% II.

Izvor: www.mrrfeu.hr

Prema podacima navedenim u Tablici 7.6. odnosno prema podacima Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije, prosječni dohodak *per capita* u Gradu Vrgorcu u periodu 2010.-2012. iznosio je 21.279 kn, što je za otprilike 18,2% manje od prosjeka Županije i za otprilike 26% manje od prosjeka RH. Isto tako u odnosu na državni prosjek, ostvarena vrijednost prosječnog izvornog prihoda p/c je za oko 1.700 kn manja u odnosu na oba prosjeka.

Sa prosječnom stopom nezaposlenosti od 20,0% Grad Vrgorac nalazi se otprilike na razini prosjeka Županije, ali je u lošijoj poziciji u odnosu na prosjek RH koji u istom razdoblju iznosi 16,0%. Kretanje stanovništva pokazuje blage pozitivne trendove (rast od 1,5% u odnosu na 2001. godinu), iako nešto niže od prosjeka Županije (rast od 4,2%), dok je posljednji pokazatelj, udio obrazovnog stanovništva u stanovništvu između 15 i 65 godina, otprilike na razini prosjeka RH (77,74%) odnosno ispod prosjeka Županije (83,09%).

Što se tiče dinamike kretanja indeksa razvijenosti, kao i njegovih pokazatelja, Grad Vrgorac bilježi napredak u svim sastavnicama osim u kretanju stanovništva. Vrijednost ukupnog indeksa razvijenosti povećala se u odnosu na 2010. god. kada je iznosila 71,72%. Kada se pak analiziraju pojedini pokazatelji (Tablica 7.6) može se reći da je najveći napredak ostvaren u pokazatelju udio obrazovanog stanovništva, koji se povećao za čak 13,33 p.p., što predstavlja veći porast u odnosu na Županiju i prosjek RH. Prosječni dohodak p/c povećao se za 19,7%, što je ponovno iznad rasta koji je zabilježila Županija i RH. Prosječni izvorni prihodi p/c povećali su se sa niskih 773 na 1.318 kn, što je i dalje daleko ispod prosjeka Županije i RH, međutim ohrabruje trend rasta koji je u navedenom razdoblju prisutan. Prosječna stopa nezaposlenosti smanjila se za 2,1 p.p., dok je na razini Županije i RH nezaposlenost rasla. Unatoč smanjenju, stopa nezaposlenosti u Gradu Vrgorcu i dalje je veća nego ona na razini Županije i RH. Općenito se može reći da dani pokazatelji ukazuju na slična kretanja Vrgorca u odnosu na RH po pitanju prosječnog dohotka p/c i udjela obrazovanog stanovništva, dok se kod ostalih sastavnica bilježe značajno drugačiji trendovi.

Tablica 7. 6. Vrijednosti osnovnih pokazatelja razvijenosti za Grad Vrgorac, Županiju i RH

Područje	Prosječni dohodak per capita	Prosječni izvorni prihodi per capita	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog stanovništva u stanovništvu 16-65 godina
	2006.-2008.	2006.-2008.	2006.-2008.	2001.-1991.	2001.
Grad Vrgorac	17.080	773	22,1%	101,9	63,6%
Županija	23.519	3.440	17,2%	98,5	74,1%

RH	26.280	3.295	13,8%	93,9	67,3%
	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2001.	2011.
Grad Vrgorac	21.279	1.318	20,0%	101,5	76,93%
Županija	26.019	3.090	19,5%	104,2	83,09%
RH	28.759	2.969	16,0%	99,4	77,74%

Izvor: www.mrrfeu.hr

Prema Tablici 7.7. na području Splitsko-dalmatinske županije 1 JLS spada u I. skupinu razvijenosti, 15 JLS u II. skupinu razvijenosti, 20 JLS u III. skupinu razvijenosti, 17 JLS u IV. skupinu razvijenosti, dok 2 JLS pripadaju V. skupini razvijenosti. Zanimljivost ovog prikaza je u tome što na području Zagore sve JLS pripadaju prvoj i drugoj skupini razvijenosti, čiji se indeks razvijenosti kreće od manje od 50% do 75% državnog prosjeka. Cjelokupno područje priobalja nalazi se u skupinama III. i IV., u rasponu od 75% do 125% državnog prosjeka.

Područje otoka pripada u skupine od 75% do iznad 125% državnog prosjeka, s tim što treba naglasiti da dvije JLS pripadaju u skupinu najrazvijenijih JLS (skupina V). To su općine Bol i Sutivan na otoku Braču sa indeksom razvijenosti od 136,25%, odnosno 138,63% u odnosu na nacionalni prosjek.

Grad Vrgorac pripada skupini Zagora, te se zajedno sa još pet JLS-ova nalazi u trećoj skupini po indeksu razvijenosti.

Tablica 7. 7. Klasifikacija JLS u Splitsko-dalmatinskoj županiji prema skupinama indeksa razvijenosti

Područje	I	II	III	IV	V
	<50%	50-75%	75-100%	100-125%	>125%
Otok	0	0	7	6	2
Priobalje	0	0	7	9	0
Zagora	1	15	6	2	0
Županija	1	15	20	17	2

Izvor: www.mrrfeu.hr

Na kraju se nužno još osvrnuti i na nedostatke indeksa razvijenosti, kao relevantnog pokazatelja za planiranje i provođenje regionalne politike. Naime, problem indeksa razvijenosti je što uvažavanjem stope nezaposlenosti zapostavlja nepovoljne demografske trendove (dobna i obrazovna struktura) i negativne trendove na tržištu rada. Nadalje Perišić i Wagner (2015.) u svom su istraživanju istaknuli još neke nedostatke indeksa poput postojanje izdvojenica i pojave multikolinearnosti pokazatelja (posebno na regionalnoj razini). Pored toga autori upozoravaju i na nedostatke u smislu objektivne odluke prilikom odabira metode normalizacije i agregacije, te odabira pokazatelja i pondera.

I.7.6 PROSTORNO-PLANSKA DOKUMENTACIJA

Prema podjeli, po zakonu o prostornom uređenju ("NN" 153/13), razlikuju se (i) prostorni planovi državne razine; (ii) prostorni planovi područne (regionalne) razine (županija) i (iii) prostorni planovi lokalne razine (općina, Grad). Prilikom izrade prostornog plana lokalne razine, nužna je njegova usklađenost s dokumentom prostornog uređenja šireg područja, odnosno prostornim planom više razine (županija, država).

Prostorni plan se bavi prostornim uređenjem ukupnog prostora odnosno teritorija. Drugim riječima prostornim planovima se uređuje svrhovita organizacija, korištenje i namjena prostora te uvjeti za uređenje, unaprjeđenje i zaštitu prostora države, županija, gradova i općina. Prostornim planovima se propisuju uvjeti za građenje građevina i provedbu drugih zahvata u prostoru na određenoj razini i/ili lokaciji u skladu s kojima se izdaje akt za provedbu prostornog plana, smjernice za izradu prostornih planova užih područja i mjere za urbanu sanaciju ako su potrebne.

Prostorni planovi područne (regionalne) razine (općina, grad) obuhvaćaju prostorni plan uređenja grada, odnosno općine (PPUO, PPUG), generalni urbanistički plan (GUP) i urbanistički plan uređenja (UPU). Urbanistički plan se bavi unutarnjim prostornim uređenjem naselja.

Prostornim se planom grada usklađuju i osiguravaju interesi koji proizlaze iz ustroja lokalne samouprave i uprave, među kojima su najznačajniji:

- ravnomjerni gospodarski i društveni razvitak
- usklađivanje interesa i stajališta općina i gradova s interesima Županije i Države
- uvjeti za uređenje i zaštitu prostora
- sustav središnjih naselja
- mreža objekata društvenih djelatnosti
- određivanje uvjeta i osiguravanje prostora za prometnu i drugu infrastrukturu i dr.

Prostorni plan polazi od temeljnih postavki:

- racionalnog korištenja prostora
- poštivanje prirodnih i antropogenih karakteristika prostora
- zaštite prostora i okoliša
- podizanje kvalitete življenja na prostoru županije
- interdisciplinarnog sagledavanja i rješavanja problema

Polazišta za izradu Prostornog plana uređenja Grada Vrgorca čine: skupina propisa koji reguliraju oblast prostornog planiranja i uređenja prostora, ustroj jedinica lokalne samouprave, odrednice prostornih planova širih područja (Prostorni plan Županije, Strategija prostornog uređenja RH i Program prostornog uređenja RH), specifičnost i osobitost prostora, uključujući gospodarske i demografske odlike, prirodnu osnovu i dr.

Prostornim planom utvrđena je slijedeća namjena površina:

• **Površine za gradnju** (ili građevinska područja):

- naselja
- uže urbano područje Grada Vrgorca
- radne zone
- javna namjena (centralni sadržaji)
- športsko-rekreacijske površine
- specifični vidovi turizma i rekreacije

• **Poljoprivredne površine:**

- obradivo zemljište (vrijedna polja)
- ostalo obradivo zemljište (oranica, vrt, livada, voćnjak, vinoGrad)
- pašnjaci
- **Šumske površine:**
 - gospodarske šume
 - zaštitne šume (zaštita zemljišta, vodenih tokova, erozijskih područja, naselja)
- **Eksploatacijske površine**
- **Posebna namjena**
- **Prometne površine**
 - državne ceste
 - županijske ceste
 - lokalne ceste
 - ostale (nerazvrstane) ceste
 - planinski protupožarni i gospodarski putovi
- **Ostale površine**
 - Groblja

Tablica 7.8 prikazuje organizaciju prostora na području Grada Vrgorca te osnovnu namjenu i korištenje površina.

Tablica 7. 8. Iskaz prostornih pokazatelja za namjenu površina

R.br.	GRAD VRGORAC	Oznaka	Ukupno ha	% od površine Grada
1.1.	Građevinska područja ukupno	GP	1014,29	3,57
	Izgrađeni dio GP ukupno		560,74	1,97
1.2.	Izgrađene strukture van građevinskog područja ukupno		155,07	0,55
		I	0,90	0,00
		E	75,45	0,27
		K	76,42	0,27
		T	0,00	0,00
		R	4,30	0,02
		D	0,00	0,00
1.3.	Poljoprivredne površine ukupno	P	3789,40	13,34
	obradive	P1	1770,00	6,23
		P2	174,80	0,62
		P3	1844,60	6,50
1.4.	Šumske površine ukupno	Š	7059,00	24,86
	gospodarske	Š1	6542,90	23,04
	zaštitne	Š2	516,10	1,82
	posebne namjene	Š3		0,00
1.5.	Ostale poljoprivredne i šumske površine ukupno	PŠ	87,88	0,31

1.6.	Vodene površine ukupno	V	
1.7.	Ostale površine ukupno		
		N	
		IS	
		G	
	Grad ukupno	28400,00	100,00

Izvor: Prostorni plan uređenja Grada Vrgorca, 2006.

Prostorni model organizacije Grada Vrgorca postavlja žarišta razvoja; naselje Vrgorac kao razvojno središte područja, Dragljane-Zavojane kao ekundarno središte te Veliki Prolog kao samostalno razvojno žarište. razvojna žarišta su položena na razvojnoj okosnici, koja se proteže uz prometni koridor od Raščana do Vrgorca, jednim krakom do Oraha a drugim preko Dusine do Velikog Prologa.

Prostori u zahvatu razvojnih okosnica predstavljaju prioriteta područja za razvoj naselja i gospodarskih aktivnosti. Polje Rastok i Vrgoračko polje predstavljaju područja za razvoj intenzivne poljoprivrede, dok sjeverni i južni dio Grada čine područja pogodna za razvoj stočarstva.

Pretpostavlja se da će rezidencijalni prostori naselja uglavnom slijediti započete procese okupljanja pučanstva oko prometnica i uz polja. Radne zone pratit će logiku naseljenosti prostora, izvan kvalitetnih poljoprivrednih površina te na pogodnim lokacijama u odnosu na zaštitu voda i izvorišta.

Unatoč postojanju relativno uredne prostorno planske dokumentacije evidentni su značajni problemi u oblasti prostornog uređenja na prostoru Grada Vrgorca. U planu prostornog uređenja navode se sljedeći problemi:

- Zaštiti kulturno-povijesnih cjelina i pojedinačnih spomenika te dijelova prirode nije poklonjena odgovarajuća briga u aktivnostima uređenja prostora. Izostalo je konačno rješavanje problema otpadnih voda, izrađen je glavni projekt sustava, pa je i dalje prisutan problem zagađenja postojećih izvorišta pitke vode (Banja, Butina);
- Pitanje odlaganja komunalnog otpada nije riješeno na pravi način, postoji odlagalište kod Vrgorca koje ne zadovoljava propisane sanitarne uvjete i znatno ugrožava naselje i širi prostor;
- Planske postavke u odnosu na novonastale imovinsko-pravne odnose prema novom zakonodavstvu te mogućnost ostvarenja planiranih sadržaja u sadašnjim okolnostima raspolaganja imovinom, što je složen i dugotrajan proces, čini kočnicu u planiranju uređenja prostora;
- Razvrstane prometnice su nepovoljnih elemenata i trasa a prometna mreža unutar naselja, posebno onih izvan Vrgorca, je nerazvijena i nedovoljna za postojeći stupanj motorizacije i kao poticaj daljnjem razvitku naselja i gospodarstva;
- Prostornim planom uređenja Grada Vrgorca i to u Odredbama za provođenje plana, str. 137. i 138. sadržane su obveze oko izrade dokumenata prostornog uređenja. S obzirom na učestale devastacije stare Gradske jezgre Grada Vrgorca, potrebno je pristupiti izradi prostornog plana detaljnijeg stupnja razrade;
- Nameće se potreba rješavanja uređenja i daljnje Gradnje gradskog groblja;
- U Gradu Vrgorcu nije riješeno razgraničenje građevinskog, poljoprivrednog i šumskog zemljišta. To stvara velike probleme svim subjektima u čijem je interesu i u čijoj je nadležnosti zemljište. Taj problem je potrebno riješiti u suradnji i dogovoru sa nadležnim ministarstvima,

Hrvatskim šumama i drugim subjektima. Razgraničenje zemljišta trebalo bi izvršiti po važećem Prostornom planu;

- Prisutni zahtjevi za poduzetničko investiranje ne nalaze se u granicama građevinskog područje premda su u blizini ceste i uz činjenicu znatnih površina za razvoj naselja.

Kako bi se doprinijelo rješenju navedenih problema, u 2010. god. pristupilo se izmjenama i dopunama prostornog plana uređenja Grada Vrgorca. Izmjene su se odnosile na sljedeće: korekcija izgrađenog i neizgrađenog dijela građevinskog područja naselja, planiranje reciklažnog dvorišta, planiranje zone vjetroelektrane, korekcija cestovne mreže i ispravak ostalih uočenih prostornih elemenata.

Nakon izloženog može se na kraju ovog dijela istaknuti da prostor Grada Vrgorca uređuju slijedeći dokumenti prostornog uređenja:

- Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske iz 1997., a koja je dopunjena Odlukom o Izmjenama i dopunama Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske 14. lipnja 2013. godine. Pri tome Strategija ima samo usmjeravajuću i kriterijalnu ulogu, ali ne sadrži elemente direktne primjene;
- Program prostornog uređenja Republike Hrvatske, (NN br. 50/1999), koji je isto tako dopunjen 2013.;
- Zakonom o prostornom uređenju i Gradnji ("Narodne novine" br. 76/07, 38/09, 55/11, 90/11 i 5/12)
- Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije, donesen 23.10.2002. s posljednjim Izmjenama i dopunama 2013. godine ("Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije", broj 1/03, 8/04, 5/05, 5/06, 13/07, 9/13);
- Prostorni plan uređenja Grada Vrgorca iz 2006. godine;
- Ostali dokumenti - na snazi su i Provedbeni urbanistički plan istočnog dijela Vrgorca, 1995. (kojim je osigurano novo i pretežno neizgrađeno građevinsko zemljište za postupno građenje potrebnih sadržaja i stanovanja, uz osiguranu nužnu komunalnu infrastrukturu); Detaljni plan uređenja prostora centra Vrgorca, 1996. (kojim je predloženo uređenje Gradskog trga s javnim i društvenim sadržajima, a posebna pažnja je posvećena odnosu prema susjednoj, zaštićenoj povijesnoj jezgri i osobitom Gradskom parku).

I.7.7 REALIZIRANI PROJEKTI IZ PRETHODNOG RAZDOBLJA, PROJEKTI U TIJEKU TE PLANIRANI PROJEKTI

Kako bi se procijenili projektni kapaciteti Grada Vrgorca, potrebno je ustanoviti kakvo je iskustvo Grada u provođenju projekata financiranih iz inozemnih ili tuzemnih sredstava. U periodu od 2010. do 2015. Grad Vrgorac realizirao je ukupno 4 projekta financirana iz inozemnih izvora čija je pojedinačna vrijednost bila veća od 70.000,00 kn. Ukupna vrijednost navedenih projekata iznosila je 2.300.407,39 kn, pri čemu je najvrjedniji projekt „IPARD Mjera 301- Pобољшanje i razvoj ruralne infrastrukture“, u kojem je Grad Vrgorac sudjelovao kao nositelj projekta, a kojim je izgrađen sustav oborinske i fekalne odvodnje s biopročišćivačem u gospodarskoj zoni Ravča. Detalji o projektima nalaze se u tablici 7.9.

Tablica 7. 9. Projekti na području Grada Vrgorca financirani iz inozemnih izvora u razdoblju 2010.-2015.

Naziv projekta:	Cilj i lokacija	Rezultati	Ulogu vaše	Trošak	Ime financijske
-----------------	-----------------	-----------	------------	--------	-----------------

	projekta	projekta	organizacije (vodeća ili partnerska) te stupanj njezine uključenost i u projekt.	projekta (ukupna vrijednost projekta)	ustanove i fond iz kojeg je projekt financiran
„Youth in action- new Europe and new citizens“	Jačanje znanja i vještina, te zapošljivost europskih građana, kao i unapređenje obrazovanja, osposobljavanja te rada udruga u području mladih i sporta. GRAD PIACENZA			75.620,25 kn	Erasmus mundus
„Healthy of young athletes main goal of sport training and competitions- Fitforhealth“	Nove spoznaje o treningu i natjecateljskim uvjetima za mlade sportaše i to s obzirom na zdravstveno stanje, prevenciju ozljeda, sigurnost i zaštitu u razni područjima za 5 sportskih disciplina. ITALIJA		Partner	71.787,14 kn	Italia CONI
„ALTERENERGY“	Održivo korištenje energije u malim zajednicama na Jadranu kroz održivo upravljanje energetskim resursima i proizvodnjom energije iz obnovljivih izvora.	Izrada integriranog plana energetski održivog razvitka Grada Vrgorca te modernizacija javne rasvjete u naseljima Orah, Banja, Kotezi i Kokorići.		153.000,00 kn	IPA, Jadranska prekogranična suradnja 2007- 2013.
„IPARD Mjera 301- Poboljšanje i razvoj ruralne infrastrukture“		Izgrađen sustav oborinske i fekalne odvodnje s biopročišćivače m u gospodarskoj zoni Ravča	Nositelj projekta	2.000.000,00 kn	IPA V-IPARD PROGRAM 301

Izvor: Grad Vrgorac

Tablica 7.10.prikazuje realizirane projekte u istom periodu koji su financirani sredstvima iz proračuna RH. Takvih projekata bilo je 5, ukupne vrijednosti 2.105.991,10 kn. Najznačajniji projekt jest

„Zaboravljeni puti Zagore“ čiji je cilj bio proširiti turističku ponudu Zagore, kroz valorizaciju njezine biološke, kulturne i krajobrazne baštine. Iako, vrijednosno, najveći projekt jest „Elezove kuće“.

Tablica 7. 10. Projekti na području Grada Vrgorca financirani iz proračuna RH u razdoblju 2010.-2015.

Naziv projekta:	Cilj i lokacija projekta	Rezultati projekta	Ulogu vaše organizacije (vodeća ili partnerska) te stupanj njezine uključenosti u projekt.	Trošak projekta (ukupna vrijednost projekta)	Ime financijske ustanove i fond iz kojeg je projekt financiran
„Trebižat-Matica“	Zaštita i upravljanje biološkom i krajobraznom raznolikošću rijeka Trebižat i Matice, te iskorištavanje njihovih turističkih potencijala u smislu uređenja prostora oko mlinice.			133.353,75	MINISTARSTVO TURIZMA
„Zaboravljeni puti Zagore“	Cilj je proširiti turističku ponudu Zagore, kroz valorizaciju njezine biološke, kulturne i krajobrazne baštine.			600.000,00	MINISTARSTVO REGIONALNOG RAZVJA I FONDOVA EU
„Crkva Male Gospe u Zavojanima“				231.065,04	MINISTARSTVO KULTURE RH
„Crkva sv. Ante u Dragljanima“				293.769,57	MINISTARSTVO KULTURE RH
„Elezove kuće“				847.802,74	MINISTARSTVO KULTURE RH

Izvor: Grad Vrgorac

1.7.8 LAG I OSTALA PARTNERSTVA

Europska komisija definira Lokalnu akcijsku grupu (LAG) kao partnerstvo između predstavnika javnog, gospodarskog i civilnog sektora ruralnog područja osnovano u svrhu izrade i provedbe lokalnih razvojnih strategija regije, a članovi LAG-a mogu biti fizičke ili pravne osobe. Osim navedenog, za LAG-ove postoje dodatni zahtjevi koje definira hrvatsko zakonodavstvo, a koji se odnose na: statut, članstvo, područje, postupak donošenja odluka, itd. Detaljni zahtjevi navedeni su u *Vodiču za pripremu, praćenje i evaluaciju strategija lokalnog razvoja za programsko razdoblje 2014.-2020.*

Grad Vrgorac član je LAG-a „Adrion“ od njenog osnutka 2014. god. Područje LAG-a sastoji se od 19 jedinica lokalne samouprave (JLS), odnosno od Gradova Omiša, Imotskog i Vrgorca, te općina Dugi

Rat, Zadvarje, Brela, Baška Voda, Tučepi, Podgora, Gradac, Zagvozd, Šestanovac, Runovići, Zmijavci, Proložac, Podbablje, Lovreć, Lokvičići i Cista Provo.

Površina LAG-a iznosi 1.481,34 km², te zauzima cca. 41% površine kopnenog dijela Splitsko-dalmatinske županije. Na području LAG-a u 124 naselja živi 72.774 stanovnika. Prema prirodno-geografskim obilježjima mogu se razlikovati obalni dio i zaleđe koji su odijeljeni planinskim masivom Mosor - Biokovo, što može predstavljati ograničavajući faktor u pogledu prometnog povezivanja. Međutim, izgradnjom spoja autoceste (A1) od Vrgorca prema Pločama i izgradnjom tunela Sveti Ilija ova prirodna ograničenja su znatno ublažena, ali se ne mogu zanemariti. Prosječna gustoća naseljenosti je 49 st/km². Gustoća naseljenosti obale od 69,2 st/km² znatno je veća od zaleđa - 39,1 st/km².

Na području LAG-a registrirano je gotovo 1000, pretežito malih tvrtki. Prema broju trgovačkih društava dominantne gospodarske djelatnosti su turizam, ugostiteljstvo, trgovina te poljoprivreda. Najveći indeks razvijenosti ima općina Baška Voda sa 113,61%, a slijede je općina Brela sa 111,80% i općina Zadvarje sa 110,75%. Najmanji indeks razvijenosti na području LAG-a ima općina Lokvičići s 47,28%. Prosječni indeks razvijenosti na području LAG-a „Adrion“ iznosi 77,52%.

Razvojna vizija LAG-a „Adrion“ glasi: „Sinergijom između ključnih sektora (osobito poljoprivrede, turizma i trgovine) i investicijama u podizanje društvenog i okolišnog standarda temeljenima na načelu održivog razvoja, područje LAG-a „Adrion“ je privlačno za život i rad.“

Lokalna razvojna strategija LAG „Adrion“ 2014.-2020. definira sljedeće ciljeve i prioritete:

Cilj 1. Osiguravanje preduvjeta za suradnju ključnih sektora (poljoprivreda, turizam, trgovina)

Prioritet 1.1. Jačanje diverzifikacije poljoprivrednih gospodarstava kroz nepoljoprivredne djelatnosti s fokusom na ruralni turizam

Prioritet 1.2. Osnivanje i umrežavanje proizvođačkih organizacija za jačanje zajedničkog nastupa i organizacija tržišta poljoprivrednih proizvoda

Cilj 2. Povećanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje

Prioritet 2.1. Povećanje razvijenosti gospodarskih subjekata u sektoru poljoprivrede kroz restrukturiranje i modernizaciju

Prioritet 2.2. Jačanje kvalitete poljoprivrednih proizvoda i ulaganje u prepoznatljivost proizvoda

Cilj 3. Poboljšanje kvalitete života kroz podizanje društvenog i okolišnog standarda

Prioritet 3.1. Razvoj sustava komunalne i prometne infrastrukture

Prioritet 3.2. Razvoj potrebne društvene infrastrukture (športski, kulturni, obrazovni i socijalni sadržaji)

Prioritet 3.3. Jačanje zaštite okoliša i krajobrazne raznolikosti sukladno europskim standardima

Osim navedenih, strategija definira i horizontalne ciljeve:

Horizontalni cilj 1: generacijska obnova na poljoprivrednom gospodarstvu

Horizontalni cilj 2: poticanje razvoja zaleđa i drugih osobito nerazvijenih sredina

Horizontalni cilj 3: poticanje ekološke proizvodnje i/ili promocija ekoloških proizvoda i/ili proizvoda koji sudjeluju u sustavnima kvalitete

Zaključno je potrebno navesti da postojeći institucionalni kapaciteti Grada Vrgorca predstavljaju značajan izazov u savladavanju prepreka planiranja, ali i implementacija aktivnosti nužnih za aktivaciju razvojnog potencijala promatranog prostora.

II PREPOZNAVANJE RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA

INFRASTRUKTURA I PRIRODNI RESURSI

SNAGE	Obrazloženje
<i>Društvena infrastruktura</i>	
Dugogodišnja tradicija pružanja institucionaliziranih usluga predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja	DV od 1980., OŠ od 1962. te SŠ od 1963. godine.
Razvijen sustav primarne i dijagnostičke medicine pri ispostavi DZ SDŽ u Gradu Vrgorcu	DZ Vrgorac pruža usluge primarne i dijagnostičke medicine za Grad i za šire područje izvan Grada, i to najčešće za stanovnike Makarske i Ploča.
Zadovoljavajući standard stanovanja i trend porasta ukupnog stambenog fonda u posljednjem međupopisnom razdoblju	U odnosu na Popis iz 2001. stambeni fond je u desetogodišnjem razdoblju porastao za 567 stambenih jedinica (tj. za 19%). Najveći porast se bilježi u broju stanova koji se koriste za rekreaciju i odmor (za 790 stambenih jedinica, odnosno 146%)
<i>Poduzetnička infrastruktura</i>	
Postojanje i funkcionalnost poduzetničkih zona	Grad Vrgorac u svom Prostornom planu ima predviđenu izgradnju četiri poduzetničke zone (Ravča, Jelavići, Vrgorac i Vrgorac sjever). Poduzetničke zone u funkciji su Jelavići (1 poduzetnik, 50 zaposlenih) i Vrgorac sjever (10 poduzetnika, 600 zaposlenih) (SRGV, str.11). Nadalje, izmjenama i dopunama navedenog dokumenta planiraju se dodatne aktivnosti u ovom pogledu, kako povećanje broja poduzetničkih zona tako i stavljanje u funkciju istih.
<i>Prometna infrastruktura</i>	
Postojanje helidroma kao elementa zračne prometne infrastrukture	Postojanje helidroma omogućuje prvenstveno hitne medicinske intervencije, ali i se može koristiti i u druge svrhe.
<i>Sustav gospodarenja vodom</i>	
Visoka razina izgrađenosti i otpornosti vodoopskrbnog sustava	Vodoopskrbni sustav je skoro u cijelosti izgrađen, osim djelomično u naselju Orah te u zaseoku Kovačevići i naseljima Poljica Kozička i Mijaca. Sustav se sastoji od azbestno-cementnih, duktilnih te plastičnih cijevi visoke gustoće i nije za očekivati probleme do 2050. godine.
<i>Gospodarenje otpadom</i>	

Nepostojanje sustavnog problema nelegalnih odlagališta otpada.

Povremeno se na rubnim dijelovima naselja stvaraju manje količine nekontroliranog odlaganja otpada koja se nakon uočavanja saniraju uklanjanjem i odvozom na Ajdanovac.

Sustav elektroopskrbe

Zadovoljavajuća infrastruktura elektroopskrbe

Postojeća infrastruktura elektroopskrbe, kako vodovi, tako i trafostanice, zadovoljavaju postojeće potrebe opskrbe na području grada Vrgorca.

Kulturni resursi

Veliki broj kulturnih i sportskih manifestacija

Kulturne manifestacije odvijaju se tokom cijele godine na području grada Vrgorca. Dio manifestacija je sportskog karaktera, dio je sakralnog karaktera, a određeni dio manifestacija proizlazi iz pučkih fešta ili su podložni nekim drugim prigodnim događajima.

Kultura, umjetnost i sport

Relativno veliki broj aktivnih organizacija civilnog društva

Prema Registru udruga, na području grada Vrgorca postoji iznimno jaka scena organizacija civilnog društva različitih djelatnosti, koje unatoč financijskom poteškoćama pronalaze načina za svoje aktivnosti.

SLABOSTI

Obrazloženje

Društvena infrastruktura

Trošnost zgrade i inventara prostorija u kojima se pružaju usluge predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja

Potrebna je temeljita obnova kako cjelokupne zgrade (fasada, krovšte, sustav grijanja, okoliš objekta) tako i kompletnog namještaja i ostalog sitnog inventara (SRGV, str. 9). Potrebno je izmijeniti električne vodove, vodoinstalaciju i unutarnje otvore na zgradi SŠ Tin Ujević (SRGV, str.10).

Nedostatna ponuda infrastrukturnog sadržaja za kvalitetno pružanje sportskog odgoja djece u sustavu osnovnoškolskog obrazovanja

OŠ „Vrgorac“ nema izgrađenu športsku dvoranu, potrebna je adaptacija i opremanje sustava grijanja te izmjena otvora na zgradi izgrađenoj 1962. godine (SRGV, str. 9)..

Neadekvatno održavanje i trošnost zgrade DZ Vrgorac

Prema navedenom u službenom upitniku popunjenom od strane JLS.

Poduzetnička infrastruktura

Problemi sa učinkovitošću pojedinih poduzetničkih zona

Ured državne revizije je provedena ulaganja u PZ Ravča krajem 2013. okarakterizirao neučinkovitim.

Prometna infrastruktura

Nedovoljno razvije svijest o sigurnosnom aspektu u cestovnom prometu kod lokalnog stanovništva

U razdoblju od 2010. do 2012. godine prometne nesreće sa smrtno stradalima, s obzirom na lokacije i vrijeme upućuju na stradanje lokalnih sudionika u prometu.

Nedovoljno i neprimjereno razvijen sustav javnog prijevoza

Sjeverozapadno, kao i jugoistočno područje grada Vrgorca nije uključeno u mrežu autobusnih stajališta. Nadalje, područje grada Vrgorca povezano je s dvije linije sa središtem Splitsko-dalmatinske županije, dok linije prema Makarskoj ne postoje. Međusobna povezanost gradskog područja ostvarena je samo za vrijeme školske nastave.

Sustav gospodarenja vodom

Veliki gubitci u vodoopskrbnom sustavu

Procijenjeni gubitci u ukupno zahvaćenoj vodi (uvedeno u sustav) iznose 70%.

Problem duktilnosti cjevovoda

Pucanje cjevovoda zbog razlike tlakova na vodovodnom području iznad 300 m nadmorske visine (Ravča- Rašćane, Ravča- Duge Njive)

Nefunkcionalan sustav odvodnje otpadnih voda

Sustav odvodnje otpadnih voda izgrađen je na području Vrgorca, ali je zbog nefunkcionalnog pročišćivača izvan funkcije.

Nepostojanje sustava odvodnje otpadnih voda na području naselja Dusina čime se stvaraju pritisci točkastih onečišćenja izvorišta voda (Butina, Stinjevac i Lukavac).

Gospodarenje otpadom

Neadekvatan sustav gospodarenja otpadom

Na području grada Vrgorca ne postoji lokacija za odlaganje građevinskog otpada, ne postoji reciklažno dvorište, slaba opremljenost Gradske čistoća i usluga d.o.o., potrebna je sanacija odlagališta otpada Ajdanovac.

Nepostojanje mjesta za odlaganje otpada nastalog uslijed poljoprivredne djelatnosti

Ovom problemu najviše su izloženi Rastok, Jezero i Bunina, a otpad se sastoji od folija, crijeva za kap po kap sustave navodnjavanja i dr.

Telekomunikacijska infrastruktura

Nedovoljna pokrivenost pokretnog širokopojasnog pristupa brzinama od 30 do 100 Mbit/s

Iako je određeni dio područja Grada pokriven brzinama širokopojasnog pristupa internetu, najveći dio je pokriven signalom tek jednog operatera, što dovodi u nepovoljan položaj stanovništvo tog područja.

Prirodni resursi i Natura 2000

Degradacija područja očuvanja kroz zadiranje ljudi

Mnogi od navedenih područja očuvanja imaju navedeno zadiranje ljudi (lov, sport, apstrakcija voda, ceste, kanalizacija, otpad, poljoprivreda, požari itd.) kao element koji imaju umjeren ili visok negativni utjecaj na samo područje očuvanja ili vrste koje obitavaju na njima.

Djelatnost vatrogasne zaštite**Neadekvatan (nedovoljno razvijen) sustav hidrantske mreže**

Sustav hidrantske mreže ne postoji na cjelokupnom području grada Vrgorca.

Neadekvatno stanje vatrogasnih puteva

Na pojedinim područjima vatrogasni putevi su u lošem stanju koji zahtijevaju sanaciju, na određenim područjima potrebna je izgradnja novih vatrogasnih puteva.

Neprimjereni prostori Vatrogasnog doma

Dobrovoljno vatrogasno društvo već niz godina ne zadovoljava kriterije propisane Planom zaštite od požara i tehnoloških eksplozija, što je prvenstveno posljedica neadekvatnog vatrogasnog doma.

PRILIKE**Obrazloženje****Društvena infrastruktura****Mogućnosti financiranja ulaganja u fizičku društvenu infrastrukturu iz različitih EU fondova**

Članstvom u EU RH ima otvoreni niz financijskih instrumenata i programa putem kojih na nacionalnim, regionalnim i lokalnim razinama može financirati značajna ulaganja.

Poduzetnička infrastruktura**Postojeća infrastrukturna opremljenost i riješeni dio privatnog vlasništva parcela poduzetničke zone Ravča**

Do konca 2013. godine poduzetnička zona Ravča privedena je namjeni navedenoj u rješenjima nadležnog ministarstva, izgradnjom prometne i druge infrastrukture namijenjene za obavljanje poduzetničkih aktivnosti u poduzetničkim zonama na njenom području. Gospodarska zona Ravča je trenutno jedina zona u blizini luke Ploče koja može prihvatiti investitore. Također to je jedina zona kojoj gravitira područje Makarskog primorja. Svoj povoljni geografski položaj dodatno jača blizinom same autoceste i izlaza „Ravča“.

Prometna infrastruktura**Dobra cestovna povezanost longitudinalnog smjera na razini Grada Vrgorca**

Područjem grada Vrgorca protežu se autocesta A1 u dužini od 30,87 km (s dva izlaza na području Grada Vrgorca; Ravča i Vrgorac), zatim državna cesta D62 u dužini od 30,63 km te županijska cesta ŽC6201 u dužini od 20,70 km. Također, u longitudinalnom smjeru pružaju se i ŽC6210, ŽC6211 te lokalne ceste L67182, L67186, L67203, L67206 te L67208 u ukupnoj dužini od 38,79 km.

Postojanje prostorno planskih preduvjeta za izgradnju za izgradnju željezničke infrastrukture

Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije predviđena je izgradnja Jadranske željezničke pruge preko područja grada Vrgorca.

Izgradnja punionice za električna vozila

Na području južne Dalmacije električne punionice dostupne u Makarskoj (na tri lokacije) te u Metkoviću i Stonu (na jednoj lokaciji).

Sustav gospodarenja vodom

Postojanje preduvjeta za izgradnju vodoopskrbnog sustava u cijelosti

Opskrba nepokrivenog dijela područja grada Vrgorca (dio naselja Orah, zaseok Kovačevići te naselja Poljica Kozička i Mijaca) planirana je iz Grupnog vodovoda Imotske krajine.

Plinska infrastruktura

Postojanje preduvjeta za izgradnju lokalnog sustava opskrbe plinom

U sklopu izgradnje visokotlačnog plinovoda MRS Zagvozd - RS Šestanovac - RS Imotski - RS Vrgorac otvorena je mogućnost za izgradnju lokalne distribucijske mreže. Koncesionar za izgradnju distribucijske mreže i distribuciju plina na području Splitsko-dalmatinske županije je tvrtka EVN Croatia Plin d.o.o..

Gospodarenje otpadom

Poboljšanje sustava prikupljanja otpada

Iako je sustav separatnog prikupljanja otpada funkcionalan, potrebno je uložiti dodatne napore kako bi smanjila količina miješanog komunalnog otpada, a povećale količine staklene, plastične te ambalaže od metala. Na taj način se povećava količina otpada u procesu reciklaže te na taj način dovodi do smanjenja pritiska za njegovim zbrinjavanjem.

Sustav elektroopskrbe

Prelazak na 20 kV mrežu

Postojeća infrastruktura elektroopskrbe, kako vodovi, tako i trafostanice, zadovoljavaju postojeće potrebe opskrbe na području grada Vrgorca. Ipak, u svrhu poboljšanja sustava elektroopskrbe do 2021. godine, u suradnji s pogodnima u Metkoviću i Pločama, planiran je prelazak na 20 kV mrežu. Procijenjeni gubici u postojećoj mreži ukazali su veće gubitke u zračnim u odnosu na kabelske vodove.

Telekomunikacijska infrastruktura

Unaprjeđenje mreže pokretnih komunikacija

Predviđeno je 14 zona za unaprjeđenje mreže pokretnih komunikacija, od čega su 4 zone na lokacijama gdje ne postoji niti jedna bazna stanica.

Prirodni resursi i Natura 2000

Postojanje zaštićenog područje Park prirode Biokovo

Park prirode Biokovo, na svojih 2.426,96 ha na području grada Vrgorca i sa svojom raznolikošću živog svijeta i bogatstvom geomorfoloških oblika i pojava veliki je generator turističkih posjeta.

Zaštita postojećih staništa i vrsta

Osim područja očuvanja HR5000030 Biokovo nijedno područje očuvanja nema izrađen plan upravljanja. Ipak, svaka ljudska aktivnost na području očuvanja mora biti usklađena s postojećom pravnom regulativom, odnosno Zakonom o zaštiti prirode i Pravilnikom o ocjeni prihvatljivosti za ekološku mrežu. Poštivanjem navedene zakonske regulative će donekle ublažiti negativni utjecaji ljudskih aktivnosti.

Kulturni resursi**Veliki broj kulturnih dobara različite vrste i klasifikacije**

Na području grada Vrgorca postoji 6 lokaliteta arheološke baštine, 10 lokaliteta sakralne i 6 lokaliteta profane graditeljske baštine, 4 kulturno povijesne cjeline, 1 baština vrtno arhitekture i 1 ostalo zaštićeno kulturno dobro.

PRIJETNJE**Obrazloženje****Društvena infrastruktura****Neprikladnost nastavnih programa u srednjim školama potrebama okruženja kojem pripadaju**

Mali broj srednjih škola jasno definira mogućnosti zapošljavanja „svojih“ zanimanja na području RH ogleda se i na području Vrgorca.

Prometna infrastruktura**Loša cestovna povezanost transverzalnog smjera na razini Grada**

Osim državne ceste D512 ne postoji nijedna druga prometnica koja vodi prema Makarskom primorju/rivijeri.

Tendencija smanjivanja relativne važnosti grada Vrgorca kao tranzitnog prometnog čvorišta (područja)

Izgradnjom novih kilometara autoceste prema Pločama i Novim selima (Granica s BiH) promet motornih vozila na naplatnim postajama Ravča i Vrgorac opadao je prosječnim stopama pada od 33%/35%, odnosno 26%/24%.

Neadekvatno reguliran prekogranični promet

Na području grada Vrgorca postoji po jedan granični prijelaz za međunarodni promet i jedan za pogranični promet te tri prijelazna mjesta.

Sustav gospodarenja vodom**Neadekvatno riješen sustav melioracijskog navodnjavanja i odvodnje**

Vrgorsko polje, Rastok polje te uvala Bunina zbog nepovoljnih hidroloških uvjeta u zimskom periodu plave, a u ljetnom razdoblju imaju potrebu za osiguranjem velike količine vode. Sustav navodnjavanja ne postoji u Vrgorskom polju i uvali Bunina, dok je u Rastok polju sustav navodnjavanja neprimjeren potrebama.

Prirodni resursi i Natura 2000

Neprimjeren (neadekvatan) sustav praćenja stanja životinjskog svijeta na područjima očuvanja

Kvaliteta podataka o vrstama na područjima očuvanja (osim HR1000030 Biokovo i Rilić) upitne je valjanosti, što vodi lošoj procjeni o brojnosti pojedinih vrsta. U kombinaciji s utjecajem zadiranja ljudi, može dovesti do devastacije populacija od kojih su mnoge strogo zaštićene vrste.

STANOVNIŠTVO

SNAGE	Obrazloženje
<i>Kretanje stanovništva po kontingentima</i>	
Relativno povoljnija dobna struktura u odnosu na prosjek županije i RH	Udio mladih u Gradu Vrgorcu (od 0- 19.g.) bilježi veći relativni udio u ukupnom broju stanovnika (24,36%) i u odnosu na prosjek RH (20,92%) i županije (22,53%). Promatrajući udio starijih od 60 godina, Grad Vrgorac bilježi relativno niže udjele i od županijskog i prosjeka RH, s izuzetkom udjela kontingenta žena iznad 65 godine i žena iznad 75 godine.
Relativno povoljnije promjene obrazovne strukture između zadnja dva Popisa	Preciznije, u broju visokoobrazovanih na prostoru Grada Vrgorca udio mladih (do 39. godine) je 46,11% , a što je za 13% iznad prosjeka RH, odnosno 14.2% iznad prosjeka županije.
SLABOSTI	Obrazloženje
<i>Kretanje stanovništva po kontingentima</i>	

Relativno niski udio radno sposobnog stanovništva

Vrgorac 2011. godine bilježi relativno niži udio radno sposobnog stanovništva (15-64 g.) i u odnosu i na županijski i na nacionalni prosjek.

Nepovoljniji demografski trendovi između zadnja dva Popisa stanovništva

U periodu 2001.-2011. zamjetan je pad populacije najmlađih (0 – 6 godine) od čak 33,44%, a koji je značajno viši i od pada na županijskom (12,24%) i nacionalnom (12,10%) nivou. Dvoznamenkasti pad (19.49%) je zabilježen i kod dobne skupine od 0 -14 godina te kod dobnihi skupina 0-17 godina (17,57%) i 0-19 (16,42%). Grad Vrgorac bilježi negativni prirodni prirast, s ekstremnim vrijednostima u 2013. godini , kad je zabilježeno 86 rođenja i 95 smrtnih slučajeva.

Relativno nepovoljna obrazovna struktura

Zaostajanje Vrgorca je posebice vidljivo kod broja visokoobrazovanih gdje promatrani Grad prema Popisu iz 2011. godine bilježi 9,76% visokoobrazovanih u ukupnoj populaciji starijoj od 15 godina, a što je tek 54,14% prosjeka. Nepovoljni odnosi u obrazovnoj strukturi promatranog Grada u odnosu na županijski i nacionalni prosjek nisu ni promijenjeni između posljednja dva popisa stanovništva. Preciznije, Grad Vrgorac u periodu od 2001. do 2011. bilježi rast udjela visokoobrazovanih za 34,85% , a što je niže od rasta udjela visoko obrazovanih i na razini županije (35,05%) i na nacionalnom nivou (40,15%). županije, odnosno 59,46% nacionalnog prosjeka.

PRILIKE	Obrazloženje
<i>Kretanje stanovništva po kontingentima</i>	
Prepoznata važnost demografske politike na nacionalnoj razini	Osnivanjem Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku ukazuje na prepoznavanje važnosti demografske politike.
Raspoloživost EU fondova namijenjenih financiranju različitih mjera usmjerenih na demografska pitanja	EU fondovi u Programskom razdoblju 2014.-2020. nude mogućnost financiranja različitih aktivnosti koji bi mogli pomoći u sučeljavanju s ključnim demografskim izazovima promatranog područja.
PRIJETNJE	Obrazloženje
<i>Kretanje stanovništva po kontingentima</i>	
Nedostatna konzistentnost i cjelovitost demografske politike na nacionalnoj razini	Na nacionalnoj razini nije u dovoljnoj mjeri izražena koordinacija svih mjera i programa koji imaju utjecaj na ključne demografske probleme.

GOSPODARSTVO

SNAGE	Obrazloženje
Gospodarske djelatnosti	
Trend porasta turističkih kapaciteta	Porast broja stanova koji se koriste za rekreaciju i odmor (za 146% u razdoblju 2001.-2011.), rast registriranih brojeva postelja na području Grada Vrgorca u razdoblju 2012.-2015., itd.
Razvijena djelatnost obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava	U kategoriji poljoprivrednih gospodarstava na području Grada Vrgorca osim OPG-a 630 postoje i četiri poljoprivredna obrta i četiri trgovačka društva (Zadruga i d.o.o.), tako da taj broj poljoprivrednih gospodarstava raste na približno 640. Obzirom da Grad Vrgorac ima ukupno oko 6.500 stanovnika, a ukupan broj aktivnih poljoprivrednih gospodarstava 640 dolazimo do podatka da je na 10 stanovnika formirano jedno poljoprivredno gospodarstvo (SRGV, str.93).
Značajni potencijal vrijednog poljoprivrednog zemljišta	Poljoprivredno zemljište koje sa 74,7% udjelom površine visokovrijednog obradivog tla u ukupnom poljoprivrednom tlu predstavlja izrazitu snagu za razvoj poljoprivrede, imajući u vidu i tradiciju bavljenja poljoprivredom na području Vrgorca.
Poslovno okruženje	
Povoljno kretanje većeg broja financijskih i nefinancijskih pokazatelja uspješnosti gospodarstva promatranog područja	Dobit, vrijednost izvoza, reinvestirana dobit te državne potpore za obrazovanje i izobrazbu bilježe značajan rast. Također, u cijelom promatranom razdoblju uočava se povoljan odnos dobiti i gubitka te dohotka i gubitka (za obrte i slobodna zanimanja). Pri usporedbi kretanja ukupne dobiti i ukupnog gubitka prije poreza za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku u razdoblju od 2010. do 2015. promatrana JLS od 2013. ostvaruje primjetno bolje rezultate (promatrano po glavi stanovnika). Prerađivačka industrija koja se smatra okosnicom gospodarskog razvoja u Gradu Vrgorcu je zaslužna za realizaciju većine iskazane dobiti iz računa dobiti i gubitka (u 2013. te 2014. ti udjeli su iznosili otprilike 90%).
Tržište rada	

Rast udjela visokoobrazovanih mladih osoba na tržištu rada

Rast udjela visokoobrazovanih (zaposlenih i nezaposlenih) osoba, posebice među ženama se može protumačiti dvojako. U prvom redu kao potencijal kojeg je lakše realizirati na dinamičnom tržištu rada, a s druge strane i kao ograničenja postojeće gospodarske strukture koja ne dopušta realizaciju potencijala ljudskog kapitala (u prvom promatrajući iz perspektive rasta broja nezaposlenih). Ovdje valja napomenuti da i postojeća društvena infrastruktura utječe na slabiju aktivaciju žena s visokom razinom obrazovanja.

SLABOSTI

Obrazloženje

Gospodarske djelatnosti

Netržišna poljoprivredna proizvodnja na rascjepkanom zemljištu sa zastarjelom opremom

Slaba poslovna povezanost, neorganiziranost, nema kooperativnih djelovanja između aktivnosti (npr. Poljoprivreda i turizam). Mala veličina obrađenog poljoprivrednog zemljišta po kućanstvu.

Nedostatak infrastrukture za skladištenje, obradu i trgovinu poljoprivrednim proizvodima

Ne postoji infrastruktura ovoga tipa na području Grada.

Nepredvidivi trendovi kretanja turističke potražnje

U petogodišnjem razdoblju dolasci i noćenja turista pokazuju izrazito nepredvidivo ponašanje te na taj način ne daju mogućnost sustavnog planiranja razvoja.

Poslovno okruženje

Koncentracija glavnine ostvarenog prihoda, dobiti i broja zaposlenih promatrane JLS u jednom velikom poduzeću

Najvažniji poslovni subjekt (prema podacima Porezne uprave iz 2014.) je Mesna industrija Braća Pivac d.o.o. Naime, spomenuto poduzeće ostvaruje prihod koji je približno 8 puta veći te dobit koja je približno 15 puta veća od poduzeća koje je po prihodima na drugom mjestu u promatranoj godini.

Uzimajući u obzir i činjenicu da sa 850 zaposlenih Braća Pivac d.o.o. zapošljavaju gotovo 6 puta više radnika od slijedećeg poduzeća rangiranog po ovom kriteriju očigledna je osjetljivost gospodarstva Grada Vrgorca na eventualna nepovoljna kretanja u poslovanju odnosno poduzeća.

Tržište rada

Relativno visoka razina ekonomske neaktivnosti na prostoru Grada Vrgorca

Naime udio skupine koja ne spada, ni u kontingent zaposlenih, niti u kontingent nezaposlenih je 55,31%, dok je isti pokazatelj u županiji 51,31%, odnosno 50,49% na razini RH. Uočeni nerazmjer je prvenstveno posljedica neaktivnosti među ženskom populacijom koja na razini promatranog Grada iznosi 62,95% (Splitsko-dalmatinska županija bilježi

isti pokazatelj na razini 55,93%, dok RH bilježi 56,41%).

Niska stopa zaposlenosti

Prema Popisu iz 2011. godine zabilježena stopa zaposlenosti u Vrgorcu od 44,25% je manja od prosjeka županije (53,24%) i prosjeka RH (56,33%).

Rastući problem dugoročne nezaposlenosti, posebice kod populacije iznad 50 g.

Udio starijih od 50 godina u kontingentu nezaposlenih je rastao od udjela od 17,22% početkom 2010., do razine od 21,17% 8. prosinac 2015). Dio navedenog rasta kod navedene dobne skupine valja pripisati i relativno niskoj sezonalnosti, a što pak upućuje i na izraženiju prisutnost fenomena dugotrajne nezaposlenosti.

Visok udio mladih u populaciji nezaposlenih

Udio mladih (15-29.g.) u ukupnom broju nezaposlenih koji je u prosincu 2015. Iznosi 37.67%.

PRILIKE	Obrazloženje
Gospodarske djelatnosti	
Rastuća globalna potražnja za ekološkim (zdravim) i tradicionalnim proizvodima	Tržišna niša na kojoj OPG-ovci sa područja Vrgorca mogu naći svoje mjesto
Trend razvoja ruralnog turizma i porast dolazaka i noćenja turista na području Dalmatinske zagore	Na svjetskoj razini ruralni turizam te diversifikacija aktivnosti poljoprivrednika putem ruralnog turizma predstavljaju dobre osnove za povlačenje sredstava iz ESI fondova, SRGV, str. 95., rast turizma na području Dalmatinske zagore od 100% u 2014. u odnosu na 2011.
Poslovno okruženje	
Raspoloživost nacionalnih i sredstava EU namijenjenih poticanju poduzetničke aktivnosti	Postojećim te novim poslovnim subjektima dostupni su različiti izvori financiranja razvoja poslovanja što bi se moglo iskoristiti za osnaživanje poljoprivrede, turizma, građevinarstva te daljnji razvoj prerađivačke industrije. Ujedno, navedena sredstva mogla bi se iskoristiti za osnaživanje gospodarske uloge zadruga (kojih je u 2015. bilo 67) te obrta (čiji je broj s godinama u stalnom padu).
Prioretiziranje na nacionalnom i EU nivou problema tržišta rada	Na nacionalnom i EU nivou je prepoznata važnost izazova tržišta rada, a što je rezultiralo mnogobrojnim prilikama korištenja različitih izvora financiranja svih aktivnosti usmjerenih na rješavanje ove problematike

PRIJETNJE	Obrazloženje
Tržište rada	

Nepovoljni institucionalni okvir

U prvom redu tu treba istaknuti da je zakonska zaštita radnika u RH, kod ugovora na radu na neodređeno vrijeme,

izraženija nego u usporedivim zemljama u okruženju, no s tendencijom fleksibilizacije (Kunovac, 2014.). S druge strane, mogućnost ostvarivanja navedenih prava je znatno niža (posebice u privatnom sektoru) u odnosu na druge EU države. Navedeno treba dovesti i u vezu s drugim aspektima institucionalnog okvira, posebice sa poreznim opterećenjem rada (troškovima rada) i sustavom socijalne zaštite koji bi trebao iskazivati proaktivniji pristup prema povezivanju sektora nezaposlenih i socijalne skrbi.

Izražena sezonalnost gospodarskih aktivnosti

Promatrajući kretanje broja nezaposlenih po odabranim mjesecima vidljiva je izražena dimenzija sezonalnosti koja nadilazi intenzitet zabilježen na županijskoj razini. Navedena sezonalnost jse značajnije osjeća kod žena. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u prosincu 2015., broj nezaposlenih žena u odnosu na lipanj 2015. je 56,84% veći, dok je za muškarce isti broj za 39,10% veći.

INSTITUCIONALNI I RAZVOJNI OKVIR

SNAGE	Obrazloženje
Realizirani projekti	
Iskustvo u realizaciji projekata financiranih iz inozemnih sredstava	U periodu od 2010. do 2015. Grad Vrgorac realizirao je ukupno 4 projekta financirana iz inozemnih izvora čija je pojedinačna vrijednost bila veća od 70.000,00 kn. Ukupna vrijednost navedenih projekata iznosila je 2.300.407,39 kn.
Partnerstva	
Članstvo u Lokalnoj akcijskoj grupi (LAG Adrion)	Grad Vrgorac član je LAG-a „Adrion“ od njenog osnutka 2014. god.
SLABOSTI	Obrazloženje
Prostorno planska dokumentacija	
Zastarjela prostorno planska dokumentacija	Prostorni plan uređenja Grada Vrgorca donesen je 2006. godine.
Administrativni kapaciteti	
Podkapacitiranost na radnim mjestima usmjerenim ka privlačenju sredstava iz fondova EU	Prema sistematizaciji, uopće nisu predviđena radna mjesta na poslovima privlačenja sredstava iz EU fondova. Prema dostavljenim podacima Grad Vrgorac ima 22 zaposlenika, od čega je tek dvoje djelatnika prošlo edukaciju za izradu i prijavu projekata za fondove.
Fiskalni kapacitet	
Relativno nizak fiskalni kapacitet	Tek 54,53% sredstava Grad Vrgorac ostvaruje iz poslovanja dok ostatak predstavljaju pomoći. Tako izračunat pokazatelj prema podacima za 2015. ukazuje na nisku razinu vlastitih prihoda. Grad Vrgorac u odnosu na prosjek Županije po pitanju prihoda od poslovanja, poreznih prihoda kao i prihoda od imovine znatno je ispod prosjeka svih gradova u Županiji. Time se potvrđuje ovisnost Grada o pomoćima iz proračuna za svoje poslovanje.
Gradski proračun	

Velike oscilacije proračuna

Prema podacima Ministarstva financija ukupni prihodi Grada Vrgorca u 2015. niži su za 20% u odnosu na 2014., dok su se rashodi u istom razdoblju smanjili za 23,56%. Oscilacije proračuna u Gradu Vrgorcu bitno su izraženije nego u prosjeku ostalih Gradova Županije. Naime, u ostalim Gradovima prihodi su se u 2015. smanjili za 6,2% u odnosu na godinu ranije, dok je pad rashoda iznosio 5,1%.

Nepovoljna struktura proračunskih prihoda

Struktura prihoda Grada Vrgorca vrlo je nepovoljna, s obzirom na iznadprosječan udio pomoći od subjekata unutar općeg proračuna (46% u 2015.), što se prvenstveno odnosi na državni proračun. Udio prihoda po drugim osnovama (prihodi od imovine...) je izrazito nizak.

Nepovoljna struktura proračunskih rashoda

Rashodi za zaposlene čine 20% ukupnih rashoda poslovanja, dok u ostalim gradovima Županije taj udio iznosi tek 14%. Materijalni rashodi i rashodi za zaposlene, zajedno sa pomoćima unutar općeg proračuna, zauzimaju čak 78% svih rashoda, a premali dio sredstava usmjeren je ka razvojnim rashodima. Struktura rashoda prema funkcionalnoj klasifikaciji upućuje na nižu razvijenost Vrgorca u odnosu na ostale Gradove u Županiji, što proizlazi iz bitno većih izdvajanja za Usluge unapređenja stanovanja i zajednice, kao i nižih izdvajanja za Ekonomske poslove te Rekreaciju, kulturu i religiju.

Niska razina otvorenosti (transparentnosti) proračuna

Prema analizi Instituta za javne financije (2015) Grad Vrgorac jedan je od 18 gradova RH koji u 2014. i 2015. godini nisu objavili ni jedan proračunski dokument. Nadalje, Vrgorac je jedan od Gradova čiji se proračun u trenutku pretrage nije mogao pronaći ni na službenim internetskim stranicama ni u službenom glasniku. Stoga, u analizi se zaključuje da je razina otvorenosti (transparentnosti) proračuna (prema broju objavljenih dokumenata) u Gradu nula (0).

Obveze Grada Vrgorca na kraju 2015. god. iznosile su 9.235.184,00 kn. Najveći dio tog iznosa odnosi se na obveze za kredite i zajmove (6.541.789,00 kn).

Relativno visoka zaduženost**Razvojni okvir****Nedostatni razvojni dokumenti**

Nepostojanje razvojne strategije/programa.

PRILIKE	Obrazloženje
Gradski proračun	
Različite mogućnosti financiranja iz EU fondova	Mogućnosti korištenja Europskih strukturnih i investicijskih fondova, ali i drugih različitih EU programa.
Najava fiskalne decentralizacije	Veće mogućnosti financiranja razvoja na razini Grada.
PRIJETNJE	Obrazloženje
Nejasna budućnost jedinica lokalne samouprave	Pitanje restrukturiranja sustava JLS-a već je dulje vrijeme aktualno, te se eventualno može i dogoditi do 2020. godine.
Neriješeni imovinsko-pravni odnosi	Imovinsko pravni odnosi tj. pitanje vlasništva nad nekretninama nije riješeno na području Grada, što predstavlja značajnu kočnicu realizaciji bilo kakvog projekta.
Nesiguran pravni okvir	Česte i nekonzistentne promjene zakona u svim sferama stvaraju ozračje nesigurnosti i opreza te onemogućuju provedbu mjera za revitalizaciju neiskorištenih potencijala.
Gradski proračun	
Najave izmjena zakona o porezu i prirezu na dohodak	Mogućnost da smanjenje poreza i prireza na dohodak dodatno osiromaši gradsku blagajnu.

III STRATEŠKI OKVIR

III.1 VIZIJA ZA GRAD VRGORAC

Vizija predstavlja dugoročno usmjerenje budućeg željenog stanja na određenom području i ključan je element u implementaciji strateškog promišljanja na lokalnoj razini.

Vizija treba doprinijeti poticanju sustavnog zajedničkog djelovanja svih ključnih dionika razvoja kako bi određeni prostor u potpunosti uspio u aktivaciji svojih razvojnih potencijala i suočavanju s razvojnim potrebama.

Sljedom navedenog, za Grad Vrgorac se definira sljedeća vizija razvoja:

Grad Vrgorac kao subregionalni centar visoko inovativnog i održivog socio-ekonomskog okruženja omogućava svim svojim stanovnicima ostvarivanje visoke kvalitete života.

Grad Vrgorac tijekom definiranog razdoblja u potpunosti je okrenut aktivaciji svojih razvojnih potencijala kroz realizaciju zajedničkih definiranih strateških ciljeva, prioriteta i mjera. Kao rezultat navedenih nastojanja Grad Vrgorac postaje prepoznatljiv po svom nastojanju da svim svojim stanovnicima omogući visoku kvalitetu života čime vizija ostvaruje svoj smisao, kao sredstvo povezivanja, suradnje i doprinosa u stvaranju mjerljivih razvojnih ishoda.

III.2 RAZVOJNI CILJEVI

Cilj 1. UNAPRIJEĐENA KVALITETA ŽIVOTA STANOVNIKA KROZ INKLUZIVNO DRUŠTVENO OKRUŽENJE

Relevantnost

Grad Vrgorac karakteriziraju brojni razvojni problemi koji se ogledaju u negativnim demografskim trendovima (npr. pad mladog stanovništva, depopulacija), neadekvatnoj infrastrukturi za pružanje zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, nedostacima vrtićkog prostora, neadekvatnoj infrastrukturi osnovnih i srednjih škola, te neprilagođenim srednjoškolskim programima potrebama lokalne zajednice i tržišta rada. Nadalje, neodrživa razina kvalitete infrastrukturnih sustava u prometu, energetici, vodoopskrbi i otpadu (gospodarstvenim infrastrukturnim djelatnostima) uzrokuje neadekvatnu valorizaciju i iskorištenost prostora. Sve navedeno ugrožava kvalitetu življenja stanovnika na području Grada Vrgorca, a samim time ugrožavaju se i njegovi unutarnji razvojni potencijali.

Navedeno znači da je za potpuno iskorištavanje ljudskih potencijala i inovativnih kapaciteta u procese razvoja grada Vrgorca potrebno osigurati stanovnicima Vrgorca određenu kvalitetu života i društvenog standarda. Društvena (javna) infrastruktura i usluge važna su komponenta društvenog standarda zajednice koja značajno utječe na podizanje obrazovnog, zdravstvenog i kulturnog standarda, a uz dostupnost i kvalitetu stanovanja značajno utječe i na ukupnu kvalitetu života svih društvenih skupina. Stoga je zadovoljavanje javnih potreba u društvenim djelatnostima jedna od temeljnih zadaća lokalne samouprave, pa tako i Grada Vrgorca. Inkluzivno društveno okruženje obuhvaća međusobnu komplementarnost pružanja usluga društvenih i gospodarstvenih infrastrukturnih djelatnosti uz sustavno planiranje prostornog uređenja.

Stoga Grad Vrgorac, ako želi privlačiti mlađe stanovništvo za ostanak i dolazak u Vrgorac, i potaknuti razvoj Grada, mora promicati razvoj kvalitete života te unaprijediti postojeću infrastrukturu kroz inkluzivno društveno okruženje.

Očekivani načini ostvarenja

Navedeno je moguće ostvariti jasnim definiranjem razvojnih prioriteta koji će potaknuti sinergijske učinke i svojom komplementarnošću doprinijeti ostvarenju ovog postavljenog cilja. Unaprijeđenje kvalitete života i razvoj inkluzivnog društvenog okruženja odraziti će se u povoljnim demografskim kretanjima, prvenstveno broju novorođene djece (stopa nataliteta), a što će se u konačnici, sa određenim vremenskim odmakom, odraziti na povoljnije odnose starog i mladog stanovništva (indeks starosti) u Gradu Vrgorcu.

Ostvarenje cilja planira se kroz dva međusobno povezana prioriteta koji rješavaju utvrđene razvojne probleme vezane uz infrastrukturne sustave u gospodarskim i društvenim djelatnostima. Postavljeni prioriteti odnose se na unaprijeđenje i razvoj sustava dostupnosti i pružanja usluga gospodarskih infrastrukturnih djelatnosti i održiv prostorni razvoj s jedne strane, te unaprijeđenje društvene infrastrukture i usluga s druge strane.

Dosljednost

Navedeni cilj u skladu je sa strateškim dokumentima na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini. U prvom redu, navedeni cilj je usklađen s prijedlogom Strategije razvoja Splitsko-dalmatinske županije, kao i s nizom specifičnih sektorskih strategija dostupnih na razni RH. Tu se radi o sljedećim strateškim dokumentima: Strategija prostornog uređenja RH, Strategija regionalnog razvoja do kraja 2020. (nacrt), Strategija održivog razvitka RH 2009.-2019., Strategija energetskog razvitka RH 2009.-2020., Strategija razvoja širokopojasnog pristupa u RH u razdoblju od 2016. do 2020. godine, Strategija prometnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2030., Strategija upravljanja vodama (2008.-2038.), Strategija gospodarenja otpadom u Republici Hrvatskoj 2005.-2025., Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2015. – 2021. (nacrt), Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti RH, Program ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2020., Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.-2020., Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva od 2012. do 2016. godine, Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u RH 2014.-2020., Strategija razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016., Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., Operativni program učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020., Strategija društvenog poduzetništva 2014.-2020., Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije 2014.-2020., Razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije, Plan gospodarenja otpadom Splitsko-dalmatinske županije. Cilj je ujedno usklađen sa ciljevima Strategije Europa 2020.

CILJ:		
UNAPRIJEĐENA KVALITETA ŽIVOTA STANOVNIKA KROZ INKLUZIVNO DRUŠTVENO OKRUŽENJE		
	Pokazatelj 1	Pokazatelj 2
<i>Pokazatelj - definicija</i>	Živorodena djeca	Indeks starenja
<i>Jedinica</i>	Broj	Postotak (udio)
<i>Opis</i>	Živorodenim djetetom smatra se svako dijete koje pri rođenju diše i pokazuje druge znakove života kao što su kucanje srca, pulsiranje pupčane vrpce i nedvojbeno kretanje voljnih mišića.	Indeks starenja jest postotni udio osoba starih 60 i više godina u odnosu na broj osoba starih 0 – 19 godina. Indeks veći od 40% kazuje da je stanovništvo određenog područja zašlo u proces starenja.

Početna vrijednost	10,65 (2014.g.)	89,9 (2011.g.)
Ciljana vrijednost	15 (2020.* ¹¹⁵)	75 (2021.g.)
Učestalost praćenja	Jednom godišnje	Prema popisima stanovništva RH
Izvor	Statističko izvješće Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske, DZS.	Popis stanovništva, kućanstava i stanova RH, DZS

Cilj 2: POVEĆANA REZISTETNOST GOSPODARSTVA KOJA OSIGURAVA ODRŽIVI GOSPODARSKI RAST I POVEĆANJE ZAPOSLENOSTI

Relevantnost

Analiza stanja gospodarstva grada Vrgorca ukazuje na relativno nisku razinu ekonomske aktivnosti radne snage te izraženu ovisnost (promatrajući i kriterije ostvarenog prihoda, dobiti i zaposlenosti) o rezultatima jednog velikog poduzeća. Navedena ovisnost se ogleda i u nepovoljnoj strukturi gospodarskih subjekata prema veličini, ali i u zastupljenosti u pojedinim NKD djelatnostima, a što u konačnici rezultira i s nepovoljnim trendovima na tržištu rada, s naglaskom na visoke stope nezaposlenosti mladih i izraženim udjelima dugoročno nezaposlenih pojedinaca. Uz nisku razinu samozapošljavanja vidljiva je iznimna osjetljivost i ranjivost gospodarstva Grada Vrgorca.

Slijedom navedenog jasna je potreba za razvojem gospodarstva s diversificiranim smjerovima rasta i razvoja koje bi bilo konkurentno kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini.

Očekivani načini ostvarenja

Postizanje više razine konkurentnosti promatrane JLS koja će se ogledati u razvijenim različitim gospodarskim djelatnostima čiji će nositelji biti kako velika tako i manja poduzeća, obrti, OPG-ovi i udruge moguće je ostvariti definiranjem jasnih prioriteta. Definiranje navedenih prioriteta zahtijeva objektivnu percepciju razvojnih potreba kao i uzimanje u obzir potencijala i ograničenja promatranog gospodarskog sustava. Naposljetku, postizanje navedenog cilja potrebno je promatrati kroz prizmu nužne komplementarnosti svih dugoročnih ciljeva promatrane JLS.

Dosljednost

Usklađenost cilja s ključnim lokalnim, regionalnim i nacionalnim strateškim dokumentima je vidljiva kroz niz primjera. U prvom redu, navedeni cilj je usklađen s nizom specifičnih nacionalnih sektorskih strategija. Primjerice, navedeni cilj je komplementaran s općim ciljem i s osnovnim mjerama Strategije razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013.-2020., zatim s Industrijskom strategijom Republike Hrvatske 2014.-2020., sa Strategijom poticanja inovacija Republike Hrvatske 2014. – 2020., Strategijom razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine te Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije, SOZT, 2013.

¹¹⁵ 2020* se odnosi na vrijeme kraja realizacije projekata implementiranih tijekom provedbe Strategije razvoja Grada Vrgorca do 2020.

Posebno je potrebno istaknuti usklađenost cilja s ciljevima ključnog strateškog dokumenta Europske unije, Europa 2020. Naime, cilj je komplementaran ciljevima zapisanim u navedenom strateškom europskom dokumentu, u prvom redu vezanim za ostvarivanje visoke stope zaposlenosti, viših ulaganja u istraživanje i razvoj te boljih rezultata na polju obrazovanja.

CILJ: POVEĆANA REZISTETNOST GOSPODARSTVA KOJA OSIGURAVA ODRŽIVI GOSPODARSKI RAST I POVEĆANJE ZAPOSLENOSTI		
	Pokazatelj 1	Pokazatelj 2
<i>Pokazatelj - definicija</i>	Visina dohotka po stanovniku u odnosu na prosjek Republike Hrvatske	Dobit poslovnih subjekata na prostoru Grada Vrgorca
<i>Jedinica</i>	HRK / stanovniku	HRK
<i>Opis</i>	Računa se kao omjer ukupnog iznosa dohotka kojega su tijekom jednoga poreznog razdoblja (kalendarska godina) ostvarili porezni obveznici, fizičke osobe s prebivalištem ili uobičajenim boravištem na području jedinice lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave za koju se vrši izračun, i broja stanovnika koji žive na području te jedinice. (Vrijednost standardiziranog pokazatelja u odnosu na prosjek RH sukladno metodologiji izračuna Indeksa razvijenosti)	(Podaci uključuju sve statuse prijave, sve tipove obveznika po svim vrstama osnovice i vrstama prijave obrasca dobiti te se promatraju iz stavke UKUPNA SMANJENJA DOBITI / POVEĆANJA GUBITKA)
<i>Početna vrijednost</i>	65,5% (21.279 HRK - prosječna vrijednost dohotka tijekom razdoblja 2010.-2012.)	89.990.956,59 HRK (2014.)
<i>Ciljana vrijednost</i>	75% (2020.*)	120.000.000,00 HRK (2020.*)
<i>Učestalost praćenja</i>	Jednom u trogodišnjem razdoblju	Jednom godišnje
<i>Izvor</i>	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU (Indeks razvijenosti)	Porezna uprava RH - Statističko izvješće o navedenim prijavama poreza na dobit; obrada autora

Cilj 3. POBOLJŠAN SUSTAV JAVNOG UPRAVLJANJA

Relevantnost

Analiza stanja otkriva niz slabosti na području grada Vrgorca kada je u pitanju institucionalni i razvojni okvir. Slabosti se odnose na zastarjelu prostorno-plansku dokumentaciju, podkapacitiranost na radnim mjestima usmjerenim ka privlačenju sredstava iz fondova EU, dok se najveći dio slabosti odnosi na strukturu gradskog proračuna koja rezultira iznimno niskim fiskalnim kapacitetom. Navedeno upućuje na potrebu unaprjeđenja sustava javne uprave radi rješavanja slabosti u upravljanju, poboljšanja funkcioniranja i povećanja učinkovitosti javne uprave.

Očekivani načini ostvarenja

Cilj se namjerava ostvariti kroz usvajanje i implementaciju razvojne strategije te prostorno planske dokumentacije. Nužno je restrukturiranje prihodovne i rashodovne strane proračuna kako bi se povećao fiskalni kapacitet uvažavajući eksterne faktore (položaj Vrgorca prema novom mjerenju indeksa razvijenosti). Potrebno je snažiti i razvijati ljudske potencijale kako bi javna uprava bila što učinkovitija i usmjerena prema korisniku. Dodatno je potrebno poraditi i na transparentnosti javnih dokumenata, kao što je gradski proračun. Na ostvarenje cilja svakako će utjecati i prijetnje u obliku neriješenih imovinsko-pravnih odnosa te nesigurnog pravnog okvira s kojim se susreću sve jedinice lokalne (samo)uprave u RH.

Dosljednost

Navedeni cilj u potpunosti je usklađen sa nacionalnim strateškim dokumentima kada je u pitanju javno upravljanje. Strateški dokumenti odnose se na Prijedlog strategija razvoja javne uprave RH za razdoblje od 2015. do 2020. godine, kao i Odluku o provedbi reformskih mjera za unapređenje sustava javne uprave koju je Vlada RH donijela u veljači 2016. god. Cilj je također usklađen i sa ključnim strateškim dokumentom Europske unije, Europa 2020, u dijelu koji se odnosi na javno upravljanje, a u kojem se efikasna javna uprava na regionalnoj i lokalnoj razini ističe kao jedan od ključnih ciljeva.

CILJ 3: POBOLJŠAN SUSTAV JAVNOG UPRAVLJANJA		
	Pokazatelj 1	Pokazatelj 2
<i>Pokazatelj - definicija</i>	Zadovoljstvo korisnika usluga koje su nadležnosti Grada Vrgorca	Fiskalni kapacitet- prihodi po stanovniku
<i>Jedinica</i>	postotak	HRK po stanovniku
<i>Opis</i>	Kako bi se ispitalo zadovoljstvo stanovnika Vrgorca potrebno je provesti anketu na reprezentativnom uzorku u kojoj će se korisnike pitati o kvaliteti usluga koje su nadležnosti Grada Vrgorca	Pored pokazatelja udjela vlastitih prihoda u ukupnim prihodima uobičajeno je sagledati i pokazatelj prihoda poslovanja po glavi stanovnika. Pri izračunu su u obzir uzeti podaci o broju stanovnika iz 2011. godine, te proračunska sredstva iz 2015. godine.
<i>Početna vrijednost</i>	/	1.964,21
<i>Ciljana vrijednost</i>	70% (2020*)	3.000,00 (2020*)
<i>Učestalost praćenja</i>	Jednom dvogodišnje	Jednom godišnje
<i>Izvor</i>	Grad Vrgorac	Ministarstvo financija, gradski proračun, DZS

III.3 RAZVOJNI PRIORITETI I MJERE

CILJ 1. UNAPRIJEĐENA KVALITETA ŽIVOTA STANOVNIKA KROZ INKLUZIVNO DRUŠTVENO OKRUŽENJE

PRIORITET 1.1. Razvijeni infrastrukturni sustavi i održiv prostorni razvoj

Cilj: Ovaj prioritet, u vremenski zacrtanom okviru, treba uspostaviti sve infrastrukturne preduvjete kako bi se na prostoru grada Vrgorca omogućilo kvalitetno odvijanje gospodarskih djelatnosti te pružanje kvalitetnih javnih i privatnih usluga imajući u vidu potražnju koja proizlazi iz socio-ekonomskog okruženja. Konkretizacija ovog prioriteta znači unaprijediti funkcionalnost svih infrastrukturnih sustava komplementirajući njihov lokalni, županijski i državni značaj u jednu nerazdvojivu cjelinu. U tom kontekstu nameću se preduvjete za ostvarivanje ovoga prioriteta koji zahtijevaju valorizaciju i ocjenu budućih infrastrukturnih zahvata, čime se postiže inkluzivnost u društvenom okruženju i rast kvalitete života stanovnika.

Opravdanje: Analiza je pokazala kako infrastrukturni sustavi na području Grada Vrgorca u svojoj razvijenosti zaostaju za stanjem infrastrukturnih sustava na području Splitsko-dalmatinske županije.

Prometna infrastruktura na području grada Vrgorca u potpunosti je naslonjena na ceste, pa se i povezanost grada Vrgorca kao subregionalnog središta može promatrati isključivo kroz mrežu cestovne infrastrukture. Dakle, grad Vrgorac kao mali grad treba težiti što boljom povezanošću s ostalim subregionalnim središtima u svom okruženju, gdje se u prvom redu ističe grad Makarska i cjelokupno Makarsko primorje (rivijera). Prema Makarskoj rivijeri vodi tek jedna cesta (D512), ne ostavljajući pri tome niti jednu prihvatljivu alternativnu poveznicu. Cesta D512 je tokom 2010. i 2011. godine bila zatvorena za sav promet, koji se preusmjeravao preko autoputa A1 ili Jadranskom magistralom preko grada Ploča, čime je fluktuacija dnevnih migranata značajno otežana. Nadalje, postoji veliko prometno opterećenje u samom središtu naselja Vrgorac koje je uzrokovano tranzitnim prometom, čime se narušava sigurnost u prometu svih sudionika.

Kada je riječ vodnom gospodarstvu, u promatranom razdoblju je sustav vodoopskrbe ostvarivao izrazito velike gubitke u zahvaćenoj i u sustav uvedenoj vodi. Ti gubici iznosili su preko 70%, što je značajno iznad prosjeka Splitsko-dalmatinske županije (64%), a posebno iznad prosjeka RH (40%). Dugi dio vodnog gospodarstva, sustav dispozicije otpadnih voda uopće nije funkcionalan, i to zbog nefunkcionalnog pročišćivača, čime se i dalje ostvaruje pritisak na okoliš onečišćenjem iz točkastih izvora onečišćenja.

Sustav opskrbe energijom razvija se u dva pravca. Prvi pravac zacrtan je u strateškim odrednicama HEP ODS d.o.o. i obuhvaća aktivnosti u procesu prijelaza s naponskih razina 110-35-10-0,4 kV na naponske razine 110-20-0,4 kV. U tim nastojanjima ne zaostaje niti Opskrbno područje Split, odnosno područje pogona Vrgorac koji ima za cilj potpuni prelazak na 20 kV mrežu. Zamjenom 10 kV naponske razine s 20 kV razinom postižu se manji tehnički gubici u mreži (Jouleovi gubici) te manji padovi napona. Drugi pravac razvoja prolazi iz nužnosti poštivanja Direktive 2009/28/EZ koja govori o poticanju uporabe energije iz obnovljivih izvora (OIE). Strategijom energetskog razvoja RH i Nacionalnim akcijskim planom za obnovljive izvore energije do 2020. godine predviđeno je da 35% proizvodnje električne energije iz OIE sudjeluje u ukupnoj potrošnji električne energije. Tim planom povećava se diversifikacija dobavnih izvora energije, čime se s jedne strane povećava otpornost na događaje na energetskom tržištu, a s druge strane zadovoljavaju se standardi energetske politike EU.

Dostupnost infrastrukture širokopojasnog pristupa internetu preduvjet je za daljnji društveni i gospodarski razvoj grada Vrgorca, odnosno za njegov iskorak prema društva znanja. Analizom je utvrđeno kako tek 36,61% kućanstava koristi širokopojasnu infrastrukturu pristupa internetu brzina većih od 2 Mbit/s. Ciljem iz Strategije razvoja širokopojasnog pristupa u RH u razdoblju od 2016. do 2020. godine predviđeno je da 80% kućanstava koristi nepokretni širokopojasni pristup brzina većih od 2 Mbit/s. Ostvarivanjem zacrtanih ciljeva se rješava generalni problem neujednačene povezanosti,

a stanovništvu grada Vrgorca, kao i različitim poslovnim subjektima, omogućuje najbolje iskorištenje digitalne tehnologije (školstvo, zdravstvo, turizam i dr.).

Sustav gospodarenja otpadom na području grada Vrgorca ne funkcionira u potpunosti. Iako je određeni dio zakonskih obveza već ranije zadovoljen, još uvijek postoji nekoliko odredbi koje su ostale neispunjene. Međutim, grad Vrgorac u toj problematici nije usamljen. U mišljenju EK o prijavi RH za prijam u članstvo EU kaže se kako je gospodarenje otpadom najveći pojedinačni problem zaštite okoliša u RH. Analizom je utvrđeno kako na području grada Vrgorca ne postoji reciklažno dvorište, kao ni mjesto za odlaganje građevinskog otpada. Pozitivna strana sustava gospodarenja otpadom je smanjenje količine prikupljenog miješanog komunalnog otpada, a takav trend treba i nastaviti. Rješavanjem navedenih problema u sustavu gospodarenja otpadom ostvaruju se ciljevi zavrtni u Planovima gospodarenja otpadom RH i SDŽ, a sve u svrhu smanjenja nepovoljnog utjecaj otpada na okoliš i ljudsko zdravlje na najmanju moguću razinu.

Opis:

Ostvarenje ovog prioriteta moguće je kroz povećanje dostupnosti Grada Vrgorca i mobilnosti njegovog stanovništva, smanjenje rizika za ljudsko zdravlje i okoliš, održiv energetski sektor i povećanje kvalitete opskrbe električnom energijom te kroz razvoj informacijskog društva i društva znanja.

Ovaj prioritet kapilarni je nastavak provedbe horizontalnih i sektorskih razvojnih dokumenata državnog i županijskog značaja poput Strategije prostornog uređenja RH, Strategije održivog razvitka RH, Strategije regionalnog razvoja do kraja 2020., Strategije prometnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2030., Programa ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2020., Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., Razvojne strategija Splitsko-dalmatinske županije, Plan gospodarenja otpadom Splitsko-dalmatinske županije, kao i mnogih drugih.

POKAZATELJI PRIORITETA

PRIORITET 1.1. Razvijeni infrastrukturni sustavi i održiv prostorni razvoj			
	Pokazatelj 1	Pokazatelj 2	Pokazatelj 3
<i>Pokazatelj - definicija</i>	Stopa smrtno stradalih na 100.000 stanovnika u cestovnom prometu	Količina prikupljenog miješanog komunalnog otpada	Udio kućanstava koji koriste širokopojasni pristup internetu
<i>Jedinica</i>	Stopa	Količina (t)	Udio (%)
<i>Opis</i>	Pokazatelj predstavlja glavni pokazatelj stanja sigurnosti cestovnog prometa čijim se smanjenjem poboljšava zdravlje i kvaliteta života te sigurna i održiva mobilnost.	Prikupljanje otpada iz kućanstava i otpada iz trgovina, industrije i iz ustanova koji je po svojstvima i sastavu sličan otpadu iz kućanstava, iz kojeg posebnim postupkom nisu izdvojeni pojedini materijali (kao što je papir, staklo i dr.).	Udio kućanstava na području grada Vrgorca koja su korisnici usluge pristupa internetu brzinama od 2 Mbit/s ili većim u odnosu na ukupan broj kućanstava na području grada Vrgorca izražen u postotcima [%].
<i>Početna vrijednost</i>	0 (2015.)	2.586,60 (prosjeak 2010.-2015.)	36,61% (2015.)
<i>Ciljana vrijednost</i>	0 (2020.*)	2.000,00 (2020.*)	80% (2020.*)
<i>Učestalost praćenja</i>	Godišnje	Godišnje	Godišnje.

Izvor	MUP, Bilten o sigurnosti cestovnog prijevoza	Registar onečišćivača	HAKOM
-------	--	-----------------------	-------

Mjera 1. Unaprjeđenje mreže prometne infrastrukture

Ovom mjerom nastoji se unaprijediti postojeća mreža prometne infrastrukture kako bi se poboljšala dostupnost grada Vrgorca u svom subregionalnom okruženju, s posebnim naglaskom na područje Makarske rivijere, ali i olakšala mobilnost stanovništva u okviru samih granica Grada. Realizacijom ove mjere posebno će se poboljšati transversalna povezanost Grada, otklonit će se postojeća uska grla u samom Vrgorcu te na koncu podignuti razina kvalitete cestovne prometne infrastrukture koju zahtijevaju budući gospodarski iskoraci. Ova mjera kapilarni je nastavak sljedećih nacionalnih i županijskih horizontalnih i sektorsku strategija:

- Strategija prostornog uređenja
- Strategija održivog razvitka RH 2009.-2019.
- Strategija regionalnog razvoja do kraja 2020. (nacrt)
- Strategija prometnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2030.
- Strateški plan ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture za razdoblje 2016.-2018.
- Program građenja i održavanja javnih cesta za razdoblje od 2013. do 2016.
- Program sigurnosti cestovnog prometa RH 2011.-2020.
- Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.
- Program ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2020.
- Razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata

- Obnova, rekonstrukcija i održavanje postojećih cestovnih prometnica i dionica
- Rješavanje uskih grla u prometu (obilaznica)
- Dogradnja cestovne mreže u skladu s prometnim potrebama

Pokazatelji ishoda za Prioritet 1.1. /Mjeru 1.1.1.: Unaprijeđena mreža prometne infrastrukture

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Povećanje dužine cestovne mreže na području grada Vrgorca	km	Unaprjeđenje cestovne infrastrukture na području grada Vrgorca izgradnjom novih trasa	9,05 km	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac

Mjera 2. Uspostavljanje učinkovit sustava vodnog gospodarstva

Obrazloženje: Ova mjera ima za cilj poboljšanje cjelokupnog sustava gospodarenja vodom. To se odnosi na vodoopskrbi sustav i sustav odvodnje otpadnih voda, kao i na melioracijsku odvodnju i navodnjavanje. U vodoopskrbnom sustavu prvenstveno treba smanjiti rasipanje, odnosno smanjiti gubitaka vode koja je uvedena u sustav. Analiza je pokazala kako su gubitci uvedene vode u sustav

oko 70%, što je iznad županijskog prosjeka koji je također neodrživ. Realizacijom ove mjere stvorit će se uvjeti za održivost vodoopskrbnog sustava Grada Vrgorca koji će svojim korisnicima osigurati pitku vodu u skladu s higijensko-sanitarnim standardima. Drugi cilj ove mjere je osposobiti izgrađeni sustav odvodnje otpadnih voda stavljajući u funkciju pročištač čime će se povećati priključenost na javni sustav odvodnje. Realizacijom drugog dijela mjere smanjit će se točkasti izvori onečišćenja te zadovoljiti europski standardi u odvodnji i pročišćavanju komunalnih otpadnih voda. Zahvatima u melioracijskoj odvodnji i navodnjavanju trebaju riješiti problem nepovoljnih hidroloških uvjeta u zimskom periodu kada polja plave, odnosno ljeti kada je nasušna potreba za navodnjavanjem.

Provedba ove mjere u skladu je sa sljedećim horizontalnim i sektorskim strategijama višeg reda:

- Strategija prostornog uređenja
- Strategija održivog razvitka RH 2009.-2019.
- Strategija regionalnog razvoja do kraja 2020. (nacrt)
- Strategija upravljanja vodama (2008.-2038.)
- Program ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2020.
- Višegodišnji program gradnje regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina i građevina za melioracije
- Plan upravljanja vodnim područjima 2016. – 2021. (nacrt)
- Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.
- Razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata

- Izgradnja, sanacija i rekonstrukcija sustava odvodnje-kanalizacije
- Izgradnja, sanacija, rekonstrukcija i dogradnja uređaja za pročišćavanje otpadnih voda
- Izgradnja i sanacija sustava za navodnjavanje i odvodnju vode sa poljoprivrednih površina

Pokazatelji ishoda za Prioritet 1.1. /Mjeru 1.1.2.: Uspostavljen učinkovit sustav vodnog gospodarstva

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Gubitci u vodoopskrbnom sustavu	Postotak (%)	Smanjenjem gubitaka količine vode sa postojećih vodozahvata, gdje su gubici količine vode razlika između uvedene vode u sustav i isporučene količine.	60%	2020.*	Na kraju razdoblja	Komunalno d.o.o.
Priključenost na sustav odvodnje otpadnih voda	(Udio)	Udio korisnika koji su priključeni na sustav odvodnje u odnosu na broj korisnika koji su priključeni na sustav vodoopskrbe	20%	2020.*	Na kraju razdoblja	Komunalno d.o.o.

Izgrađenost sustava odvodnje	Postotak realizacije	Postotak izgrađenosti sustava obrane od poplava Vrgorskog polja	50%	2020.*	Na kraju razdoblja	Komunalno d.o.o. Hrvatske vode
------------------------------	----------------------	---	-----	--------	--------------------	--------------------------------

Mjera 3. Unaprjeđenje opskrbe energijom i povećana energetska učinkovitost

Obrazloženje: Optimiziranje postojeće i planiranje buduće srednjonaponske mreže opskrbnog područja pogona Vrgorac, kao i u ostatku područja Elektrodalmacije Split, podrazumijeva preuređenje u postrojenjima i mreži u svrhu smanjenja gubitaka i povećanje prijenosne moći, odnosno povećanja kvalitete isporučene električne energije krajnjim korisnicima. Veličina distributivnog područja grada Vrgorca, konfiguracija elektroenergetske mreže i geografsko obilježje neki su od čimbenika koji prelazak na 20 kV mrežu čine izazovnom i zahtjevnom mjerom. S obzirom na postavljeni cilj u Strategiji energetskog razvoja RH, kao i u Nacionalnom akcijskom planu za obnovljive izvore energije do 2020. godine, povećat će se diversifikacija dobavnih izvora, a posebno iz OIE. U tom kontekstu, na području grada Vrgorca PPG određena je lokacija za ispitivanje mogućnosti proizvodnje električne energije iz snage vjetra. Lokacija se nalazi na brdu Gradina, na jugoistočnom području grada Vrgorca, uz sami rub granice JLS. Ova mjera u skladu je sa sljedećim razvojnim dokumentima.

- Strategija prostornog uređenja RH
- Strategija održivog razvitka RH 2009.-2019.
- Strategija regionalnog razvoja do kraja 2020. (nacrt)
- Strategija energetskog razvitka RH 2009.-2020.
- Nacionalni akcijski plan za obnovljive izvore energije do 2020.
- Desetogodišnji plan razvoja plinskog transportnog sustava RH 2015.-2024.
- Treći Nacionalni akcijski plan energetske učinkovitosti RH za razdoblje od 2014. do 2016.
- Desetogodišnji (2016.-2025.) plan razvoja distribucijske mreže HEP ODS-a
- Strateški plan Ministarstva gospodarstva za razdoblje 2016.-2018.
- Program ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2020.
- Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.
- Razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata

- Izmjena transformatora
- Izmjena srednjonaponskih vodova i kabela
- Izgradnja vjetroelektrane

Pokazatelji ishoda za Prioritet 1.1. /Mjeru 1.1.3.: Unaprijeđena opskrba energijom i povećana energetska učinkovitost

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)

Udio pogona Vrgorac na 20 kV mreži	%	Udio pogona Vrgorac na 20 kV mreži prilikom prijelaza s postojećeg četveronaponskog distribucijskog sustava 110-35-10-0,4 kV na tronaponski 110-20-0,4 kV	100%	2020.*	Na kraju razdoblja	HEP ODS d.o.o.
Elektrana iz obnovljivih izvora energije	Broj	Elektrana iz obnovljivih izvora energije na području brda Gradina, na jugoistočnom području grada Vrgorca, uz sami rub granice JLS	1	2020.*	Na kraju razdoblja	Hrvatska energetska regulatorna agencija (HERA) Grad Vrgorac

Mjera 4. Poboljšanje sustava telekomunikacija

Obrazloženje: Ova mjera doprinosi boljem korištenju širokopojsnog pristupa internetu u cjelokupnoj RH, a posebno na području grada Vrgorca gdje je korištenje na vrlo niskim razinama. S obzirom da je područje grada Vrgorca velikim dijelom ruralno i zabačeno, ovom mjerom obuhvaćena su i područja u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes za izgradnju infrastrukture za brzi širokopojsni pristup internetu. Nadalje, mjera obuhvaća razvoj i provedbu sustava potpore i poticanja izgradnje infrastrukture za slobodni pristup internetu (hot spot) na lokacijama od posebnog interesa (primjerice u gradskim središtima).

- Strategija prostornog uređenja RH
- Strategija regionalnog razvoja do kraja 2020. (nacrt)
- Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.
- Strategija razvoja širokopojsnog pristupa u RH u razdoblju od 2016. do 2020. godine

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata

- Unaprijediti telekomunikacijsku mrežu i dostupnost korisnicima
- Omogućiti daljnji razvoj širokopojsnog pristupa mrežama velikih brzina
- Izgradnja infrastrukture za slobodni pristup internetu

Pokazatelji ishoda za Prioritet 1.1. /Mjeru 1.1.1.: Poboljšan sustav telekomunikacija

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Broj lokacija s izgrađenom infrastrukturom za slobodni pristup internetu (hot spot)	Lokacija	Na području grada Vrgorca ne postoji niti jedna lokacija koja omogućuje slobodni pristup internetu (hot spot)	1	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac

Mjera 5. Održivo korištenje prirodnih resursa

Cilj ove mjere je razvoj infrastrukture za gospodarenje otpadom u svrhu uspostave primarnog razvrstavanja otpada kako bi se smanjio negativni učinak odloženog otpada na okoliš i ljudsko zdravlje, a sve u skladu sa Zakonom o održivom gospodarenje otpadom (NN 94/13) i Planom gospodarenja otpadom grada Vrgorca. Ovom mjerom unaprijeđuje se značajno postojeće stanje zaštite okoliša na području grada Vrgorca. Mjera je u skladu sa sljedećim dokumentima višeg reda:

- Strategija prostornog uređenja RH
- Strategija održivog razvitka RH 2009.-2019.
- Strategija regionalnog razvoja do kraja 2020. (nacrt)
- Strategija gospodarenja otpadom u Republici Hrvatskoj 2005.-2025.
- Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2015. – 2021. (nacrt)
- Strateški plan Ministarstva zaštite okoliša i prirode 2015.-2017.
- Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti RH
- Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.
- Razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije
- Plan gospodarenja otpadom Splitsko-dalmatinske županije

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata

- Izgradnja reciklažnih dvorišta i zelenih otoka
- Sanacija službenih odlagališta otpada
- Sanacija divljih odlagališta otpada
- Uređenje javnih površina

Pokazatelji ishoda za Prioritet 1.1. /Mjeru 1.1.1.: Održivo korištenje prirodnih resursa

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Broj reciklažnih dvorišta za selektivno prikupljanje otpada	Reciklažno dvorište	Unaprijeđenje sustava selektivnog prikupljanja otpada	1	2020.*	Na kraju razdoblja	Gradska čistoća i usluge d.o.o.
Broj saniranih službenih odlagališta otpada	Sanirano službeno odlagalište	Sanirano odlagalište otpada Ajdanovac	1	2020.*	Na kraju razdoblja	Gradska čistoća i usluge d.o.o.
Broj neslužbenih divljih odlagališta	Neslužbeno divlje odlagalište	Broj neslužbenih divljih odlagališta koji se sustavno pojavljuju na području grada vrgorca	0	2020.*	Na kraju razdoblja	Gradska čistoća i usluge d.o.o.

PRIORITET 1.2. Unaprijeđenje društvene infrastrukture i usluga

Cilj: Provedbom prioriteta unaprijedit će se kvaliteta, učinkovitost i dostupnost odgojno-obrazovnih usluga i sadržaja, kulturnih, sportskih i rekreativnih sadržaja, te zdravstvenih i socijalnih usluga, što će pridonijeti rastu kvalitete života stanovnika Vrgorca. Realizacijom prioriteta povećat će se broj radnih mjesta u području odgoja i obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijale, uključenost ranjivih skupina te kvaliteta zdravlja stanovnika, što u konačnici vodi porastu privlačnosti prostora Vrgorca za život. Vrlo značajnu ulogu u realizaciji ovog prioriteta imat će civilno društvo i stanovništvo grada Vrgorca kojeg će se poticati na aktivno uključivanje i sudjelovanje u razvoju lokalne zajednice. Posebnu

kategoriju u okvirima civilnog društva čini vatrogasna zajednica čija je uloga u realizaciji ovog prioriteta podizanje mjera zaštite i spašavanja na višu razinu, što će posebno imati utjecaja na očuvanju prirodne i kulturne baštine.

Opravdanje: Prema utvrđenom stanju na području Grada Vrgorca za kvalitetnije obavljanje odgojno-obrazovnih, kulturnih, sportsko-rekreativnih i zdravstvenih aktivnosti, usluga i programa potrebna je gradnja novih, odnosno stalno i kompleksno unapređivanje standarda postojećih građevina. Kako bi se unaprijedilo stanje i uveli novi standardi posebno je potrebno voditi računa i o dostupnosti prostora osobama s invaliditetom. Nadalje, razvoj novih programa, sadržaja i aktivnosti društvenih usluga treba biti jedan od ključnih elemenata kontinuiranog podizanja njihove kvalitete. Turistička kretanja na području grada Vrgorca, gledano kroz prizmu ostvarenih noćenja ukazuju na neadekvatnu valorizaciju prirodne i kulturne baštine. U 2014. godini ostvareno je tek 1,4% turističkih noćenja u odnosu na regiju Dalmatinske zagore na području Splitsko-dalmatinske županije, što je izrazito nisko. Civilno društvo na području grada Vrgorca, a što je pokazala analiza stanja, ima velike probleme u financiranju vlastitog poslovanja. Međutim, za dio udruga koje se koriste prostorom u vlasništvu Grada Vrgorca podjednako značajan problem predstavlja loše stanje, kao i neadekvatna opremljenost spomenutih prostora. Dobrovoljno vatrogasno društvo već niz godina ne zadovoljava kriterije propisane Planom zaštite od požara i tehnoloških eksplozija, što je prvenstveno posljedica neadekvatnog vatrogasnog doma.

Opis: Prioritet podrazumijeva mjere unaprjeđenja infrastrukture i podizanja kvalitete usluga djelatnosti odgoja i obrazovanja, kulture, te sporta i rekreacije, kao i unaprjeđivanja uvjeta za pružanje visokokvalitetnih zdravstvenih i socijalnih usluga. Stoga je potrebno ulagati u postojeću i izgraditi novu infrastrukturu za pružanje odgojno-obrazovnih usluga, uspostaviti kulturnu infrastrukturu za edukaciju, čuvanje građe, prezentaciju/promociju kulturnih manifestacija i kulturne i prirodne baštine, te ulagati u unapređenje rada zaposlenih u kulturi. Sportska i rekreativna ponuda unaprjeđuje se izgradnjom i opremanjem objekata sportske infrastrukture, uključujući i sportske sadržaje uz škole, te je nužno i poticati izvrsnost u sportskim natjecanjima i programima i uključivanje šire populacije u sport i rekreaciju. Zdravstvene i socijalne usluge se unaprjeđuju ulaganjima u opremu, prostorije, razne programe (edukacijskog i drugog sadržaja) i ljudske resurse. U svim sferama društvenog života poželjno je i proaktivno djelovanje institucija civilnog društva.

PRIORITET 1.2. Unaprjeđenje društvene infrastrukture i usluga

	Pokazatelj 1	Pokazatelj 2
Definicija	Ulaganja u društvenu infrastrukturu (bez ulaganja u nove građevine)	Novoizgrađeni objekti društvene infrastrukture
Jedinica	U kunama	broj
Opis	Ulaganja u održavanje, opremu, programe, promociju i ostale sadržaje društvenih usluga	Novoizgrađeni objekti društvene infrastrukture
Početna vrijednost	bazni indeks 2015.=100	0
Ciljana vrijednost	150 (2020.*)	5 (2020.*)
Učestalost praćenja	godišnje	godišnje

Mjera 1. Unaprjeđenje infrastrukture i sustava predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja

Opis: Mjera treba omogućiti svim stanovnicima Vrgorca koji su uključeni u bilo koju razinu odgojno-obrazovnog sustava da imaju jednaku, zadovoljavajuću i suvremenu uslugu. Jednakost označava dostupnost svima po jednakim uvjetima, zadovoljavajuća razina znači da se prate standardi definirani dokumentima višeg reda (županijskog i nacionalnog), dok suvremenost zahtjeva da se prate globalni trendovi u pružanju usluga odgoja i obrazovanja. Kako bi se osigurala sustavna podrška djeci i roditeljima u vrtićima i udovoljilo njihovim specifičnim potrebama (nadarena djeca, djeca sa poteškoćama u razvoju, i sl.) potrebno je prilagoditi i unaprijediti vrtićke programe. Nadalje, u osnovnoj i srednjoj školi potrebno je sustavno pratiti učenike i srednjoškolce te poticati njihov razvoj na temelju učenih potencijala, razvijati izvanškolske aktivnosti i programe u kojima će biti uključeni učenici, učitelji i roditelji te ostali članovi šire društvene zajednice Vrgorca.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata:

- izgraditi nove, dograditi ili rekonstruirati te opremiti postojeće objekte odgojno-obrazovnih ustanova
- izgradnja školskih sportskih dvorana, (bazena) i otvorenih vanjskih sportskih terena uz postojeće i nove školske objekte
- usklađivanje s Državnim pedagoškim standardima predškolskog te osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja i razvijanje izvanškolskih i nastavnih aktivnosti
- uspostaviti sustav za ranu identifikaciju, podršku i praćenje djece i učenika s teškoćama u razvoju i darovitih učenika
- razvijati digitalno zrelu osnovnu i srednju školu spremnu za korištenje potencijala informacijskokomunikacijske tehnologije u obrazovanju i razvoj vještina za 21. stoljeće neophodnih na tržištu rada
- poticati suradnju i mobilnost u području trajnog profesionalnog razvoja učitelja

Pokazatelji ishoda za Prioritet 1.2. /Mjeru 1 Unaprjeđenje infrastrukture i sustava predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Izgradnja nove infrastrukture na otvorenom	m ²	Površina	1000	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Izgradnja nove građevine	m ²	Površina novoizgrađenog objekta	400	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Ulaganje u postojeću infrastrukturu	Indeks (2015. =100)	Iznos ulaganja u razvoj novih programa i/ili održavanje postojećih građevina	150	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac

Mjera 2. Unaprjeđenje infrastrukture i usluga u kulturi

Opis: Mjera omogućuje razvoj kulturnih djelatnosti i kulturnog života stanovnika Vrgorca zasnovanim na potencijalima kulturne i prirodne baštine povezanih utkanih u suvremene kulturne i umjetničke prakse. Osim postizanja kulturne afirmacije Grada Vrgorca izvan granica Grada (SDŽ, RH), mjerom se utječe na kvalitetu stanovnika Vrgorca kroz povećanje uključenost građana Vrgorca, naročito djece i

mladeži, u raznovrsne oblike kulturnih i umjetničkih sadržaja temeljenih na spomenutoj kulturnoj i povijesnoj baštini Vrgorca.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata:

- Uspostavljanje sustava za koordinirano i efikasno upravljanje i financiranje kulturnih programa i aktivnosti
- Jačanje stručnih i administrativnih kapaciteta u kulturi i zaštiti prirode
- Modernizacija postojećih i osiguravanje novih adekvatnih prostora za kulturnu djelatnost (muzejsko-galerijske, izložbene, kazališne, bibliotekarske, arhivske, i dr.)
- Kontinuirana, cjelogodišnja podrška organizaciji kulturnih događanja
- Primjena informatičkih tehnologija za unaprjeđenje usluga i promociju kulture
- Edukacija i motiviranje građana, posebno mladih za sudjelovanje u kulturnom životu
- Unaprjeđenje suradnje s odgojno-obrazovnim institucijama kako bi se kontinuirano djelovalo na aktivnije uključivanje djece i mladih u kulturni život Vrgorca
- Digitalizacija knjižne i arhivske građe
- Zaštita okoliša i promicanje učinkovitosti resursa
- Uređenje javnih površina

Pokazatelji ishoda za Prioritet 1.2. /Mjeru 2 Unaprjeđenje infrastrukture i usluga u kulturi

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Izgrađene nove građevine	m ²	Površina novoizgrađenog objekta (muzej)	600	2020.	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Površina rekonstruiranih i obnovljenih povijesno-kulturnih građevina	m ²	Površina rekonstruiranih i obnovljenih povijesno-kulturnih građevina	22600	2020.	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Obnovljeni objekti prirodne baštine	Broj objekata prirodne baštine	Obnova prirodnih znamenitosti sa ciljem očuvanja baštine i unaprjeđenja sveobuhvatnog turističkog proizvoda	1	2020.	Na kraju razdoblja	JLS TZ Grada Vrgorca
Novčano ulaganje u kulturu	Indeks (2015. =100)	Iznos ulaganja u razvoj novih programa kulturnog sadržaja i/ili održavanje postojećih kulturnih prostora i baštine te potencijalnu adaptaciju dostupnih prostora	150	2020.	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Organizirani kulturni događaji	Broj	Broj novih organiziranih kulturnih događaja	10	2020.	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac

Mjera 3. Unaprjeđenje sportsko-rekreacijske infrastrukture i usluga

Opis: Mjera bi trebala osigurati infrastrukturne pretpostavke za podizanje standarda ponude, unaprjeđenje i povećanje dostupnosti sportsko-rekreacijske infrastrukture, a u funkciji prevencije bolesti, unaprjeđenja zdravlja, razvoja sporta i sportskog turizma u Gradu.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata:

- obnova ili izgradnja sportsko-rekreacijske infrastrukture, centara i dr.
- izgradnja i rekonstrukcija otvorenih gradskih dječjih igrališta
- poticanje organizacije sportskih i rekreacijskih događanja i aktivnosti, posebice za djecu i mlade
- poticanje povezivanja turizma i sporta

Pokazatelj ishoda za Prioritet 1.2. /Mjeru 3 Unaprjeđenje sportsko-rekreacijske infrastrukture i usluga

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Rekonstrukcija sportskih građevina	m ²	Površina rekonstruiranih građevina	2500	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Izgradnja sportskih građevina	m ²	Površina izgrađenih građevina (npr. sportsko-rekreacijskog centra)	2500	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Ulaganje u nove sportske aktivnosti i programe	Indeks (2015. =100)	Iznos ulaganja u razvoj novih sportskih programa (događaja)	150	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Razvoj novih sportsko-turističkih građevina i staza	km	Kilometri pješačkih, biciklističkih, vinskih i planinarskih staza	300	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
	m ²	Površina sportsko-turističkih zona i građevina (npr. Uređenje rudnika i sportsko-rekreacijske zone Paklina)	20000	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac

Mjera 4. Unaprjeđenje uvjeta za pružanje visokokvalitetnih zdravstvenih usluga

Opis: U analizi stanja identificirani su nedostaci prostorija DZ Vrgorac u kojima se pružaju usluge primarne zdravstvene zaštite za sve stanovnike Vrgorca (i šire). U popisu indikativnih aktivnosti/programa/projekata prepoznati su načini na koji se može podići standard zdravstvene usluge i zdraviji život građana. Međutim, važno je naglasiti da u navedenom Grad Vrgorac može participirati ograničeno, jer odluke donosi DZ SDŽ kojom je DZ Vrgorac jedna od podružnica. Nadalje,

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata:

- obnova ili izgradnja infrastrukture zdravstvenih ustanova (DZ Vrgorac)
- Kupnja moderne medicinske opreme za zdravstvenu ustanovu
- Priprema i provedba edukacije građana o važnosti prevencije i zdravog načina života

Pokazatelji ishoda za Prioritet 1.2. /Mjeru 4 Unapređenje uvjeta za pružanje visokokvalitetnih zdravstvenih usluga

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Investicije	Indeks (2015. =100)	Iznos ulaganja u obnovu građevina i novu opremu DZ Vrgorac	150	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Programi edukacije	broj	Realizirani programi edukacije građana o važnosti prevencije i zdravog načina života	5	2020.*		

Mjera 5. Unaprjeđivanje uvjeta za pružanje socijalnih usluga i pristupa visokokvalitetnim socijalnim uslugama

Opis: Pružanje usluga socijalnog karaktera na području Vrgorca odvija se putem javne ustanove Centra za socijalnu skrb Makarska, ispostava Vrgorac, a u velikoj mjeri organizirano je i kroz organizacije civilnog društva. Mjera podrazumijeva ostvarenje aktivnosti, projekata i programa koji će potaknuti razvoj institucionalne i izvaninstitucionalne socijalne skrbi, poboljšanje integracije na tržište rada i integracije ranjivih skupina te borbu protiv diskriminacije. Osim aktivnosti koje može podupirati CZSS Makarska u ovom segmentu najveći doprinos na razini Grada, uz sam Grad mogu dati organizacije civilnog društva.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata:

- Obnova ili izgradnja infrastrukture pružatelja usluga socijalne zaštite
- Razvoj izvaninstitucionalnih oblika smještaja za osobe s posebnim potrebama, stare i nemoćne
- Organiziranje i razvoj (pružatelja) socijalne usluge pomoći i njege u kući
- Subvencioniranje prijevoza socijalno ugroženih skupina stanovništva
- Unapređenje usluga savjetovanja i pomaganja obiteljima
- Planiranje i izgradnja socijalnih stanova i potpomognutog stanovanja ugroženih skupina te stradalnika Domovinskog rata
- Subvencioniranje osnovnog infrastrukturnog opremanja kuća i stanova siromašnih obitelji i obitelji sudionika i stradalnika u Domovinskom ratu
- Razvoj civilnog društva kroz kontinuiranu suradnju između organizacija civilnog društva (koje djeluju u području zaštite stanovnika i socijalne skrb¹¹⁶) i javnih ustanova

¹¹⁶ Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) definirao je "organizacije civilnog društva" kao "organizacijske strukture čiji članovi imaju ciljeve i odgovornosti od općeg interesa te koji djeluju kao posrednici između javnih vlasti i građana". Prema EGSO-u, takvo shvaćanje organizacija civilnoga društva uključuje cijeli niz organizacija: socijalne partnere; organizacije koje okupljaju pojedince oko zajedničkih interesa, poput organizacija koje se bave zaštitom okoliša, ljudskih prava, prava potrošača, obrazovnih organizacija i dr.; organizacije utemeljene u zajednici, poput organizacija za mlade, organizacija za zaštitu i

Pokazatelji ishoda za Prioritet 1.2. /Mjeru 5 Unaprjeđivanje uvjeta za pružanje socijalnih usluga i pristupa visokokvalitetnim socijalnim uslugama

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Investicije	Indeks (2015. =100)	Iznos ulaganja u obnovu prostorija, potpomognutog stanovanja i sl.	130	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Podizanje kvalitete infrastrukture organizacija civilnog društva	m ²	Površina rekonstruiranih i adaptiranih prostorija (npr. različitih domova zadružnih, vatrogasnih i sl.)	1000	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac

Mjera 6. Poticanje aktivnog uključenja i sudjelovanja civilnog društva u razvoju lokalne zajednice.

Svrha ove mjere je osigurati kontinuitet, djelotvornost i usklađenost sustava financiranja projekata i programa organizacija civilnoga društva od interesa za opće/javno dobro grada Vrgorca. Nadalje, unaprijeđenjem vatrogasnog sustava smanjit će se opasnosti i posljedice od prirodnih i tehničko-tehnoloških velikih nesreća i katastrofa.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata

- Izgradnja, rekonstrukcija i adaptacija infrastrukture za potrebe civilnog društva
- Provođenje ciljanih potreba u lokalnoj zajednici
- Edukacija službenika o standardima dodjele bespovratnih sredstava organizacijama civilnoga društva iz javnih izvora i praćenja provedbe projekata i programa udruga namijenjenih općem dobru
- Unaprjeđenje međusektorske suradnje javnog, poslovnog i neprofitnog sektora
- Unapređenje vatrogasnog sustava

Pokazatelji ishoda za Prioritet 1.1. /Mjeru 1.2.3: Razvijeno civilno društvo

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		

promicanje obitelji i drugih organizacija čiji članovi sudjeluju u životu lokalne zajednice; vjerske zajednice. Kada je pak riječ o pravnom ustroju samih organizacija civilnoga društva u Hrvatskoj, govorimo o udrugama, zakladama i fondacijama, privatnim ustanovama, sindikatima i udrugama poslodavaca, organizacijskim oblicima vjerskih zajednica, ali i o raznim vrstama neformalnih građanskih inicijativa.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Podizanje kvalitete infrastrukture organizacija civilnog društva	m ²	Površina rekonstruiranih i adaptiranih prostorija (npr. različitih domova zadružnih, vatrogasnih i sl.)	1000	2020.	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac

CILJ 2: POVEĆANA REZISTETNOST GOSPODARSTVA KOJA OSIGURAVA ODRŽIVI GOSPODARSKI RAST I POVEĆANJE ZAPOSLENOSTI**PRIORITET 2.1. Gospodarstvo osnaženo komplementarnim razvojem poduzetničkih i inovacijskih potencijala, posebno utemeljeno na komparativnim prednostima poljoprivrede i turizma**

Cilj: Navedeni prioritet treba rezultirati osnaživanjem gospodarskih potencijala kroz razvoj poduzetničkih i inovacijskih potencijala, odnosno smanjivanjem ovisnosti o isključivo jednom poduzeću, a što bi se trebalo realizirati ostvarivanjem sljedećih specifičnih ciljeva: (1) unapređenje inovativnog kapaciteta aktivnih poslovnih subjekata potporom novim proizvodima/uslugama, novim tehnologijama, novom tržištu te unapređenju organizacije rada, (2) povećanje broja novih poslovnih subjekata (startup-ova, ponovljenih, istovremenih poduzetnika) posebno inovativnih te s potencijalom rasta sustavom potpora, uključujući suradnju s I&R i obrazovnim institucijama (posebice na prostoru Splitsko-dalmatinske županije), te (3) poticanje poduzetničke aktivnosti podržavajući prepoznavanje i iskorištavanje poduzetničkih prilika, pokretanje samostalnih poslovanja, uključujući podršku poduzetničkih potpornih institucija i korištenje kapaciteta poduzetničkih zona te povezivanje i umrežavanje posebno onih koji koriste komparativne prednosti poljoprivrede i turizma navedenog područja.

Navedeni prioritet treba rezultirati povećanjem poduzetničke aktivnosti i poslovne dinamike u djelatnostima (sektorima) koji koriste komparativne prednosti promatranog područja (posebice poljoprivrede i turizma). Takvi poslovni subjekti su prije svega oni koji predstavljaju dio inovacijskog lanca proizašlog iz ključnih razvojnih tehnologija (KET), te koji imaju visok potencijal primjene i potpore inovacija. Također realizacija prioriteta treba voditi k povećanju broja novih poslovnih subjekata (bilo da se radi o start-up poduzetnicima ili novim poduzetnicima koji imaju ranije poslovno iskustvo) radi podizanja stope zaposlenosti te smanjivanja broja nezaposlenih. Sve ovo bi u konačnici trebalo dovesti gospodarske aktivnosti Grada Vrgorca na višu razinu te rezultirati sa rjeđim (otpornijim) i kraćim (elastičnijim) intervalima pada razine gospodarske aktivnosti. Cilj se oslanja na strategije: Europa 2020 (u dijelu orijentacije prema istraživanju i razvoju, digitalnim tehnologijama i poticanju cjeloživotnog učenja), Strategija pametne specijalizacije RH, te Strategiju razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013-2020.

Opravdanje: Gospodarstvo Grada Vrgorca predstavlja „ranjiv“ i neiskorišteni dio gospodarstva SDŽ i RH. Ranjivost gospodarstva se ogleda kroz niže stope ekonomske aktivnosti i izraženi pad gospodarske aktivnosti tijekom recentne krize. Odgovarajuća upotreba i razvoj postojeće poslovne infrastrukture predstavlja potencijal koji može potaknuti inovativne aktivnosti poduzeća i time ojačati njihovu konkurentsku poziciju. Takve aktivnosti su bitne kako bi se diverzificiralo gospodarstvo Grada kojim trenutno dominira jedan poslovni subjekt.

Poboljšanjima poduzetničke infrastrukture u manjim kategorijama poduzeća može se olakšati uvođenje inovativnih rješenja, a što bi uvelike olakšalo iskorištavanje potencijala Grada Vrgorca, posebice u onim aktivnostima koje su naslonjene na turizma i poljoprivredu. Na taj način može se potaći osnivanje i rast mikro, malih i srednjih poduzeća. Uvažavajući okolnosti u poslovnom okruženju posebice je bitno da se kroz poduzetničku infrastrukturu radi na umrežavanju lokalnih poslovnih subjekata kako bi se ojačala njihova konkurentnost.

Opis: Spomenuto povećanje intenziteta poslovne dinamike općenito poslovnih subjekata, a posebno inovativnih poduzeća treba se temeljiti na korištenju raspoložive poduzetničke infrastrukture, u dijelu

potpornih institucija i poduzetničkih zona u Gradu Vrgorcu, te na korištenju znanstveno-istraživačkog kapaciteta u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Osim korištenja raspoloživih materijalnih pretpostavki jačanja poduzetničkog i inovativnog kapaciteta poslovnih subjekata, kvalitativni aspekt razvoja podrazumijeva: (1) poticanje pokretanja samostalnog poslovanja i samozapošljavanja radi povećanja zaposlenosti, ali i smanjivanja broja nezaposlenih, posebno u skupinama mladih, žena i dugotrajno nezaposlenih osoba; (2) unapređenje poduzetničkih sposobnosti, posebno u skupini mikro-poduzetnika (0-9 zaposlenih), razvojem sustava potpore različitim oblicima poduzetničkog obrazovanja (osposobljavanje ZA i U poduzetništvu) radi njihove tranzicije u mala (10-49 zaposlenih) i srednja poduzeća (50-249 zaposlenih); (3) poticanje povezivanja i umrežavanja, među poslovnim subjektima (horizontalno i vertikalno) posebno s istraživačkim i obrazovnim institucijama radi transfera znanja i vještina (radi pripreme, realizacije i implementacije projekata razvoja novih/unaprijeđenih proizvoda, tehnologija, poslovnih modela, i sl.).

Za ostvarivanje prioriteta potrebno je i podupirati i aktivnosti koje će pospješiti: (4) kontinuirane prilagodbu administrativnih procedura i propisa (pod ingerencijom JLS) promjenama koje se događaju u okruženju s ciljem olakšavanja i stvaranja uvjeta za efikasnije poslovanje (ISRH 2014-2020), (5), razvoj instrumenata za jačanje pametnih vještina; provedbu mehanizma Hrvatskog kvalifikacijskog okvira za isporuku pravovremenih i standardiziranih programa obuke temeljenih na budućim i srednjoročnim potrebama za vještinama (SP3), (6) uspostavu zajedničkih komunikacijskih platformi, mreža i klastera između javnih i poslovnih dionika koji su relevantni za djelatnosti prepoznate u Strategiji (Strateške smjernice za KKI) i (7) razvoj sustava privlačenja i zadržavanja pojedinaca s visokom razinom ljudskog kapitala (npr. osigurati privlačnije uvjete za život za osobe s najvišom razinom obrazovanja) – horizontalna mjera. ISRH 2014-2020).

Oskudnost podatkovne osnove za praćenje različitih aspekata poslovne dinamike u jedinicama lokalne samouprave ističe potrebu razvoja odgovarajućeg načina evidentiranja i praćenja poslovnih subjekata (postojećih, novonastalih) općenito, te obzirom na ciljana obilježja (startup-ovi, nova poduzeća, inovativna, brzo-rastuća, visoko-tehnološka, izvozno orijentirana, u vlasništvu žena, mladih, osoba s umanjnim radnim sposobnostima...). Treba razviti i odgovarajući način praćenja povezivanja poslovnih subjekata, međusobno (horizontalno, vertikalno) u sustavu klaster-a, s I&R i obrazovnim institucijama, projektima, korištenim potporama (iz nacionalnih i EU izvora), financijskim (u obliku bespovratnih sredstava, financiranja po poticanim uvjetima, garancijama) i ne-finanicijskim, te efektima korištenih potpora, na razini obilježja poslovne dinamike Grada Vrgorca i Županije, odnosno na razini poduzeća – korisnika potpore (u smislu pokazatelja uspješnosti poslovanja).

Prethodno navedene skupine aktivnosti su većim dijelom već prepoznate u strateškim dokumentima višeg reda (Industrijska strategija RH 2014.-2020. i Strategija pametne specijalizacije RH 2014.-2020., Strateške smjernice za Kreativne i kulturne djelatnosti).

PRIORITET 2.1. Gospodarstvo osnaženo komplementarnim razvojem poduzetničkih i inovacijskih potencijala

	Pokazatelj 1	Pokazatelj 2
Pokazatelj - definicija	Broj trgovačkih društava i obrta u promatranoj JLS na 1000 stanovnika	Ukupna dobit poslovnih subjekata registriranih u Gradu Vrgorcu
Jedinica	Broj	Iznos (kn)
Opis	Ukupan broj podnosilaca prijave prilikom utvrđivanja poreza na dobit te podnosilaca prijave poreza na dohodak od obrta i slobodnih zanimanja u promatranoj JLS na 1000 stanovnika	Ukupna iskazana dobit iz računa dobiti i gubitka.

Početna vrijednost	0,03 (2014.)	91.958.000,00 (2014.)
Ciljana vrijednost	0,04 (2020.*)	110.000.000,00 (2020.*)
Učestalost praćenja	Jednom godišnje.	Jednom godišnje.
Izvor	DZS, Obrtni registar, FINA, Porezna uprava.	Porezna uprava.

Mjera 1. Osnaživanje gospodarske snage poslovnih subjekata

Obrazloženje: Kao što je to prikazano u analizi stanja gospodarstva grada Vrgorca glavna ostvarenog prihoda, dobiti i broja zaposlenih promatrane JLS koncentrirana je u jednom velikom poduzeću. Nadalje, broj dugotrajno insolventnih poduzeća ima trend rasta te je u 2015. evidentirano ukupno 21 insolventno poduzeće (promatrajući razdoblje duže od 31 dan) pri čemu čak 16 poslovnih subjekata spada u skupinu insolventnih preko 360 dana. Ujedno, indikativno je i kretanje izvoza za grad Vrgorac koje ima nepovoljnije kretanje u usporedbi s istom kategorijom promatrano na županijskoj i državnoj razini. S obzirom na navedeno aktivnostima se nastoji osnažiti gospodarska snaga postojećih poslovnih subjekata na način da u potpunosti iskoriste raspoložive potencijale te razviju nove kompetitivne prednosti kako bi pravovremeno odgovorili izazovima poslovanja kako na domaćoj tako i na međunarodnoj razini.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata: Financijsko savjetovanje poslovnih subjekata (edukacija s ciljem smanjenja udjela poslovnih subjekata s različitim financijskim poteškoćama uz pružanje znanja o efikasnim mogućnostima uklanjanja istih); Mentoriranje poslodavaca (prijenos znanja o različitim aspektima tržišnog poslovanja uz naglasak na pružanje potpore prilikom širenja na nova domaća/inozemna tržišta).

Pokazatelji ishoda za Prioritet 2. /Mjeru 1: Osnaživanje gospodarske snage poslovnih subjekata

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Insolventnost poslovnih subjekata	broj	Broj insolventnih poslovnih subjekata (31 dan i duže)	14	2020.*	godišnje	FINA
Izvoz per capita	iznos (kn)	Iznos ukupnog izvoza po glavi stanovnika	3.500,00	2020.*	godišnje	FINA
Koncentriranost gospodarskih djelatnosti	broj	Zbroj kvadriranih postotnih udjela četiri najznačajnije djelatnosti (NKD, razina slovne oznake) u ukupno ostvarenoj dobiti*	8.200	2020.*	godišnje	Porezna uprava

*Ukoliko se ukupna dobit ostvaruje na temelju aktivnosti samo jedne djelatnosti ovaj pokazatelj iznosi 10.000, dok bi potpuno ravnomjerno sudjelovanje svake od 21 NKD djelatnosti u ostvarivanju dobiti rezultiralo pokazateljem iznosa 476,19. Navedeni pokazatelj je modifikacija Herfindahl–Hirschmanovog indeksa koji se koristi za mjerenje koncentracije na razini poduzeća.

Mjera 2. Kreiranje sustava potpore inovacijama orijentiranim poslovnim subjektima

Obrazloženje: Analiza stanja ukazala je kako tijekom cijelog promatranog razdoblja nije iskorištena mogućnost dobivanja državne potpore za istraživačko razvojne projekte dok su iznosi državne potpore za obrazovanje i izobrazbu na skromnim razinama (u 2014. iznose 41.360,43 HRK). Navedeno ukazuje na jasnu potrebu za kreiranjem sustava potpore inovacijama orijentiranim poslovnim subjektima. Na taj način bi se pružila mogućnost stvaranja i razvoja novih inovativnih poduzeća, a ujedno bi se osnažili i postojeći poslovni subjekti. Slijedom navedenog u promatranom JLS razvijalo bi se gospodarstvo s diversificiranim smjerovima rasta koje je s inovacijama usmjerenim poslovanjem u stanju odgovoriti izazovima volatilne ekonomske okoline.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata: Upoznavanje poslovnih subjekata o prednostima poslovanja u okviru gospodarske zone (permanentno educiranje o postojećim mogućnostima te uvjetima poslovanja unutar zone); Formiranje baze podataka o malim i mikro poduzećima i obrtima (s ciljem uočavanja prepoznatljivih obilježja ovih subjekata te praćenja njihovih poslovnih rezultata); Osmišljavanje sustava informiranja i edukacije poduzetnika s ciljem povećanja intenziteta inovativnog pristupa poslovanju (upoznavanje poduzetnika sa značajkama inovativnog pristupa poslovanju uz pružanje informacija o dostupnim sredstvima namjenskih potpora).

Pokazatelji ishoda za Prioritet 2. /Mjeru 2: Kreiranje sustava potpore inovacijama orijentiranim poslovnim subjektima

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Inovacijski potencijal	postotak	Iznos državnih potpora za istraživačko-razvojne projekte prema prijavi poreza na dobit kao udio u stavci ukupnih smanjenja dobiti/povećanja gubitka poslovnih subjekata Grada Vrgorca	1‰	2020.*	godišnje	Porezna uprava

Mjera 3. Jačanje lokalne poduzetničke infrastrukture za stvaranje poticajnog poslovnog okruženja

Opis: U Gradu Vrgorcu kao dio poduzetničke infrastrukture u funkciji su dvije poduzetničke zone. Međutim, za razvoj poduzetničkih i inovacijskih potencijala potrebno je uz postojeće funkcionalne poduzetničke zone potaknuti: (i) stavljanje u funkciju postojeće, a neiskorištene poduzetničke infrastrukture (primjer: poduzetnička zona Ravča), te razviti i jačati (ii) pružanje kontinuirane podrške novim gospodarskim subjektima, kao i novim oblicima udruživanja gospodarskih subjekata.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata:

- uspostavu poduzetničkog centra i/ili poslovnog (poduzetničkog) inkubatora,¹¹⁷
- poticanje razvoja programa gospodarskih aktivnosti u Gradu (u vidu organiziranog poticanja razvoja gradske tržnice, organiziranje susreta poduzetnika, OPG-ova i ostalih gospodarskih subjekata Vrgorca na jednom mjestu, i sl.)
- razvoj programa za pružanje podrške aktivnim poduzetnicima po područjima gospodarskih djelatnosti uz naglasak na poljoprivredu i turizam (podrška može biti raznovrsna po tipu npr. edukativna, financijsko-savjetodavna, i sl.)

Pokazatelji ishoda za Prioritet 2.1. /Mjeru 3 Jačanje lokalnih potpornih institucija za stvaranje poticajnog poslovnog okruženja

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Poduzetničke potporne institucije	m ²	Površina izgrađenih institucija (npr. poduzetničkog centra ili inkubatora)	1040	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Poduzetnički projekti	broj	Pokrenuti i razvijeni poduzetnički projekti u promatranom razdoblju	5	2020.*	Na kraju razdoblja	Poduzetnički centar i/ili inkubator

Mjera 4. Poticanje razvoja tržišno orijentirane poljoprivredne djelatnosti bazirane na komparativnim prednostima i komplementarne sa razvojem turizma

Opis: U Gradu Vrgorcu negativna gospodarska i populacijska kretanja na razini Grada, ali i SDŽ te RH, odrazili su se i na to da sve veći broj poljoprivrednih obiteljskih gospodarstava više ne može ekonomski održivo poslovati samo od primarne poljoprivredne proizvodnje bez dodatnog prihoda na gospodarstvu. Broj obiteljskih gospodarstava koji osim poljoprivredne proizvodnje pokreću nove kao što su djelatnosti povezane s ulaganjem u obnovljive izvore energije, usluge, razvoj turizma, preradu i trženje proizvoda je neznatan. Stoga se ovom mjerom želi postići poboljšanje gospodarskih rezultata OPG-ova i olakšavanje restrukturiranja i modernizacije, osobito u cilju povećanja sudjelovanja u tržištu i tržišne usmjerenosti, kao i poljoprivredne diversifikacije.¹¹⁸

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata:

- razvoj sustava evidentiranja aktivnosti i specifičnosti proizvodnje poljoprivrednika na području Vrgorca
- ulaganje u poljoprivrednu infrastrukturu (pojedine mjere Prioriteta 1.1.), npr. otkupni i prerađivački centri za voće i/ili povrće, i sl.
- razvijanje edukacijskih programa (ostvarenje sadržano u mjerama Prioriteta i usluga za poljoprivrednike kojima se potiče: podizanje kvalitete poljoprivredne proizvodnje (npr. uz proizvodnju i preradu poljoprivrednih proizvoda), sudjelovanje u okolnim lokalnim tržištima i u kratkim lancima opskrbe te u proizvođačkim skupinama/organizacijama

¹¹⁷ Poduzetnički centri su zaduženi za operativno provođenje mjera za razvoj i poticanje poduzetništva na lokalnom i/ili širem području (županija, regija) i predstavljaju središta stručne i edukativne pomoći poduzetnicima radi razvoja poduzetništva u svojim sredinama.

Poslovni inkubatori (poduzetnički, za nove tehnologije) zaduženi su za pomoć i podršku poduzetnicima u ranoj fazi razvoja poduzetničkih projekata te pružaju stručnu, tehničku i edukativnu pomoć za pokretanje poduzetničkih projekata i poduzeća te njihov brz i održiv razvoj.

¹¹⁸ NAPOMENA: Navedeno je moguće uz pretpostavku istodobnog ili prethodnog ostvarivanja pojedinih mjera unutar Prioriteta 1.1.

- razvoj raznovrsnih programa koji obuhvaćaju: (i) edukaciju OPG-ova o mogućnostima financiranja raznovrsnih poljoprivrednih i drugih aktivnosti iz sredstava EU fondova, RH, Grada, i sl; organiziranje programa i redovitih događanja za poljoprivrednike poput: (ii) sudjelovanja na lokalnom (i širim) tržištima i poljoprivrednim manifestacijama (gradska tržnica na kojoj će se nuditi autentični poljoprivredni proizvodi Vrgorca); zatim edukacija i potpora (iii) brendiranju proizvoda i njihovom marketingu (npr. vrgoračke jagode), i sl.
- poticanje poljoprivredne diverzifikacije na temelju dodatnih komplementarnih aktivnosti OPG-ova kao što su ruralni turizam (etno-eko sela, i sl.); tradicijski i umjetnički obrti, izrada suvenira; i sl.;

Pokazatelji ishoda za Prioritet 2.1. /Mjeru 4 Poticanje razvoja tržišno orjentirane poljoprivredne djelatnosti bazirane na komparativnim prednostima i komplementarne sa razvojem turizma

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Potpore poljoprivrednim gospodarstvima	%	Postotak poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za sudjelovanje u programima kvalitete, lokalnim tržištima i kratkim lancima opskrbe te proizvođačkim skupinama/organizacijama	10	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Diverzificirane aktivnosti OPG-ova	broj	Broj OPG-ova koji imaju diverzificirane aktivnosti	300	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac
Nove građevine za poticanje tržišnosti poljoprivredne proizvodnje	m ²	Površina nove građevine (npr. Otkupni i prerađivački centri, tržnice, i sl.)	1500	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac

Mjera 5. Razvoj ruralnog i eko turizma poticanjem integriranih turističkih programa baziranih na kulturnoj baštini i ostalim komparativnim prednostima

Opis: Cilj je ove mjere potaknuti iskorištavanje turističkog potencijala Vrgorca kroz poticanje razvoja selektivnih oblika turizma za koje Vrgorac ima geografsko-prostorne predispozicije i komparativne prednosti. Komparativne prednosti se dodatno temelje na bogatoj kulturnoj i prirodnoj baštini (ruralni, eko i etno turizam). Potrebno je i iskoristiti potencijal ostvarenja sinergijskih učinaka između turizma s jedne strane, te poljoprivrede i prehrambene industrije s druge strane. Turizam, poljoprivreda i prehrambena industrija mogu biti kameni temeljci održivog razvoja koji se zasniva na očuvanju okoliša, bogatstvu i raznolikosti prirode i kulturnog naslijeđa Vrgorca. Ovom mjerom bi se omogućilo jačanje prepoznatljivosti ukupne turističke ponude Vrgorca i njihovo tzv. brendiranje (npr. tematske rute i parkovi, turističke atrakcije i objekti povijesnog i kulturnog značenja, prirodne turističke atrakcije). Time bi se podigla kvaliteta, raznolikosti i atraktivnosti turističke ponude Vrgorca, integrirala bi se sa revitalizacijom kulturne baštine (podržano mjerom 3 u okviru Prioriteta 1.2.), a sve u svrhu produženja turističke sezone i posljedično razvoja selektivnih oblika turizma na prostoru Vrgorca. Mjera obuhvaća poticanje suradnje ponuditelja turističkih usluga sa subjektima iz drugih djelatnosti na području Vrgorca, prvenstveno sa OPG-ovima, i njihovo uvezivanje u nove turističke proizvode, te snažniju podršku poduzetništvu u turizmu. Poseban naglasak potrebno je staviti poticanju poduzetništva u kulturi na području Vrgorca što bi omogućilo osuvremenjivanje interpretacije i turističke valorizacije kulturnih sadržaja te implementaciju suvremenih tehnologija. Stoga mjera podrazumijeva istodobno poticanje aktivnosti jačanja ljudskih kompetencija u sferi

kreiranja, marketinške prezentacije te pružanja usluga turizma (preklapaju se i/ili ostvaruju u okviru mjera definiranih Prioritetom 2.2.)

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata:

- poticanje sadržajnog obogaćivanja ponude obiteljskih seoskih gospodarstava, ponajviše kroz uspostavu lokalnih/ljudskom rukom stvorenih atrakcija kao što su vinski podrumi, rekreacijski sadržaji, vidikovci, tematski parkovi i slično
- razvoj sustava poticanja obnove napuštenih kuća, prostora, zaseoka stavljajući ih u funkciju turističke ponude sustavnim programima/aktivnostima
- tematiziranje ponude grupiranjem seoskih domaćinstava (udruživanje po principu klastera) prema različitim temama (npr. obiteljska, gospodarstva s organskom proizvodnjom, za jahanje, za cikloturiste)
- razvoj 'etno sela', posebice revitalizacijom pretežito ili potpuno napuštenih ruralnih cjelina, pri čemu je nužno osigurati 'životnost', za razliku od 'muzealizacije' lokaliteta; ekoturističkih kompleksa/resorta (eko turistička naselja, eko kampovi, pojedinačni objekti);
- podrška razvoju turističkog proizvoda od posebnog interesa (odnosi se na odmor temeljen na (vođenim) turama posebnih interesa, odnosno turama s određenim posebnim razlogom/motivacijom: vjerski turizam, promatranje ptica, događanja, posjeti arheološkim lokacijama i lokacijama povijesnog naslijeđa, gastronomija)
- uspostavljanje sustava kontinuirane edukacije poduzetnika u ruralnom i eko/etno turizmu (tematski moduli, i sl.)
- podrška podizanju standarda interpretacije i unaprjeđenje promocije i distribucije kulturno-turističkih proizvoda,
- poticanje uvođenja i korištenja ICT u kreiranju i promociji ponude, zajedničkim projektima s kulturnim institucijama te informiranju turista,
- financijska i projektna podrška obnovi i izgradnji infrastrukture za upravljanje, očuvanje i održivo turističko korištenje kulturne baštine.

Kao rezultat navedenih aktivnosti/programa/projekata očekuje se porast iskorištenosti kapaciteta (i/ili povećanje potrošnje na ostale usluge u destinaciji (bez smještaja)) te dodatna diverzifikacija turističke ponude.

Pokazatelji Ishoda za Prioritet 2.1. /Mjeru 5: Razvoj ruralnog i eko turizma poticanjem integriranih turističkih programa baziranih na kulturnoj baštini i ostalim komparativnim prednostima

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Noćenja	Broj noćenja	Broj noćenja turista u promatranoj godini	7.500	2020.*	Godišnje (podaci dostupni na mjesečnoj osnovi)	TZ Vrgorac
Planirani posjeti	Indeks 2015.=100	Rast posjeta podržanim mjestima i atrakcijama kulturne i prirodne baštine (nedovoljno valorizirane, potreba evidentiranja...)	100%	2020.*	godišnje	TZ Vrgorac
Integrirani turistički programi	broj	Broj novih integriranih programa vezanih za kulturnu baštinu i	5	2020.*	Na kraju razdoblja	TZ Vrgorac

		turizam u promatranom razdoblju				
Izgradnja kulturno-turističke ponude	m ²	Novouređeni stambeni prostori etno-sela na području Grada Vrgorca	40.000	2020.*	Na kraju razdoblja	Grad Vrgorac

PRIORITET 2.2. Povećana stopa održive zaposlenosti unaprjeđenjem kompetencija potrebnih za uključivanje u moderno tržište rada

Cilj: Povećati zaposlenost putem aktiviranja i podizanja potencijala radno sposobnog stanovništva s prebivalištem u Gradu Vrgorcu, ali i privlačenjem stanovništva iz okolnog područja. Pojam održiva u ovom kontekstu označava sigurnost zaposlenja (za razliku od sigurnosti radnog mjesta) tj. zapošljivost osobe tijekom cijelog radnog vijeka.

Opravdanje: Niska stopa radne aktivnosti koja se očituje u niskoj stopi zaposlenosti i izazovnoj strukturi nezaposlenog korpusa onemogućava realizaciju gospodarskog potencijala Grada Vrgorca. Naime, stopa neaktivnosti iznosi 44.45%, što znači da gotovo svaki drugi radno sposoban stanovnik Grada Vrgorca (od 20 do 64 godine) nije aktivan na tržištu rada. Istodobno, stopa zaposlenosti od 44,25% je značajno manja od prosjeka županije (53,24%) i prosjeka RH (56,33%), ali i cilja EU od 75% do 2020. godine. Nadalje, od ukupnog broja nezaposlenih, iznimno je visok udio nezaposlenosti mladih (u prosincu 2015. 37.67%), dominaciju nezaposlenih osoba s završenom stručnom školom (posebice S.Š. do 3 godine te KV i VKV) te izražen trend rasta udjela dugoročno nezaposlenih (posebice starijih od 50 g. s udjelom od 21,17%). Nadalje, izražen je problem spolne strukture na tržištu rada (posebice je izražen udio visokoobrazovnih žena u populaciji nezaposlenih) i sezonalnosti (Broj nezaposlenih žena u prosincu 2015. u odnosu na lipanj je 56,84%, dok je za muškarce za 39,10% veći).

Navedeni prioritet komplementaran je prioritetu Pametan rast iz europske strategija Europa 2020, kao i prioritetnim osima 1 (Visoka zapošljivost i mobilnost radne snage) i 2 (Socijalno uključivanje) iz Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014-2020.

Opis: Prioritet će biti ostvaren aktivnostima koje doprinose zapošljavanju i zapošljivosti neaktivnih i nezaposlenih pojedinaca u ciljnim skupinama (prvenstveno iz redova mladih, starijih osoba, dugotrajno nezaposlenih s naglaskom na pripadnice ženskog spola). Aktivnosti će biti usmjerene na: Aktiviranje mladih na tržištu rada potporama stvaranju novih radnih mjesta i poticanju poduzetništva; Povećanje sudjelovanja u cjeloživotnom učenju starijih i niskokvalificiranih neaktivnih i nezaposlenih osoba, te promicanje fleksibilnih načina učenja kroz profesionalna savjetovanja i potvrđivanja stečenih kompetencija; Podršku modernizaciji ustanova kao što su javne i privatne službe za zapošljavanje te bolja usklađenost s potrebama tržišta rada, uključujući programe mobilnosti radne snage unutar područja Grada Vrgorca te gravitirajućeg prostora; Poticanje i razvijanje suradnje između poduzeća, Sveučilišta u Splitu i lokalne samouprave kako bi se što bolje identificirali problemi s kojima se susreću određene ciljne skupine na tržištu rada kao i moguća rješenja.

PRIORITET 2. Povećana stopa održive zaposlenosti unaprjeđenjem kompetencija potrebnih za uključivanje u moderno tržište rada

	Pokazatelj 1	Pokazatelj 2
Pokazatelj - definicija	Broj zaposlenih	Broj nezaposlenih

Jedinica	broj	broj
Opis	Podaci o broju zaposlenih prema mjestu prebivališta dobiveni su od Porezne uprave. Porezna uprava, preko Izvješća o primicima, porezu na dohodak i prirezu te doprinosima za obvezna osiguranja (tzv. JOPPD obrazac) vodi evidenciju o svim osobama koji tijekom godine primaju dohodak od nesamostalnog rada, kao i obrtnicima i slobodnim zanimanjima. U analizi stanja upravo se ti podaci koriste kao proxy varijabla za detektiranje strukture zaposlenih. Na taj način broj zaposlenih (kao i stope zaposlenosti) pokazuju maksimalne moguće vrijednosti koje ne odgovaraju uvijek prosječnoj zaposlenosti tijekom godine, s obzirom da su obuhvaćene sve osobe koje su registrirano zaposlene barem jedan dan u godini. Stoga se navedene stope razlikuju od onih koje mjeri DZS. Za ovaj pokazatelj koristi će se zbroj pojedinaca iz dvije kategorije: iz IP –zaposlenici te obrtnici i slobodna zanimanja. (Stopa zaposlenosti se ne koristi zbog metodoloških ograničenja prisutnih u lokalnoj podatkovnoj bazi.)	Podaci o nezaposlenima se vode prema mjestu prebivališta, a pokazuju stanje nezaposlenih na datum 31.12. promatrane godine. Slično kao i kod zaposlenih, broj nezaposlenih odnosi se na (približno) maksimalne godišnje vrijednosti, s obzirom da je na kraju godine sezonska zaposlenost minimalna (ili je uopće nema). (Stopa nezaposlenosti se ne koristi zbog metodoloških ograničenja prisutnih u lokalnoj podatkovnoj bazi.)
Početna vrijednost	2.458 (2014)	515 (2015.)
Ciljana vrijednost	3.000 (2020.*)	300 (2020.*)
Učestalost praćenja	Jednom godišnje	Jednom godišnje
Izvor	Porezna uprava, HZZ, DZS	Porezna uprava, HZZ, DZS

Mjera 1. Održiva integracija osoba koje nisu zaposlene, ne obrazuju se niti osposobljavaju (NEET) na tržište rada kao i dugotrajno nezaposlenih osoba

Obrazloženje: Analiza stanja je pokazala kako je stopa radne aktivnosti na području Grada Vrgorca tek 55,55%, s nepovoljnom strukturom nezaposlenih osoba (visok udio mladih nezaposlenih i dugotrajno nezaposlenih) što ukazuje na postojanje velikog broja radno neaktivnih osoba koji se niti obrazuju niti osposobljavaju. Aktivnosti u okviru ove mjere usmjerene su upravo tim skupinama kako bi ih se aktiviralo na tržište rada. Analizom je također ustanovljeno kako su posebno ranjiva skupina dugotrajno nezaposlene osobe kakvih je čak 21,17% od ukupno nezaposlenih. S obzirom da su problemi s kojima se ta skupina susreće slični onima iz NEET skupine, aktivnom politikom zapošljavanja u okviru mjere obuhvaćene su i dugotrajno nezaposlene osobe. Aktivnostima se nastoji povećati razina stabilnog i održivog zapošljavanja te samozapošljavanja neaktivnih i dugotrajno nezaposlenih, povećati njihova zapošljivost, poticati stjecanje potrebnog radnog iskustva te nadogradnju znanja i praktičnih vještina.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata: Savjetovanje, osposobljavanje, razvoj radnih navika, vještina i kompetencija; Usmjeravanje NEET-ova pri samozapošljavanju te podrška i mentorstvo tijekom prevođenja ideja u poslovne planove; Podrška pokretanju novih tvrtki; Financijske potpore poslodavcima za poticanje zapošljavanja NEET-ova i dugotrajno nezaposlenih osoba kao skupina koje su u nepovoljnom položaju na tržištu rada.

Pokazatelji ishoda za Prioritet 2. /Mjeru 1: Održiva integracija osoba koje nisu zaposlene, ne obrazuju se niti osposobljavaju (NEET) na tržište rada kao i dugotrajno nezaposlenih osoba

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Neaktivni koji se ne obrazuju i ne osposobljavaju	postotak	Udio radno neaktivnih osoba (koji se ne obrazuju i ne osposobljavaju) u radno sposobnoj populaciji	35%	2020*	godišnje	HZZ
Dugotrajno nezaposlene osobe	postotak	Udio dugotrajno nezaposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih	15%	2020*	godišnje	HZZ

Mjera 2. Poticanje zapošljavanja mladih i olakšavanje njihovog prijelaza iz obrazovnog sustava na tržište rada

Obrazloženje: U analizi stanja je naglašeno kako su mladi (u dobi od 15 do 29) posebno ranjiva skupina na tržištu rada, a što se ogleda u činjenici da u ukupnom broju nezaposlenih čine 37.67% (prosinac 2015.) Jedan od najvažnijih pitanja povezanih s nezaposlenošću mladih je nedostatak radnog iskustva. Istraživanja pokazuju kako do 40% evidentiranih nezaposlenih mladih nemaju formalno radno iskustvo, što je jedan od ključnih preduvjeta za poslodavce. Posebna ciljana skupina u okviru ove mjere također uključuje studente i one u tranziciji prema obrazovanju ili iz obrazovanja prema tržištu rada. Stoga je cilj ove mjere održiva integracije mladih na tržište rada.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata: Razvoj sustava praćenja mladih koji su nezaposleni; Aktivnosti poticanja prvog zapošljavanja za stjecanje radnog iskustva, odnosno mjere stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa, koji omogućuje izravno stjecanje radnog iskustva unutar struke za koju se mlada osoba obrazovala; Razvoj studentskih inkubatora na sveučilištima koji će omogućiti umrežavanje mladih i razmjenu informacija i podrške u stjecanju specifičnih vještina potrebnih za moderno tržište rada.

Pokazatelji ishoda za Prioritet 2.2. /Mjeru 2: Poticanje zapošljavanja mladih i olakšavanje njihovog prijelaza iz obrazovnog sustava na tržište rada

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Mlade nezaposlene osobe	broj	Udio mladih u dobi od 15 do 29 godina u ukupnom broju nezaposlenih	30%	2020*	godišnje	Projekt, HZZ

Mjera 3. Poticanje školovanja u zanimanjima koja su nužna za aktiviranje komplementarnih prednosti Grada Vrgorca

Obrazloženje: Tehnološko restrukturiranje u okviru modernog tržišta rada stvara sve veću potrebu za cjeloživotnim i kontinuiranim ulaganjem u obrazovanje, posebice za potrebe tzv. STEM I IKT djelatnosti (STEM područja obuhvaćaju tehnološka, inženjerska i matematička područja dok se IKT odnosi na informacijsko-komunikacijske djelatnosti.), ali i onim segmentima koja su komplementarna s lokalnim gospodarskim potrebama i potencijalima (turizam, poduzetništvo, poljoprivreda). Potrebu

ulaganja u zanimanja komplementarna STEM i IKT područjima potvrđuje Strategija pametne specijalizacije RH kao i Industrijska strategija 2014-2020, u kojima su STEM i IKT zanimanja prepoznata kao deficitarna i prioritetna. S druge strane posebice je bitno usmjeriti i značajne napore u poticanju školovanja koja će omogućiti aktiviranje lokalnih gospodarskih potencijala, a što se u prvom redu odnosi na školovanje za potrebe turizma, poduzetništva i poljoprivrede. Dodatan problem na koji upućuje analiza stanje, jest i niska stopa završnosti visokog obrazovanja na prostoru Grada Vrgorca, bez obzira na spol i socio-ekonomski status studenata. Stoga je cilj ove mjere poticanje školovanja u navedenim zanimanjima radi što boljeg usklađivanja obrazovanja sa potrebama lokalnog razvoja u svrhu podizanja kvalitete života.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata: Stipendiranje učenika i studenata za obrazovanje u zanimanjima koja su komplementarna s lokalnim gospodarskim potrebama i potencijalima; Pružanje vaučera za pohađanje programa cjeloživotnog obrazovanja.

Pokazatelji ishoda za Prioritet 2.2. /Mjeru 3: Poticanje školovanja u zanimanjima koja su nužna za potrebe tehnološkog restrukturiranja gospodarstva

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Stipendije učenicima i studentima koji se obrazuju u STEM i IKT zanimanjima	broj	STEM područja obuhvaćaju tehnološka, inženjerska i matematička područja dok se IKT odnosi na informacijsko-komunikacijske djelatnosti.	20	2020*	godišnje	Sveučilište u Splitu.
Stipendije učenicima i studentima koji se obrazuju u turizmu, poduzetništvu i poljoprivredi,	broj	Studij turizma, poduzetništva i poljoprivrede obuhvaćaju studije na stručnoj i prediplomskoj i diplomskoj razini	40	2020*	godišnje	Sveučilište u Splitu, Sveučilište u Dubrovniku

CILJ 3. POBOLJŠAN SUSTAV JAVNOG UPRAVLJANJA

PRIORITET 3.1. O snažen administrativni kapacitet za upravljanje razvojem

Cilj: Poboľjšati kompetencije zaposlenih u javnoj upravi i javnim poduzećima kroz sustav upravljanja ljudskim potencijalima.

Opravdanje: Funkcije sustava razvoja i upravljanja ljudskim potencijalima u gradu Vrgorcu nisu standardizirane (zapošljavanje, uvođenje u službu, izobrazba, ocjenjivanje rada i učinkovitosti, napredovanje, nagrađivanje, prestanak službe) te se ne primjenjuju u cijeloj javnoj upravi. Tek dvoje djelatnika (od 22 zaposlenih) prošlo je edukaciju za izradu i prijavu projekata za fondove EU. Postojeća procjena potreba za edukacijom temelji se na iskazivanju interesa zaposlenika za pohađanjem pojedinih ponuđenih programa izobrazbe uz suglasnost nadređene osobe, kao i na obvezama pohađanja onih programa koje proizlaze iz zakona i podzakonskih akata. Pritom se nedovoljno vodi računa o tome da programi izobrazbe budu usklađeni sa strateškim ciljevima, mjerama i politikama čija će provedba od zaposlenika zahtijevati nova znanja. Iskustvo zaposlenih u

realizaciji nacionalnih i prekograničnih projekata također je vrlo skromno. Sustav plaća u gradu Vrgorcu i javnim gradskim poduzećima nije reguliran na jedinstven način. Tako su temeljna pitanja vezana za samu definiciju plaće, isplatu plaća, dodataka na plaću i materijalnih prava uređena različitim zakonima na koje Grad ne može utjecati. Međutim, u Gradu ne postoji sustav evaluacije i ocjenjivanja zaposlenih kao temelj za odlučivanje o napredovanju, nagrađivanju te sankcioniranju neučinkovitih zaposlenika. Važeće klasifikacije radnih mjesta utemeljene su ponajprije na razini obrazovanja službenika i radnom iskustvu tako da ne omogućuju napredovanje i karijerni razvoj u skladu s njihovim kompetencijama. Također, klasifikacije radnih mjesta ne uključuju potrebne kompetencije (znanja, vještine, sposobnosti i odgovarajuća ponašanja) koje se traže za obavljanje pojedinih poslova. Sustav klasificiranja radnih mjesta ne primjenjuje se u potpunosti i nije standardiziran. Navedeno upućuje na zaključak da postojeći kapaciteti nisu dovoljno razvijeni da bi udovoljili zahtjevima koji se postavljaju pred modernu javnu upravu koja služi korisnicima, odnosno da trenutna struktura zaposlenih ne odgovara potrebama i poslovima koji se obavljaju u tijelima javne uprave.

Opis: Prioritet će biti ostvaren aktivnostima koje doprinose razvoju i upravljanju ljudskim potencijalima u gradu Vrgorcu, a koje obuhvaćaju planiranje zapošljavanja, provedbu postupka zapošljavanja i uvođenja u službu, analizu i izradu opisa poslova radnih mjesta, kontinuiranu izobrazbu, ocjenjivanje rada i učinkovitosti, nagrađivanje i napredovanje službenika. Kompetencijskim standardima definirat će se obvezna znanja, vještine i osobine koje trebaju imati zaposlenici raspoređeni na određena radna mjesta/položaje, kao preduvjet jačanja upravnih kapaciteta.

POKAZATELJI PRIORITETA

PRIORITET 3.1. Osnažen administrativni kapacitet za upravljanje razvojem		
	Pokazatelj 1	Pokazatelj 2
Pokazatelj - definicija	Strategija razvoja ljudskih resursa u javnoj upravi i javnim poduzećima grada Vrgorca	Zaposleni u javnoj upravi koji su sudjelovali u bilo kojem obliku edukacije i/ili cjeloživotnog učenja
Jedinica	Usvojen dokument	broj
Opis	S obzirom na sve nabrojene nedostatke vezane uz administrativne kapacitete za upravljanje razvojem grada i s obzirom da ne postoji nikakav strateški ni bilo kakav drugi dokument kojim se analizira stanje zaposlenih u javnoj upravi i javnim poduzećima grada Vrgorca, potrebno je donijeti, usvojiti i implementirati strategiju razvoja ljudskih potencijala sa detaljnom klasifikacijom radnih mjesta i potreba, sustavom evaluacije i nagrađivanje te kompetencijskim standardima.	Tek dvoje djelatnika (od 22 zaposlenih) prošlo je edukaciju za izradu i prijavu projekata za fondove EU. Postojeća procjena potreba za edukacijom temelji se na iskazivanju interesa zaposlenika za pohađanjem pojedinih ponuđenih programa izobrazbe uz suglasnost nadređene osobe, kao i na obvezama pohađanja onih programa koje proizlaze iz zakona i podzakonskih akata. Pritom se nedovoljno vodi računa o tome da programi izobrazbe budu usklađeni sa strateškim ciljevima, mjerama i politikama čija će provedba od zaposlenika zahtijevati nova znanja.
Početna vrijednost	0 (2015)	2 (2015.)
Ciljana vrijednost	1 (2020.*)	15 (2020.*)
Učestalost praćenja	Jednom trogodišnje	Jednom godišnje
Izvor	Grad Vrgorac	Grad Vrgorac

Mjera 1. Provođenje analize složenosti poslova u gradskoj upravi s ciljem izrade kompetencijskog okvira za zaposlene i utvrđivanjem kriterija nove klasifikacije radnih mjesta

Obrazloženje: Analiza stanja je pokazala kako funkcije sustava razvoja i upravljanja ljudskim potencijalima u gradu Vrgorcu nisu standardizirane te se ne primjenjuju u cijeloj javnoj upravi. Važeće klasifikacije radnih mjesta utemeljene su ponajprije na razini obrazovanja službenika i radnom iskustvu tako da ne omogućuju napredovanje i karijerni razvoj u skladu s njihovim kompetencijama. Također, klasifikacije radnih mjesta ne uključuju potrebne kompetencije (znanja, vještine, sposobnosti i odgovarajuća ponašanja) koje se traže za obavljanje pojedinih poslova. Sustav klasificiranja radnih mjesta ne primjenjuje se u potpunosti i nije standardiziran.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata: Utvrđivanje potrebnog broja zaposlenika u javnoj upravi i javnim poduzećima; Provođenje analize potrebnih kompetencija za obavljanje poslova javne uprave; Utvrđivanje ključnih kompetencije za zaposlene u javnoj upravi; Uključivanje utvrđenih kompetencije u interne akte o sistematizaciji radnih mjesta; Provođenje analize postojećih klasifikacija radnih mjesta; Propisivanje načela klasifikacije radnih mjesta zasnovana na kompetencijskom okviru; Implementacija nove klasifikacije radnih mjesta

Pokazatelji ishoda za Prioritet 3.1 /Mjeru 1: Provođenje analize složenosti poslova u javnoj upravi s ciljem izrade kompetencijskog okvira za zaposlene i utvrđivanjem kriterija nove klasifikacije radnih mjesta u javnoj upravi

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Zaposleni prema sistematizaciji	broj	Broj zaposlenih u javnoj upravi koji odgovara broju sistematiziranih radnih mjesta	15	2020.*	godišnje	Grad Vrgorac
Gradska tijela	broj	Broj gradskih tijela koja su implementirale novu klasifikaciju radnih mjesta usklađenu s kompetencijskim okvirom	sva gradska tijela	2020.*	godišnje	Grad Vrgorac

Mjera 2. Ustrojavanje sustava određivanja plaća te objektivnog i nepristranog ocjenjivanja kao učinkovitog temelja za stimulaciju i/ili sankcioniranje gradskih službenika

Obrazloženje: U analizi je naglašeno da sustav plaća u gradu Vrgorcu i javnim gradskim poduzećima nije reguliran na jedinstven način. Tako su temeljna pitanja vezana za samu definiciju plaće, isplatu plaća, dodataka na plaću i materijalnih prava uređena različitim zakonima na koje Grad ne može utjecati. Međutim, u Gradu ne postoji sustav evaluacije i ocjenjivanja zaposlenih kao temelj za odlučivanje o napredovanju, nagrađivanju te sankcioniranju neučinkovitih zaposlenika.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata: Provođenje analize plaća u gradskoj upravi i javnim poduzećima; Uspostava jedinstvenog strukturiranog sustava utvrđivanja plaća; Propisivanje sustava nagrađivanja temeljenog na radnom učinku zaposlenih; Uvođenje sustava praćenja učinkovitosti rada zaposlenih; Standardizacija sustava planiranja radnih zadataka, praćenja provedbe plana i ocjenjivanja zaposlenih; Propisivanje kriterija za ocjenjivanje zaposlenih na razini svih javnopravnih tijela s obzirom na vrstu poslova

Pokazatelji ishoda za Prioritet 3.1. /Mjeru 2: Ustrojavanje sustava određivanja plaća te objektivnog i nepristranog ocjenjivanja kao učinkovitog temelja za stimulaciju i/ili sankcioniranje gradskih službenika

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Gradska tijela i javna gradska poduzeća	broj	Broj gradskih tijela i javnih gradskih poduzeća koja mjere radne učinke zaposlenih i provode ocjenjivanje sukladno propisanim kriterijima	sva gradska tijela i javna gradska poduzeća	2020.*	godišnje	Grad Vrgorac

Mjera 3. Jačanje kapaciteta za korištenje sredstava EU i drugih fondova

Obrazloženje: Analiza je pokazala da je tek dvoje djelatnika u gradu Vrgorcu (od 22 zaposlenih) prošlo neki oblik edukacije za izradu i prijavu projekata za fondove EU. Iskustvo zaposlenih u realizaciji nacionalnih i prekograničnih projekata, kao i u privlačenju izvanproračunskih sredstava također je vrlo skromno. Navedeno upućuje na zaključak da postojeći administrativni kapaciteti nisu dovoljno razvijeni da bi udovoljili zahtjevima koji se postavljaju pred modernu javnu upravu. Stoga se aktivnostima u okviru ove mjere namjerava

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata: Uključivanje zaposlenih u javnoj upravi u iniciranje, pripremu i provedbu projekata financiranih iz EU fondova i ostalih izvanproračunskih fondova; Edukacija o pripremi i provedbi projekata financiranih iz EU fondova; Uspostavljanje suradnje sa ostalim jedinicama regionalne i lokalne samouprave i ostalim institucijama u pripremi i provedbi projekata

Pokazatelji ishoda za Prioritet 3.1. /Mjeru 3: Jačanje kapaciteta za korištenje sredstava EU i drugih fondova

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Zaposleni u javnoj upravi	broj	Broj zaposlenih u javnoj upravi koji su prošli edukaciju za izradu i prijavu projekata za fondove EU	5	2020.*	godišnje	Grad Vrgorac
Projekti financirani iz inozemnim izvorima	broj	Broj realiziranih projekata koje je Grad Vrgorac financirao iz inozemnih izvora	10	2020.*	godišnje	Grad Vrgorac

PRIORITET 3.2. Unaprijeđena kvaliteta upravljanja gradske uprave i javnih poduzeća

Cilj: Povećati učinkovitost gradske uprave koja surađuje sa institucijama i javnim poduzećima u svrhu razvoja Grada

Opravdanje: Svekoliki razvoj grada Vrgorca podrazumijeva i značajne iskorake u kvaliteti i radu gradske uprave i javnih gradskih poduzeća, čija je uloga u dosadašnjem razvoju Grada, bila prvenstveno pasivna. Analiza pokazuje da se većina prigovora korisnika javnih usluga odnosi na

postupanja u javnoj upravi koja traju predugo te su često nepotrebno složena, na nejasne nadležnosti različitih institucija za pojedina pitanja, na lokaciju tijela koja rješavaju o pojedinim pitanjima te na radno vrijeme institucija i kontakte koji su često teško dostupni. Sve navedeno dovodi korisnike pred birokratske prepreke u ostvarivanju njihovih prava, obveza ili pravnih interesa. U nastojanju da se takvo stanje trajno promijeni, potrebno je temeljito razmotriti i redefinirati postupke pružanja javnih usluga, pojednostaviti ih, a one za koje se utvrdi da su nepotrebni, ukinuti. Iako u postojećem zakonskom okviru postoje instituti i mehanizmi koji se mogu iskoristiti s ciljem daljnjeg razvoja sustava upravljanja kvalitetom (upravni nadzor, praćenje stanja, izrada i objava izvješća o obavljanju poslova, podnošenje prigovora, predstavki i pritužbi i sl.), postoji vrlo malo sustavnog planiranja, praćenja, statistike te izvještavanja o korištenju navedenih instituta unutar tijela javne uprave. Ujedno je u današnje vrijeme uz sva tehnološka dostignuća nužno i lako ostvarivo osigurati više kanala za rješavanje zahtjeva građana i poslovnih subjekata. Modernizacija javne uprave podrazumijeva uključivanje korisnika usluga u rad javne uprave. U gradu Vrgorcu, kao i u ostalim jedinicama lokalne samouprave u RH, takav pristup tek je u začetku, a građani i poslovni subjekti se ponajprije doživljavaju kao pasivni korisnici javnih usluga, dok je zanemaren njihov potencijalni doprinos unaprjeđenju javne uprave. Analiza stanja u proteklom petogodišnjem razdoblju ukazuje na relativno nisko zadovoljstvo stanovnika Vrgorca kvalitetom javnih usluga. Važan čimbenik kvalitete javnih usluga jest fiskalni kapacitet, koji se u navedenom periodu drastično smanjio, tako da proračun Grada u 2015. predstavlja tek trećinu onoga iz 2010. godine. Jačanje financijskog potencijala svih institucionalnih segmenata razvoja uvjet je bez kojeg nema progresa. To se odnosi prije svega na razvoj poduzetničke kulture i podržavajuće infrastrukture, što predstavlja proces koji zahtijeva planiranje (strategiju) te izgradnju odgovarajuće organizacijske strukture Grada. Analiza stanja također je ukazala na veliki problem otvorenosti proračuna. Otvorenost (transparentnost) proračuna podrazumijeva mogućnost građana da dobiju potpune, točne, pravovremene i razumljive informacije o proračunu. Analiza navodi da je Grad Vrgorac jedan od 18 gradova koji u 2014. i 2015. godini nisu objavili ni jedan proračunski dokument. Nadalje, Vrgorac je jedan od gradova čiji se proračun u trenutku pretrage nije mogao pronaći ni na službenim internetskim stranicama ni u službenom glasniku. Stoga, u analizi se zaključuje da je razina otvorenosti (transparentnosti) proračuna (prema broju objavljenih dokumenata) u Gradu nula (0), što nudi lokalnoj vlasti značajan prostor za napredak kako bi se omogućilo što efikasnije prikupljanje javnih sredstava, kao i ponuda javnih dobara i usluga. Postojeća suradnja grada Vrgorca sa susjednim gradovima, općinama, Županijom, te ostali oblici partnerstva također su nedostatni za značajniji razvojni iskorak.

Opis: Prioritet će biti ostvaren aktivnostima koje doprinose izgradnji povjerenja u javne službe upoznavanjem i uključivanjem svih zainteresiranih dionika u izradu i provedbu javnih politika, strateških i drugih važnih akata planiranja koji će se, u konačnici, na njih odnositi.

PRIORITET 3.2. Unaprijeđena kvaliteta upravljanja gradske uprave i javnih poduzeća	
	Pokazatelj 1
Pokazatelj - definicija	Zadovoljni korisnici javnih usluga u Gradu Vrgorcu
Jedinica	Postotak
Opis	Kako bi se ispitalo zadovoljstvo stanovnika Vrgorca potrebno je provesti anketu na reprezentativnom uzorku u kojoj će se korisnike pitati o dostupnosti i kvaliteti javnih usluga (onih koje obavljaju gradska uprava i javna gradska poduzeća).
Početna vrijednost	/

Ciljana vrijednost	70% (2020.)
Učestalost praćenja	Jednom dvogodišnje
Izvor	Grad Vrgorac

Mjera 1. Praćenje i vrednovanje rezultata i učinka poslova u gradskoj upravi kroz implementaciju standarda upravljanja kvalitetom u pružanju javnih usluga

Obrazloženje: Analiza pokazuje da se većina prigovora korisnika javnih usluga odnosi na postupanja u javnoj upravi koja traju predugo te su često nepotrebno složena, na nejasne nadležnosti različitih institucija za pojedina pitanja, na lokaciju tijela koja rješavaju o pojedinim pitanjima te na radno vrijeme institucija i kontakte koji su često teško dostupni. Sve navedeno dovodi korisnike pred birokratske prepreke u ostvarivanju njihovih prava, obveza ili pravnih interesa. U nastojanju da se takvo stanje trajno promijeni, potrebno je temeljito razmotriti i redefinirati postupke pružanja javnih usluga, pojednostaviti ih, a one za koje se utvrdi da su nepotrebni, ukinuti. Iako u postojećem zakonskom okviru postoje instituti i mehanizmi koji se mogu iskoristiti s ciljem daljnjeg razvoja sustava upravljanja kvalitetom (upravni nadzor, praćenje stanja, izrada i objava izvješća o obavljanju poslova, podnošenje prigovora, predstavki i pritužbi i sl.), postoji vrlo malo sustavnog planiranja, praćenja, statistike te izvještavanja o korištenju navedenih instituta unutar tijela javne uprave. Ujedno je u današnje vrijeme uz sva tehnološka dostignuća nužno i lako ostvarivo osigurati više kanala za rješavanje zahtjeva građana i poslovnih subjekata. Modernizacija javne uprave podrazumijeva uključivanje korisnika usluga u rad javne uprave. U gradu Vrgorcu, kao i u ostalim jedinicama lokalne samouprave u RH, takav pristup tek je u začetku, a građani i poslovni subjekti se ponajprije doživljavaju kao pasivni korisnici javnih usluga, dok je zanemaren njihov potencijalni doprinos unaprjeđenju javne uprave.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata: Usvajanje jedinstvene metodologije za praćenje i vrednovanje rezultata i učinaka poslova u javnoj upravi; Provođenje analize stanja upravljanja kvalitetom u javnoj upravi; Izrada smjernica za upravljanje kvalitetom u javnoj upravi s preporučenim standardima za pojedine poslovne procese i usluge vodeći računa o postojećim rješenjima i institutima, troškovima i koristima uvođenja te potrebnoj informatičkoj podršci; Uvođenje kontinuiranog mjerenje zadovoljstva korisnika kvalitetom u pružanju usluga javne uprave; Uvođenje kontinuiranog mjerenje trajanja rješavanja zahtjeva korisnika; Izmjena propisa s ciljem pojednostavljenja/ukidanja pojedinih upravnih postupanja i informatizacija pojednostavljenih upravnih postupaka.

Pokazatelji ishoda za Prioritet 3.2. /Mjeru 1: Praćenje i vrednovanje rezultata i učinka poslova u gradskoj upravi kroz implementaciju standarda upravljanja kvalitetom u pružanju javnih usluga

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Pojednostavljena/ukinuta upravna postupanja	broj	Broj pojednostavljenih i/ili ukinutih upravnih postupanja korištenjem suvremenih tehnoloških i informatičkih alata	20	2020.*	godišnje	Grad Vrgorac

Gradska tijela i javna gradska poduzeća	broj	Broj gradskih tijela i javnih gradskih poduzeća s uspostavljenim sustavom upravljanja kvalitetom u pružanju usluga	sva gradska tijela i javna gradska poduzeća	2020.*	godišnje	Grad Vrgorac
---	------	--	---	--------	----------	--------------

Mjera 2. Unapređenje transparentnosti i protoka informacija između gradske uprave, javnih poduzeća i građana

Obrazloženje: Analiza stanja je ukazala da komunikacija gradske uprave sa korisnicima javnih usluga nije na odgovarajućoj razini. Stoga je potrebno utvrditi nove modele konzultacija, odnosno savjetovanja s javnošću te obvezu osiguravanja sudjelovanja zainteresirane javnosti u postupku donošenja akata planiranja i drugih propisa. Osobito je potrebno poboljšati kvalitetu postupanja pri rješavanju zahtjeva za pristup informacijama i ponovnu uporabu informacija, poticati svijest o potrebi i praksu proaktivne objave što većeg broja informacija koje se odnose na rad, organizaciju i odlučivanja tijela javne vlasti te ostvarivanje prava korisnika i javne usluge. S tim u vezi, jedan od ključnih problema predstavlja otvorenost proračuna grada Vrgorca. Otvorenost (transparentnost) proračuna podrazumijeva mogućnost građana da dobiju potpune, točne, pravovremene i razumljive informacije o proračunu. Analiza navodi da je Grad Vrgorac jedan od 18 gradova koji u 2014. i 2015. godini nisu objavili ni jedan proračunski dokument. Nadalje, Vrgorac je jedan od gradova čiji se proračun u trenutku pretrage nije mogao pronaći ni na službenim internetskim stranicama ni u službenom glasniku. Stoga, u analizi se zaključuje da je razina otvorenosti (transparentnosti) proračuna (prema broju objavljenih dokumenata) u Gradu nula (0), što nudi lokalnoj vlasti značajan prostor za napredak kako bi se omogućilo što efikasnije prikupljanje javnih sredstava, kao i ponuda javnih dobara i usluga.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata: Opremanje ICT opremom i računalnom mrežom jedinstvenog upravnog mjesta; Priprema analize svih zajedničkih funkcionalnosti e-usluga; Razvoj e-usluge za građane i poslovne subjekte; Kontinuirano povećanje broja i količine informacija koje gradska tijela redovito objavljuju; Objavljivanje prijedloga proračuna na internetskoj stranici Grada te donesenog izglasanog proračuna; Objavljivanje pojednostavnjenog oblika proračunskog dokumenta (npr. proračuni u malom, prezentacije, vodiči, skraćeni prikazi) na internetskoj stranici Grada.

Pokazatelji ishoda za Prioritet 3.2. /Mjeru 2: Unapređenje transparentnosti i protoka informacija između gradske uprave, javnih poduzeća i građana

Pokazatelj ishoda			Cijelana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
E-usluga	broj	Broj kompletnih e-usluga za građane i poslovne subjekte	10	2020.*	godišnje	Grad Vrgorac
Objavljeni proračunski dokumenti	broj	Broj objavljenih proračunskih dokumenata na internetskoj stranici i/ili u službenom glasniku Grada	2	2020.*	godišnje	Grad Vrgorac

Mjera 3. Jačanje suradnje grada Vrgorca sa susjednim gradovima, općinama, Županijom, te ostalim institucijama i grupama, kao i prekogranične suradnje

Obrazloženje: Postojeća suradnja grada Vrgorca sa susjednim gradovima, općinama, Županijom, te ostali oblici partnerstva nedostadni su za značajniji razvojni iskorak. Naime, Grad je zajedno sa još 18 jedinica lokalne samouprave član lokalne akcijske grupe „Adrion“, međutim prema dostupnim informacijama u analiziranom periodu nisu zabilježene značajnije razvojne koristi grada od članstva u

grupi. Osim toga, Grad je realizirao svega nekoliko projekata u suradnji sa partnerskim institucijama, dok je na samo jednom projektu bio nositelj. Stoga je potrebno poboljšati komunikaciju i suradnju u promišljanju zajedničkih razvojnih tema.

Popis indikativnih aktivnosti/programa/projekata: Zajedničko gospodarenje prirodnim i drugim resursima; Zajedničko planiranje razvoja komunalne i prometne infrastrukture; Zajednički nastup na domaćem i međunarodnom turističkom tržištu; Zajednička priprema projekata financirana iz domaćih ili inozemnih izvora

Pokazatelji ishoda za Prioritet 3.2. /Mjeru 3: *Jačanje suradnje grada Vrgorca sa susjednim gradovima, općinama, Županijom, te ostalim institucijama i grupama, kao i prekogranične suradnje*

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
Definicija	Jedinica	Opis	Vrijednost	Godina		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Prijavljeni i realizirani projekti	broj	Broj prijavljenih i realiziranih projekata grada Vrgorca financiranih iz domaćih ili inozemnih sredstava u suradnji sa partnerom	10	2020	godišnje	Grad Vrgorac

IV PROVEDBA

Ključna etapa strateškog planiranja je faza implementacije, odnosno provedbe. Naime, navedena faza sublimira sva ograničenja prethodnih faza te predstavlja lakmus papir uspješnosti same strategije.

Za savladavanje prepreka u provedbi potrebno je uvažiti temeljna načela politike lokalnog razvoja, partnerstvo i suradnju. Naime, politika lokalnog razvoja temelji se na partnerstvu i suradnji između javnog, privatnog i civilnog sektora, pod čim se podrazumijeva suradnja između tijela državne uprave, jedinica područne (regionalne) samouprave, jedinica lokalne samouprave, gospodarskih subjekata, znanstvene zajednice, socijalnih partnera i organizacija civilnog društva. U provedbi Strategije razvoja Grada Vrgorca, ključnu ulogu u koordinaciji svih dionika ima sam Grad Vrgorac. U kontekstu uspješne provedbe politike lokalnog razvoja Grad Vrgorac mora biti usmjeren na uspostavu mehanizma koje će biti zaduženo za praćenje provedbe same Strategije.

Slijedom navedenog, Grad Vrgorac bi trebao ustrojiti radno tijelo zaduženo za praćenje provedbe i kontinuirano unaprjeđivanje Strategije. Glavne aktivnosti navedenog tijela bi bile:

- Upravljanje informacijama
- Prikupljanje podataka i ažuriranje baza podataka
- Praćenje pokazatelja
- Praćenje realizacije Strategije kroz izvještaje nositelja/sunositelja mjera i akcijskog plana

S obzirom na međuresorni karakter prethodno navedenih aktivnosti nužno je potrebna međuresorna suradnja kako u daljnjem razvoju tako i u provedbi Strategije. Razmatrajući nadležnost pojedinih resora za provedbu Strategijom identificiranih mjera razvoja prepoznat je niz tijela koja preuzimaju funkciju njihovih sunositelja. Slijedom navedenog, a i uvažavajući fiskalna i administrativna ograničenja promatrane jedine lokalne samouprave, preporuča se da glavnina članova radnog tijela zaduženog za praćenje i kontinuirano unaprjeđivanje Strategije bude iz redova članova Partnerskog vijeća.

Nositelj, Grad Vrgorac, treba pripremiti smjernice za međuresornu suradnju i koordinaciju, organizirati redovite sastanke ključnih dionika te uputiti nositelje i sunositelje mjera u postupke izvršavanja dogovorenih aktivnosti.

Kod prikupljanja podataka Grad Vrgorac mora biti nositelj koordiniranog i sustavnog djelovanja svih ključnih dionika u procesu skupljanja i ažuriranja relevantnih podataka. U ovoj fazi je bitno da Grad Vrgorac pravovremeno uključi ne samo nositelje, već i sunositelje provedbe svih elemenata Strategije, a što bi u konačnici trebalo olakšati Gradu Vrgorcu izradu jedinstvene baze podataka.

Ključnu pažnju Grad Vrgorac mora posvetiti izvještavanju o provedbi svih dijelova Strategije. Naime, za potrebe praćenja provedbe Strategije, Grad Vrgorac bi trebao uspostaviti mehanizam praćenja na osnovi pokazatelja koji su predloženi u sklopu navedenih ciljeva, prioriteta i mjera, a koji u značajnoj mjeri sadrže i bitne elemente akcijskog plana. U narednom razdoblju, nakon što se precizno definiraju fiskalne pozicije svih gradova i općina u Republici Hrvatskoj, Grad Vrgorac bi trebao pristupiti i izradi i konačnog i sveobuhvatnog akcijskog plana i financijskog plana. Navedeni planovi bi trebao obuhvatiti detaljnu razradu predviđenih nositelja, sunositelja, dinamiku provedbe te predviđenih iznosa i izvora financiranja za sve aktivnosti/projekte/programme prepoznate u Strategiji.

Važno je naglasiti da navedeni elementi su živo tkivo koje se treba kontinuirano unaprjeđivati, odnosno koje se treba tijekom cijelog razdoblja provedbe Strategije prilagođavati novonastalim

okolnostima. Cilj kontinuirane prilagodbe je što uspješnije mjerenje napretka tijekom provedbe, ali i uspostavljanje osnove za trajno praćenje razvoja promatrane jedinice lokalne samouprave.

Sustavno praćenje provedbe Strategije promatrane jedinice lokalne samouprave posebice dolazi do izražaja ukoliko znamo da Republika Hrvatska nema razvijenu praksu javnog upravljanja na osnovi ciklusa javnih politika, s posebnim izazovima u provedbi međuresornih strateških dokumenata, a u čiju skupinu ova Strategija zasigurno spada.

Na kraju zaključimo, da s izradom i usvajanjem ove Strategije, Grad Vrgorac čini tek prvi korak s sustavom i cjelovitom vođenju razvoja lokalne sredine, u kojem provedba ima nezaobilazno mjesto.

V ZAKLJUČAK

Realizacija Strategije razvoja Grada Vrgorca do 2020. godine bi trebala omogućiti realizaciju vizije razvoja, odnosno da:

Grad Vrgorac kao subregionalni centar visoko inovativnog i održivog socio-ekonomskog okruženja omogućava svim svojim stanovnicima ostvarivanje visoke kvalitete života.

Predviđeno je da uspjeh ostvarivanja navedene vizije, ovisi o ostvarivanju tri strateška cilja:

1. UNAPRIJEĐENA KVALITETA ŽIVOTA STANOVNIKA KROZ INKLUZIVNO DRUŠTVENO OKRUŽENJE
2. POVEĆANA REZISTETNOST GOSPODARSTVA KOJA OSIGURAVA ODRŽIVI GOSPODARSKI RAST I POVEĆANJE ZAPOSLENOSTI
3. POBOLJŠAN SUSTAV JAVNOG UPRAVLJANJA

Implementacija svakog od tri cilja je predviđena kroz prioritete. Preciznije:

1. UNAPRIJEĐENA KVALITETA ŽIVOTA STANOVNIKA KROZ INKLUZIVNO DRUŠTVENO OKRUŽENJE
 - PRIORITET 1.1. Razvijeni infrastrukturni sustavi i održiv prostorni razvoj
 - PRIORITET 1.2. Unaprjeđenje društvene infrastrukture i usluga
2. POVEĆANA REZISTETNOST GOSPODARSTVA KOJA OSIGURAVA ODRŽIVI GOSPODARSKI RAST I POVEĆANJE ZAPOSLENOSTI
 - PRIORITET 2.1. Gospodarstvo osnaženo komplementarnim razvojem poduzetničkih i inovacijskih potencijala, posebno utemeljeno na komparativnim prednostima poljoprivrede i turizma
 - PRIORITET 2.2. Povećana stopa održive zaposlenosti unaprjeđenjem kompetencija potrebnih za uključivanje u moderno tržište rada
3. POBOLJŠAN SUSTAV JAVNOG UPRAVLJANJA
 - PRIORITET 3.1. Osnažen administrativni kapacitet za upravljanje razvojem
 - PRIORITET 3.2. Unaprijeđena kvaliteta upravljanja gradske uprave i javnih poduzeća

Svi prioriteti sastoji se od dvije do šest razvojnih mjera kojima su obuhvaćene mogućnosti rješavanja prepoznatih razvojnih poteškoća te korištenje razvojnih potencijala.

Proces izrade ove Strategije je također bitan jer način na koji je izrađen ovaj planski dokument izravno doprinosi njegovoj budućoj provedbi. Bez implementacije najvažnijih načela, partnerstva i suradnje kroz uključivanje nositelja, partnerskih institucija i krajnjih korisnika u sam proces izrade, provedba čak i najbolje osmišljenog razvojnog plana stala bi u trenutku usvajanja dokumenta.

Također, bez uključivanja relevantnih dionika od kojih se očekuje da aktivno sudjeluju u provedbi strategije, ovaj dokument bi bio izgubio smisao.

Slijedom navedenog treba napomenuti da se proces provedbe trebaju uključiti i mnogi drugi koji do sada nisu bili uključeni, a koji će sudjelovati u procesu implementacije svih aktivnosti nužnih za provedbu Strategije. Iz ovoga jasno proizlazi da je u uvjetima sudjelovanja velikog broja dionika uloga koordinacije nositelja Strategije, Grada Vrgorca iznimno važna.

U provedbi biti potrebni kapaciteti za upravljanje procesom i koordinacijom brojnih aktivnosti koje uključuju suradnju s partnerima na implementaciji svih elemenata Strategije, od same realizacije svih aktivnosti pa do praćenja učinka istih.

Navedeno podrazumijeva da je potrebno ojačati institucionalne kapacitete Grada Vrgorca i to prvenstveno kroz permanentnu edukaciju komplementarnu svim fazama upravljanja strateškim razvojem jedinice lokalne samouprave, a što treba biti obuhvaćeno trajnim aktivnostima Grada Vrgorca i predviđeno proračunom.

Na kraju zaključimo da Strategija nije dokument jednog tijela lokalne samouprave, već dokument svih građana Grada Vrgorca. Dokument predstavlja oblik društvenog dogovora o tome što se želi promijeniti, unaprijediti i postići u narednom razdoblju. Ako se poštuje dogovor, mnogi problemi će se riješiti, a određeni broj tek detektirati i početi rješavati. Ključno je da svi dionici prepoznaju da samo zajedničkim djelovanjem usklađenim s prethodnim dogovorom može doprinijeti da **Grad Vrgorac postane subregionalni centar visoko inovativnog i održivog socio-ekonomskog okruženja omogućava svim svojim stanovnicima ostvarivanje visoke kvalitete života.**

LITERATURA I IZVORI

- Aghion, P.; Howitt, P. (1998): Endogenous growth theory, Cambridge, Ma: MIT Press, 1998
- Državni zavod za statistiku (2001): Popis stanovništva 2001. godine, preuzeto s: <http://www.dzs.hr/> (12. rujna 2015)
- Državni ured za reviziju, Područni ured Split, Izvješće o obavljenoj reviziji, Split, rujan 2011.
- Državni zavod za statistiku (2001): Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, preuzeto s: <http://www.dzs.hr/> (12. rujna 2015)
- Državni zavod za statistiku (2010): Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2009. godini. Zagreb, dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2010/07-01-01_01_2010.htm (preuzeto 14. rujna 2015.)
- Državni zavod za statistiku (2011): Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2010. godini. Zagreb, dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2011/07-01-01_01_2011.htm (preuzeto 14. rujna 2015.)
- Državni zavod za statistiku (2012): Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2011. godini., Zagreb, dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/07-01-01_01_2012.htm (preuzeto 14. rujna 2015.)
- Državni zavod za statistiku (2013): Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2012. godini., Zagreb, dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/07-01-01_01_2013.htm (preuzeto 14. rujna 2015.)
- Državni zavod za statistiku (2014): Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2013. godini., Zagreb, dostupno na http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/07-01-01_01_2014.htm (preuzeto 14. rujna 2015.)
- FINA - Broj novootvorenih i brisanih trgovačkih društava u Gradu Vrgorcu u razdoblju 2010. do 2015.
- FINA - Lista zadruga s područja Grada Vrgorca koje su u razdoblju od 2010. do 2015. predale godišnji financijski izvještaj
- FINA - Osnovni podaci 2010. - 2015. po područjima djelatnosti za Vrgorac, Splitsko-dalmatinski županiju i Republiku Hrvatsku
- FINA - Osnovni podaci 2010. - 2015. po veličini za Vrgorac, Splitsko-dalmatinski županiju i Republiku Hrvatsku
- FINA - Pregled broja insolventnih poslovnih subjekata za razdoblje od 2010. do 2015.
- Financijsko izvješće Grada Vrgorca u 2015. god., dostupno na http://www.vrgorac.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=1026&Itemid=573 (29.08.2016.)
- Grizelj, M. i Akrap, A. (2011): Projekcije stanovništva Republike Hrvatske od 2010. do 2061, Državni zavod za statistiku, Zagreb
- Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2014): Izvješće u 2013 – Prirodno kretanje broja stanovnika u 2013., Zagreb
- Jurlina Alibegović, D. (2012.): Fiskalna decentralizacija u Hrvatskoj: Između želja i mogućnosti, Ekonomski institut, Zagreb Friedrich Ebert Stiftung i Institut za javnu upravu

Lokalna razvojna strategija LAG „Adrion“ 2014.-2020, dostupno na <http://www.lag-adrion.hr/hr/dokumenti/strategija> (03.09.2016.)

Lucas, R. E. (1988) On the mechanics of economic development. Journal of Monetary Economics , 1988, Vol. 22, No 1, p. 3-42.

Ministarstvo financija, Ostvarenje proračuna JLP(R)S za period 2010.-2015, dostupno na <http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracun-arhiva> (30.08.2016.)

Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2013.): Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti na lokalnoj razini 2010., dostupno na <http://www.minpo.hr/UserDocsImages/Vrijednosti%20indeksa%20razvijenosti%20i%20pokazatelja%20za%20izra%C4%8Dun%20indeksa%20razvijenosti%20na%20lokalnoj%20razini.pdf> (15.09.2015.)

Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2013.): Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti na lokalnoj razini 2013., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112> (15.09.2015.)

Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2013.): Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti na županijskoj razini 2013., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112> (15.09.2015.)

Odluka o razvrstavanju JL(R)S prema stupnju razvijenosti (NN 158/13), dostupno na: <http://www.propisi.hr/print.php?id=10486> (20.10.2015.)

Osnivanje i ulaganja u opremanje i razvoj poduzetničkih zona na području Zadarske županije (2014), Izvješće o obavljenoj reviziji, RH, Državni ured za reviziju, Područni ured Zadar, (online), dostupno na: <http://www.revizija.hr/izvjesca/2014/rr-2014/revizije-ucinkovitosti/osnivanje-i-ulaganje-u-poduzetnicke-zone/poduzetnicke-zone-na-podrucju-zadarske-zupanije.pdf> (pristupljeno 2.10.2015.)

Ostvarenje proračuna JLP(R)S za period 2010.-2014., <http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracun-arhiva>, (25.09.2015.)

Ott, K. i Bronić, M. (2015.): Ostvarenje proračuna općina, Gradova i županija u 2014., Institut za javne financije, Zagreb

Ott, K., Bronić, M. i Petrušić, M. (2015.): Otvorenost proračuna županija, Gradova i općina: studeni 2014. – ožujak 2015., Institut za javne financije, Zagreb

Osnivanje i ulaganja u opremanje i razvoj poduzetničkih zona na području Splitsko-dalmatinske županije (2014), Izvješće o obavljenoj reviziji, RH, Državni ured za reviziju, Područni ured Split, (online), dostupno na <http://www.revizija.hr/izvjesca/2014/rr-2014/revizije-ucinkovitosti/osnivanje-i-ulaganje-u-poduzetnicke-zone/poduzetnicke-zone-na-podrucju-splitsko-dalmatinske-zupanije.pdf> (pristupljeno 2.1.2015.)

Pašalić, Ž. (1984): Teorijske osnove infrastrukture. U: Infrastruktura i privredni razvoj, Rogošić, Ž.(ur.), Split, str. 7-85.

Perišić, A. i Wagner, V. (2015.): Indeks razvijenosti: analiza temeljnog instrumenta hrvatske regionalne politike, Financial Theory and Practice, 39 (2), str. 205-236., preuzeto s: <http://www.ijf.hr/upload/files/file/OP/30.pdf> (20. 10. 2015)

Popis stanovništva 2011, dostupno na www.dzs.hr (29.08.2016.)

Pološki Vokić, N., Frajlić, D., "Pokazatelji konkurentnosti hrvatske radne snage: rezultati empirijskog istraživanja", u knjizi ur. Bejaković, P. i Lowther, J.: Konkurentnost hrvatske radne snage, Institut za javne financije, Zagreb, 2004., str. 59-74.

Porezna uprava Republike Hrvatske – Rang lista obveznika prema najvećem iznosu iskazanom na izabranoj stavci PD obrasca.

Porezna uprava Republike Hrvatske - Statistika novog RPO-a prema ustroju PU RH o pravnim osobama – posebni podaci: 03.07.2016.

Porezna uprava Republike Hrvatske - Statističko izvješće o obrađenim godišnjim prijavama poreza na dohodak od obrta i slobodnih zanimanja; na godišnjoj razini za razdoblje od 2010. do 2014.

Porezna uprava Republike Hrvatske - Statističko izvješće o unijetim prijavama poreza na dobit; na godišnjoj razini za razdoblje od 2010. do 2014.

Porezna uprava Republike Hrvatske - Statistika PD obrasca prema djelatnosti; na godišnjoj razini za razdoblje od 2010. do 2014.

Porezna uprava Republike Hrvatske - Statistički prikaz prijave PDV-S po djelatnostima NKD 2007; na godišnjoj razini za razdoblje od 2013. do 2015.

Porezna uprava Republike Hrvatske - Statistički prikaz zbirnih prijave po djelatnostima NKD 2007; na godišnjoj razini za razdoblje od 2013. do 2015.

Program ukupnog razvoja Grada Vrgorca, Appono doo, Solin, 2007.

Prostorni plan uređenja Grada Vrgorca, URBOS doo, Split, 2006.

Romer, Paul, 1986. "Increasing returns and long- *Journal of Political Economy*, Vol. 94, pp. 1002-1037

Statistička analiza turističkog prometa Splitsko-dalmatinske županije 2014., (online), dostupno na: <http://www.dalmatia.hr/hr/statistike/statisticka-analiza-turistickog-prometa-2014-godine> (11.4. 2016.)

Statistička analiza turističkog prometa Splitsko-dalmatinske županije 2014., (online), dostupno na: <http://www.dalmatia.hr/hr/statistike/statisticka-analiza-turistickog-prometa-2014-godine> (11.4. 2016.)

Turizam u primorskim Gradovima i općinama u 2014., Statističko izvješće 1520, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, (online), dostupno na: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/SI-1520.pdf (pristupljeno 3.3.2016.)

Turizam u primorskim Gradovima i općinama u 2013., Statističko izvješće 1516, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, (online), dostupno na: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/SI-1516.pdf (pristupljeno 3.3.2016.)

Turizam u primorskim Gradovima i općinama u 2012., Statističko izvješće 1492, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, (online), dostupno na: www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/SI-1492.pdf (pristupljeno 3.3.2016.)

Turizam u primorskim Gradovima i općinama u 2011., Statističko izvješće 1464, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, (online), dostupno na: www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1464.pdf (pristupljeno 3.3.2016.)

Turizam u primorskim Gradovima i općinama u 2010., Statističko izvješće 1437, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, (online), dostupno na: www.dzs.hr/hrv_eng/publication/2011/si-1437.pdf (pristupljeno 3.3.2016.)

www.vrgorac.hr

Ugovoreni sadržaji zdravstvene zaštite u RH, 2015., Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje 2015., (online), dostupno na: <http://www.hzzo.hr/zdravstveni-sustav-rh/zdravstvena-zastita-pokrivena->

[obveznim-zdravstvenim-osiguranjem/ugovoreni-sadrzaji-zdravstvene-zastite-u-rh/](#)
12.4.2016.)

(pristupljeno

Zakon o unaprjeđenju poduzetničke infrastrukture (2013), NN 93, Vlada RH, (online), dostupno na:
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_93_2072.html (pristupljeno 2.10.2015.)

VI ANEKSI

Tablica-A1--- Površina korištenoga poljoprivrednog zemljišta te broj stoke i peradi privatnih kućanstava, Popis 2011.

Skupine kućanstava prema korištenome poljoprivrednom zemljištu	Broj kućanstava	Korišteno poljoprivredno zemljište, ha							Broj stoke i peradi				
		Ukupno	oranice	voćnjaci	vinoGradi	maslinici	Ostalo poljoprivredno zemljište (livade, pašnjaci i dr.), ha		goveda	ovaca	koza	svinja	peradi
Vrgorac	Ukupno	1.972	856	314	166	253	16	107	54	182	1.058	71	4.384
	bez zemlje	954	0	0	0	0	0	0	1	41	67	-	513
	do 0,09 ha	226	8	4	0	3	0	0	4	17	133	5	1.044
	0,10 do 0,49 ha	340	80	29	10	31	2	7	1	94	401	30	1.113
	0,50 do 0,99 ha	171	114	38	18	40	3	15	1	10	78	-	645
	1,00 do 2,99 ha	233	358	103	77	124	6	49	46	20	259	34	848
	3,00 do 4,99 ha	43	145	41	33	39	3	29	1	-	118	2	221
	5,00 do 7,99 ha	2	13	2	0	6	0	5	-	-	-	-	-
	8,00 do 9,99 ha	1	8	5	2	1	0	0	-	-	-	-	-
	10,00 do 19,99 ha	1	18	3	14	2	0	0	-	-	-	-	-
	20,00 ha i više	1	113	90	12	8	2	1	-	-	2	-	-
SDŽ	Ukupno	154.528	27.435,83	5.593,25	1.033,98	2.811,94	6.391,30	11.605,36	5.035	39.111	13.256	6.820	188.507
	bez zemlje	114.999	0	0	0	0	0	0	917	4.843	3.232	871	39.127
	do 0,09 ha	13.981	533,91	189,32	39,85	66,57	111,43	126,74	493	2.780	2.277	766	58.199
	0,10 do 0,49 ha	14.523	3.178,91	865,35	192,83	496,09	976,07	648,57	945	6.478	3.144	1.895	42.868
	0,50 do 0,99 ha	4.312	2.811,91	746,8	153,99	410,34	789,2	711,58	609	3.868	1.599	1.043	19.435
	1,00 do 2,99 ha	5.008	7.247,49	1.494,39	305,87	910,29	2.298,79	2.238,15	889	7.906	2.020	1.627	21.461
	3,00 do 4,99 ha	898	3.104,39	496,93	118,29	254,26	1.023,81	1.211,10	352	4.085	448	316	3.840
	5,00 do 7,99 ha	385	2.202,86	318,39	57,79	128,94	637,22	1.060,52	228	3.265	275	161	1.800
	8,00 do 9,99 ha	86	725,02	104,69	12,12	34,62	211,19	362,4	24	727	22	26	415
	10,00 do 19,99 ha	224	2.710,42	550,49	81,68	244,87	222,53	1.610,85	344	1.488	119	87	1.075
	20,00 ha i više	112	4.920,92	826,89	71,56	265,96	121,06	3.635,45	234	3.671	120	28	287

Izvor: DZS, Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 2011.

Tablica-A2--- Privatna kućanstva prema korištenome poljoprivrednom zemljištu, broju stoke i peradi, Popis 2011.

Skupine kućanstava prema korištenome poljoprivrednom zemljištu	Broj kućanstava										
	Ukupno	s oranicama	s voćnjacima	s vinoGradima	s maslinicima	Ostalo poljoprivredno zemljište (livade, pašnjaci i dr.)	s govedima	s ovcama	s kozama	sa svinjama	s peradi
Vrgorac ukupno	1.972	706	377	728	126	211	8	19	170	5	431
bez zemlje	954	-	-	-	-	-	1	3	22	-	63
do 0,09 ha	226	158	23	117	5	20	1	4	43	1	96
0,10 do 0,49 ha	340	210	95	248	45	59	1	7	45	1	117
0,50 do 0,99 ha	171	133	87	134	28	48	1	3	32	-	63
1,00 do 2,99 ha	233	166	136	188	36	65	3	2	21	2	73
3,00 do 4,99 ha	43	35	33	37	11	17	1	-	6	1	19
5,00 do 7,99 ha	2	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-
8,00 do 9,99 ha	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
10,00 do 19,99 ha	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
20,00 ha i više	1	1	1	1	1	1	-	-	1	-	-
SDŽ ukupno	154.528	18.611	5.738	11.327	13.885	13.567	1.754	1.363	2.357	1.819	13.244
bez zemlje	114.999	-	-	-	-	-	247	193	394	266	2.719
do 0,09 ha	13.981	6.684	1.477	2.085	2.845	3.964	238	161	528	244	2.913
0,10 do 0,49 ha	14.523	6.538	2.283	4.761	5.989	4.386	453	322	725	559	3.957
0,50 do 0,99 ha	4.312	2.261	808	1.854	1.872	1.820	264	137	265	281	1.460
1,00 do 2,99 ha	5.008	2.389	856	1.995	2.284	2.307	372	280	304	372	1.666
3,00 do 4,99 ha	898	390	172	334	489	497	92	101	73	50	279
5,00 do 7,99 ha	385	165	67	127	206	255	39	75	23	20	114
8,00 do 9,99 ha	86	40	19	35	53	67	8	17	9	5	27
10,00 do 19,99 ha	224	98	40	91	98	171	29	41	22	15	76
20,00 ha i više	112	46	16	45	49	100	12	36	14	7	33

Izvor: DZS, Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 2011.

Tablica A. 3. Broj zaposlenih i ukupan broj subjekata prema djelatnosti za razdoblje od 2010. do 2014.

Djelatnost	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
	Broj zaposlenih					Ukupan broj prijave				
A POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO I RIBARSTVO	102	101	99	78	74	5	5	5	4	4
C PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	674	714	777	837	967	17	18	17	18	21
E OPSKRBA VODOM; UKLANJANJE OTPADNIH VODA, GOSPODARENJE OTPADOM TE DJELATNOSTI SANACIJE OKOLIŠA	51	50	50	55	53	1	1	1	2	2
F GRAĐEVINARSTVO	294	296	277	284	204	15	17	17	18	17
G TRGOVINA NA VELIKO I NA MALO; POPRAVAK MOTORNIH VOZILA I MOTOCIKALA	142	221	223	261	275	27	30	29	30	28
H PRIJEVOZ I SKLADIŠTENJE	2	3	1	3	3	2	2	2	3	3
I DJELATNOSTI PRUŽANJA SMJEŠTAJA TE PRIPREME I USLUŽIVANJA HRANE	8	6	5	5	5	5	6	5	4	4
L POSLOVANJE NEKRETNINAMA	0	0	0	2	2	0	0	0	1	1
M STRUČNE, ZNANSTVENE I TEHNIČKE DJELATNOSTI	4	4	4	4	6	2	2	2	3	3
P OBRAZOVANJE	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Q DJELATNOSTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I SOCIJALNE SKRBI	4	9	7	6	8	1	1	1	1	1
S OSTALE USLUŽNE DJELATNOSTI	1	1	0	0	0	1	1	1	1	0
Ukupno	1.282	1.405	1.443	1.535	1.597	77	84	80	80	84

Izvor: Porezna uprava Republike Hrvatske - Statistika PD obrasca prema djelatnosti; obrada autora.

Napomena: Podaci uključuju sve statuse prijave, sve tipove obveznika po svim vrstama osnovice i vrstama prijave obrasca dobiti.

Tablica A. 4. Izvoz prema djelatnostima u razdoblju od 2013. do 2015.

Djelatnost	2013.			2014.			2015.		
	Vrijednost isporuke dobara	Vrijednost isporuke usluga	Ukupno	Vrijednost isporuke dobara	Vrijednost isporuke usluga	Ukupno	Vrijednost isporuke dobara	Vrijednost isporuke usluga	Ukupno
C - Prerađivačka industrija	8.796.058,00	132.119,00	8.928.177,00	6.586.111,00	638.785,00	7.224.896,00	13.670.150,00	1.133.908,00	14.804.058,00
G - Trg. Na vel. i malo; popr. mot. voz. i motoc.	0,00	0,00	0,00	135.464,00	40.200,00	175.664,00	1.907,00	220.593,00	222.500,00

Izvor: Porezna uprava Republike Hrvatske - Statistički prikaz prijava PDV-S po djelatnostima NKD 2007 te Statistički prikaz zbirnih prijava po djelatnostima NKD 2007; obrada autora.

Napomena: Podaci uključuju sve tipove obveznika, svih poreznih statusa i svih razloga upisa u RPO.

Tablica A. 5. Uvoz prema djelatnostima u razdoblju od 2013. do 2015.

Djelatnost	2013.			2014.			2015.		
	Vrijednost stečenih dobara	Vrijednost primljenih usluga	Ukupno	Vrijednost stečenih dobara	Vrijednost primljenih usluga	Ukupno	Vrijednost stečenih dobara	Vrijednost primljenih usluga	Ukupno
A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0,00	0,00	0,00	1.160.002,00	0,00	1.160.002,00	0,00	0,00	0,00
C - Prerađivačka industrija	287.163.896,00	1.119.601,00	288.283.497,00	542.098.247,00	2.190.640,00	544.288.887,00	511.602.120,00	10.715.366,00	522.317.486,00
F - Građevinarstvo	11.415,00	0,00	11.415,00	4.928,00	5.785,00	10.713,00	0,00	0,00	0,00
G - Trg. Na vel. i malo; popr. mot. voz. i motoc.	5.097.430,00	0,00	5.097.430,00	14.933.083,00	8.233,00	14.941.316,00	13.981.074,00	0,00	13.981.074,00
H - Prijevoz i skladištenje	0,00	0,00	0,00	53.384,00	0,00	53.384,00	2.190,00	0,00	2.190,00

Izvor: Porezna uprava Republike Hrvatske - Statistički prikaz prijava PDV-S po djelatnostima NKD 2007 te Statistički prikaz zbirnih prijava po djelatnostima NKD 2007; obrada autora.

Napomena: Podaci uključuju sve tipove obveznika, svih poreznih statusa i svih razloga upisa u RPO.

Tablica A. 6. Pokazatelji utvrđivanja poreza na dohodak za razdoblje od 2010. do 2014.

Godina	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
DOHODAK OD OBRTA I SLOBODNIH ZANIMANJA					
Primici	34.874.583,98	33.396.610,77	30.631.156,22	32.844.743,89	31.023.812,21
Izdaci	30.074.121,63	28.244.381,70	26.694.737,26	27.945.032,46	27.741.075,10
Dohodak	5.300.332,73	5.267.165,85	4.532.506,59	4.969.562,60	3.848.411,16
Gubitak	500.464,38	114.936,78	596.087,63	69.851,17	565.674,05
Umanjenje dohotka/uvećanje gubitka	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dohodak (nakon umanjjenja)	5.300.932,73	5.267.165,85	4.532.506,59	4.969.562,60	3.848.411,16
Gubitak (nakon uvećanja)	500.464,38	114.936,78	596.087,63	69.851,17	565.674,05
Umanjenje za preneseni gubitak	62.409,14	89.802,58	34.410,82	86.473,39	0,01
Ukupni dohodak	5.238.523,59	5.177.363,27	4.498.095,77	4.883.089,21	3.848.411,15
Dohodak od nesamostalnog rada	1.197.424,94	1.278.611,56	1.301.752,64	1.016.273,86	1.235.247,54
Dohodak od imovine i imovinskih prava	24.864,00	21.461,82	22.230,92	22.295,45	22.511,80
Dohodak od kapitala	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dohodak od osiguranja	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Drugi dohodak	87.000,20	15.768,83	29.226,11	20.667,08	20.983,00
Inozemni dohodak	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ukupno ostali dohoci	1.309.289,14	1.315.842,21	1.353.209,67	1.059.236,39	1.278.742,34
Ukupni godišnji dohodak	6.547.812,73	6.493.205,48	5.851.305,44	5.942.325,60	5.127.153,49
UTVRĐENA GODIŠNJA POR. OSNOVICA, POREZ I PRIREZ					
Ukupni godišnji dohodak	6.547.812,73	6.493.205,48	5.851.305,44	5.942.325,60	5.127.153,49
Iskorišteni god. osobni odbitak	3.879.295,76	3.707.963,91	3.464.372,75	3.589.508,94	3.589.212,00
Godišnja porezna osnovica	2.668.516,97	2.785.241,57	2.386.932,69	2.352.816,66	2.155.636,62

Izvor: Porezna uprava Republike Hrvatske - Statističko izvješće o obrađenim godišnjim prijavama poreza na dohodak od obrta i slobodnih zanimanja; obrada autora.

Tablica A. 7. Lista subjekata prema najvećem iznosu iskazanog prihoda u 2014.

R.b.	OIB	Naziv obveznika	Broj zaposlenih	Prihod	Rashod	Dobit/Gubitak	Preneseni i porezni gubitak	Porezna osnovica
1	28128148322	MESNA INDUSTRIJA BRAĆA PIVAC D.O.O	850	1.105.161.463	1.027.619.719	77.541.744	0	1.995.161
2	28609792467	ERA COMERCE POD.ZA TRGOVINU TURIZAM I UGOSTITELJS	148	133.238.166	128.134.313	5.103.052	0	54.983
3	12532007791	JAMATVA TRGOVINSKO PODUZEĆE	33	33.709.510	33.376.860	332.649	0	82.886
4	60040338789	GRAĐEVNO PODUZEĆE ZA GRADITELJSTVO PROMET I USLUGE	53	31.168.945	31.179.431	10.485	14.609.485	0
5	24923144098	KRAH D.O.O.	39	25.862.123	19.212.334	6.649.789	0	126.766
6	89340643320	JUKIĆ BORIS	25	24.400.505	24.311.463	89.042	0	89.042
7	50861643606	GTP D O.O.ZA GRADJEVINARSTVO TRGOVINU I USLUGE	31	12.298.145	14.262.728	-1 964.583	4.178.010	0
8	68329484134	VRGORKA-VINARIJA PODUZEĆE DIONIČKO DRUŠTVO	69	10.588.890	17.041.130	-6 454.240	4.655.079	0
9	66775454622	VODOPRIVREDA VRGORAC D.D.	51	10.262.347	10.087.112	175.235	0	176.244
10	87436907263	DENO D O.O.EXPORT-IMPORT	5	8.983.622	8.979.346	4.276	0	4.985
11	14890450812	.IEMATVA ZORNI D.O O	9	7.499.348	7.467.532	31.716	0	84.087
12	22432106133	KOMUNALNO D.O O ZA VODOOPSKRBU I ODVODNJU OTPADN	30	6.336.789	6.330.071	6.717	0	29.563
13	55199637900	LJEKARNA PRIMA FARMACIA	7	5.132.108	4.913.739	218.369	0	228.061
14	28188472244	FIN NAMJEŠTAJ D O O	26	4.855.274	4.725.824	129.450	0	129.450
15	62180080319	PURUJA VOJISLAV	19	4.744.814	28.416.665	-23.671.850	2.484.998	0
16	43069803358	TIV GRAĐEVINARSTVO D.O.O	37	4.236.444	4.208.980	27.464	0	27.464
17	21357042045	FIL-VINA TRGOVAČKO USLUŽNO POD. D.O.O.	8	3.605.425	3.588.073	17.351	31.680	0
18	00031138108	GRADSKA ČISTOĆA I USLUGE D.O.O.	23	3.498.889	3.440.422	58 467	0	65.050
19	79270988699	MAJIĆ MATISLAV	5	3.363.542	3.333.343	30.198	0	30.198
20	98821857256	RAJSKI DOM D.O.O. ZA TRG I USLUGE	4	2.834.108	2.818.728	15 380	0	25.004
21	74623613721	VUKOSAV DALI BOR	6	2.675.502	2.650.203	25.296	0	27.844
22	00233804209	VINA PILAČ D.O.O.	13	2.337.559	2.385.785	-48.225	8.626	0

23	69822966299	POLIKLINIKA DR. PETROVIĆ	6	2.165.140	1.670.560	494.580	0	494.580
24	81876923470	TEKSTIL D.O.O. ZA TRGOVINU TURIZAM I UGOSTITELJSTVO	7	2.045.927	2.141.442	-95.514	139.467	0
25	48511777525	VUKOVIĆ MATKO	3	1.816.561	1.809.381	7.179	0	7.179
26	80008243221	SUŠIONICA MESA - GLOBUS D.O.O.	7	1.666.614	1.652.520	14.093	0	14.093
27	26461196615	L-TEX D.O.O.ZA PROIZVODNJU I TRGOVINU EXPORT- IMPOR	7	1.226.121	1.224.411	1.710	5.578	0
28	48536898235	LM COMMERCE D.O.O. ZA TRGOVINU EXPORT IMPORT	9	1.127.420	1.122.675	4.744	0	4.744
29	29599834230	STOLARIJA MARIO D.O.O.	6	1.088.064	1.078.749	9.314	0	9.314
30	67368419477	ABACUS POD. ZA GRADJEVINARSTVO TRGOVINU I USLUGU	2	935.100	840.897	94.202	0	125.663

Izvor: Porezna uprava Republike Hrvatske – Rang lista obveznika prema najvećem iznosu iskazanom na izabranoj stavci PD obrasca.

Napomena: Popis obuhvaća obveznike svih registriranih djelatnosti, svih tipova obveznika dok je status prijave – verificirana prijava. U tablici je prikazano 30 obveznika, dok su podaci za ostale te podaci o iznosima porezne obveze, razliku za uplatu/povrat te predujam dostupi na zahtjev.

Tablica A. 8. Usporedba udjela djelatnosti poslovnih subjekta u osnovnim financijskim pokazateljima za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku u razdoblju od 2010. do 2015.

NKD Šifra	Godina	Dobit prije poreza			Gubitak prije poreza			Izvoz			Uvoz		
		JLS	SDŽ	RH	JLS	SDŽ	RH	JLS	SDŽ	RH	JLS	SDŽ	RH
A	2010.	0,0	0,7	1,7	44,6	1,5	1,9	0,0	1,2	1,2	0,0	0,6	1,2
C		92,8	13,1	27,3	1,3	48,2	31,9	99,9	59,4	59,5	37,2	50,0	35,6
E		0,0	0,8	1,5	0,0	1,2	0,8	0,0	0,4	1,1	0,0	0,1	0,1
F		2,1	15,6	7,3	1,0	11,4	11,0	0,0	2,6	1,4	0,2	3,4	1,6
G		2,4	34,4	19,5	52,0	6,3	19,6	0,1	4,2	10,8	62,6	40,2	48,5
H		0,0	7,4	3,8	0,4	4,1	2,6	0,0	14,7	9,5	0,0	2,3	1,9
I		0,0	2,1	1,7	0,0	14,7	7,4	0,0	11,0	4,5	0,0	0,6	0,3
J		0,0	4,3	11,6	0,0	0,9	3,7	0,0	1,0	2,8	0,0	0,3	3,0
L		0,0	3,4	1,5	0,0	2,8	8,2	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,2
M		2,7	11,0	11,3	0,7	2,8	4,4	0,0	1,7	3,5	0,0	1,0	1,4
Q		0,0	0,8	0,5	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
S		0,0	0,3	0,4	0,0	0,4	0,3	0,0	0,2	0,1	0,0	0,2	0,4
Ukupno		100,0	94,0	86,6	100,0	94,4	92,1	100,0	96,5	94,6	100,0	98,7	94,1
A	2011.	0,0	0,6	1,8	40,7	1,8	2,2	0,0	0,5	1,6	0,0	0,3	1,7
C		93,5	61,4	37,2	45,4	47,2	24,3	98,7	51,0	58,8	56,1	40,5	34,5
E		0,1	0,5	1,7	0,0	0,4	0,8	1,3	0,8	1,7	0,0	0,0	0,2
F		0,9	5,7	5,2	3,6	14,3	16,8	0,0	1,1	1,4	0,0	4,7	1,5
G		2,3	13,8	17,2	9,5	9,3	16,2	0,0	13,3	11,6	43,9	48,3	48,1
H		0,1	3,9	3,1	0,0	2,9	3,4	0,0	12,1	8,8	0,0	1,6	1,2
I		0,2	1,6	2,0	0,2	10,4	7,6	0,0	11,2	4,3	0,0	0,5	0,3
J		0,0	1,5	10,4	0,0	0,8	3,5	0,0	1,5	2,7	0,0	0,2	3,4
L		0,0	1,3	1,3	0,0	3,6	8,3	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
M		2,8	5,7	10,0	0,5	4,9	8,7	0,0	2,1	3,8	0,0	1,5	1,8
Q		0,0	0,4	0,6	0,0	0,2	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
S		0,0	0,2	0,4	0,0	0,5	0,3	0,0	0,2	0,2	0,0	0,2	0,4
Ukupno		100,0	96,6	90,8	100,0	96,2	92,4	100,0	94,0	95,0	100,0	98,2	93,2
A	2012.	0,2	0,7	1,6	53,5	1,0	1,7	0,0	2,3	1,6	0,0	0,8	1,4
C		81,0	75,4	41,1	25,4	15,0	22,5	96,6	47,4	58,0	28,0	40,8	34,4
E		0,0	0,4	1,6	0,0	0,2	0,4	2,6	0,6	1,5	0,0	0,2	0,2
F		2,3	5,1	5,0	5,1	38,3	18,0	0,0	0,9	1,4	0,0	4,1	1,2
G		12,7	8,5	15,5	12,4	7,6	20,1	0,8	9,4	11,9	72,0	46,7	47,8
H		0,0	2,4	2,7	0,1	4,0	8,4	0,0	15,4	8,7	0,0	3,9	1,4
I		0,1	1,5	2,9	2,2	19,3	5,9	0,0	13,4	4,7	0,0	0,4	0,2
J		0,0	0,9	9,5	1,0	0,3	3,0	0,0	2,2	2,6	0,0	0,3	3,4
L		0,0	0,5	1,6	0,0	3,5	6,3	0,0	0,1	0,2	0,0	0,1	0,2
M		3,7	2,5	8,5	0,4	5,0	7,2	0,0	2,4	4,0	0,0	1,2	1,9
Q		0,0	0,2	0,6	0,0	0,2	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
S		0,0	0,1	0,4	0,0	0,7	0,3	0,0	0,1	0,3	0,0	0,3	0,3
Ukupno		100,0	98,1	90,9	100,0	95,0	94,4	100,0	94,0	95,1	100,0	98,8	92,5
A	2013.	0,1	0,4	1,6	2,1	2,1	2,5	0,0	0,7	1,8	0,0	0,4	1,6
C		92,4	39,3	25,6	0,4	25,1	24,8	96,4	42,2	56,6	33,2	35,8	35,6
E		0,0	0,7	1,5	0,3	0,7	0,7	2,5	0,4	1,3	0,0	0,5	0,2
F		0,8	12,0	6,2	95,1	22,2	13,5	0,0	1,8	1,4	0,0	3,4	1,2
G		6,3	17,8	17,3	0,6	10,0	20,6	1,1	16,7	12,8	66,8	53,2	46,8
H		0,0	5,8	3,6	0,0	4,4	5,5	0,0	12,4	8,1	0,0	1,6	1,5
I		0,3	6,5	5,2	0,0	17,3	5,6	0,0	13,7	4,8	0,0	0,6	0,3

J	0,0	2,5	9,1	0,0	4,1	3,7	0,0	2,5	2,6	0,0	0,7	3,9
L	0,0	1,5	1,8	0,0	4,5	6,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0
M	0,0	7,3	9,9	1,4	3,8	9,2	0,0	2,0	4,1	0,0	1,2	1,9
Q	0,0	0,5	0,7	0,0	0,2	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
S	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5	0,3	0,0	0,1	0,3	0,0	0,3	0,2
Ukupno	100,0	94,8	82,8	99,9	95,0	93,0	100,0	92,5	94,1	100,0	97,9	93,1
A	0,1	0,4	1,8	39,1	2,9	3,3	0,0	0,7	1,9	0,0	0,4	1,5
C	92,5	18,7	21,6	2,7	24,9	17,3	95,0	43,2	56,2	28,0	29,2	44,6
E	0,1	0,9	1,2	0,0	1,2	0,6	3,5	0,1	1,2	0,0	0,4	0,2
F	0,5	12,8	7,8	54,0	15,9	11,2	0,0	2,2	1,6	0,0	4,8	1,2
G	6,5	23,6	18,2	1,7	13,5	15,0	1,5	15,3	13,3	72,0	54,3	40,2
H	0,0	7,6	3,8	0,1	8,0	6,1	0,0	13,0	7,9	0,0	3,1	1,2
I	0,0	14,0	4,6	0,7	11,6	8,3	0,0	10,1	4,6	0,0	0,6	0,3
J	0,0	3,8	7,3	0,0	0,8	1,9	0,0	3,1	2,6	0,0	3,0	3,6
L	0,0	2,3	1,9	0,0	10,6	9,7	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
M	0,2	7,2	10,5	1,5	3,3	20,7	0,0	2,0	3,8	0,0	1,1	1,3
Q	0,0	0,8	0,7	0,0	0,4	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
S	0,0	0,4	0,4	0,0	0,6	0,3	0,0	0,1	0,2	0,0	0,2	0,1
Ukupno	100,0	92,6	79,7	99,7	93,8	94,6	100,0	89,8	93,6	100,0	97,1	94,4
A	0,0	1,0	2,2	11,1	1,8	2,3	0,0	0,5	2,0	0,0	0,3	1,5
C	88,1	19,3	21,0	5,5	20,3	26,9	98,1	47,2	54,6	35,8	42,6	42,5
E	0,0	1,1	1,3	0,0	0,7	0,6	1,5	0,3	1,0	0,0	0,1	0,2
F	5,2	17,6	6,3	78,5	19,5	15,4	0,0	1,8	1,6	0,0	9,1	1,4
G	6,3	22,2	18,6	1,6	9,4	13,5	0,4	15,4	14,3	64,2	39,0	41,2
H	0,0	7,7	5,2	0,2	18,8	5,0	0,0	10,9	8,1	0,0	2,8	1,2
I	0,1	11,4	5,3	0,0	8,1	8,2	0,0	9,9	4,7	0,0	0,4	0,4
J	0,0	2,5	6,5	0,0	0,9	2,1	0,0	2,6	2,9	0,0	1,1	3,8
L	0,0	2,2	2,4	0,0	9,3	8,3	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
M	0,0	6,7	13,6	2,4	5,0	6,8	0,0	1,3	3,6	0,0	0,7	1,5
Q	0,2	0,7	0,7	0,0	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
S	0,0	0,4	0,4	0,0	0,5	0,8	0,0	0,1	0,3	0,0	0,4	0,2
Ukupno	100,0	92,9	83,6	99,3	94,5	90,2	100,0	90,1	93,2	100,0	96,6	93,8

Izvor: FINA - Osnovni podaci 2010. - 2015. po područjima djelatnosti za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku; obrada autora.

Napomena: S obzirom da je cilj pozicioniranje Vrgorca u odnosu na županiju i državu, su u tablici prikazane samo djelatnosti koje su u barem jednoj godini bile zastupljene u Gradu Vrgorcu. Slijedom navedenog, ukupne vrijednosti za županiju i državu nisu 100%.

[illegible]

Mikro	1,54	19,09	14,33	6,95	14,70	18,23	3,24	16,93	16,51	4,80	15,63	16,82
Mali	8,23	14,79	15,01	53,25	18,56	12,88	61,84	21,34	18,79	37,38	20,00	18,07
Srednji	5,51	10,26	32,53	39,80	50,11	40,84	0,48	32,64	31,65	57,82	37,42	31,15
Veliki	84,72	55,86	38,13	0,00	16,63	28,05	34,44	29,08	33,05	0,00	26,95	33,96
Ukupno	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Mikro	1,01	67,26	29,11	11,67	62,90	37,89	4,57	21,68	25,13	5,53	29,07	22,64
Mali	10,39	15,21	20,99	88,33	6,71	29,63	80,32	23,21	23,49	34,87	24,00	21,98
Srednji	6,06	5,52	23,90	0,00	12,77	15,65	0,00	25,99	24,85	59,59	17,51	27,37
Veliki	82,54	12,01	26,00	0,00	17,61	16,83	15,10	29,12	26,53	0,00	29,42	28,01
Ukupno	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Izvor: FINA - Osnovni podaci 2010. - 2015. po veličini za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku; obrada autora.

Tablica A. 10. Kretanje osnovnih financijskih pokazatelja u Vrgorcu, Splitsko-dalmatinskoj županiji i Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2015.

Područje	Godina	Dobit prije poreza	Gubitak prije poreza	Izvoz	Uvoz
Po glavi stanovnika					
JLS	2010.	7.959,71	765,33	3.500,09	2.911,43
JLS	2011.	9.078,45	411,04	3.451,09	3.613,94
JLS	2012.	4.779,97	612,82	3.143,28	4.598,70
JLS	2013.	9.540,85	4.232,38	3.763,22	5.480,57
JLS	2014.	13.927,20	2.188,71	1.965,97	5.667,94
JLS	2015.	16.620,91	1.797,98	2.471,79	4.151,75
SDŽ	2010.	4.111,79	6.262,08	11.191,87	7.866,34
SDŽ	2011.	7.848,95	6.356,21	10.817,47	6.979,17
SDŽ	2012.	13.885,91	6.014,07	9.088,60	6.266,25
SDŽ	2013.	6.177,80	4.710,84	9.586,32	5.635,17
SDŽ	2014.	5.728,21	3.532,57	11.904,13	5.443,49
SDŽ	2015.	6.667,55	4.074,74	13.233,18	7.030,24
RH	2010.	7.988,05	6.966,52	21.041,34	20.703,72
RH	2011.	8.929,62	6.032,59	22.716,66	22.169,88
RH	2012.	8.958,95	6.813,57	23.005,80	21.427,93
RH	2013.	8.084,08	6.346,94	22.676,53	20.700,64
RH	2014.	9.136,05	5.890,45	24.759,01	23.071,56
RH	2015.	9.768,65	4.472,49	26.911,85	24.379,90
Apsolutne vrijednosti					
JLS	2010.	52.311.225,00	5.029.772,00	23.002.577,00	19.133.936,00
JLS	2011.	59.663.577,00	2.701.374,00	22.680.588,00	23.750.830,00
JLS	2012.	31.413.930,00	4.027.427,00	20.657.623,00	30.222.630,00
JLS	2013.	62.702.463,00	27.815.183,00	24.731.852,00	36.018.305,00
JLS	2014.	91.529.585,00	14.384.215,00	12.920.373,00	37.249.716,00
JLS	2015.	109.232.625,00	11.816.317,00	16.244.593,00	27.285.314,00
SDŽ	2010.	1.870.032.421,00	2.847.979.331,00	5.090.038.928,00	3.577.595.548,00
SDŽ	2011.	3.569.688.865,00	2.890.789.883,00	4.919.762.655,00	3.174.110.309,00
SDŽ	2012.	6.315.281.961,00	2.735.188.502,00	4.133.477.032,00	2.849.879.790,00
SDŽ	2013.	2.809.651.941,00	2.142.480.923,00	4.359.840.458,00	2.562.863.740,00
SDŽ	2014.	2.605.178.781,00	1.606.603.670,00	5.413.976.682,00	2.475.690.435,00
SDŽ	2015.	3.032.388.405,00	1.853.185.595,00	6.018.422.331,00	3.197.337.142,00
RH	2010.	34.227.918.805,00	29.850.754.175,00	90.159.816.431,00	88.713.161.066,00
RH	2011.	38.262.449.537,00	25.848.960.979,00	97.338.387.168,00	94.995.475.082,00
RH	2012.	38.388.097.074,00	29.195.384.274,00	98.577.306.943,00	91.816.315.362,00
RH	2013.	34.639.382.126,00	27.195.939.795,00	97.166.401.670,00	88.699.933.495,00
RH	2014.	39.146.980.459,00	25.239.919.793,00	106.089.610.919,00	98.859.094.055,00
RH	2015.	41.857.585.940,00	19.164.129.346,00	115.314.299.488,00	104.465.186.544,00

Izvor: FINA - Osnovni podaci 2010. - 2015. po područjima djelatnosti i veličini za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku; obrada autora.

Napomena: S ciljem usporedbe odabranih pokazatelja za tri razine uprave izračunati su iznosi po glavi stanovnika kako bi se što vjerodostojnije usporedila područja značajno različitih veličina i naseljenosti. Nastavno, korištene su vrijednosti iz popisa stanovništva DZS-a iz 2011. prema kojima su vrijednosti za JLS, SDŽ i RH redom 6 572, 454 798 te 4 284 889.

VII POPIS TABLICA, SLIKA I GRAFIKONA

Tablica 1.1. Kretanja broja stanovnika Grada Vrgorca u odnosu na Splitsko-dalmatinsku županiju	8
Tablica 1.2. Kretanja broja stanova u Gradu Vrgorcu u odnosu na Splitsko-dalmatinsku županiju	8
Tablica 1.3. Kretanja broja kućanstava u Gradu Vrgorcu u odnosu na Splitsko-dalmatinsku županiju ..	9
Tablica 1.4. Broj stanovnika u naseljima Grada Vrgorca prema popisu stanovništva iz 2011. godine ...	9
Tablica 2.1. Stanovi prema načinu korištenja 2001. i 2011., Vrgorac.....	11
Tablica 2. 2. Stanovi prema načinu korištenja 2001. i 2011., SDŽ	12
Tablica 2. 3. Cestovna infrastruktura na području Grada Vrgorca.....	13
Grafički prikaz 2. 1. Javne ceste na području Grada Vrgorca.....	15
Grafički prikaz 2. 2. Autobusna stajališta na području Grada Vrgorca	18
Tablica 2. 4. Linije prijevoza putnika na području Grada Vrgorca.....	18
Grafički prikaz 2. 3. Željeznička i zračna infrastruktura na području grada Vrgorca.....	20
Grafički prikaz 2. 4. Funkcionalne regije prometnog razvoja Republika Hrvatske	21
Grafički prikaz 1. 5. Intenzitet motornog prometa na širem području Grada Vrgorca	22
Tablica 2. 5. Brojačka mjesta na području Grada Vrgorca.....	22
Grafički prikaz 2. 5. PGDP i PLDP motornih vozila na dionicama autoceste A1 na području Grada Vrgorca u razdoblju 2010. – 2015.....	23
Grafički prikaz 2. 6. PGDP i PLDP motornih vozila na NP Ravča i NP Vrgorac u razdoblju 2010. – 2015..	24
Grafički prikaz 2. 7. PGDP i PLDP motornih vozila na dionicama državne ceste D62 na području Grada Vrgorca u razdoblju 2010. – 2015.....	25
Grafički prikaz 2. 8. PGDP i PLDP motornih vozila na županijskim cestama ŽC6208 i ŽC6199 na području Grada Vrgorca u razdoblju 2010. – 2015.	26
Grafički prikaz 2. 9. Registrirana cestovna vozila na području Grada Vrgorca na dan 31.12.2010.- 31.12.2015.	27
Grafički prikaz 2. 10. Registrirana cestovna vozila na području Splitsko-dalmatinske županije na dan 31.12.2010.-31.12.2015.....	28
Grafički prikaz 2. 11. Broj smrtno stradalih na 100.000 stanovnika na području Grada Vrgorca i PU Splitsko-dalmatinske	29
Grafički prikaz 2. 12. Prekogranični promet vozila i putnika na graničnim prijelazima na području Grada Vrgorca	32
Grafički prikaz 2. 13. Prekogranični promet vozila i putnika na graničnim prijelazima u blizini područja Grada Vrgorca.....	32
Grafički prikaz 2. 14. Sustav vodoopskrbe na području Grada Vrgorca	34
Grafički prikaz 2. 15. Sustav odvodnje otpadnih voda na području rada Vrgorca	36
Grafički prikaz 2. 16. Fakturirana voda na području a Vrgorca u razdoblju od 2010.-2015. (u 000 m ³) ..	37
Grafički prikaz 2. 17. Broj priključaka na vodoopskrbu na području Grada Vrgorac u razdoblju od 2010.-2015.	38
Grafički prikaz 2. 18. Prosječna potrošnja vode u Gradu Vrgorac i RH u m ³	38
Grafički prikaz 2. 19. Plavna područja na prostoru Grada Vrgorca	39
Grafički prikaz 2. 20. Sustav opskrbe plinom na području Grada Vrgorca.....	41
Tablica 2. 6. Groblja na području Grada Vrgorac	42
Grafički prikaz 2. 21. Prikupljeni neopasni otpad na području Grada Vrgorac u razdoblju od 2010.- 2015. u t.....	44
Grafički prikaz 2. 22. Prijenosna i distribucijska elektroenergetska mreža na području Grada Vrgorac	46
Tablica 2. 7. Elementi distribucijskih mreža na području Grada Vrgorca	46
Grafički prikaz 2. 23. Kretanje ukupne potrošnje električne energije u kWh u Gradu Vrgorcu u razdoblju 2010.-2015.....	48
Tablica 2. 8. Prosječna potrošnja po kategoriji potrošača električne energije u Gradu Vrgorcu i RH u razdoblju 2010.-2015.....	50
Tablica 2. 9. Broj priključaka u kategoriji kućanstvo prema mjestima na području Grada Vrgorca u 2015. godini.....	50

Grafički prikaz 2. 24. Mreža nepokretnih komunikacija i poštanske infrastrukture na području Grada Vrgorca	52
Tablica 2. 10. Lokacija, operateri i tehnologija pokretne komunikacijske mreže	52
Grafički prikaz 2. 25. Mreža pokretnih komunikacija na području Grada Vrgorca	54
Grafički prikaz 2. 26. Područja dostupnosti pokretnog širokopojasnog pristupa internetu na području Grada Vrgorca	56
Grafički prikaz 2. 27. Područja dostupnosti nepokretnog širokopojasnog pristupa internetu na području Grada Vrgorca	57
Tablica 2. 11. Udio priključenih kućanstava na širokopojasnu infrastrukturu pristupa internetu prema MBit/s na području Grada Vrgorca	58
Tablica 2. 12. Kategorije zaštićenih područja na području RH	58
Grafički prikaz 2. 28. Park prirode Biokovo	59
Tablica 2. 13. Posebno vrijedna područja na području parka prirode Biokovo	60
Grafički prikaz 2. 29. Područje očuvanja značajno za ptice Biokovo i Rilić - HR1000030	62
Tablica 2. 14. Vrste ptica na području očuvanja Biokovo i Rilić- HR1000030	63
Tablica 2. 15. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Biokovo i Rilić- HR1000030	64
Tablica 2. 16. Ciljevi i mjere očuvanja ptica u području očuvanja Biokovo i Rilić- HR1000030	66
Tablica 2. 17. Tipovi staništa na području očuvanja Betina velika jama - HR2000007	71
Tablica 2. 18. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Betina velika jama - HR2000007	71
Tablica 2. 19. Tipovi staništa na području očuvanja Velika špilja kod Antunovića - HR2000179	72
Tablica 2. 20. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Velika špilja kod Antunovića - HR2000179	72
Tablica 2. 21. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Matica-Vrgoračko polje - HR2001046	73
Tablica 2. 22. Tipovi staništa na području očuvanja Matica-Vrgoračko polje - HR2001046	74
Tablica 2. 23. Vrste na području očuvanja Matica-Vrgoračko polje - HR2001046	75
Tablica 2. 24. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Jasena ponor - HR2001321	77
Tablica 2. 25. Vrste na području očuvanja Rastočko polje - HR2001315	78
Tablica 2. 26. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Rastočko polje - HR2001315	78
Tablica 2. 27. Tipovi staništa na području očuvanja Jasena ponor - HR2001321	80
Tablica 2. 28. Vrste na području očuvanja Jasena ponor - HR2001321	81
Tablica 2. 29. Opasnosti, pritisci i aktivnosti koji utječu na područje očuvanja Biokovo - HR5000030	83
Tablica 2. 30. Tipovi staništa na području očuvanja Biokovo - HR5000030	84
Tablica 2. 31. Vrste na području očuvanja Biokovo - HR5000030	86
Tablica 2. 32. Stanišni tipovi na području Grada Vrgorca	88
Grafički prikaz 2. 30. Kopnena staništa na području Grada Vrgorca	89
Tablica 2. 33. Ciljevi prostornog planiranja u svrhu zaštite prirodnih resursa	90
Tablica 2. 34. Iskaz prostornih pokazatelja za namjenu površina na području Grada Vrgorca	91
Tablica 2. 35. Vrste kulturnih dobara u RH	92
Tablica 2. 36. Zaštićena i preventivno zaštićena kulturna dobra na području Grada Vrgorca	93
Grafički prikaz 2. 31. Arheološki lokalitet i crkva sv. Mihovila	96
Grafički prikaz 2. 32. Rodna kuća Tina Ujevića	97
Tablica 2. 37. Kulturna dobra nad kojima nije doneseno rješenje kojim se utvrđuje svojstvo kulturnoga dobra	98
Tablica 2. 38. Kulturne manifestacije na području Grada Vrgorca	99
Tablica 3. 1. Kretanje ukupnog broja stanovništva po popisima iz 2001. i 2011. godine	101
Tablica 3. 2. Opće kretanje stanovništva (podjela po spolu i dobnim skupinama), popis 2001.	102
Tablica 3. 3. Opće kretanje stanovništva (podjela po spolu i dobnim skupinama), Popis 2011.	103
Tablica 3. 4. Opće kretanje osnovnih demografskih pokazatelja (Popis 2001. i 2011.g)	104
Tablica 3. 5. Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi, po gradovima/općinama, Popis 2001.	105

Tablica 3. 6. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, i spolu, Popis 2011.....	105
Tablica 3. 7. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu u gradu vrgorcu, popis 2011.	106
Tablica 3. 8. Prirodno kretanje stanovništva od 2009. do 2014. godine	108
Slika 4. 1. Osobito vrijedno poljoprivredno tlo, Vrgorac, 2013.....	110
Tablica 4. 1. Karakteristike turizma gradova i općina Dalmatinske zagore, 2014.	112
Grafički prikaz 4. 1. Dolasci i noćenja turista u Gradu Vrgorcu za razdoblje 2010.-2015.....	113
Grafički prikaz 4.2. Dolasci stranih i domaćih gostiju, 2010.-2015.	114
Grafički prikaz 4.3. Noćenja stranih i domaćih turista, 2010.-2015.	114
Grafički prikaz 4. 4. Dolasci turista na području Dalmatinske zagore i Vrgorca u razdoblju 2011.-2014..	115
Tablica 4. 2. Broj i struktura pravnih osoba prema ustroju Porezne uprave RH o pravnim osobama .	116
Tablica 4. 3. Iskazana dobit iz računa dobiti i gubitka prema djelatnosti za razdoblje od 2010. do 2014.	117
Tablica 4. 4. Iskazani gubitak iz računa dobiti i gubitka prema djelatnosti za razdoblje od 2010. do 2014.	118
Tablica 4. 5. Pokazatelji utvrđivanja poreza na dobit za razdoblje od 2010. do 2014.	119
Grafički prikaz 4. 5. Kretanje dobiti i gubitka u razdoblju od 2010. do 2014.....	120
Tablica 4. 6. Kretanje izvoza i uvoza u razdoblju od 2010. do 2015.....	120
Grafički prikaz 4. 6. Kretanje izvoza i uvoza u razdoblju od 2010. do 2015.	121
Tablica 4. 7. Osnovni pokazatelji utvrđivanja poreza na dohodak za razdoblje od 2010. do 2014.	122
Grafički prikaz 4. 7. Kretanje primitaka, izdataka, dohotka i gubitka u razdoblju od 2010. do 2014. .	123
Tablica 4. 8. Broj aktivnih zadruga prema djelatnosti u razdoblju od 2010. do 2015.....	123
Tablica 4. 9. Pregled insolventnih poslovnih subjekata u razdoblju od 2010. do 2015.....	124
Tablica 4. 10. Broj novootvorenih i brisanih trgovačkih društava u razdoblju od 2010. do 2015.	125
Grafički prikaz 4. 8. Usporedba kretanja ukupne dobiti prije poreza za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku u razdoblju od 2010. do 2015.....	127
Grafički prikaz 4. 9. Usporedba kretanja ukupnog gubitka prije poreza za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku u razdoblju od 2010. do 2015.....	127
Grafički prikaz 4. 10. Usporedba kretanja ukupnog izvoza za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku u razdoblju od 2010. do 2015.	128
Grafički prikaz 4. 11. Usporedba kretanja ukupnog uvoza za Vrgorac, Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku u razdoblju od 2010. do 2015.	128
Tablica 5. 1. Struktura ekonomski aktivnih i neaktivnih pojedinca starijih od 15 godina na prostoru Grada Vrgorca, Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske prema Popisu stanovništva 2011....	130
Tablica 5. 2. Struktura ekonomski aktivnih i neaktivnih pojedinca od 20 do 64 godina na prostoru Grada Vrgorca, Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske prema Popisu stanovništva 2011....	130
Tablica 5. 3. Struktura ljudi koji ostvaruju dohotke na prostoru Grada Vrgorca i Splitsko-dalmatinske županije u periodu od 2010. do 2014. godine.....	131
Tablica 5. 4. Broj nezaposlenih osoba po odabranim mjesecima na području Splitsko-dalmatinske županije, siječanj 2010. – prosinac 2015. g.	132
Tablica 5. 5. Broj nezaposlenih osoba po odabranim mjesecima na području Grada Vrgorca, siječanj 2010. – prosinac 2015. g.	133
Tablica 5. 6. Broj nezaposlenih osoba po odabranim dobnim skupinama i mjesecima na području Grada Vrgorca siječanj 2010. – prosinac 2015. g.	134
Tablica 5. 7. Obrazovna struktura nezaposlenih osoba po odabranim mjesecima na području Grada Vrgorca, 2010. –2015. g.	135
Tablica 6. 1. Vrtići, broj upisane djece po dobnim skupinama, djelatnici, početak pedagoških godina....	136
Tablica 6. 2. Osnovne škole, razredni odjeli, učenici i učitelji, početak školskih godina	136
Tablica 6. 3. Srednje škole, razredni odjeli i učenici, kraj školskih godina	137
Tablica 6. 4. Popis aktivnih udruga sa sjedištem na području Grada Vrgorca	138

Grafički prikaz 6. 1. Navalno vozilo	145
Tablica 7. 1. Vrijednost imovine, obveza i vlastitih izvora Grada Vrgorca u 2015. god.	147
Tablica 7. 2. Fiskalni kapacitet Grada Vrgorca i prosjek gradova Splitsko-Dalmatinske županije za 2015. godinu (kn po stanovniku)	149
Tablica 7. 3. Ostvareni prihodi i rashodi proračuna Grada Vrgorca od 2010. do 2015.	150
Grafički prikaz 7. 1. Kretanje proračunskih prihoda i rashoda Grada Vrgorca od 2010. do 2015.	151
Grafički prikaz 7. 2. Struktura osnovnih prihoda od poslovanja u Gradu Vrgorcu 2015. godine.....	152
Grafički prikaz 7. 3. Struktura 1.42. osnovnih rashoda poslovanja u Gradu Vrgorcu 2015. godine	153
Grafički prikaz 7. 4. Rashodi prema funkcionalnoj klasifikaciji u Gradu Vrgorcu 2015. godine.....	154
Tablica 7. 4. Kategorizacija indeksa razvijenosti.....	156
Tablica 7. 5. Indeks razvijenosti Grada Vrgorca i Splitsko-dalmatinske županije	157
Tablica 7. 6. Vrijednosti osnovnih pokazatelja razvijenosti za Grad Vrgorac, Županiju i RH	157
Tablica 7. 7. Klasifikacija JLS u Splitsko-dalmatinskoj županiji prema skupinama indeksa razvijenosti....	158
Tablica 7. 8. Iskaz prostornih pokazatelja za namjenu površina	160
Tablica 7. 9. Projekti na području Grada Vrgorca financirani iz inozemnih izvora u razdoblju 2010.-2015.	162
Tablica 7. 10. Projekti na području Grada Vrgorca financirani iz proračuna RH u razdoblju 2010.-2015.	164
Tablica-A1--- Površina korištenoga poljoprivrednog zemljišta te broj stoke i peradi privatnih kućanstava, Popis 2011.	229
Tablica-A2--- Privatna kućanstva prema korištenome poljoprivrednom zemljištu, broju stoke i peradi, Popis 2011.....	230
Tablica A. 3. Broj zaposlenih i ukupan broj subjekata prema djelatnosti za razdoblje od 2010. do 2014.	231
Tablica A. 4. Izvoz prema djelatnostima u razdoblju od 2013. do 2015.	232
Tablica A. 5. Uvoz prema djelatnostima u razdoblju od 2013. do 2015.....	232
Tablica A. 6. Pokazatelji utvrđivanja poreza na dohodak za razdoblje od 2010. do 2014.....	233